

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић

Уредник
Петар В. Арбутина

Технички уредник
Татјана Цавнић

Дизајн корица
Павле Бајазет

Павол Добшински

ЗЛАТНА КЊИГА СЛОВАЧКИХ БАЈКИ

Приредила и превела
Зденка Валент Белић

Нови Сад, 2025.

ШТА ЈЕ НАМА БАЈКА?

Када је човек почео да размишља о појавама које надилазе његово свакодневно искуство настао је мит. Објашњење необјашњивог. Упознавање непознатог. Матрица и код трансформације чудесног и божанског у могуће, видљиво и опипљиво.

Када је у тај колективни образац смештена прича једног јунака, првог међу првима, најбољег међу нама, ког можемо не само добро да замислимо, већ ког присно познајемо, настала је бајка. Прича о изузетном јунаку, који је по свим осталим особинама један од нас, а који се суочава са тешким препрекама и својом снагом, сопственом памећу савлада немогуће изазове. У тој борби није сам, јер читава природа, све добре силе овога света нађу му се при руци и помогну на његовом путу.

Сваким поновним читањем древних бајки кроз неку невидљиву нит, као кроз жилу куцавицу, преносе се силом осмозе витални сокови подсвести једне културе, есенција, коју наслеђујемо од предака и носимо у себи читавог живота. Та је есенција чудесна кап праокеана, која обликује наш однос према богу, однос према природи, према човечанству и напokon, но не мање важно, однос према себи као људском бићу и властитом и колективном вредносном систему.

Бајка није само ритуална реконструкција живота наших предака, њихових твораца, већ је важна порука о неговању блискости, емпатије, храбрости, вере у човека, у идеале – лепоте, истине, правде и добра.

Структура бајке је вишеслојна. Ретко кад делује на плану директне поруке, већ је њено значење симболично и метафорично и управо у томе се крије њена магија. Не мислим сад толико на елементе фантастике – вукодлаке, вампире, крилате коње и камење које говори... Кад кажем магија, пре свега мислим на силу индивидуације, коју носи кроз своју причу, на њено благотворно дејство на људски карактер. Бајка је по правилу прича о духовној промени и херојском узрастању човека и зато је треба читати деци.

Читање бајки деци је својеврсни ритуал. Ритуалност овог чина није само у преношењу искуства, већ много више од рационалног нивоа у том поступку активира се емотивни план. Тако их васпитавамо ка блискости, помажемо им у формирању емпатије и критичког размишљања. Пошто је логика бајке – логика апсолутне правде и у својој суштини чиста и оптимистична, самим тим деци представља замишљени прелаз између дана и ноћи, делује на њих заштитнички, има ефекат хармонизације, смиривања и у неким случајевима терапеутски учинак.

Бајке помажу да деца науче да разазнају добро и зло, развија њихову машту и имагинацију. Када деци читамо бајке, вежбамо њихову концентрацију, усмеравање пажње и развијамо њихове емоције. Дете се поистовећује са јунацима, праведним борцима ког штите све добре силе овога света и преносе затим ту духовну снагу и у стварност.

Бајка је наша инвестиција у себе, у своје дете, у истинску врлину која нас везује са прецима и потомцима.

Др Зденка Валентиј Белић

ИДЕМО У БЕЛИ СВЕТ, ПОЋИ С НАМА

Бајке за најмлађе

Како је јаје ишло у вандроке

Како је јаје ишло у вандроке? – како му се прохтело, као што и иначе сви раде: Котррррљ! Закотрљало се и запутило путевима и беспућима, али тако да не налети на нешто тврђе од себе. Беше то ионако у прастара времена, тако да данас ником није ни чудно како је то могуће. Остала је само ова прича да се препричава:

У давна, прадавна времена пође јаје у вандроке и сретне рака.

„Куда си пошао?“, упита га јаје.

„А ти куда ћеш?“, одврати овај.

„Ја идем у вандроке!“

„О, нећу ни ја да будем гори од тебе; идем и ја!“

Пошто их је сад било двоје, били су и храбрији. Иду, иду; сретну патку.

„Куда си пошла?“, упита је јаје.

„А ви куда ћете?“, одврати питањем ова.

„Ми подосмо у вандроке; хајде и ти, биће нас троје.“

Патка пристаде, било их је троје. Три пута све ваља!

Иду, иду; сретну ћурана.

„Куда си пошао?“, заустави га јаје.

„А ви где ћете?“, понови овај.

„Ми пођосмо у вандроке; придружи нам се!“

Ћуран пристаде; беше их четворо.

Иду, иду; сретну коња.

„Куда си пошао?“, рече јаје.

„А ви где ћете?“ интересује се коњ.

„Ми пођосмо у бели свет; дођи и ти, биће нас петоро.“

И коњ је пошао; било их је колико прстију на руци.

Иду, иду; сретну вола.

„Куда си пошао?“, упита га јаје.

„А ви, где ћете?“, одврати овај.

„Ми идемо у вандроке; ходи – кад чељад није бесна, ни кућа није тесна.“

Во пристаде; сад их је већ било шест.

Иду, иду сви заједно; наиђу на петла.

„Куда ћеш?“, занима се јаје.

„А ви, где сте се тако залетели?“, зачуђено ће петао.

„Ми идемо у вандроке; хајде и ти с нама, биће нас седморо!“

Добро, дакле, и тако су постали дружина седморо другара!

Ишли су тако по белом свету, ишли, док наједном нису у мрачним честарима обневидели и нису знали хоће ли вамо или тамо а богме су већ и огладнели. Али где да се склоне? Како овде да набаве шта им треба? Дошло је време да мућну главом. Мудро јаје је имало главу која је мислила уместо свих. Послало је петла на врх високе смрче а овај је одатле угледао малено светло, међутим било је још прилично далеко у мрачној шуми. Радосно је закукурикао према светлу. А јаје му довикне:

„Хајде сад, полети на ону страну где видиш светло, покажеш нам пут. Тамо ћемо сви поћи, макар и црни ђаво био тамо, морају нам дати храну и кров над главом преко ноћи.“

Петао полети где треба, а остали пођу у истом правцу, као да је ствар већ свршена.

У шумици пронађу усамљену колибу, у којој је било упаљено светло. Рече јаје коњу да куцне на врата. Он покуца, из колибе изађе нека стара баба.

„Шта желите? Шта тражите овде? Из ових стопа да сте отишли, јер када се моји момци врате кући, све редом ће вас самлети у кашу!“, обори се на њих баба.

„Ех, можда хоће – можда неће, видећемо; не брини, него ти сад нама свима дај да једемо“, узврати јој јаје.

„Нека вас ђаво носи, за вас такве, какви сте, куси и репати, ништа немам!“, пркосила је баба.

Тада јаје нареди вољу да подигне бабу на рогове и да је однесе у шуму. Во тако учини и баци је у јаму и врати се.

Уђоше сви у кућу и пронађу сто постављен баш за седморо, а на њему пецива и варива у изобиљу. Јер та је кућа била скровиште седам разбојника, а баба им је управо спремила укусну вечеру. И баш у том часу враћаше се разбојници дижући такву буку и ларму, да је цела шума орила.

Шта ће сад? Али како ум царује, јаје је одмах знало шта треба. Петлу нареди да се попне на мердевине, вола је ставило у задњу собу, коња у предњу иза врата, ђурана је послало на зидану пећ, патку под клупу,

рака у бокал са водом, а себе је закопало под жар у огњиште. Светло су угасили.

Разбојници дођоше до колибе, кад тамо нема светла.

„Зар је баба заспала, шта је сад ово?“, питају се углас.

„Сад ћемо да видимо! Идем ја, сачекајте напољу да не полупамо плен!“, рече најкрупнији међу њима и крене.

Запути се кроз задњу собу. Тад га во подигне на рогове и хитне га кроз отворена врата у предњу собу. Тамо га иза врата коњ тресне копитима.

„Хеј, који је сад ово ђаво? Сто му громова, сад ћу ти ја светло уперити у очи!“, запрети разбојник и прискочи до жара у намери да разгори ватру и осветли собу.

Али авај! Чим је разгрнуо жар и почео да дува, усијани угаљ припече јаје и – бум! Пукне јаје и прсне разбојнику право у лице и у очи врео пепео. Као да га је гром ударио. Скочи до бокала да умије лице и очи, али кад гурне руку, рак га штипаљкама шчепа за прсте. Разбојник тргне шаку, преврне бокал и направи ужасну халабуку! На ту ларму патка залепета крилима и закваче: квак, квак, квак! Ђуран на пећи зазвечи лопатама и млатарајући главом заћурличе: ћурлик, ћурлик! Коњ још једном ритне задњим ногама снажно разбојника у леђа и одбаци га у задњу собу, тамо га во високо подигне на рогове и хитне напоље на двориште; на све то петео на мердевинама на сав глас закукуриче: кикирики, кокорее!

Изгажен, изубијан разбојник избеумљено јурне код осталих.

„Који је ђаво оно тамо?“, питају га ови.

Али овај не може да дође до даха и да им све лепо исприча:

„Авај, црно нам се пише, зло је и наопако! Хтео сам да се на прстима прикрадем, али ме они повукоше унутра међу себе. Ја хтедох да распалим ватру да бар видим с ким имам посла, кад оно, бум! Пушкар ми испали куршум кроз димнак право у лице, умало ми очи спржи; посегнем руком у бокал да их исперем, а тамо кројач са маказама, мало је фалило да ми све прсте одсече и дере се: тако, тако!; а онда на клупи ткач замахне разбојем, тресне ме чунком по глави и узвикује: охо, охо! На пећи пекар дограби лопате да ме премлати и мумла: удри, удри! Иза врата искочи чижмар, тресне ме још једном копитима и гурне у задњу собу. Ту вражји сељак дограби металне виле и њима ме истера напоље. Срећа што нисам допустио да ме баце горе на мердевине, јер ме је тамо као са спремном омчом сачекао целат вичући: дај га вамо, дај га вамо!”

Разбојници нису чекали да их дохвате ови из куће, већ појурише као да их сам ђаво вија и оставише тамо сав плен.

А наша дружина, седморо занатлија, седоше за сто и навале на спремна јела. Јели, пили, веселили су, док је на столу ичег било. Онда је, ваљда, свако пошао на своју страну и не знам хоће ли се икада још овако окупити, да заједно изведу још коју мајсторију.

Коза одрана и јеж

*Била коза ројаша,
до њола бока одрана;
јурцала њо шумама,
скривала се у рујама.*

Сакрила се у лисичју јазбину.
Дође лија кући и стаде да се увлачи у рупу. Кад тамо нека зверка у
њеној јазбини. Пропиње се, рита ногама и виче:

*Ја сом коза ројаша,
до њола бока одрана;
цуйи-луйи њод ноје,
набијем ње на ројове.*

Преплаши се лија, појури, запомаже по целој шуми. Пресретне је
вук:

„Што плачеш, лијо, сестро слатка?”

„Ах, вучко, брате, како да не плачем? У мојој рупи чудна зверка!”

„Дођи, ја ћу ти је отерати!”

Пошли су заједно да лисичје рупе и вучко подвикне:

*Ко њо чучи,
у лишичјој руйи?*

А коза удари ногама:

*Ја сом коза ројаша,
до њола бока одрана;
цуйи-луйи њод ноје,
набијем ње на ројове.*

Преплаши се вучко. Обоје потрче и углас запомажу по шуми. Сретне их медвед:

„Чему сузе, лијо, сестрице моја?”

„Ах, мој мили медведићу, дај шапу, како да не плачем? У мојој је рупи чудна зверка!”

„Дођи, ја ћу ти је отерати.”

Пошли су заједно сви до рупе, а медвед ће громко:

*Ко ђо чучи,
у лишичјој рупи?*

А коза залупа ногама:

*Ја сом коза ројайа,
до ђола бока одрана;
цуйи-луйи ђод ноје,
набијем ђе на ројове.*

Уплаши се меда. Трчали, запомагали по шумама. Сретне их јежић:

„Што плачеш, лијо, сестро слатка?”

„Ах, како да не плачем? У мојој рупи чудна зверка – а ми сви заједно не можемо да је отерамо!”

„Дођите, ја ћу је отерати.”

„Ах, ти јежићу, малени слабићу, откуда би ти то могао? Тамо смо већ били, ми, краљи, велике звери и ништа нисмо урадили”, кажу они.

А он ће њима:

„Јежић – јесам, слабић – нисам, ја ћу то да средим!”

И појури, фијуууу, јер се умотао у клупко и закотрљао се низбрдо. Остали сви за њим. Дође до рупе и цијукне:

*Ко ђо чучи,
у лишичјој рупи?*

А коза треска ногама:

*Ја сом коза ројайа,
до ђола бока одрана;
цуйи-луйи ђод ноје,
набијем ђе на ројове.*

*Али ја сам јеж, јежастии —
а шебе ћу целу избосиии!*

Узвикне овај и закотрља се у рупу и почне да је боцка по одраној страни. Замеката коза од бола и искочи напоље.

На то су је појурили остали. Вук ухвати козу и растргне је. Сви су имали вечеру: медвед је попио крв, вук пождерао месо а лијица и јеж су грицкали са кошчица.

Од тада лија живи спокојно у својој рупи. Вук и медвед су пошли да базају по шуми. Јеж је недалеко имао своју рупу, легао је на мекано лишће и грицкао крушкице које је с јесени накупио.

Мехурко-Кошчурко са другарима

Мехурко-Кошчурко је био сироче. Код куће није имао никога свог, нити ишта што би му припадало; пошао је зато у бели свет, да потражи себи другаре.

Иде он тако, иде – и свет спознаје. Сретне га једна мишица и повиче:

„Бог ти срећу даде, Мехурко-Кошчурко, поведи ме са собом!”

„Ко си ти?”

„Ја сам мишица Мимица.”

„Добро, хајде!”

Иду, тако, иду Мехурко-Кошчурко и мишица Мимица — и белим светом лутају. Сретне их жабица:

„Бог вам срећу даде! Ех, вас је двоје а ја сам сама на свету, поведите ме са собом!”

„Ко си ти?”

„Ја сам жабица Жаница.”

„Но, хајде!”

Иду, тако, иду Мехурко-Кошчурко, мишица Мимица и жабица Жаница. Сретне их змија:

„Нек вам Бог среће да! Станите мало, поведите ме са собом!”

„Ко си ти?”

„Ја сам гуја Груја!”

„Но, хајде!”

Иду, тако, иду Мехурко-Кошчурко, мишица Мимица, жабица Жаница и гуја Груја. Сретне их зец:

„Бог Вам срећу дао! Поведите ме са собом!”

„А који си ти?”

„Ја сам зечић Звечић!”

„Но, хајде!”

Иду, тако, иду Мехурко-Кошчурко, мишица Мимица, жабица Жаница, гуја Груја и зечић Звечић. Сретне их лија:

„Боже, дај среће! Поведите ме са собом!”

„Ко си ти?”

„Ја сам лисица, шумска красотица!”

„Но, хајде!”

Иду, иду Мехурко-Кошчурко, мишица Мимица, жабица Жаница, гуја Груја, зечић Звечић и лисица, шумска красотица. Сретне их вук:

„Бог вам среће дао! Поведите ме са собом!”

„Ко си ти?”

„Ја сам горско завијало!”

„Но, хајде!”

Иду, тако иду Мехурко-Кошчурко, мишица Мимица, жабица Жаница, гуја Груја, зечић Звечић, лисица шумска красотица а вук горско завијало. Сретне их медвед:

„Боже, дај среће! Поведите ме са собом!”

„Ко си ти?”

„Ја сам брдско брундало!”

„Но, хајде!”

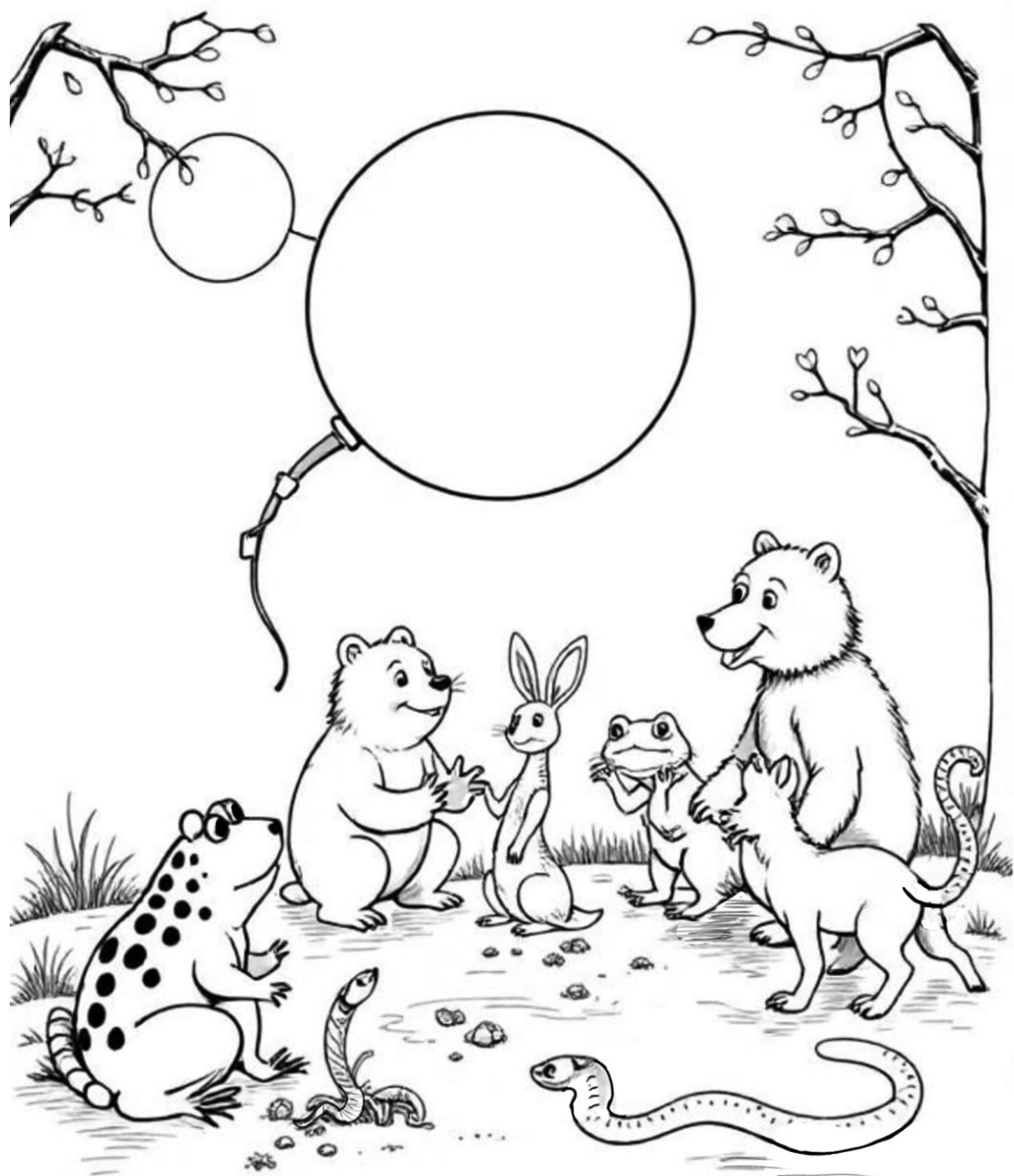
И тако путују, иду Мехурко-Кошчурко и мишица Мимица, и жабица Жаница, и гуја Груја, и зечић Звечић, и лисица шумска красотица, и вук горско завијало и медвед брдско брундало и у пустим планинама стигну до једне куће где је вештица управо прослављала венчање.

„Еј”, рекоше себи, „сад је време да покажемо шта знамо!”

Тада стадоше у дворишту сви у ред, једно иза другог, а Мехурко-Кошчурко, као увек, на челу поворке.

Мехурко-Кошчурко се припреми: он из све снаге наду своју мешину те снажно загуди; мишица Мимица је цијукала; жабица Жаница крекетала; гуја Груја је гудалом превлачио по струнама виолине; зечић Звечић скакао је пред њима и лепо плетући шапицама; лисица шумска красотица, као каква позоришна дива, певала је и плесала; вук горско завијало завијао је из све снаге; медвед брдско брундало потмуо је брундао. Одјекивала је шума надалеко а они што су били у кући тресли су се од страха: какви ли су то свирци дошли на свадбу. Тада Мехурко-Кошчурко хтеде да се још боље покаже и надува се још више. И утом – бум! Он пуче! Његови другари су се кикотали а ови у кући се јако уплашише од буке и кикотања да се разбежаше на све стране. А вештица видевши да сватови беже, појури и сама колико је ноге носе.

Онда су другари ушли унутра, поседали за постављене столове, гостили се, јели и пили док се нису наситили. Да свадбено весеље не пропадне, медведа су прогласили за старешину а вук узе лисицу себи за жену и светковина се настави. Вук и лисица и дан-данас живе заједно у радости и весељу.

ТИХО, ТИХО ПРЕД МОЈОМ ГОСПОМ

Бајке за све

Со вреднија од злата

Био једном један краљ и имао три кћери које је пазео као очи у глави. Како су руке и ноге почеле да га издају а коса му се забелела попут снега, често би размишљао која би од њих након његове смрти могла постати краљица. Тешко му је било да одлучи, пошто су све биле наочите и подједнако су му биле драге. Напокон реши да ће круну уступити оној која га највише воли. Позва зато све своје кћери код себе и овако им рече:

„Кћери моје, стар сам, и саме видите, и не знам хоћу ли још дуго бити са вама. Желим да одредим која ће од вас три после мене владати. Али пре тога, волео бих да знам, децо моја, колико ме волите. Кћери најстарија, најпре ти реци колико волиш свог оца?”

„Оче мој, дражи сте ми од сувог злата!”, одговори најстарија ћерка и пољуби оцу руку.

„Но добро; а ти, средња кћери, колико ти волиш оца?”

„Оче мој драги, ја вас волим као што волим мој венчић зелени!”, рече средња и обави тати руке око врата.

„Но добро; а ти, најмлађа кћери, колико ме ти волиш?”

„Ја вас, татице, волим једнако као што волим со!”, рече Марушка и мило погледа оца.

„Бестиднице, зар је теби отац тек колико зрно со?”, дигосе глас на њу старије сестре.

„Истина је, волим га једнако, као што волим и со!”, потврди Марушка још једном и још умиљатије се загледа у оца.

Али ни код њега није боље прошла, краљ се, наине, силно наљути, зар да детету рођени отац буде важан колико и ништавна со, што се међу прсте узима и кроз прсте клизи?

„Одлази, губи ми се с очију!”, викне он на њу, „ако ме не поштујеш више од обичне соли! Само ако дође такво време да со буде вреднија од злата, онда ми се јави и тада ћеш краљицом постати.”

Марушка ни реч није могла да изусти жалосна што је отац тако грубо одбацио њену љубав. Навикла је да сваку очеву реч послуша и

знала је да поред сестара не би у кући дуго опстала, зато покупи своје ствари и упути се у бели свет, преко брда и долина, све док није стигла до мрачне шуме. Кад тамо, пред њом се одједном створи нека старица и препречи јој пут.

„Марушка, Марушка, реци ми, куда си пошла тако уплакана?”

„Ех, старичице моја, што бих ја вама причала, када ви мени не можете помоћи!”

„Девојано, само ти мени кажи, испричај ми своју муку, можда ће се и код мене наћи какав савет за тебе. Зар не знаш: у кога су сиве власи – тог и мудрост краси?”

Марушка исприча старици све што је мучи и дода како би волела да доживи да се отац увери у њену искрену љубав. Старица је већ знала шта ће јој Марушка испричати, пошто то беше мудра жена – видовита. Зато се у свему са Марушком сложи и позва је да ступи код је у службу. Марушки би драго што је пронашла некога коме може да се пожали и радо пође са старом женом у малу шумску колибицу под смрекама.

„Оно што имам – то ћу ти дати, рече старица и нахрани Марушку што јој се нашло, а и њој самој добро је дошло да се мало окрепи, пошто је већ огладнела и ожеднела.

„А сада”, рече старица, „с вољом приони на посао! Али хоћеш ли умети вуну да предеш, моташ, ткаш? Хоћеш ли ми овчице напасати и појити?”

„Не унем још, старичице, ништа од тога не знам, али научићу, ви ми само једном покажите”, рече Марушка.

„Показаћу ти. Све у своје време, а теби ће добро доћи.”

Тако да је Марушка била чила и вредна као пчелица; јер иако још није искусила како је то живети у сиромаштву, брзо се навикла. Засукани рукави и бела кецеља добро су јој пристајали, као девојци спремној на све на овоме свету.

* * *

Њеним сестрама је за то време било код куће сасвим лепо. Све време су оца пазиле и грлиле, јер им је у свему удовољавао и пружао шта год би им се прохтело. Најстарија се китила златом и из дана у дан облачила у све скупочице хаљине; средња је приређивала гозбе и плесове; уживале су и једна и друга пландујући до миле воље. Ускоро је отац приметио да је старијој кћерки злато некако ипак милије од оца самог, а када му је средња саопштила да би се радо удала схватио је да ће за-

једно с зеленим венчићем и љубав према оцу ускоро увенути. Често му је у мисли долазила Марушка, али како да је нађе? Од ње ни трага ни гласа.

„Ех, шта да се ради?!”, одагнао је сећање на њу. „Па она је мене ионако волела баш колико и безвредну со.”

Једном су у замку spremали велику гозбу, беше то по свој прилици баш онда када су просци долазили да затраже руку средње кћери. Тад пред краља истрчи кувар, сав избезумљен.

„Ваше величанство”, муцао је, „велика невоља је на помолу, велика невоља!”

„Шта је сад, шта је било, зар си с ума сишао?”, упита га краљ.

„Тачно тако, ваше величанство, скоро ми је памет стала! Сва со коју смо имали, не знам да ли се истопила или је под земљу пропала – али више нема ни једног јединог зрнца. Чиме ћу јела солити?”

„Каква си ти луда?! Наручи да се донесе друга со!”

„Одакле да наручим? Исто се десило у свим кућама. У читавом краљевству нема соли!”

„Посоли онда нечим другим или кувај јела која не треба солити!”, мрзовљни краљ по кратком одби куvara.

Кувар помисли: како господар нареди – нека тако и буде, и поче да кува без соли; најпре како је знао и умео, после пређе само на слатко. Биле су то чудновате гозбе – неслане! Гости су се полако разилазили а напослетку престадоше да долазе. Што би и долазили, када је овде мањкало онога, чега има и у најсиромашнијим кућама – „хлеба, соли и добре воље”? Краљ се озловољи; обе ћерке биле су у неверици. Куд ли се дедоше она златна времена! Јер ево, злата има колико им срце иште, али соли ни зрнца, све да на крај света по њу пошаљу. Нема је, па је нема!

Како је време пролазило људи су били све мање јешни, изгубили су вољу за храном; само соли, макар мрвицу, ситну попут зрнца мака, сви су желели да ставе на језик. Чак је и стока патила, краве и овце су престале да дају млеко, пошто ни за њих соли није било. Људи су ишли околу као омамљени и косиле су их болести. Краљ и његове кћери почеше да личе на сенке, због ове пошасте човек не би могао ни да их препозна. Била је то Божја казна, која је снашла читаво краљевство. Нигде ни мрвице соли. Сада би и сувим златом наградили оног ко би им је донео.

Тек тада је краљ схватио да је со драгоцен дар божји. Сву ту невољу још би некако и истрпео да на савести није носио и Марушку, да га није пекло то што је према њој неправедно понео!

У међувремену Марушка је добро живела. Није било посла у ком се није извештила и на који се не би навикла. Беда је није дотицала. Није знала ни шта се догађа на двору и краљевству њеног оца. Међутим, мудра жена код које је живела је знала све, као што је знала кад је чему право време. Зато једном позва Марушку и овако јој рече:

„Кћери моја, ја сам теби рекла да све у своје време бива, макар и цео свет прошла; дошло је и твоје време, куцнуо је час да се вратиш кући.”

„Ах, старице моја добра, како ћу кући поћи, када ме отац не воли?”, рече Марушка и бризну у плач.

„Не плачи, кћери моја, све ће бити добро. Тамо је сад со постала вреднија од злата и ти смеш да се јавиш оцу.”

Видовита старица јој исприча све што Марушка није знала, те на крају додаде:

„Поштено си ми служила, сад ми реци шта би, за своју верну службу, волела да од мене заузврат добијеш?”

„Добро сте ме саветовали, добро сте ме хранили, стара мајко! За све сам вам захвална. Ништа не тражим, само један грумен соли, да тати понесем.”

„Ништа друго не тражиш? Зар не знаш шта све ја могу да учиним?”, упита је још једном мудра жена.

„Ништа не тражим, само мало соли!”, одговори Марушка.

„Када је толико цениш, нека ти увек на столу буде онолико соли колико ти је потребно”, рече на крају видовита старица. „Нећу ти у том случају дати ништа више, само овај прут. Када у подне дуне ветар, ти пођи његовим трагом, пређи три долине и три планине, затим стани и удари прutom по земљи! Ту, где удариш, земља ће се отворити, и ти уђи тамо! Све што унутра пронађеш – твоје је; то ће ти бити свадбени дар.”

Марушка се захвали на свему. Узе златни прут и пун завежљај соли и тужно пође – да, да, тужно, јер код старице јој беше добро. Али истовремено је била и срећна, јер не опрашта се од добре старице заувек; доћи ће по њу, чим се са оцем помири. Стара мајка се на то само осмехну и рече јој:

„Остани ти, кћери моја, добра и честита и заувек буди добро. За мене се нимало немој бринути!”

Разговарајући тако, стигоше до руба шуме. А тамо, кад је Марушка хтела да доброј баки још једном благодари, ове више није било – као да је у земљу пропала и Марушка остаде сама као лист на ветру. Утолико јој се јаче срце стегну за оцем и похита на ону страну која је водила ка очевом замку.

Када је дошла међу своје, можда зато што је одавно нису видели, или због тога што је главу марамом забрала, тек не хтеоше да је пусте пред краља.

„Само ви мене пустите”, упорна је била Марушка, „доносим краљу дар вреднији од злата, од овог лека он ће сигурно оздравити!”

Тако су пренели краљу и он одмах заповеди да је пусте. Пошто је стала до њега, она затражи хлеба. Краљ нареди да јој га донесу, али притом дубоко уздахну:

„Хлеба имамо, али соли ни зрна!”

„Оно што немамо, можемо имати!”, рече Марушка, одсече комад хлеба, развеза завежљај, посоли хлеб и пружи га краљу.

„Со!”, обрадова се краљ. „Ово је заиста драгоцен дар, како да ти се одужим, незнанко? Тражи шта год желиш, све ћеш добити!”

„Ништа не тражим, драги оче, само да ме волите као ову со!”, рече Марушка тако умиљатим гласом, баш као што се својевремено и иначе оцу обраћала и скиде мараму са главе.

Када препозна своју драгу Марушку, краљ од радости само што не изгуби свест. Молио је да му не замери због свега шта се десило. Она је оца само грлила, не скидајући поглед с њега. Јер, све се на крају добро завршило!

По замку и широм града у трен ока пронео се глас да се најмлађа краљева кћи вратила и да је донела со. Сви су се силно обрадовали. Радовале су се и Марушкине сестре, не толико сестри, колико соли јер ће и оне добити макар мало да лизну. Марушка заборави на неправду коју су јој сестре нанеле и дочека их хлебом и сољу. И свима је, ко год је дошао, из своје вреће делила соли. А када ју је отац, у страху да поново без соли не остану, опоменуо да је, побогу, не подели сву, „лагано и са добротом”, она му сваки пут само одврати:

„Има је довољно, татице!”

И стварно, колико год је из вреће вадила и даље је соли било довољно за све, као да ће је у њеном завежљају заувек бити у изобиљу. Свима је свануло, као да је сунце грануло!

Краљ одмах оздрави, све његове болести бежу као руком однесене. Понет радошћу, дао је да се позову све мудре главе у граду и читавом краљевству и Марушку прогласио краљицом. А када су Марушку за краљицу под ведрим небом крунисали, она осети да јој топао ветар дуну у лице; и дувао је тако до поднева. Поверила је оцу све што јој је мудра жена поручила. Кренула је трагом ветра, а када је прошла три

долине и три планине, стала је и прутом ударила о земљу. Ту, где је ударила, земља се отвори и Марушка сиђе под њу.

Одједном – ни сама не знајући како се тамо обрела – дође до огромне палате, која као да је сва од леда: таваница, зидови и под, све се сипало, бљештало и цаклило се. На све стране рачвали су се сјајни пролази одакле су притрчавали малени људи, носећи упаљене фењере и поздрављајући Марушку:

„Добро нам дошла, добро нам дошла, краљице, ми те већ чекамо: господарица нам је наредила да те спроведемо и да ти све покажемо, као да је твоје!”

Тако су око ње цвркутали, фењерчићима замахивали и врпољили се, уза зидове амо-тамо трчкарајући као мушице, а сви зидови унаоколо искрили су се попут драгог камења. Марушка је ходала заслепљена толиком лепотом. Патуљци су је водили дуж ходника и пролаза, где су са таванице висиле леденице бљештаве попут сребра. Одвели су је у башту ледених црвених ружа, различака и разноврсног цвећа и чуда. Патуљци убраше најлепшу ружу и пружише је својој новој владарки. Она је помириса, али ружа није мирисала.

„Шта је ово?”, упита краљица, „никада нисам видела толику лепоту!”

„Све је ово со!”, одвратише јој патуљци.

„Види ти то!? Зар со расте?”, зачуди се краљица и помисли како би било штета макар и најмање парче одавде изнети.

Наслутивши о чему размишља, патуљци узвикнуше:

„Узми, Марушка, само ти узми, колико ти срце иште; никада нећеш све покупити и никада ти више неће недостајати!”

Марушка се захвали патуљцима, опрости се са њима и изађе на површину земље. Али се земља за њом више не затвори.

Када се вратила кући, оцу показа ружу и све му исприча, краљ схвати да је старица из шумске колибе опремила његову ћерку богатијим миразом, него што би он могао да јој дâ. Ни Марушка није заборавила старицу из колибе. Она нареди да се упрегну прекрасне кочије и заједно са оцем пође да пронађе стару мајку, у намери да се никада више од ње не раздвоји.

Знала је Марушка пут, добро је у шуми познавала сваку стазицу, али сто су пута уздуж и попреко прокрстарили шумом, на све стране тражећи, али од колибе није било ни трага. Тек су се тад уверили ко је то био и да би свака даља потрага била узалудна. Вратили су се кући. У поклоњеном завежљају соли више није било, али Марушка је сад већ знала где се со може наћи: вадили су је из дубина земље, копали, али је никада нису до краја ископали и никада им соли није понестало!

Бајка о дванаест месеци

Била једом једна мајка и имала је две ћерке: једну своју, рођену а другу пасторку. Своју је јако волела, али пасторче није могла очима да види и то само због тога што је Марушка била лепша од њене Холене. Марушка није била свесна своје лепоте, тако да није разумела зашто помајка, кад год је види, мршти чело. Мислила је да можда маћехи у нечему није по вољи. Док се Холена само дотеривала и кинђурила, у соби лешкарила, по дворишту дангубила или се улицом шеткала, за то време је она у кући све поспремала, чистила, кувала, прала, шила, прела, ткала, траву носила, краве појила, све порадила и сав посао обављала, али ју је помајка и даље само грдила и проклињала. Ништа није помагало и она са дан за даном мучила и беше јој све горе. И то само зато што је Марушка, како је време пролазило, бивала све лепша и лепша а Холена сваким даном све ружнија. Тада је мајка мислила: „Шта мени треба да лепу пасторку држим у кући, када дођу момци у просидбу, заљубиће се у Марушу и неће хтети Холену.”

Заједно са ћерком она смисли нешто што честитом човеку никад не би пало на памет.

Једнога дана, одмах после Нове године, по цичи зими, Холени се прохте да помирише љубичице, те рече:

„Иди, Маруша, у шуму, набери ми букетић љубичица, да га за појас заденем и љубичице миришем.”

„Побогу, сестро драга, шта ти пада на памет! Ко је још чуо да љубичице расту под снегом?”, успротиви се јадна Марушка.

„Ти, ћурко једна, шта ти има да одговараш кад ти ја наређујем?”, подвикну на њу Холена. „Сместа да си изашла и ако ми не донесеш из шуме љубичица, тешко теби!”, запрети на крају. Маћеха изгура Марушку напоље, врата за њом залупи и навуче резу.

Горко плачући девојка пође у шуму. Снег беше нападао до крова а нигде ни трага од човека. Лутала је дуго; глад ју је морила, од зиме дрхтала, грцајући, молила је Господа да је узме к себи. Тада у даљини угледа неку светлост. Крену према светлу и стиже чак на планински врх. А

тамо, пламти велика ватра, око ватре дванаест каменова и на сваком седи један човек. Тројица белобрадих, тројица млађи од њих, тројица још млађи а тројица најмлађи. Седе тихо, без речи, зурећи у пламен. Та дванаесторица људи били су дванаест месеци. Велики Сечко седео је на највишем камену. Коса и бркови били су му снежнобели а у руци је држао жезло.

Уплаши се Марушка и стаде као скамењена. Но, охрабри се, приђе ближе и љубазно замоли:

„Добри људи, дајте ми да се мало огрејем, сва дрхтим од зиме.”

Велики Сечко климне главом и упита је:

„Зашто си дошла, кћери; шта тражиш овде?”

„Дошла сам да берем љубичице”, одговори Марушка.

„Није још време за љубичице, још има снега”, рече Велики Сечко.

„Знам, али су мени сестра Холена и маћеха наредиле да им љубичице из шуме донесем. Ако то не урадим, нема ми живота. Ја вас лепо молим, мудре главе, кажите ми где да их нађем?”

Тада Велики Сечко устаде, приђе најмлађем месецу, преда му жезло у руке и рече:

„Брате Дерикожо, седи на моје место!”

Месец Дерикожа седе горе, на највиши камен, и замахну скиптаром изнад ватре. Пламен се вину, снег поче да се топи, дрвеће да пупи, под буквама се зеленела травица а у трави се појавише пупољци – било је пролеће. У жбуњу, испод листића, цветале су љубичице. И док се Марушка прибрала, свуда уоколо изгледало је, као да је земља поркивена љубичастом протриком.

„Брзо бери, Марушка, požури!”, рече јој млади Дерикожа. Сва срећна, Марушка направи велики свежањ љубичица. Затим се захвали месецима и похита кући.

Чудила се Холена, а ни маћеха није могла да поверује, када су угледале како Марушка журно долази, носећи љубичице. Отвориле су јој врата и цветни мирис рашири се по читавој кући.

„Где си то набрала?”, упита је Холена надмено.

„Тамо високо на планини, расту испод жбуња; има их баш много”, тихо одговори Марушка. Холена јој истргну букет из руке, задену га за појас и помириса и она сама, па је дала и матери да помирише, али сестри није рекла: „Хајде, ево и теби!”

Следећег дана седела је Холена поред пећи и прохтело јој се да једе јагоде те узвикну:

„Иди, Маруша, донеси ми из шуме јагода.”

„Побогу, сестро драга, шта ти пада на памет! Ко је још чуо да под снегом расту јагоде?”

„Ти, ћурко једна, шта има да одговараш, када ја наређујем? Из ових стопа крени по јагоде. Ако ми их не донесеш, нема ти живота!”, припрети јој Холена.

Маћеха избаца Марушу напоље, залупи за њом врата и навуче резу.

Лијући горке сузе, девојка пође у шуму. Снега на све стране, сметови високи до крова и нигде ни живе душе. Лутала је дуго; глад ју је морила, од зиме је дрхтала; молила је Господа да је са овога света узме к себи. Тада у даљини угледа светлост као и претходног дана. Пође тим трагом, све до ватре. Дванаесторо људи – дванаест месеци – окупљени опет око пламена; Велики Сечко, бео и бркат, на највишем месту, седи држећи жезло у рукама.

„Добри људи, дајте ми се угрејем на ватри! Смрзла сам се”, моли их Маруша. Велики Сечко климну главом и упита је:

„Зашто си поново дошла, кћери, шта тражиш овде?”

„Дошла сам по јагоде”, одврати му девојка.

„Ех, али још је зима а под снегом јагоде не расту”, каже јој Велики Сечко.

„Ја то знам”, тужно рече Марушка. „Али сестра Холена и маћеха су ми наредиле да их наберем; јер ако им не накупим, нема ми живота. Најлепше Вас молим, мудре главе, реците ми где бих могла да их нађем?”

Тад Велики Сечко устаде, оде код месеца који је седео преко пута њега, пружи му жезло и рече:

„Брате Жетвару, седи на моје место!”

Месец Жетвар седе горе на највиши камен и замахну жезлом изнад ватре. Пламен букну трипут јаче, снег се отопи у трену, дрвеће се зазелени и осу лишћем, птичице зацвркуташе и запеваше, цвећа на све стране – било је лето. Испод грмља, изгледало је као да је неко беле звезде посејао и те су беле звезде наочиглед расле и сазревале, претварајући се у јагодице. Док се Марушка прибрала, већ их је било толико као да си земљу црвеном простирком прекрио.

„Брзо бери, Марушка, požури!”, нареди јој Жетвар.

Сва срећна, Марушка накупи скоро пуну кецељу јагода. Најлепше се захвали месецима и požури кући.

Чудила се Холена, а ни маћеха није могла да поверује када су виделе како хита држећу пуну кецељу. Отвориле су јој – а мирис јагода пронео се по читавој кући.

„Где си то набрала?“, пита Холена надмено, а Марушка ће тихо:
„Тамо високо, на планини расту и има их баш много!“

Холена узе јагоде и сита се наједе; јела је и маћеха, али Марушки нису рекли: „Узми и ти једну.“

Надмена Холена трећег дана смисли да јој се једу јабуке.

„Маруша, пођи у шуму, донеси ми румених јабука“, нареди.

„Побогу, сестро драга, шта ти паде на памет! Ко је још чуо да зими јабуке сазревају?“

„Ти, ћурко једна, шта има да одговараш када ја наређујем?“, подигне глас на њу Холена. „Сместа да си изашла и ако ми не донесеш црвених јабука, боље да те нема!“, запрети јој. Маћеха изгура Марушу напоље, врата за њом залупи и резу спусти.

Горко лијући сузе, девојка пође у шуму. Снег је био висок до крова а нигде трага од човека. Лутала је дуго; глад ју је морила, од хладноће сва је дрхтала и Господа молила да је са овога света узме. Тад у даљини поново узгледа светлост а пратећи тај сјај, стигне до ватре.

Дванаесторо људи – дванаест месеци – седело је око пламена као да си их приковао, а Велики Сечко, бео и бркат, на највишем месту седе, са жезлом у руци.

„Добри људи, дајте ми да се угрејем! Зима ме је сасвим згромила“, молила их је Маруша. Велики Сечко климну главом и упита:

„Зашто си поново дошла, дете моје?“

„Дошла сам по румене јабуке“, одговори девојка.

„Зима је, не сазревају сада јабуке“, каже Велики Сечко.

„Знам да је тако“, тужно ће Марушка, „али Холена и маћеха су ми запретиле: ако им из шуме не донесем румене јабуке, доћи ће ми главе. Ја вам лепо молим, дедушке, помозите ми још само овога пута.“

Тада устаде Велики Сечко, оде код једног од старијих месеци, пружи му жезло у руке и рече:

„Брате Шумопада, седи на моје место!“

Месец Шумопад седе на највиши камен и замахну жезлом изнад ватре. Пламен сукну високо, снега нестане, али лишће на дрвећу више није расло већ је пожутело и лагано опадало – била је јесен. Марушка више није видела пролећно цвеће и није ни тражила по трави. Поглед је уперила у дрвеће. И заиста, тамо беше дрво јабуке а на њему високо на гранама, руменели су се плодови.

„Треси, Марушка, пожуре да све покупиш!“, наређивао је Шумопад.

Марушка затресе стабло, и с њега паде само један плод, други пут затресе и паде још једна јабука.

„Хватај, Марушка, купи их брзо и бежи кући!”, довикну јој Шумопад.

Она зграби те две јабуке, најлепше се захвали месецима и заиста пожури кући.

Чудила се Холена, а ни маћеха није могла да поверује када је Марушка дошла. Отвориле су јој а она пружи две јабуке.

„Где си их убрала?”, упита је Холена.

„Високо на планини расту и тамо их има још много”, рече Марушка. Овој није ни требало рећи друго до да их тамо има много.

„Ти, ћурко једна, па што онда ниси донела још? Или си их успут сама појела?”, насрну на њу Холена.

„Јао, сестро драга, ја нисам ниједну појела. Када сам први пут затресла стабло, пала је једна, а када сам поново продрмала, пала је друга и више ми нису дозволили да тресем. Рекли су ми да пођем кући”, причала им је Марушка.

„Ђаво те однео!”, кудила ју је Холена, одлучна да пребије Марушку. Ни маћехи не би тешко те и сама узе мотку. Марушка побеже у кухињу и тамо се сакри иза пећи.

Халапљива Холена престаде да псује и баци се на јабуку, а другу пружи мајци. Тако слатке јабуке у животу нису јеле. Тек сада су се заправо ужелеле јабука.

„Дај ми, мајко, крзнени огртач, идем сама у шуму! Алава је успут све јабуке појела. Наћи ћу ја то место, па макар и у паклу било, и све ћу их отрести с дрвета, колико год да их тамо има, па да се и сам ђаво око-ми на мене!”

Тако се Холена оштрила а мајка ју је узалуд смиривала. Пребаци Холена крзнени огртач преко рамена, пови главу марамом, утопи се и пође у шуму. Мајка је само кршила руке стојећи на прагу и гледајући за њом у неверици.

Снег је био висок као кућа а људског трага нигде. Лутала је Холена тако, тумарајући по шуми, али жеља за јабукама терала ју је све даље, као да је неко гони. Тада издалека угледа светлост и пође према њој. Стиже до ватре око које је седело дванаесторо људи – дванест месеци, али их она не поздрави, не замоли ништа, него пружи дланове према ватри да се огреје, како да је пламен ту само ради ње.

„Зашто си дошла, шта тражиш овде?”, грубо ће њој Велики Сечко.

„Шта ти мене има да испитујеш, будаласти старче? Шта ће то теби, да знаш куд ја идем и зашто идем!”, одбруси му Холена и пође у шуму као да зреле јабуке само њу чекају.

Велики Сечко се намргоди и замахну жезлом изнад ватре. У том трену небо се натмури, ватра се угаси, поче да пада густ снег и подиже се ветар северац. Холена не виде ни прст пред носом; што је даље ишла, у све дубље сметове је упадала. Грдила је и Марушу и Господа. Руке су јој трнуле, колена клецала и она сасвим клону.

Ишчекујући Холену, мајка гледа кроз прозор, излази пред врата да је пресретне. Време пролази, али Холене нема, па нема.

„Докле мисли да седи тамо, код јабука? Морам да одем и да видим!”, каже мајка себи, узне узне огртач, уви се у мараму и пође за ћерком.

Снег пада још гушћи, ветар дува све хладнији, сметови високи као кућа. Пробија се мати кроз њих и дозива ћер, али јој се жива душа не одазива. Залута она, ни сама не зна где је, и псује и Холену и Бога. Удови јој трну, колена клецују, па тако сама клону.

Код куће, Марушка скува ручак, нахрани и напоји краву; али ни Холена ни маћеха се не враћају.

„Где су се тако дуго задржале?”, пита се Марушка, седејући увече уз преслицу. Седи, радећи до ноћи, вретено јој је одавно пуно, али од оне две ни трага ни гласа.

„Јао, Боже, шта ли се њима тамо догодило!”, стрепи добра девојка и забринута гледа кроз прозор. Напољу се не види ни прст пред оком, само после вихора светлуцају звезде, сија и земља покривена снегом а кровови пуцкетају од мраза. Тужна, затвори прозорче и помоли се за сестру и мајку. Ујутру, чека их са спремним доручком, затим са ручком, али више никада не дочека ни Холену, а ни маћеху. Горе, у планини обе су се смрзле.

Марушки остаде од њих кућица, и кравица, баштица и ливаде око куће. Пре него што је стигло пролеће, нашао се ту и газда, наочит младих који се приженио код добре Марушке – и у миру им је обома било добро.

Уживали су у спокоју и љубави до краја живота!

Троружица

Спремао се једном богати трговац по робу у далеке, далеке земље – чак преко мора.

„Децо моја драга, шта да вам донесем? Кажите, бирајте свака за себе!”, пита своје три кћери када је већ био спреман за пут.

Две старије су одмах знале шта желе: једна скупу хаљину, друга драгоцено прстење, какво се овде не може набавити. Само је најмлађа, увек тиха и кротка као овчица, и овога пута ћутала.

„А шта теби да донесем? Хајде кажи ми и ти!”, понављао је отац.

„Ах, оче мој драги”, рече најмлађа, „само да вас живог и здравог Господ преко мора преведе кући, ја ћу му бити најзахвалнија.”

Али отац не хтеде да крене док му и ова не каже шта да јој донесе.

„Па, добро, ако већ мора нешто”, пристаде на крају, „ако наиђете негде на три руже које из једне петељке цветају, њих ми донесите! Такав цвет ће ми бити најдражи поклон.”

Старије сестре је исмејаше што из далеких крајева тако прост дар тражи, јер би се тако нешто и овде, код њих, могло наћи, али јој отац обећа да ће јој донети то што жели и са ћеркама се опрости.

Срећно је походио прекоморске земље и лађама пуним летине и скупоцене робе већ се враћао у завичај. Са скупих поклона за две старије кћерке није ока скидао, желећи да их сачува и од најмањег оштећења, како би од куће било много радости. Само га је помало мучило што најмлађој није ништа купио; јер тамо, у прекоморју, све и да је као иглу у пласту сена тражио, то што је пожелела, није могао да пронађе – три руже на једној петељци.

Међутим, ускоро се све преокрену. Када су већ били надомак обале, уз коју је требале да пристану лађе, одједном се подиже олуја. Бродови се разбише у парампарчад, а посаду и скупоцену робу море однесе бог зна куд; трговца су таласи на једној дасци избацили на голе хриди. Сва је срећа што је имао толико снаге да се попне и одвуче у шуму, иначе би га таласи повукли назад у море које је страховито ударало и запљускивало обалу. Лутао је трговац по пустој шуми усред мрачне

ноћи, ходајући без краја и конца. Под муњама и громовима тек понешто је успевао да види и тако се дотетура до неког опустелог дворца.

„Шта ми Бог да – улазим, па како ми буде, јер напољу ћу свеједно да страдам.”

Он приђе капији, кад тамо стража стоји; очекивао да ће му нешто довикнути, али се они не огласише; приђе стражаримо, кад виде – окамењене људе. Једнако је било унутра, у дворишту – сви обамрли и скамењени. Свугде мрки мрак, изузев у последњој соби. Уђе трговац, а тамо сто постављен за једног и кревет за једног намештен. Чим уђе, громким гласом неко проговори кроз прозор:

„За тебе је постављено; једи и пиј, лези да спаваш, одмори се!”

Освртао се трговац око себе, освртао, да види ко је то био, али више ништа није ни шушнуло. Напослетку, он се охрабрио, окрепи се јелом и пићем, па леже да на миру отпочине.

Када се трговац пробудио, сунце већ је сијало право у прозор. Трпеза је за њега поново била спремна. Освежио се и кренуо да пронађе неког у дворцу, како би се барем захвалио и затим да затим пође даље, својим путем. Али свуда је владала камена пустош, једнако као претходне вечери. Испред дворца се простирала предивна башта у којој је цветало прелепо цвеће. Пожурио је тамо, у нади да ће пронаћи баштована. Прошао је уздуж и попреко целим вртом, али не пронађе ни живе душе. Већ хтеде да оде, кад примети врло леп грм чудесних ружа, а на жбуну једну дебљу грану и на њој три гранчице са по једним пупољком који само што се нису отворили.

„Напокон”, рече за себе, „ево руже за моју најмлађу кћер. Све и да се на штакама вратим кући, узбраћу је, макар једној кћери жељу да испуним.”

И он узбере троружицу.

Утом му неко, снажно попут грома, затутња иза леђа. Он се осврну – и умало не падне од страха. Пред њим стајаше огромна звер – големи медвед разјапљених чељусти, који му спусти шапу на раме и рече:

„Одавде жив нећеш изаћи! Како си смео да узмеш нешто што ти не припада?”

Преплашени трговац једва некако промумла зашто је узбрао троружицу.

„Ако је тако као што кажеш”, забрунда поново медвед, „ако такву кћер имаш, живот ћу ти поклонити, али само ако обећаш да ћеш ми своју кћер кроз недељу дана довести за жену.”

У силној жељи да се извуче из медвеђих шапа, трговцу није било друге до да обећа се што је од њега тражено. И тако је обећао.

Напоследку стиже кући. Две старије кћерке не хтедоше оца ни да погледају јер се вратио као какав просјак, а оне, сањајући баснословне поклоне, остале су празних руку. Само најмлађа са радошћу потрча оцу у сусрет, срдачно га дочека, изљуби и каза:

„Захвална сам за ружу, захвална бих била на било чему, шта год бисте ми донели. Али сам најзахвалнија што сте ми живи стигли, драги оче! Није важно што смо осиромашили. Бог ће нам бити од помоћи!”

А отац, видевши како га оне две испод ока гледају и избегавају, при помисли на то како и трећу кћер, која се једина умиљато привија уз њега, треба да изгуби, растужи се неизрециво. Што га је више немоћ обузимала, то је умиљатије она око њега облетала, питајући га да јој каже шта га мучи. Али он дуго ништа не рече, мислећи да ће она од туге умрети што ју је таквој накази обећао. Међутим, недељу дана се скоро навршио и није му било друге: или да настрада, или да изнесе истину на видело. И отац јој све исприча. А кћи се нимало не уплаши већ, зачудо, рече:

„И то је божје створење, па што не бих пошла за њега? Уосталом, сама сам крива што сам ружу тражила.”

Отац се умири, али две старије кћери поново почеше да исмевају најмлађу што ју је така судбина задесила и то све ради безвредне руже!

Њу то ни најмање не обеспокојило. Спреси се и отац је поведе и уклети замак. Чекао је дан, чекао два да се медвед појави, али нигде никог. Морао је да је остави тамо, у божјим рукама. Чекала је и она, хоће ли неког у пустом замку угледати. Тамо се, истина, све само од себе спремило, шта год би пожелела, али нигде није било ни живе душе.

Трећег дана, оде она у башту да прошета прелепим ружичњаком. Изненада, неко загрем и испред ње се појави горостасни медвед. Она задрхта целим телом, али јој се медвед љубазно обрати:

„Добро ми дошла, драга моја, добро ми дошла! Пристајеш ли да живиш овде са мном?”

„Што не бих живела”, рече она. „И ти си божје створење!”

Медвед је према њој био врло уљудан, водио ју је по целој башти и разговарао са њом. Одједном поново загрем и медвед несташе. Свакога се дана тако са њим састајала и ни сама није приметила да се на његово присуство навикла, толико да без њега више није ни могла да живи.

Али шта се једног дана десило? Одједном, од медведа ни трага ни гласа. Тражила га је, тражила, дозивала на сав глас, али свуда само пу-

стош, толика да су и планине одјекивале. Тако је протекао један дан, протекао је и други, а девојка је бивала све тужнија. Трећега дана наумила је да ће претражити сваки грм и сваки кутак. Прошла је кроз цео дворац – свуда само камени стубови. Прошла је целу башту – само увело цвеће. Пошла је зато да бар последњи пут обиђе оно место где га је први пут срела.

Приђе ружама – и ту угледа медведа како лежи наузнак, не мрда и не дише.

„Ах, медо мој драги, шта ти се догодило? Како си ти према мени био добар!” – тако је она многим слатким речима јадиковала и нарицала. Онда га је прекрила ружама, као што се ради кад неко премине, па наумила да оде одатле.

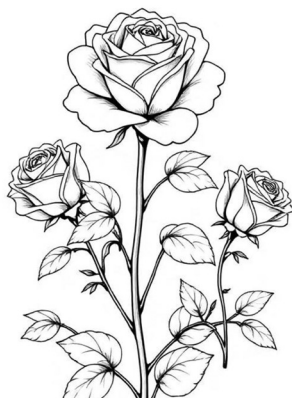
„Авај,” рече, „не идем одавде док га бар једном не пољубим!” – и она га пољуби.

Утом страховито загрме, земља се затресе – а она од страху није знала шта јој се дешава. Тек када очи отвори, виде да пред њом стоји прелепи младић и говори јој:

„Не плаши се више ничег, мила моја; ти си ме ослободила!”

И тада јој исприча све: како је чаролијом био преображен у медведа а сви његови поданици окамењени, и како је према предању једна лепа девојка требало да их ослободи. За то време окупише се и оживели дворјани да их поздраве као своје господаре. По оца су пошли у кочијама и он се небесима захваљивао за сво добро што их је снашло. Старије кћерке су пуцале од беса, злобе и зависти јер је најмлађа поред троружице добила и прекрасног мужа.

У дворцу ослобођеном од чини отада завлада весеље – било је радости и среће за многа времена!

Три брата гаврана

Била једном једна сиромашна мајка која је имала тројицу синова и једну љупку кћер. Дечаци су се већ замомчили, али девојчица беше још малена, није још ни проходила, ни проговорила.

Дечаци су, као и сва мушка деца, били несташни и немирни. Са тиме би се мати још некако и изборила да поврх тога нису били веома непослушни, безбожни и халапљиви. Јадна мајка, муку је мучила с њима!

Ако би се негде десила нека штета, виновници су били њени синови; ако би негде нека невоља избила, изазвали су је њени момци. А тек код куће! Ако би понешто од ручка одложила за вечеру, могла је са сигурношћу знати да ће њени дечаци то пронаћи и потаманити. Није успевала да сачува ни месо у лонцу. Кад год би имали прилике да се пришуњају, повадили би сво месо из лонца и слистили га, нескувано. Више није могла да изађе на крај са њима. Грдила их је, молила, кажњавала, тукла, али ништа није помагало. На крају мајку изда стрпљење.

Једном, кад се спремала да пође у цркву, она пристави ручак над огњиштем и припрети момцима:

„Децо! Док сам у цркви, да се нисте усудили да месо из лонца вадите! Ако ли га пипнете, строго ћу вас казинити, бестидници једни!”

Синови јој се грохотом насмејаше у лице и она, љутита, оде у цркву.

Чим је прешла кућни праг, дечаци се устремеше на лонац над огњиштем, повадише месо и поједоше га.

Мајка, која се из цркве вратила у нади да је њене синове застрашила строгом опоменом; приђе ватри, завири у лонац – а лонац празан. Тада је обузе невиђени бес и она у јарости узвикну:

„Дабогда се сви у гавранове претворили и један другог довека кључали!”

Чим је то изговорила, истог часа дечаци се претворише у три гаврана, црна као ноћ, залепеташе крилима черупајући један другог и, језиво грачући, одлетеше богзна куд. Обузета гневом, мајка се ни тад не смири, те док су, већ у обличју гавранова, полазили довикну за њима:

„Летите, гадови, летите вазда по белом свету, све док вас род ваш рођени од клетве не избави!”

Доцније, када је бес прође, мајка се сабра, срце јој се стегну, заплака и јецајући стаде да крши руке жалећи своје несрећне синове и гризући се што их је тако тешко проклињала. Од силног плача, сваког божеветног дана, само што очи није исплакала.

Пролазиле су године а од њених синова ни трага ни гласа. У међувремену, малена девојчица стасала је у девојку, прелепу, љупку, белопуту као гушје перо, образа румених као ружа, таквој у околини није било равне. Прелепа девојка била је мила, весела и вредна; где год би дошла, сви су је волели. Мајци је помагала око куће, на њиви, била јој је попут десне руке. Пошто је била весела и ведра, мајка је обазриво од ње скривала своју тугу за несрећним синовима, не рекавши јој да је некада давно имала браћу.

Међутим, девојчицу је управо то тиштало, што на ни браће ни сестара нема а остала деца их имају по неколико. С времена на време би упитала мајку да ли је и она некад имала брата или сестру, а мајка би на то дубоко уздахнула или би јој одговорила тек толико да је одувек била јединица. Девојчица је запиткивала и друге људе а они јој рекоше да је, истини за вољу, имала браћу, и то чак тројицу, али да су они једнога дана напросто нестали без трага, да је то било пре много година и да се од тада о њима ништа не зна.

Тада девојка поново дође код матере.

„Ех, мајчице моја слатка”, рече, „људи кажу да сам имала тројицу браће, реците ми, молим вас, куд су нестала?”

„Кћери моја, отишли су у бели свет”, одговори мајка – и горко заплака.

„Зашто су отишли у бели свет? Куда су отишли? Када? Зар се неће вратити? Испричајте ми шта им се десило и како је све то било.”

„Кћери моја, питаш ме шта им се десило?!”

Тада јој мајка искрено исприча каква су била њена браћа и како их је у јарости и гневу проклела да се у гавране претворе и да од тада лете по белом свету све док их род рођени не ослободи.

„Смирите се, драга мати!”, заусте девојка на мајчине речи. „Род рођени ће њих ослободити, нико други. Род рођени сам им ја. Ја ћу поћи, мати моја, поћи ћу, наћи ћу их и ослободити, колико год било тешко.”

„Кћери моја, не спремај се на пут, не спремај, јер узалуд је. Нећеш их наћи, колико год земаља да обиђеш. Богзна где су они сада. А зар би и мене под старе дане овако без икакве заштите, саму оставила?”

„Не жалите, мајко, што ћу вас напустити. Мени је суђено да браћи клетву скинем и ја ћу их пронаћи и ослободити, све и да се у земљи преко седам мора и седам гора налазе.” Девојка не допусти да је мајка од пута одговори, те се на крају и мати тешка срца сложи и после пуно дана је на пут испрати.

Ишла је девојка дуго, планинама, долинама и пустим пољима, и од како је од куће пошла, још живог створа није срела. После неког времена стигне до Месечеве матере.

„Помоз Бог, мајко!”, поздрави је путница намерница.

„Бог и теби помогао, кћери моја”, одговори газдарица. „Откуд ти овде? Овамо нико живи не залази, ни птичица, ни врапчић, а камоли људско биће.”

„Ех, откуд ја овде! Дошла сам да вас упитам знате ли да ми кажете нешто о три врана гаврана, мојој уклетој браћи.”

„О три врана гаврана, твојој уклетој браћи, ти ја, кћери моја, ништа рећи не знам; али сачекај да мој син дође кући, питаћу га, ваљда ће он знати. Али да ти не би дошао главе, сакриј се ту, под корито, иначе би могао да те прогута, чим те спази; ти нипошто не мрдај!”

Завукла се девојка под корито и чекала шта ће бити даље. Недуго потом, стиже Месец с пута. Чим крочи у собу, он узвикне:

„Мајко, осећам мирис људског меса, дајте га овамо!”

„Ма, откуд овде људско месо”, одврати мајка. „Па, ти знаш да код нас нико не долази. То се теби само причињава, јер си тако јако сијао. Ево, ту ти је вечера, једи, па лези на починак, преморен си.”

Одобровољен, Месец се слатко најео. Чим је с јелом завршио, придремало му се, а како би што пре заспао, мајка стаде да га по коси глади. Док је тонуо у сан, чешкајући га, повуче му прамен косе.

„Мајко”, брецну се Месец и придиже се, „што ме тако чупате?!”

А матера му одврати:

„И сама сам малчице задремала, па ми се приснило да ме је неко пита јеси ли три брата гаврана видео.”

„Тја, тешко да сам их видео! Сунце боље види, пре је оно могло да их спази.”

„Добро де”, рече мајка, „спавај сад!”

Када се месец наспавао, пође поново на пут а његова мајка се обрати лепој путници намерници.

„Кћери моја, овде ништа нећеш сазнати; иди збогом, даље низ ову долину, поред овог потока, тамо ћеш пронаћи Сунчеву мајку, можда ће ти она дати добар савет.”

Пошла је девојка том долином, лутала планинама и пустим пољима веома дуго, све док на крају не стиже до Сунчеве матере.

„Помоз Бог, мајко!”, поздрави се путница намерница.

„Господ и теби помогао, кћери моја. Откуд тебе овде? Овамо нико живи не залази, ни птичица, ни врапчић, а камоли људско биће.”

„Ах, драга мајко, дошла сам да упитам вашег сина зна ли нешто да ми каже о три гаврана, мојој уклетој браћи.”

„Не знам хоће ли знати нешто да ти каже о три врана гаврана, твоја уклета брата, али га можемо питати. Али ти, кћери моја, ниси овде добродошла: када мој син дође кући, могао би те прогутати, јер такав ти је он.”

„Ах, драга мајко, сажалите се нада мном”, молила је путница намерница, „сакриите ме негде где ћу бити на сигурном.”

И Сунчева мајка сакрије је под корито. Тек што је то учинила, стигло је Сунце и с врата повика:

„Мајко, овде се осећа људско месо, овамо с њим!”

„Ма, синко, то се теби само причињава јер си снажно сијао, па си се уморио. Ево теби вечере, што сам ти спремила, једи и лези, јер си малаксао.”

Сунце се најело и мало касније почело да дрема, и док је у сан тонуло, мајка му је косу требила. Када је већ скоро заспао, почупа мати Сунце за косу.

„Мајко!”, брецно се оно, „што ме тако чупате?!”

„Нисам намерно”, одговори мајка; „него сам и сама задремала и сањала сам да ме неко пита јеси ли ти видео три брата гаврана.”

„Откуд бих их њих видео, ја не обасјавам баш сваки ћошак; али Ветар свугде дува, он би најпре могао знати понешто о њима.”

Утом Сунце утоне у сан и спавало је све до јутра. Сутрадан, у зору, Сунце пође на пут а његова мајка пробуди путницу намерницу и овако јој се обрати:

„Кћери моја, мој син ништа не зна; али рече да се Ветру обратиш. Иди ти, према томе, код њега! Ево погледај, преко оног брда, тамо живи.”

Сунчева мати путници намерници показа пут, лепо је испрати и ова пође по планинама и долинама, пустим пољима, све док не стигне до Ветрове матере.

„Помоз’ Бог, мајко!”, поздрави се путница намерница.

„Бог и теби помогао, кћери моја!”, отпоздрави Ветрова мајка. „Откуд ти овде? Па овамо жива душа не залази, ни птичица, ни врапчић, а камоли људско биће.”

„Дошла сам да вашег сина упитам није ли нешто чуо о три гаврана, о мојој уклетој браћи.”

„О три гаврана, твојој уклетој браћи? Добро, питаћу га када дође кући, али шта да радим овде с тобом? Када се врати, могао би да те поједе.”

„Сачувајте ме некако, драга мајко,” молила је путница намерница; „Сакријте ме негде где ме неће дохватити.”

И Ветрова мати сакрије је под корито, те јој строго нареди да одатле не мрда.

Ветар је, дувајући, стигао кући.

„Мајко, овде смрди људско месо, овамо с њим!”, загрме још с врата. Мајка му приђе и лепо му се обрати:

„То си се ти људских мириса навукао, толико јако си дувао; какви људи, откуд они овде?”

Док је био на путу, спремила му је мајка целог вола печеног и бачву пива, те му брзо послужи све то да вечера, како би га умирила.

„Ево, сине мој”, рече, „вечеру сам ти спремила, једи, па се опружи, да данеш душом.”

Ветар се слатко наједе, а када заврши с јелом, обрати му се мајка:

„Преморио си се, сине, ходи, лези, мазићу те по коси да слађе заспиш.”

Мазила је, мазила, а када је већ умало утонуо у сан, цимну га снажно за косу. Ветар се из дремежа прену и ружно подвикну на мајку што га тако чупа.

„Ама, смири се!”, умиривала га је мајка. „И сама сам задремала, и сањала сам да ме неко пита јеси ли нешто чуо о три брата гаврана.”

„А да, јесам, видео сам их; живе у стакленом замку, виђам их тамо сваки дан како лете около”, забрунда Ветар, окрену се на другу страну и чврсто заспа.

Када се наспавао, пошао је на пут а Ветрова мати позва лепу путницу намерницу код себе и овако јој се обрати:

„Кћери моја, тежак задатак си на себе преузела. Твоја браћа бораве у стакленом замку а тај замак се налази чак онамо, иза далеких планина; не знам како ћеш тамо стићи. Сачекај мало, испећи ћу ти једну препелицу, месо ћеш успут појести, али кошчице сачувај. Кад стигнеш подно замка, направи од њих лествице, па ћеш се тако попети горе до своје браће.”

Лепа путница намерница срдечно се захвали на добром савету, а када препелица беше испечена она пође даље.

Ишла је по пољима, густим шумама, дуго, веома дуго, куда јој је Ветрова мајка показала. Путем је кошчице глодала и прилежно их одлагала. После дугог пута стиже подно стакленог замка. Дворац беше

велик, предиван и гладак као око. Ни стазе, ни степеница не беше никаквих. Девојка направи од сачуваних кошчица лестве, вешто се попне кроз прозор и уђе у замак.

Обрела се у предивној одаји у којој је на средини већ био постављен сто за три особе.

„То је вечера за моју браћу”, рече сама себи. „Само што нису стигла.”

Помисливши то, приђе и из једног тањира поједе мало супе а затим се завуче под кревет.

Нешто касније, три гаврана залепеташе крилима код прозора и чим су на прозор поседала у том се часу претворише у три дична младића, ускочише у собу и хладном водом опраше ране, које су, черупајући се међусобно, један другом нанели. Затим поседаше за сто. Када су сели, свој тројици се тањира окретоше.

„Опа!”, узвикну најстарији. „Овде има неког из нашег рода! А неко је јео супу из мог тањира.”

„Али како је то могуће, којешта, како би се попео овамо”, рекоше друга двојица и наставише мирно да једу, као и иначе.

Најстарији их је, додуше, и даље убеђивао, да у замку сигурно неког има неког, те науми да ће после вечере то истражи. Али након јела на то заборави, а не сети се ни сутрадан. Када су се ујутру најели, они изађоше на прозор – у том се часу претворише у гавранове, залепеташе крилима и полетеше бог зна куд, језовито гракчићу.

Када се вече примакло, сто за три особе већ је био постављен а три постеље намештене. Путница се испод кревета извуче, из једног тањира узе мало, из једне чаше отпи вина, те се поново завуче под кревет.

Увече се браћа вратише кући, опраше ране и поседаше за сто. Пошто су сели, свима им се окренуше тањира.

„Еј”, рече средњи, „ниси ти, брате, синоћ упразно говорио да овде има неког од нашег рода. Ево, и мени је неко кусао супу и отпио вина. Чим завршим с јелом, одмах ћу га пронаћи, ко год да је и где год да је.”

Најмлађи брат га је уверавао да се то њему само учинило, јер откуд би овде икога било; али је средњи одлучно понављао да ће пронаћи уљеза, кде год да се налази. Међутим, после вечере је прилегао и тек у постељи сетио се свог наума. „Нека”, помисли он, „наћи ћу ја њега ујутру”, али када свану ни он не пође у потрагу.

Треће вечери сестра поново поједе мало из једног тањира, отпи из једне чаше и опружи се у једном кревету.

Кад се браћа вратише кући, ране хладном водом опраше и поседаше да вечерају. Док су седали за сто, свима се тањира окренуше.

„Еј”, ускликне најмлађи, „овде нису чиста посла. Тањири нам се свако вече окрену а сада, ево, и мени мањка и супе и вина.” Погледа кревет. „И постеља је изгужвана. Наћи ћу ја њега, ако сте вас двојица заборавили!”

Утом скочи од стола, дограби мач и крену да завирује по целој одаји. Завири под кревет а тамо – шћућурена једна прекрасна девојка.

„Аха, ту ли си!”, дрекну на њу. „Хајде, изађи, да видимо носиш ли нам добро или зло.”

„Ах, добро вам носим, добро”, проговори сестра извлачећи се испод кревета. „Ја сам вам сестра, дошла сам да вас ослободим клетве.”

Браћа су је одмах препознали и веома јој се обрадовали. Испричаше јој о томе како су уклету а сестра њима о мајци и у свом путовању. На крају рече:

„Сад, кад сам чак догде стигла и толике муке прошла, хајде, реци-те ми, како да вас ослободим клетве.”

„Јаој, сестро наша!”, рекоше браћа, „чак и ако ти кажемо, нећеш успети, јер онај који треба да нас ослободи, не сме седам година, седам месеци, седам недеља и седам сати ни једну једну реч да изговори; ако само једном проговори, све ће бити узалуд и ми ћемо остати уклету за сва времена.”

„Да је тешко, тешко је”, сложи се сестра; „али с божјом помоћи ја ћу се тога прихватити, када сам се већ у све ово упустила, и не враћам се све док и вас не ослободим.”

Увидевши колико је њихова сестра одучна у свом науму, браћа јој нису противречила. Али како би јој олакшали испуњење обећања, издубише у једном великом стаблу рупу у коју би девојка могла безбедно да се смести, затворише је унутра и само јој један прозорчић оставише, кроз који су јој дотурали храну.

Прође затим неко време, две или три године, и деси се да је једном поред стакленог замка пролазио млади краљ, у кочијама која су вукла четири предивна коња. Пут је водио управо поред оног дебелог стабла. Када су стигли до дрвета, коњи су се одједном зауставише и ни за живу главу не хтедоше да се помере, ни за педаљ. Пропињали су се и ритали, док их је кочијаш ударао бичем. Тако млади краљ није никако могао даље, те је морао да се врати кући.

Недуго потом, пође краљивић поново на исту страну, упрегне друге коње надајући се бољој срећи; али се све завршило једнако као и претходног пута. До тог дрвета су коњи јурили као какви чаробни вранци, али се код дрвета укопаше као скамењени и нису хтели даље, ни по коју цену.

Није дуго потрајало и пође краљевић и по трећи пут, јер га је то мучило што од оног дрвета не може ни стопе даље. Поново нареди да се упрегну нови коњи и полете са њима, као на змајевима. Коњи су јурили све до самог дрвета, али даље од тог стабла – ни макац. Пропињали су се, опирали, њиштали, копитама ударали, али да крену – ни за живу главу. Тада млади краљ скочи из кочије и приђе дрвету.

„Ја ово морам да осмотрим”, рече, „и да се уверим какво је то дрво, ако се моји коњи толико јогуне када довде стигну.”

Обилази он стабло, загледа га са свих страна, све док не опази прозорче; завири унутра и угледа мило женско лице. Он и кочијаш дограбе сабље и обојица почеше здрушно да секу дрво. Морали су добрано да се потруде да девојку извуку. Била је, истина, припроста и у ритама, али веома лепа, толико да се краљевић одмах у њу заљуби и реши да је узме за жену.

Он покуша да сазна ко је та девојка, одакле је, шта ради у деблу, али му она не одговори ни речи. И на сва друга питања само је климала главом или одмахивала. Када краљевић на крају упита да ли би пошла са њим у замак, само је оборила поглед и слегла раменима. Тада он, обрадован, смести девојку у кочије и одвезе је у свој лепи дворцац, мислећи да ће се она временом охрабрити и проговорити.

Чим су стигли у дворцац, нареди млади краљ да девојку пресвуку у лепе хаљине, а када су је дотерали, још му се више свидела. Био је веома срећан, радовао јој се и молио ју је да проговори; она се ту и тамо блаже-но осмехнула, на питања је главом одмахивала, али не прозбори ни речи.

Напослетку краљевић науми да се венча са њом. Како науми – тако и учини; али она ни на самом венчању не изговори ни речце, само је главом климала у знак потврде да ће краљу остати верна до смрти.

Од тога дана живели су срећно. Али авај, срећа није дуго потрајала. Краљ је имао непријатеље, морао је да пође у рат и да своју прелепу жену остави. Он се, веома жалостан, опрости са њом али је повери на чување старици која је живела у дворцу– а то беше вештица.

Вештица је и сама имала кћер, но врло ружну, те је желела да краљ њу узме за жену, иако он то није хтео. Зато се вештица страшно наљути на њега, а још више на његову краљицу и ускоро јој се указа прилика да на њој истражи свој гнев. Док је краљ био у рату, краљица је родила дивног дечачића златне косе и са златном звездом на челу. Њега вештица украде а краљици подметне штене. Затим зла вештица хитро приђе до прозора у намери да баца детенце кроз прозор, али у том часу под прозором пролете гавран. Угледавши га, вештица хитну дете ка њему и викну:

„Ево ти, гавране, на!”

Гавран дограби дечака и однесе га, сам богзна куд.

Вештица одмах по целом граду разгласи да је краљица родила штене а ту лажну вест посла и самом краљу. Краља је таква новина ражалостила; али је своју жену веома волео и, не желећи да вештици поверује, он жени написа да за то не мари, да се свашта дешава, да се о штенету добро побрину док се он не врати.

Када је дошао кући, уместо сина затекао је штене и ожалашћену краљицу која од страшних оптужби није могла да се одбрани. У међувремену није престао да је воли и настави да живи са њом као и пре.

Ускоро је краљ поново морао да пође у рат и да краљицу пред сам порођај поново остави под вештичином скрби. И шта се деси? Краљица поново роди предивног дечачића златне косе и са златном звездом на челу. Вештица дечака украде, гаврану који је управо летео под прозором добаци, а краљици подметну маче. Затим по граду рашири вест а краљу дојави да је краљица родила маче.

Краља је то силно ражалостило, али своју жену ипак није престао да воли, а када се кући вратио, према њој се опходио једнако као и пре, само би га с времена а време – кад год би на штене и маче погледао – душа заболела.

После неког времена поново изби рат и краљ пође у поход а краљица у његовом одсуству роди љупку девојчицу златне косе и са златном звездом на челу. И њу вештица украде, кроз прозор гаврану баци, краљици сатруло дрво подметну а краљу поново дојави да је краљица уместо детета родила трули дрвени трупац.

„Шта је много, много је!”, прсну гневно краљ прочитавши вештичино писмо. „Нит ромори, нит говори а уместо деце рађа нека чудовишта; само ме брука пред светом. То више нећу да трпим.”

И он науми да изда наређење о њеном погубљењу.

Вративши се из рата, осудио је жену на смртну казну, не дозволивши јој право на жалбу, а она, јадница да би браћу ослободила, ни тада ни реч не изусти у своју одбрану. Краљ нареди да је изведу на једну њиву, где је требало да се казна изврши.

Целат је већ подигао мач. Утом, као гром из ведра неба, долете један гавран носећи дражесног дечачића златне косе и са златном звездом посред чела и викну:

„Стој, целате! Гле овог прелепог дечака, поиграј се мало с њим”, и спусти дете.

Целат стаде, загледа се у љупко детенце и заигра се са њим, а заигра се и краљ, те тако умало заборавише којим су послом на ледину изашли. Но краљ се прибрао и узвикну:

„Целате, прими се посла!”

Целат подиже мач, али када хтеде да замахне, долете други гавран и донесе још једног дражесног дечачића златне косе и са златном звездом посред чела и довикну:

„Стој, целате! Гле овог лепог дечака, поиграј се мало са њим!”

Целат спусти мач, поигра се са лепим дететом, а и краљ им се придружи. После дужег времена, краљ се сабра и узвикну:

„Целату, прими се посла!”

Целат и по треи пут подиже мач, замахну и замало да зада кобни ударац. Утом долете трећи гавран носећи дражесну девојчицу златне косе и са златном звездом посред чела и довикну:

„Стој, целате! А ти, сестро – проговарај!”

Управо у том часу навршило се тачно седам година, седам месеци, седам недеља и седам сати; три гаврана претворише се у три наочита младића, а краљице проговори:

„Браћу сам, хвала богу, ослободила, а сад ћу ти, љубави моја, испричати зашто сам ћутала као заливена и како те је вештица обманула, када ми је подметнула штене, маче и сатрули трупац уместо моје предивне дечице коју сам родила а коју је она кроз прозор бацала.”

И тако испричала све, од почетка до краја. како се догодило, а ослобођена браћа додадоше да су побацили децу ухватила, у стакленом замку их до сада неговала а сада их родитељима враћају.

Када је краљ чуо своју предивну жена како говори и када је видео своју љупку децу, сузе радоснице потекоше му низ лице. Дубоко се клањајући молио је своју жену за опроштај за то што је насео на превару и што је према њој тако поступао – и она му опроштај даде. Тада ју је са свим почастима назад у свој дворца одвео.

Истовремено, краљ нареди да се богата гозба приреди и да се многа господа позову. Вештицу је наумио да на смртну казну осуди. На гозби је свим поставио загонетку: исприча како је у рату био и шта се све десило, те их он упита шта они мисле, какву је казну заслужио онај ко је на тај начин четворо невиних људи хтео да лиши живота? Не знајући да краљ на њу мисли вештица, узвикне:

„Тја, шта би друго заслужио, него да га у буре затворе, ексерима поклопац закуцају, па с високе планине баце.”

„А ти, вештице матора”, рече краљ, „ти си хтела мојој невиној жени и мојој недужној деци живот да одузмеш. Какву си пресуду одабрала, таква теби следује!”

Буре су припремили, вештицу у њега затворили. Поклопац ексерима закуцали, и с врха високе планине пустили.

Отада су краљ и краљица живели срећно. Ослобођена клетве, браћа остала на краљевском двору, где су им по краљевом наређењу, и мајку довели, те су сви заједно живели срећно до краја живота.

Златокоса

Били једном брат и сестра. Дечак се звао Јахим а девојчица Отолијена. Отац им је био уистину добар, али је маћеха била погана. Од ње би батине сваког часа добијали, а лепе речи никад.

Када су стасали, предложи сестра брату:

„Брате, хајмо у службу, тамо ће нам бити боље, него са овом злом женом; тамо нас неће нас тући, а нешто ћемо и зарадити.”

Брат пристаде и они пођоше. Стигоше до једне шуме – брат се обрати сестри:

„Ех, сестро моја!”, рече, „како ти је лепа златна коса! Јако си лепа!”

Заиста, његова сестра Отолијена била је прелепа девојка: имала је златну косу; када се осмехнула – на уснама би јој процветале руже, када би заплакала – бисери би јој из очију капали, место где би ногом крочила – прекрила би златна трава, док би се вода, којом се умивала – позлатила.

Погледавши је још једном, поново је задивљено похвали:

„Заиста си прелепа, сестро моја!”

„Знам да сам лепа”, одговори му она, „али када желим, могу да се начиним и на ружну.”

Ходаше кроз шуму и стигоше на раскршће:

„Брате мој”, заусти сестра, „нећемо ићи у исту службу, не бисмо добро прошли.”

„Немој ме остављати, сестро моја”, закука брат, „за твојом лепотом бих стално патио.”

„Одавде ћемо свако на своју страну”, одлучи сестра, „али да ти не бих јако недостајала, ево, даћу ти један прамен косе. Кад ме се сетиш, погледај га, али сакриј га од људи и немој им ништа говорити, иначе би и мени лоше кренуло. Ако ти нешто буде требало, дођи у ову шуму, ту ћеш ме увек пронаћи.”

Тако се расташе.

Јоахим је још неко време ишао по брдима и долинама, вјугавим и правим путевима који свет повезују од једног до другог краја, док није

стигао до једног града и тамо га примише за краљевог коњушара. Свако би вече чешљао коње под светлошћу Отолијениног златног прамена. Његови коњи су увек били најлепши и најсјајнији, а свећа није спалио ни упола колико остале слуге, те би оне што су му претекле враћао. Краљ је грдио слуге што му пуно свећа потроше, а коњи о којима се брину нису ни упола уредни као Јахимови. Слугама се то није допало, морени знатижељом почеше да се врзмају око Јахима како би дознали какво то чаробно светло има док тимари коње, али се Јахим чувао да се не разоткрије.

Једнога дана краљ приреди велику гозбу. Много света се окупи на свечаности. Остале слуге обиграваше око Јахима у намери да би напију, и мало – по мало он ни не примети да су у томе успели. Лукаве слуге наставише са додворавањем и запиткивањем о том чудесном светлу које му светли у стаји док чисти коње. Тада им он откри да има златокосу сестру Отолијенку и да му је поклонила један прамен косе који ноћу светли.

Пошто се ујутру пробудио, Јахим тек тада схвати шта је избрбљао, али је већ било касно. Слуге су краљу све пренеле, те овај нареди да му одмах доведу Јахима:

„Испричај и мени, Јахиме, уз какву светлост чистиш коње?”

Јахим се правио да ни о чему не зна, али су слуге посведочиле шта им је синоћ рекао. Немаде куд, сем да призна и хтео-не хтео морао да покаже краљу златни прамен. Угледавши га краљ не часивши часа нареди Јахиму да преже коње. Решио је да својим очима види златокосу девојку, а ако је заиста толико лепа као што каже, мора је добити за жену.

Јахим упрегне четири врана коња у златне кочије, у које сместише и једну госпођу која је носила лепу господску хаљину за Отолијенку. Али авај, госпа је заправо била вештица и тајно поведе с њима своју ружну кћер. Краљ узјаше коња, Јахим плесне бичем и пођоше. Превалише брда и планине и стигоше до шуме, у којој је живела Отолијенка, девојка златне косе којој би руже на устима цветале, када се осмехивала, а бисери јој из очију капљали, када би заплакала, а где је она стала – златна би трава никла а вода, којом се умивала, би се позлатила. Путници стигоше до једне кућице и у њој пронађоше златокосу. Без сумње била је прелепа.

Краљу се јако свидела – почео је да је наговара и да јој обећава све живо, све док није пристала да пође за њега. Обрадован краљ нареди да јој одмах обуку лепу хаљину коју су јој донели и у њој златокоса беше још лепша; ставио ју је у кочију поред оне госпе и пошли су. Краљ поново седе на коња и јаше поред кочије. У једном тренутку док су путовали краљ ускликне:

„Тихо, тихо пред мојом господом, да ни трунку лепоте не изгуби!”

А Златокоса не чувши добро, упита:

„Шта рече мој господар?”

Вештица ће јој на то:

„Да ти обе руке до лактова одсечем.”

Златокоса пристаде:

„Ако тако мој господар жели, нека буде.”

Истог часа вештица јој руке до лактова скрати. Јахим то чу, али се плашио да ишта каже.

Мало касније у касу поред кочија краљ поново укликну:

„Тихо, тихо пред мојом господом, да ни трунку лепоте не изгуби!”

Златокоса упита:

„Шта рече мој господар?”

На шта ће вештица:

„Да ти ноге до колена одсечем.”

Златокоса помирљиво пристаде:

„Ако мој господар заповеда, нека буде.”

Тог часа јој вештица ноге до колена скрати – а њен брат, који је коње терао, све виде, но ништа не рече, пошто се плашио.

И тако и трећи пут пројахавши поред кочије, краљ ускликну:

„Тихо, тихо пред мојом господом да ни трунку лепоте не изгуби!”

Девојка пита:

„Шта рече мој господар?”

А вештица одговори:

„Да ти хаљину скинем и да те у море бацим.”

Златокоса и сада рече:

„Ако мој господар наређује, нека буде.”

Вештица је скине, своју ћерку у лепу хаљину обуче и управо су пролазили поред мора, тако да Златокосу гурне у воду. Њен брат све виде, али ништа не рече.

Када су стигли кући, пуно надворје нестрпљиво је чекало лепотицу; но угледавши девојку што из кочије изађе, запрепастише се:

„Зар је ово лепотица?! Због ње није морао толики свет да прелази!”

Ни краљу се ова није допала пошто није имала златну косу. Када се смејала нису јој цветале руже на уснама, а када је плакала бисери јој нису капљали из очију, тамо где би ногом ступила, само је трње расло а вода којом се умивала, остајала је смрдљива. Краљ је био незадовољан и вештица га наговори да бес на Јахима усмери јер га је, тобоже, преварио. Бесан краљ нареди да га пред капију до појаса закопају и да слугавке на њега помије просипају.

Упавши у море Златокоса се претвори у златну пловку са златном ћубицом на глави; али пошто није имала ни крила ни ноге, није могла да плови, само се на сунцу грејала.

Поред мора је у то време живео баштован. Виђао је златну пловку и хтео да је улови. Но како се паткици приближи, ова се у златокосу девојку претвори и стаде да га моли:

„Немој ме ловити, немој ме убити! Смилуј се нада мнош, видиш и сам да немам ни ноге ни руке.”

Тада заплака и бисери јој из очију кануше, затим се осмехне и златна ружа јој на кљуну процвета. Баштовану рече да покупи бисере и ружу и да оде и да их прода краљици, а да ништа друго заузврат не тражи – само руке и ноге.

Баштован сместа пође код краљице да је пита да ли би купила ружу коју је он у својој башти узгојио?

„А шта тражите заузврат?”, упита краљица угледавши ружу.

А баштован ће:

„Не бих је дао ни за све новце овога света, али код куће имам кћер без руку и ногу – за њих бих вам ружу дао, можда би мојој ћерки одговарале.”

Краљица потражи Златокосине руке и ноге и даде му у замену за ружу. Баштован их однесе Златокоси и она их прислони на своје тело и удови јој прирастоше. Затим се поново претвори у пловку и полети међу остале на широко море.

У јату пловки морем је пливала и једна бела са златном ћубицом на глави. Пошто паде вече, почну паткице да разговарају:

„Ето”, једна ће, „стара вештица је постигла своје: своју ружну кћер је подметнула краљу уместо прелепе Отолијенке.”

„Ех”, друга ће, „да је само то! Сад је наредила да несретног Јахима до појаса у земљу закопају а служавкама да по њему помије просипају.”

Пловке попричаше још мало, залепеташе крилима, те се винуше небу под облаке, и пожурише, да још те ноћи стигну до дворца испред ког је Јахим закопан у земљу до појаса. Тада једна пловка, бела као снег са златном ћубицом на глави слете и претвори се у девојку златне косе. Око поноћи покуца на капију двора:

„Спавали – не спавали, отворите ми двери!”

„Ја нит’ спавам, нит’ не спавам”, огласи се брат, „али да ти отворим – не могу, јер сам до појаса закопан.”

Отолијена сама отвори, уђе унутра и стаде да га грди:

„Брате мој, зашто си им открио да имаш сестру?”

„Горко сам се покајао што сам им рекао, и сама видиш да и са мношом лоше поступају!”

Испричали су се, пожалили једно другом.

„Брате мој”, упита Отолијена, „имаш ли шта за јело?”

„Немам, сестро моја; ја се храним само оним шта служавке на мене проспу.”

Тада она оде у господарево одаје и све шта је у орману било укусно, поједе. На крају узме господарев чешаљ и почешља њиме златну косу. Утом залепетају крилима под прозором беле пловке, Отолијена спусти неочишћени господарев чешаљ и прхне кроз прозор за другарицама.

Краљ ујутру устаде с кревета, обуче се, пође да се очешља и тада примети неколико златних власи! Пође да доручкује, оде до ормана и примети да су му нема најбољих залогаша! Тада нареди да се окупи цео двор и да се испита ко је ноћас био у његовим одајама и да ли је неко нешто видео? Али у целој кући нико никог није видео сем Јахима, али њега нису ништа питали.

Следеће вече исто као и претходно пловише беле пловке широким морем, и реч по реч започну разговор:

„Нашем Јахину је данас још горе”, рече једна.

„Истина, горе је”, рече друга, „стара вештица је наредила да га до пазуха закопају, да још теже скапава.”

Пошто су се изспричале, пловке залепеташе крилима и полетеше кроз ноћ чак до двора у ком је Јахим до пазуха био закопан. Тада се једна пловка бела као снег са златном ћубом на глави спусти и претвори у Златокосу. Покуца на капију:

„Спавали – не спавали, отворите ми двери!”

„Нит’ спавам – нит’ не спавам”, одазове јој се брат, „али не могу да ти отворим, до пазуха сам закопан у земљу.”

Отолијена сама отвори, уђе и са братом се једно другом пожалише и исплакаше, а пошто он није имао ништа за јело, оде до господаревих одаја, те тамо све што је ваљало поједе и са господаревим чешљем косу очешљала. Кад напољу пловке крилима залепеташе, неочишћени чешаљ испусти, пар бисера као сузе јој из ока испадну, те прхне кроз прозор за њима.

Када ујутру краљ пође да се почешља, примети да је чешаљ пун златне косе, а поред њега на прозору пар бисера! Тек тад му сине шта је у питању. Из тих стопа почне да саслушава дворјане да ли је синоћ неко неког приметио, али ови ни о чему нису знали, само кувар који дошапну господару да је кроз кључаоницу вирио и да је видео једну девојку

како из ормана све редом једе а затим на прозору златну косу чешља, али да не зна где је после нестала.

Краљ науми да ће наредне ноћи боље припазити а кувару нареди да спреми најукуснија јела и стави их у његове одаје.

По широком мору пливале су ове ноћи беле пловке и договарале се:

„Штета нашег Јахима!”, рече једна.

„Јесте, заиста штета”, рече друга; „данас је стара вештица наредила да га до грла закопају како би што пре скапао, а сутра ће му главу врелом водом испећи.”

„Има нешто страшније и опасније”, рече трећа, „стара вештица зна за нас и да је Отолијена с нама. Сутра долазе да нас побију, још ноћас морамо побећи.”

Још понешто су пловке разговарале, затим залепеташе крилима и полетеше у ноћ до надворја на ком је Јахим закопан запомагао. Тада се једна од њих, бела као свеже нападани снег са златном ћубицом на глави спусти на земљу и покуца на капију:

„Спавали – не спавали, отворите ми двери!”

„Нит’ спавам – нит’ не спавам, но да ти отворим – не могу, до грла сам закопан.”

Отворила је сама и громко заплакала над судбином свог брата, јер како ће њој бити без њега, али више неће долазити, пошто ће ове ноћи одлетети на неко друго море. Онда је од њега тражила да је нахрани.

„Ех, откуда мени, драга душо!” рече Јахим, „па ја се храним само оним шта ми пред сама уста проспу!”

Оде Отолијена у господарење одаје, поједе све што је било у орману и стаде пред огледало да очешља златну косу. Тад господар тихо усаде с кревета и обујме је око струка. Управо тада су под прозором прелетеле пловке. Узалуд се Отолијена у његовим рукама претварала у разне животиње – змије, жабе и Бог зна на шта све – није је пустио.

„Нећу те пустити”, рече јој, „док поново не постанеш Златокоса, каква си била.”

Напокон Отолијена поново прими своје право обличје: на глави – злато, осмех – руже расцветане на уснама, сузе – бисери из очију, где год ногом крочи, златна травка ниче, а вода којом се умила, би се позлатила – и замоли га да је пусти.

„Не, нећу те пустити, док ми обећаш да ми нећеш поново побећи.”

На крају му обећа да неће побећи; али једино ако нареди да вештицу погубе а Јахима ископају. Краљ јој све драге воље обећа и она остаде са њим.

Ујутру краљ позва код себе сву господу из града да се са њима посаветује. И вештица би позвана. Краљ је пред свима упита:

„Стара мајко! Ви сте међу нама најпаметнији, реците шта заслужује човек који невиним душама ради о глави?”

„Шта би друго заслужио”, рече спремно баба; „треба га оштрим ексерима закуцати у буре, бачву добро затворити и низ стрму падину у море скотрљати и читаво поколење бацити међу коње да их на парампарчад изгазе и по свету разнесу.”

„Како си одабрала – тако ћеш проћи”, рече краљ. „Заједно са ћерком сте хтеле да ме преварите, а Отолијенки и Јахиму да одузмете живот!”

Стару вештицу су у буре затворили и бачву низ падину у море скотрљали а ћерку међу коње бацили да је на парампарчад изгазе.

Краљ и Златокоса су приредили велику свадбу, а Јахим им је био девер. Људи су зинули од чуда због превелике лепоте када су је на венчање водили. После тога им је свима заједно било добро – јако добро.

Три голуба

Била једном једна сиротица. Сироче, које на свету није имало никог живог сем оца. Али знате, чак и ако има доброг тату, девојка без мајке је само сироче. Наша сиротица била је честита девојчица: лепа као цвет, добра као мед, тиха као мушица а у сваком послу вредна као пчелица. Водила је домаћинство како је знала и умела, а отац би јој повремено говорио:

„Дете моје, не могу да допустим да се тако млада мучиш толиким послом; оженићу се, бићете две у кући и биће вам лакше.”

Девојка му на то не рече ништа, али јој беше драго што ће добити мајку. Отац се ожени. Узме удову која је довела и ћерку скоро истих година као и његова, само што није била толико добра.

Како то бива, свака је мајка прво мајка рођеном детету. Своју је држала као под стакленим звоном, на све стране би се њоме хвалисала, а према сиротици је била увек маћеха. Јадно сироче, тек сад је видело шта је посао! Радилa је све по куће и газдинству, и уз то морала помајку и посестриму да служи. Јадница није имала ни дана ни ноћи а исто јој је било усред седмице или недељом. Најгоре је било што су према њој стално биле зле, никада јој ни лепе речи нису рекле. Није смела са њима за istim столом да једе, већ би поред пећи морала да чека да и њој нешто баце.

Она је све недаће покорно подносила. Радећи најтеже послове било у кући или напољу и у ритама беше сто пута лепша од маћехине мезимице.

Једном отац крене на вашар. Тад маћеха саспе:

„То и то ћеш ми купити. Мојој ћеркици треба нове ципелице, свилену сукњицу, тракице, медењаке...”, и наброја још много тога. Када је све то чуо, окрете се у правцу пећи својој дроњавој ћерци:

„А ти”, рече, „шта да ти купим?”

Али маћеха јој не дозволи ни да заусти: тако и тако, зар њој нешто фали? Њој баш ништа не треба јер се ни у кухињу, ни стају неће дотеривати.

Отац саслуша маћеху и поново упита своју кћер:

„Реци ми шта да ти донесем?”

Сиротица му само кришом дошапну:

„Ах, оче мој драги! Шта год вам се свиди, на шта наиђете.”

Отац пође на вашар. Купи све што је маћеха набројала – да ти памет стане, једино свом детету ништа не купи. У повратку га мучи мисао да је ипак нешто заборавио, умало да с ума сиђе. Размишљајући стигне недалеко села где стаза пролази кроз шумарак. Наиђе на криву леску са које у том часу отпадно три лешника у љускама лепим и сјајним као восак.

„Аха!”, помисли, „ово ће мојој ћерки бити дар са вашара.”

Стигне отац кући, подели шта је коме донео и нико није био толико задовољан поклоном као једна сиротица. Три лешника гурне у џеп, као да су бисери и пође да ради своје.

У недељу ујутру, када је све око куће порадила, седне до пећи и почне да се спрема у цркву, јер је управо други пут звонило. Тада маћеха груне:

„Ти таква и таква, зар ћеш ми кућу тек тако оставити, зар ти немаш шта да радиш овде?”

Изјури хитро напоље, донесе пуну чинију грашка помешаног са сочивом:

„Ево ти, ово ћеш пробрати док се ми не вратимо из цркве.” Сви одоше у храм Божји, само је мила девојчица почела да раздваја сочиво од грашка, уздишући и плачући што је зла маћеха ни у цркву не пушта:

„Мајчице моја драга, што ме не поведе са собом? Тамо би ми било боље него овде, остала сам несрећена и сирота.”

Утом јој у џепу зазвекцају три лешника, извади их, стави испред себе и радује се што ипак има доброг оца. Док она тако жалосна и замишљена треби, нешто куцне на прозор. Погледа боље и види да три бела голуба кљуцају.

„Јадне птичице, сигурно би хтеле да уђу, ваљда су и оне дошле да ме несретницу обрадују!”

Отвори им прозор а голупчићи питају:

„Шта радиш, добра девојко?”

„Ох, видите и сами”, рече, „док се други људи моле у храму божјем, ја се мучим овим послом код куће.”

„Не брини”, рече један голуб, „остави то!”

Узме један лешник, маленим кљуном га отвори и извуче свилену хаљину белу као снег:

„Ево, узми, обуци ово и пођи у цркву! Ми ћемо све завршити за то време. Али пази, када свештеник изговори амин, не чекај да остали крену према вратима, пожурни прва и похитај кући да се пресвучеш.”

Обрадовала се, обукла и лепа као љиљан пошла у храм божји. Тамо је села на прво празно место. У цркви су сви само у њу гледали. Беше међу њима и краљевић главом и брадом. Он је такође у њу гледао, није могао да је се нагледа. Толико му се свидела да не би марио да се богослужење до увече одужи. Прелепа девојка није показала лице, само се скрушено молила и слушала проповед, све док свештеник није изговорио амин.

Тада се тихо искрала из цркве и журним кораком пошла кући. Свукла је белу свилену хаљину, послала је у лешникову љуску и сакрила зрно. Тада уђу у кућу маћеха и њена ћерка и виде да су грашак и сочиво раздвојени. Драже би јој било да има разлога да изгрди пасторкињу, зато је остави на миру, али ђаво јој не да мира и она мало касније почне да нервозно хода тамо-амо по соби и да је подбада:

„Ма да, простакушо, да си била у цркви, видела би шта је девојка! Али шта ћеш, пепељузи највише пристаје да седи ту где има пепела.”

„Видела сам је када је пролазила испред наше куће.”

„Како?”

„Са стенке, у том тренутку сам сипала воде из зденца.”

„Са стенке?! Зар ти мислиш да ћеш са стенке тек тако да по улици да звераш? Чујеш ли, стари, тај бунар ћеш склонити из ових стопа. Ова опракњача би по вас дан само око њега зјале хватала.”

Иако је било црвено слово јадничак је морао да склони стенку зденца ако је желео да се олуја у кући смири.

Краљевић се после мисе на све стране распитивао ко је и одакле била госпођица, јесу ли је видели како одлази.

„Видели смо, ушла је у ону кућу пред којом стоји зденац са лепом стенком”, рекоше му људи.

Краљевић нареди да потраже ту кућу, али пошто стенке више није било, нису могли да је пронађу.

Следеће недеље поново седне у дроњцима поред пећи у намери да се спреми и заједно са осталима пође у цркву. Тада јој се обрати маћеха која је пред огледалом своју ћерку цифрала:

„Где ћеш ти?”, пита је, „зар немаш шта да радиш код куће? Е, да! Сигурно јој је у том тренутку и она лепа девојка пала на памет. Не мрдај одавде!”

Журно уђе у оставу и изнесе јој чинију са помешаним просом и маком.

„Ево”, каже, „ово ћеш ми истребити, а ако не завршиш, док се вратимо из цркве, не пише ти се добро, да знаш!”

Маћеха и њена ћерка оставише жалосну пасторкињу, која крене да одваја зрна мака од зрна проса лијући сузе и оплакујући своју несрећну судбину:

„Ах, мати моја, мати моја! Шта да радим?”

У том трену на прозор покуцају три голуба:

„Не плачи, не плачи, добра девојко, пусти нас да уђемо, све ћемо порадити. Дај један од твојих лешника!”, гучу голубови чим им је отворила.

Она им пружи лешник и голуб извуче из љуске сребрну хаљину.

„Ево види, ту је хаљина, обуци је и пођи у цркву! Али чим чујеш амин, пожуре кући и све ће бити у најбољем реду!”

Сиротица се обрадова, пожуре да се обуче и пође у цркву сјајна попут звезде. Седне на исто место као и први пут, моли се и слуша, тако да ни испред себе а ни у страну не гледа. Краљевић све време ока са ње не спушта и беше му некако чудно око срца.

Али чим свештеник изговори амин, девојка устаде и тихо изађе из цркве. Дође кући и једва стигне да се пресвуче, улазе у кућу маћеха са ћерком. Погледа с врата у чинију, одмахне главом када види да је сав мак из проса повађен. Хм!, Не беше јој мило, само што не пукне од беса, али није могла ништа да каже. Тек ће мало касније:

„Требало је да будеш у цркви, ти пепељуго, видела би шта је девојка. Али шта ћеш, пепељузи је место ту где има пепела!”

„Видела сам је када је пролазила испред наше куће, управо само била на шљиви, хтела сам да вам за ручак пар шљива уберем”, одговори јој пасторкиња.

Маћехи то беше довољно да је нападне:

„Аха, несрећо једна”, узвикне јаросно, „Зар се недељом по дрвећу пентра, одећа цепа и отуда у људе звера?! Видећеш ти свога бога!”

„Стари, овога трена ћеш шљиву на улици извадити! Неће ова твоја несрећа на њој више да дангуби!”

Муж је пошао макар и био грех радити недељом да извади шљиву, јер је знао да би код куће било још горе ако не уради како му је заповеђено.

Краљевић је поново на све стране тражио лепотицу. Рекли су му да је ушла у кућу испред које велика лепа шљива стоји. Наредио је да потраже шљиву, али то им на пође за руком, јер дрвета тамо више не беше. Растужи се и замисли:

„Чекај”, рече, „наћи ћу ја тебе!”

Треће недеље ујутру, када је већ све била порадила и лепо се очешљала, лепа као цвет пође сиротица испред огледала код маћехе где је ова ћерку спремала и моли је да је овога пута пусти у цркву.

„Аха, ти невољнице, ти би у цркву да идеш и да нас брукаш. Да се стидимо што си тако дроњава? Не! Ти остајеш код куће!”

То рече и оде у оставу да јој донесе чинију брашна помешану са пепелом и истресе јој смесу на сто:

„Ево теби посла! Да ово лепо раздвојиш док се не вратимо из цркве, јеси ли разумела?!”

Маћеха ухвати своју ћерку под руку и оду а јадно сироче само остаде код куће. Баци се на требљење плачући и јадукујући:

„Ах, мајчице, мила моја мајко! Што сам ја тако несретно створење на овоме свету, шта да радим са овим?”

У том трену куцну на прозор три голуба.

„Не плачи, љупко девојче, не плачи! Поведићемо ми, све ћемо истребити, само нас пусти да уђемо!”

Она их радо пусти и трећи голуб отвори лешник и извади златну хаљину.

„Ево”, рече, „ово обуци. Брзо се спреми и похитај на литургију! Али када свештеник каже амин, не чекај да други крену, брзо изађи из цркве и крени кући!”

Пошла је као светлцаво сунце у цркву и поново села на претходно место. Молила се и слушала проповед, није ни приметила да цео храм само у њу гледају и да јој се краљевић све време осмехује.

Када се проповед завршила и свештеник изговори амин, девојка се тргне из побожних мисли, устане у намери да изађе.

Али шта се десило? Девојка као да је срасла са земљом, не може ни да мрдне јер је краљевић наредио да се под клупу наспе смола. Стаде да се цима, чупа с лепка све док јој не пође за руком да ишчупа ноге и овога пута тихо исклизне из цркве. Јурила је кући као помахнитала и није ни приметила да нема једну ципелу.

Чим се пресвукла, чула је маћеху под прозором. Златну хаљину није стигла да спреми у љуску, само ју је иза врата убацила.

Помајка и њена ћерка уђу, виде брашно у једној чинији, пепео у другој – дошло им је да се од јада распрсну, али јој ништа не рекоше. Тек је мало касније маћеха подбоде:

„Е, да”, рече, „ти, тикво, требало је да будеш у цркви, тамо би видела шта је девојка! Али шта ћеш, пепељуга постоји да пепео разгрће.”

„Али”, одговори пасторкиња, „видела сам је, кад је промакла испред наше куће, попела сам се горе на димњак и одатле сам је се нагледала.”

А мећехи више није требало, скочи на њу као куја:

„Шта кажеш, ленштино ништавна, зар ћеш се и на димњак верати! Марш под корито на таван! Наказо једна, тамо можеш од златне госпођице ручак да тражиш. А ти, матори, из ових стопа ћеш срушити димњак!”

Јадан човек шта ће, попне се на кров и сруши димњак.

Тек што је димњак био склоњен, стижу краљеве слуге и траже ле-пу девојку, јер су њима рекли да је ушла у кућу са лепим високим димњакком. Али погледају боље кућу, кад – нема димњака и они одоше обешених носева.

Но краљевић је имао залог – златну ципелицу. Пошаље друге изасланике да иду од куће до куће и да уђу у сваку где има девојака да пронађу којој од њих ципелице пристаје, те да му је доведу.

Слуге, како им би наређено, иду од куће до куће, али ципела ниједној девојци није пристајала. Маћеха је начула да ће и код њих доћи и ћеркину ногу добро стегнула, гурала из све снаге како би је што мањом начинила. Тада уђу слуге, испробају јој ципелу, али на натечену ногу не могу ни да је натакну!

„Ништа”, кажу, „Зар ви немате још једну ћерку?”

Маћеха им одбруси као из топа:

„Ја, бога ми, немам!”

Слуге пођоше напоље. Кад стигну до предње собе, чују петла са тавана:

*Кикирики, бијино и ѿо,
баци ѿолед ѿод кориѿо.*

„Шта каже”, стану, „да погледамо под корито?”

„Ма не, то само наш петао понекад којешта кукуриче”, заговара их маћеха.

Али они не допуштају да их збуну, пођу на таван. Тамо пронађу два корита а испод једног уплакану девојку. Пробају јој ципелицу – Аха!, као саливена! Сиђу заједно са њом у собу и ту угледају златну хаљину.

Тад им беше јасно да су нашли шта су тражили. Маћеха само гледа као ћурка шта се дешава, да њену пасторкињу смештају у кочије и како ова кроз сузе свима „збогом” довикује. Такав бес злу помајку обузе, да се на лицу места распукла.

Краљевић је своју изабраницу на први поглед препознао. Знао је да је то заиста она.

„Душо моја, ” упита је, „да ли си ти била три пута у цркви?”

„Јесам, била сам”, стидљиво ће девојка и зарумени се као ружа.

„Одакле ти тако лепе хаљине?”

Тада му она све исприча како је живела и како су јој три голуба помагала. У том тренутку морала је своје лепе хаљине да обуче и кроз недељу дана сиротица беше краљевићева жена.

Бог ти добро дао, кладнице!

Имао један удовац кћер која је често одлазила у комшилук, било на посело или неким другим послом, како то девојке раде. У комшилуку је имала добру другарицу, такође кћер удовице. Није марила што људи о мајци њене друге причају да је врачара, пошто се према њој увек лепо опходила; поступала је са њом као са рођеним дететом. Било да је пога-чице испекла или шта год друго у кући имала, увек би обема девојкама једнако делила. Сиротица ју је увек тако и држала – као рођену мајку.

Једном дође на посело, седну обе за преслице и предуг. Врачара, као да нема задње намере, баци поглед на њих и рече:

„Ох, како би вам пристајало, децо моја, да у истој кући живите и да увек овако заједно седите. Вас две и јесте као сестре! Ти би, комши-нице моја”, рече даље, „могла оцу као успут да наговестиш да би ти добро дошла помоћ у кући а вама двома би заједно баш било добро!”

Млада комшиница ништа не рече, али у себи помисли да си им стварно било добро.

Када дође кући, каже оцу:

„Оче, могли бисте да се ожените; вама би добро дошла помоћ, а мени, сирочету – мајка; ја бих радо пристала на добру маћеху. Могли бисте да узмете нашу комшиницу; она је према мени увек веома добра!”

„Ах, кћери моја”, рече отац, „о нашој комшиницу свет прича да је врачара; каква би ти она била помајка?!”

„Само ви њу ожените, ја вам кажем да ће бити добра; људи свашта причају, а у томе често буде неистине.”

Наговарала је свог оца све док комшиницу није узео за жену. Али шта онда беше? Тек што свадба прође, маћеха буде неправедна према пасторкињи и толико јој је неправде наносила, да се не може ни изрећи. Све послове би њој додељивала и упослила је од свитања до сумрака. Није јој дала ни да поштено једе; у исту чинију би њој и псу остатке одвајала, пекла јој је колаче од пепела; а да обуче – добијала би само старе крпе које маћехина ћерка није хтела да носи. Али је зато јако во-дила рачуна да њено дете ни у чему не оскудева! Ова би се само кинђу-

рила и удешавала као пауница, а масних погачица и слатких послестица би увек имала пуне џепове. Поврх тога није била ништа боља од своје матере. Дешавало би се да дође до посестрима, где је ова обављала неки тежак посао, и да се њој подсмева а себе хвалише како је дотерана и сита:

„Види како имам лепу хаљину, а ти – ништа, само крпе! Види како фине погачице једем, али ти нећу дати, да знаш!”

Јадна посестрица се томе није надала од своје старе добре пријатељице. Понекад би тако горко заплакала да јој се умало не распукне од жалости. Одлазила би до једног бунара да се из дна душе исплаче.

Једном је тако уплакану на том месту запази отац.

„Видиш, кћери моја”, рече јој, „а лепо сам ти говорио да она ни према теби неће бити добра, али сад, како је – тако је. Трпи, све док добри господ Бог не уреди другачије!”

„Добро сте говорили, оче мој! Снашло ме је оно о чему ни у најгорем сну нисам помислила”, зајеца ћерка. „Сама себи ћу помоћи. Идем у свет да нађем службу.”

„Добро, ако тако мислиш, нека буде”, допусти јој отац.

Пошла је. Тражила је од маћехе да је опреми и из куће испрати како доликује. Ова се зачуди шта треба да јој даје, кад на себи има пристојну одећу и руке – нека сама заради. Ништа јој није дала, само крпе које је и од раније имала и испекла јој је неколико погачица од пепела. Сиротица пође куда је очи поведоше.

Ишла је право путем и стигла до једне кладе преко воде.

„Бог ти добро дао, кладнице!”, поздрави се путница намерница.

„Добра и теби срећа, девојко!”, отпоздрави клада. „Куд си пошла?”

„Тражим службу.”

„Окрени ме, молим те, на други бок”, затражи клада. „Људи ми годинама ходају само по једном и ником не падне на памет да ме окрене на другу страну. Хајде ми ти помози, бићу ти од користи.”

Девојка кладу окрете и настави даље. Стигне до једног бувљивог пса.

„Бог ти добро дао, куцо!”, поздрави га девојка.

„Добра и теби срећа била, девојко!”, узврати поздравом псић. „Куд си пошла?”

„Тражим службу.”

„Очисти ме од бува! Многи људи прођу овуда и нико да се није сажалио нада мнош. Бићу и ја теби од помоћи!”, замоли је псић.

Девојка га очисти и крене даље. Незадуго стигне до стабла крушке.

„Бог ти добро дао, крушкице!”, поздрави је девојка.

„Добра и теби срећа, девојко! Куд си пошла?”

„Тражим службу.”

„Молим те стреси с мене ове плодове! Видиш да не могу да их држим, а нико да их са мене убере. Бићу ти од помоћи!”, молила је крушка.

Путница намерница затресе дрво и све гране добро истресе, тако да стаблу олакша. Онда крену даље и ускоро сретне говече, које се пасло на лепој зеленој ливади.

„Бог ти добро дао, говече!”

„Добра и теби срећа, девојко! Куд ћеш?”

„Тражим службу.”

„Хајде ме, молим те, истерај са ове ливаде! Годинама ту пасем, нема ко чак ни да ме потера. Бићу ти од користи!”, обрати јој се говече.

Девојка са ливаде потера говече и пожуре даље. Дође до једне пећи у којој је, даноноћно непрестано горела ватра.

„Бог ти добро дао, пећкице!”

„Добра и теби срећа, девојко! Куда ћеш?”

„Тражим службу.”

„Молим те, очисти ми жар и пепео; годинама ме пече и нема никог да то из мене избаци. Бићу ти од помоћи!”

Поред саме пећи стајао је жарач, путница намерница га узме и њиме очисти пећку. Затим пружи корак, пошто се толиким пословима баш задржала.

* * *

Ускоро стиже до високих планина где се требало високо пењати. Иде, иде по тим великим брдима, по неким старим путевима а тамо баш ничег није било. На крају ипак стигне до једне шуме. У шуми беше усамљена кућа. Уђе, а у њој затекне старицу која је изгледала као права вештица.

„Помоз’ бог, газдарице!”, поздрави бабу.

„Бог и теби помогао, девојко! Откуд ти овде?”

„Пошла сам да тражим службу. Код вас сам дошла да питам да ли бисте ме примили?”

„Хоћу, примићу те. Види, ништа друго нећеш радити, само ћеш једанаест соба чистити. То ћеш лако обавити, али као што видиш, из тих једанаест соба има и дванаеста, али у њу нећеш улазити, нити једним оком завирити!”

„Како ви кажете, тако ћу поступити”, рече девојка и баци се на по-сао чим је мало од дугог пута предахнула. Дан за даном чисти једанаест соба; у дванаесту јој ни крај памети не беше да завири. Временом и њој самој би помало чудно што у њу не сме да уђе. Нагађала је шта би тамо могло бити, али јој баш ништа не падне на памет. Онда је почела да размишља како би било да сазна. На крају науми да ће у дванаесту собу завирити, али само једним оком.

Једног дана вештица оде у цркву а то је било девојци као вода на воденицу. Када јој се учини да би вештица сигурно могла седи негде у цркви, стави метлу у ћошак, прикраде се до врата, одшкрине их тек толико да једним оком завири. А у соби на средини три велике каце стоје.

„Шта би могло бити у оним кацама?”, запита се.

Врата јаче отвори и угледа: у једној бакрењаци, у другој сребро, а у трећој злато. Када то угледа, више ништа не би могло да је задржи, као да јој је сам ђаво дошапнуо, скочи у злато и окупа се у њему и цела се позлати.

„Барем ћу”, помисли, „имати успомену.”

Уједно схвати да тамо више неће опстати, те потрчи што даље колико су је ноге носиле.

Вештица се врати из цркве. Собе пометене, али на дванаестој врата отворена а злато по поду испросипано. Одмах схвати шта је посреди. Дограби гвоздене грабуље, седне на држаље и хајде за њом!

Била би је већ код пећи сустигла, али је пећка девојку пропустила да прође. Али зато када јој се вештица приближи, широм се отвори и исхрли ватру на бабу. Поново је било пуно жара у њој! Вештици је држаље на прах изгорело, а њу саму врелина испече и несвестица савлада. Позлаћена девојка је за то време далеко одмакла.

Вештица је морала да јури из петних жила и већ ју је код говечета поново сустиже, те јој ружно довикну:

„Показаћу ја теби, крадљивице, сагребаћу с тебе позлату чешљевима!”

Али говече девојку пропусти а на бабу се залети роговима. Отерало ју је бог зна куда у страну.

Девојка поново трком пређе добар део пута. А када стиже до крушке, вештица јој поново би за петама. Тада се стабло обруши на бабу и само што је не згњечи.

Док се баба извлачила испод крушке, девојка хитрим кораком стиже до пса.

„Ах, куцо моја, помагај!”, дозивала је девојка. Имала је јако мало времена да га позове јер јој вештица поново би за петама! А куче беше сад већ бодро и здраво. Препречи вештици пут, зубима јој поцепала оде-
ло и изуједа је.

Тек се иза кладе девојка окрете, све дотле је хитала. Добро да је би-
ла прешла воду. Пошто је вештица такође на кладу ногом крочила. Али
како крочи, клада се под њеним ногама окрете на други бок а вештица
плус у воду чак до ушију. Почела је да се дави, али је још довикнула од-
беглој девојци:

„Имала си среће, проклетнице мајмунска! Изгребала бих ја тебе,
све бих са тебе састругала, ни кожа на теби не би остала. Видиш ли ове
чешљеве!”

Али узалудне су биле све њене претње и јуначење; преко воде даље
није могла.

Златна девојка је већ стизала кући. Како се приближила, запева
петао на очевој кући:

*Кикирики
на кућици!
Наша млада
сјиже сада.
Сва у сјају,
најлејша у крају!*

Али златна девојка није хтела да уђе. Плашила се маћехе. Пође до
бунара где је обично плакала и седне. Тамо је угледа маћехина ћерка и
брже-боље похита код матере:

„Мајко, мајко, вратила се из службе и да је видите – сва је од злата!”

„Шта кажеш?!”

„Ево је седи код бунара.”

Пожури маћеха тамо и пошто беше превртљивица, почне да се
претвара и да је мами у кућу. Хтела је само да сазна где је била у служби,
како би и своју ћерку могла исто тако да пошаље да се позлати. Када је
пасторкиња ушла у кућу, соба је синула од сјаја. Тада маћеха почне још
лепше да јој се додворава, да је загледа са свих страна и да је до неба
хвали а своју кћер, напротив, само куди и грди:

„Тако ти је то, баш тако! Ко у свет оде – нешто и стекне. Али ти
само код куће седиш. Хајде, дична девојко, хоћеш ли и ти сад из куће
ићи, да и од тебе буде нешто?”

„Ех”, одбруси јој девојка, „наравно да хоћу. Зашто не бих ишла, само да ми каже где да идем.”

Посестрима јој све исприча куда треба да иде. Маћеха је овога пута за своју кћер све другачије спремала него први пут. Напекла јој је масних погачица за пут, рекла јој да обуче најновије одело и испратила је далеко од куће, чак јој је и завежљај носила. Њена ћерка је само гордо ходала пут златне службе.

Путем наиђе на кладу. Нити се јави, нит поздрави. А када је клата замоли да јој изгажену страну окрене, ова јој само одбруси:

„Што бих се ја замајавала са тобом?”

Дође до пса и он је замоли да га очисти, да ће јој се одужити; али она се размажена са тако бувљивом жгадијом не би петљала. На стабло крушке се није ни осврнула; говече је издалека заобишла. Стигла је до пећи а ова је поново била све у ватри. Молила ју је да, побогу, не дозволи да скроз изгори, да ће је наградити, али се она учини глува и нема. На крају стигне до оне шуме и уђе у кућу. Тамо види вештицу како седи за столом.

„Помоз’ бог, газдарице!”, поздрави је.

„Бог и теби помогао, девојко! Откуд ти овде?”, пожели јој добродошлицу вештица.

„Дошла сам да питам да ли бисте и мене узели у службу.”

„Зашто те не бих узела? Код мене ћеш једанаест соба чистити, али у дванаесту, немој ни завирити, иначе тешко теби и твојој кожи!”

„Добро, газдарице, добро. Некако ћу све порадити.”

И смести се као код куће.

Мете једанаест соба неко време, и једва дочека да вештица, коначно, из куће изађе. Једног јутра ова оде у цркву. Маћехина ћерка је само то и чекала и прво бане у дванаесту собу, и чим је злато угледала, скочи у кацу како је била, брчкала се у њој тако да би и косу и одећу са ње требало цедити. Тако уваљана запути се право кући!

Вративши се кући вештица види по свим собама покапано злато.

„Охо, видећеш ти свога бога, лопужо! Проћи ће тебе воља за златом!” запрети. Добраби металне чешљеве, навуче на ноге гвоздене чизме у којима је сваки корак миљу мерио и крене!

Дојури девојка до пећи а ова на њу хитне пламен којим јој половину злата отопи. Стигне код говеда, а оно роговима стаде да је боду и да јој пут препречи. Дохвати је ту и вештица и гребе са ње злато чешљевима. Онда је пусти да оде а злато покупи. Док га је скупљала, стигне девојка до крушке. Стабло се обруши на њу и пригњечи је грањем, тако

да се тешком муком испод дебла извлачила. Баба је поново стигне и поцепала са ње скоро сву одећу. Али шта јој је вредело ако ју је поново пустила? Препречи јој пут пас и почне да је зубима черупа. Баба је поново стиже и изгребе по голом телу, тако да је крв на све стране шикљала. Када се маћехина кћи на крају преко кладе прелазила, дрво се под њом изврне и она плусне у воду. Вештица ју је још и у води изгребе на сву бруку и срамоту.

Тешком муком се извуче из воде и тако изгребана ногу пред ногу враћала се. Када се кући приближавала, закрештао је петао на крову:

*Кикирики
на кућици!
Наша млада
сјиде сада.
Пред њом њус,
за њом шус.*

Плашила се да изађе матери на очи, тако да је сад она села код бунара и сузе ронила:

„Ах, ја жалосна несрећница, шта сам зарадила, како сам прошла! Како ћу сад пред људе?!”

Чује је мајка, али њој ни на крај памети нешто лоше. Појури ка њој:

„Ах, кћери моја мила, добро је да си се вратила! Зашто би се ти преда мном снебивала? Покажи ми шта си зарадила.”

А она ништа није имала само изгребано тело!

„Сачувај Боже, шта си стекла! Гром и пакао у тебе, проклета девојчуро, зар се овако долази. Муње нека ударе тамо где си била!”

Овако и још горе је псовала и проклињала, људи су излазили пред своје куће да виде шта се дешава. Од тада маћеха своју рођену ћерку није могла ни очима да види јер је знала да се тако изгребана никада неће удати.

По златну девојку ускоро је дошао богати млади господин. Испрошио је њену руку од оца и узео је за жену. А тада цео свет постаде њен!

Јеленко

Био једном сиромашни шумар који је имао већ другу жену. Од прве му је остало двоје деце – девојчица и дечак, звали су их Евка и Јанко. Сирочићима није било лако код зле маћехе; никада им лепе речи није рекла, никада око на њима огрејала, стално би их грдила и сваког боговетног дана тукла и мучила.

У то време људи су били јако сиромашни, поготово код шумара владала је велика немаштина, тако да понекад и по три дана у кући није било ни парче хлеба.

Једнога јутра упита шумар:

„Жено! Шта да дамо деци да једу?”

„Зашто мене питаш?”, одбруси му она. „Иди у шуму, ваљда ћеш нешто пронаћи.”

Он пође у лов, хода, тражи до мрклог мрака, али сем једне мале птичице ништа није успевао да улови.

„Ево ти”, рече жени, „скувај нам ову птицу!”

Месо је скувала и шта је ко успео да лизне, са тиме је морао да буде задовољан.

Следећег дана поново ће шумар:

„Боже мој, Боже мој, шта ћемо јести?!”

Жена му и овога пута сасече:

„Ти само: боже, па боже! Шта ми свираш толико око ушију? Паметније би ти било да одеш и набавиш нешто!”

Пође шумар у шуму и успе некако да ухвати зеца. Сав срећан донесе га жени да га испече за вечеру. За то време шумар врати се да још једном окуша срећу. Маћеха уреди зеца и већ је хтела да га стави у пекач, али пре тога оде по воду. Тада се пришуња мачка, дограби месо и прождере га. Вративши се с водом и не видевши зеца, жена умало не полуди од беса и шока. У страху да ће је муж грдити, одсече себи једну дојку и убаца је у таву. Муж се увече врати и она му послужи храну. Док једе само клима главом:

„Никад у животу”, рече, „нисам јео овакво печење. Жено, а што ти не једеш са мном?”

„Нисам гладна, цео дан ми није добро”, изговара се маћеха.

Тако да је све сам појео.

Трећег јутра још није ни свануло, поново удари у кукњаву шумар:

„Јој, жено, жено, шта ћемо јести?!”

Она га брже-боље пита да ли му се синоћ свидела вечера?

„Јесте, свидела ми се”, потврди јој он.

Тада му открије шта је јео.

„А сада”, рече, „мужу знаш ли шта ћемо? Поклаћемо ми твоју де-чурлију!”

Враг смисли – ђаво послуша.

„Пристајем”, одврати јој шумар, „али се најпре седам пута закуни-мо да никада један другог нећемо одати.”

Заклели су се седам пута и затим се договоре да ће најпре дечака а после девојчицу појести. Док су се стари домунђавали, Јанко је чврсто спавао на зиданој пећи, али је Евка већ неко време била будна и све је чула. Јадница је дрхтала по целом телу као прутућ, но није зуцнула.

Када су поустајали, помајка на њих подигне глас:

„Децо, тутањ у шуму да накупите суvaraка, данас спремамо печење!”

Евка и Јанко су кренули у шуму. Док су скупљали суво грање, упи-та сестра брата:

„Јанко, да ли знаш за шта ми ове суварке купимо?”

„Ваљда за печење!”

„Тако је, за печење! И то твоје!” Тада му исприча шта су отац и ма-ћеха решили.

„Али ти”, рече му, „ништа не брини! Када дођемо кући, замолићу маћеху да ме очешља. Уђи тад у собу и укради ми тракицу. Ја ћу потр-чати за тобом и тако ћемо заједно побећи.”

Донели су сувог грања у двориште и помајка их похвали пошто су били брзи. Тада Евка затражи од маћехе да је очешља.

„Али прво”, рече, „пристави воду у велики лонац!”

Евка стави воду да се греје, брзо се попене на таван где је имала сакривене две крушке и сиће код маћехе. На столу је већ бљештао нож наоштрен као бритва. Маћеха јој плетеницу расплете, траку са стране одложи и почне да је чешља. Утом Јанко улети унутра, дограби траку и трк кроз врата. Евка појури за њим вичући:

„Врати ми траку! Врати ми траку!”

Маћеха нешто касније изађе у двориште, пошто их већ неко време није чула и тада их примети у даљини како беже надомак шуме. Схватила је шта се догодило, те је обузе бес и у јарости за њима довикну:

„Да бог се претворили у оно из чије стопе се воде напили!”

* * *

Брат и сестра су бежали кроз шуму куда их очи поведоше, а жарко сунце је упекло. Јанка је почела да мучи жеђ. Наишли су на медвеђу стопу у којој беше кишнице.

„Евка, сестрице, напио бих се воде!”

„Немој, то је медвеђа стопа, претворићеш се у медведа. Боље узми крушку, проћи ће те жеђ.”

Јанко је појео крушку и би му боље.

Иду даље и после дужег пута наиђу на вучју стопу, а Јанко је још јаче ожеднео.

„Евка, сестрице моја, јако сам жедан. Напићу се из ове барице!”

„Немој пити, то је вучја стопа, претворићеш се у вука! Ево ти ова крушка, поједи је, ваљда ће те проћи.”

Јанко слисти крушку и би му је лакше.

Поново иду, а сунце све јаче и јаче пече, а Јанко само што се не оне-свести.

„Сестрице моја, Евка, дај ми још једну крушкицу!”

„Батице мој премили, немам више. Издржи још мало, ускоро ће бунар.”

Стигли су до јелење стопе.

„Сестрице, Евка, не могу даље, морам се пити.”

„Немој пити, то је јелења стопа, претворићеш се у срндаћа”

Али чим она главу окрете, Јанко се сагне до барице и у том часу постаде јеленко.

Угледавши га Евка скрши беле рукице и горко завапи:

„Јао, боже мили, несрећни мој брате, шта сада да радим с тобом?! Доћи ће пси, зубима ће те растргнути, доћи ће ловци, од пушке ћеш страдати!”

А тужан јеленко ходао јој је уз десни бок.

Десетак корака даље наиђоше на бунар са водом чистом као стакло. Девојчица са плашћу угаси жеђ и у том часу јој на челу засветли златна звезда а коса јој се позлати.

Кренуше даље до пропланка на ком се налазио стог сена.

„Види, бато јеленко, ту ћемо се сместити,” рече „маћеха нас овде неће пронаћи!”

Ископаше рупу испод стога у којој су се ноћу од ветра и кише крили. Но чим би сунце грануло, Евка би на врх сена села, косу чешљала и горке сузе лијући јадиковала:

„Ех, да ме сад моја мајчица види, да зна како на стогу дрхтим и златну, презлатну косу чешљам! Мила мајчица моја иза девет каљевих пећи платно везе!”

Јеленко је одлазио да пасе а она се шумским јагодама и корењем хранила.

Проведу тако дуже време.

У ту шуму долазио је у лов млади краљевић. Једнога дана, док је на стогу седела и косу чешљала, дојури задихани јеленко а за њим ловачки пас. Јеленко шмугне у стог сена а пас угледавши девојку врати се код свог власника.

Господар му баци мало печења; он га ухвати зубима и врати се код љупке девојке. Спусти јој у крило месо и поново оде до свог господара. Учини тако и други пут. Овоме већ беше чудно где одвлачи толико месо. Баци псу још један комад, али пошто поново оде на исту страну, пође и млади краљевић за њим и стигне до Евке.

„Одкуда ти овде?”, упита је.

Евка му исприча све што им се десило.

„Желиш ли да пођеш са мном?”, предложи јој на то краљ.

„Не могу, јер бисте ви мог јеленка убили.”

„Не бој се”, рече јој, „нећу допустити да ти га убију. Пођи са мном и биће вам добро.”

На те лепе речи пристаде да оде са краљем. Седну у кочије и одвезу се у дворац.

На двору код краљевића Евка добије све шта јој треба. О брату јеленку су се такође добро старали. Хаљина је имала да бира, све лепшу до лепше, а када би их обукла, сијала је од лепоте. При том су је учили свему шта једна краљица треба да зна. Када је стасала, млади краљ је узме за жену. Пре тога морао да јој обећа да никада неће дозволити да науде јеленку.

Сад, да ли је добро или не, али било је тако – живела је у краљевском дворцу и једна стара баба коју се јако наљути што се млади краљевић овако ожени, пошто се надала да ће са њеном ћерком венчати.

Једном приликом је краљ морао да пође у рат и повери старој баби да се стара о краљици која је већ тих дана чекала принову.

Родио се љупки дечак са златном звездицом на челу, али је краљица на порођају веома ослабила. Затражи мало воде а стара баба јој рече:

„Ево ти под прозором Дунав, нагни се па пиј!”

„Како бих могла да се нагнем овако болна?”

„Онда ништа”, прогунђа стара баба, „нећеш се нагнути, а ја ти воде нећу дати!”

Краљица није могла даље да трпи жеђ, оде до прозора и како би пресавијена, гурне је баба у реку и у исти мах уместо ње своју ћерку доведе у кревет. Дечака са златном звездом на челу није могла да убије, била је задовољна што своју кћер успела да подметне.

Краљица се није удавила, већ се претворила у златну патку и са другим пловкама пливала по Дунаву. А јадан дечачић, пошто своју мајку није чуо, горко је заплакао и никако није хтео да се смири. Тада уђе у собу јеленко, зањише роговима дајући знак да му дете ставе да га љуља. Стара баба са бебом није могла да изађе на крај, зато дете спусти срндаћу на рогове:

„Идите”, рече, „вратове поломили!”

Јеленко похита до обале Дунава, а када угледа патке, стаде и довикне им:

„Паткице, перлице, да нисте видели мајку овог детета?”
„Јесмо, видели смо је у оном пространом воћњаку”, одвратише оне.

Утом златна паткица долети на обалу, претвори се у дивну госпу, узме дете и тепа му:

„Мој златни синчић, презлатни, окупај се, надоји се, превиј се!” – и одмах све би како је рекла.

Затим га још једном загрли, изљуби и врати јеленку на рогове. Поново се претвори у златну патку и врати се на Дунав.

Овако се све понављало неко време. Јеленко би сваки дан доносио дете до Дунава а оно је расло једро и румено као ружа.

После неког времена напише краљ да га тад и тад очекују да се врати из рата. Стара баба нареди ћерки да легне у кревет и да се начини болесна. Када краљ дође, да од њега затражи месо од оног јелена.

Краљ се срећно врати кући и јако се обрадова прелепом детету. Али оној, што је у кревету лежала, није могао да се начуди. Најчудније му је било што на челу није имала звезду нити златну косу. Баба је међутим била вешта са речима, те му рече да болест никад никога не пролепша, а да су златна коса и златна звезда прешли са краљице на дете.

Тада ова у кревету почне да се пренемаже:

„Јао, јелење месо ми се једе, наредите из ових стопа да јелена закољу!”

„Али”, чудом се чуди на то краљ, „ја сам теби морао да обећам да нико не сме да му науди. Откуд сад тражиш да га закољемо?”

Ова ништа не одговори, само још јаче запомаже:

„Јао, јелење месо бих јела. Што пре наредите да се јелен закоље!”

На крају краљ попусти и слуге почну да брусе ножеве, воду да греју у намери да краљици јело спреме.

Утом се пробуди дете и гласно заплака. Истог часа дојури јеленко и заљуља га роговима.

Узалуд је стара баба детенце љуљушкала, није престајало да плече а ни јеленко да њише роговима. Краљу то би чудно шта срндаћ ради. А баба му рече да жели дете на роговима да умири. Краљ нареди да му га онда и стави. Чим су дете на рогове спустили, он јурну напоље. Краљ у страху да се не деси нешто лоше његовом сину, појури такође. Јеленко се запути уз обалу Дунава а кад угледа патке, тад стане и довикне им:

„Паткице перлице, да ли сте видели мајку овога детета?”
„Јесмо, јесмо, виделе смо је у оном пространом воћњаку.”
Златна патка из Дунава изађе, преобрази се у прелепу госпу, подигне дете у наручје и тетoshi га:

„Мој златни, презлатни синчићу, окупај се, надоји се, превиј се!”, и истог часа све би како рече. Затим га још изгрли и изљуби:

„Ах”, рече, „шта ли сада твој мили отац ради? Да само види шта су нам учинили, да само зна како ме је стара у Дунав гурнула!”

Тада краљ иза грма искочи и загрли је око врата. Она се у том трену у златну патку претвори и разноразне наказе, али је краљ све време чврсто држи и говори јој:

„Нећу те пустити! Не пуштам, док не постанеш иста као што си била.”

Како то изговори, у загрљају му остане његова прелепа златокоса жена, а уместо јеленка на рукама је дете држао наочит младић.

Срећни и радосни сви кренуше назад у дворац и краљ уведе краљицу, дете и шурака у посебну одају, тако да за то није нико други знао. Стара се понадала да је јеленка и дете враг однео и беше јој баш драго.

Следећег дана краљ нареди да се приреди велика гозба и да се пуно племенитих званица позове. Стара баба је од гордости порасла видевши своју кћер за врх стола поред самог краља. Када су гости најслађе пили и јели краљ устаде и започне:

„Господо драга! Желим да вам поставим једно питање. Реците ми шта је заслужио онај ко је двома невиним људима покушао да одузме живот а трећем срећу?”

Брже-боље баба одврати:

„Па, тај ништа друго не заслужује, већ да га у буре ексерима закупају и са врха брда низбрдо стропоштају.”

Утом се отворе бочна врата, и држећи дете у наручју у дворану уђе краљица и један наочити младић, а краљ узваницима исприча целу причу. Стару бабу и њену ћерку су заиста одвели и пресудили им онако – како је сама казну одредила.

Краљ је за сто са своје десне стране посадио краљицу, с друге наочитог младића Јанка. Срећи и радости не беше краја, а радују се до дана-данашњег, ако су толико поживели.

Чаробни млинчић

Некада давно, пре много, много година живео је један сељак. Оно мало земље што је имао, узорао је и посејао још за дана, а увече пође у шуму да истера волове на пашу. Док их је чувао, размишљао је шта му је јадном чинити крај толиког сиромаштва те рече себи: „Шта ћеш сада, убоги човече? Жита, колико си имао – све си посејао. А шта ћеш са женом и децом јести преко зиме? Зар да и ове волове поједемо? Како ћемо онда на пролеће орати и сејати?” Док је тако муку мучио, притиснут тешким мислима, гракну му изнад главе стари гавран:

„Кра, кра!”

„Види, види, какав ли је ово гост мени дошао?”, осврну се сељак.

„Баш тако – гост!”, потврди гавран. „Дај шта имаш за јело, иначе ћу тебе да поједем!”

„Појео – не појео, свеједно ми је. Шта да ти дам, кад ни сам немам колико је црно под ноктом?”

„Имаш два вола. Дај ми једног, да ми буде вечера?”

„Да ти буде вечера? Па мршав си као сламка, теби би био довољан и обичан мишић!”

„Хоћеш ли ми дати или нећеш?”

„Хоћу! Али да га поједеш тако, да ни длака не остане!”

Тад гавран навали на вола и мало касније стварно не остаде од њега ни длака. Али где му је толико хране стало?! Растужи се тад сељачић што је остао без вола па рече:

„Кад си слистио једног, ево ти и други!” И гавран се баци и на другог вола и за тили час ни од овог не остаде ни заноктица.

„Лепо си ме удесио! Како ћу жени на очи изаћи? Боље би ми било да ме нема!”, несрећно ће сељак. Али тада гавран, сит до гуше, весело гракну и заусте:

„Штета би било! Пошто си ме нахранио, не бери бригу, платићу ти волове, само не знам хоћеш ли до мене умети да пронађеш пут?”

„Како кад је свуд унаоколо мркли мрак? Боље би било да ме тама прогута!”

„Ућути, бре, човече!”, одбруси му гавран. „Најпааметније ти је да послушаш мој савет! Пођи сад кући, жену умири, реци да си волове продао неком богатом гаврану, који ће ти их платити ујутру. Она ће наћи начин да ти спреми довољно хране за дуг пут, јер ће ти бити потребна за три дана и три ноћи хода, а ја ћу ту раздајину прелетети колико вечерас. Помоћи ћу ти да следиш добар правац тако што ћу успут заломити врхове смрча, да знаш куд сам прошао. То ће те држати на моме путу, а сутра ћеш по дневном светлу заломљене врхове лако опазити. Стићи ћеш у мој замак, а тамо ћу те златом и сребром обасути. Хајде сад, не часи часа, уради све како сам ти рекао!”

Гавран замахну крилима и док се лупи дланом о длан њега несташе. Само се могло чути како ломи врхове дрвећа с оне стране куда је полетео. Сиромас сељак, на све спреман, није имао много избора. Плашио се да ће му код куће зла жена живот загорчати и да је отишла сва маст у пропаст, те се одважи на најгоре – да изађе жени на очи! А ова, када је чула за злато и сребро, смекшала је и стала умиљато да говори своје златном мужићу, попут какве гугутке.

„Не брини ти ништа”, рече му, „за све ћемо се и побринути. На двору си код господара оставио кола којима си му дрва возио, они ће ми позајмити нешто брашна, кола ће остати као залог, па ћу ти испећи погачу за пут.” Још није ни свануло и већ га је све са погачом у шареници из куће изгурала, не би ли се што пре вратио златом и сребром обасут. Сиромас сељак ишао је, ишао, све док је било заломљених врхова смрча и док је у торбици шареници било трагова погаче. Али трећег дана предвече, шареница му беше већ празна а заломљене врхове смрча више није успевао да види. Тумарао је уоколо, падајући с ногу. Одједном, као да пред њим свану. Обрео се на пространој, зеленој ливади а свуд око њега беше неки нов свет — блештале су зидине налик на злато, а на сред пропланка стоји чобанин висок попут смрче, држећу у рукама жарач.

„Слободно приђи, човече! Шта тражиш овде?”, позва га чобанин.

„Е, драговићу мој, и сам се исто питам. Шта ћу овде – то ти не умем рећи. Али бар ми кажи ко живи у овим светлим дворовима?”

„Тамо су јата мојих гавранова, они ту живе.”

„Управо њих и тражим!”, обрадова се човек када чу за птице. Исприча тад чобанину све по реду. Овај је само одмахивао главом, те га упита:

„Да ли би уопште умео да препознаш свог дужника међу другим гаврановима?”

„Како га не бих познао? Тај на једну ногу шепа и стар је, пре би се рекло сед него црн! Али имао је снажан и чврст кљун, јер ми је вола за

тили час покључао, а како је успут врхове смрча кидао, шума је одјекивала надалеко.”

„Сад ћемо да видимо да ли га препознајеш”, рече чобанин и звизне тако да планине зазвонише. Долете прво јато гавранова и поседа на кров једног дворца, али сиромах међу њима не виде овог свог. Звизну чобанин други пут, поново се пронесе звук планинама. Долете и друго јато гавранова и поседа на врх другог замка; али убоги човек ни овога пута не препозна ниједног. Звизну зато чобанин и трећи пут, планине забрујаше, птице се сјатише са свих страна и заузеше трећи замак; но сиромах чак ни тад не позна свог дужника.

„Јесте ли сви ту?”, упита чобанин гавранове.

„Сви смо ту”, одговорише птице, „само се стари Кривулијак негде скрива.”

„Биће да је то тај”, схвати чобанин.

„Где год да се скрива, доћи ће! А ти, сељаку, чуј за то време шта треба од њега да тражиш. Мој поданик Кривулијак одвешће те у трећи замак и тамо ће те сребром и златом обасути, но ништа од тога не прихватај, јер би се све, чим одавде крочиш, у прах претворило.

Него заражи од њега стари млин, што га држи на столу. А каква је то справица и сам ћеш видети када изговориш: ’Млинчићу, окрени се, сточићу, постави се, столњаче, прости се! Дај чега има да се једе и пије!’”

Дотле се с друге стране од шуме приближавао стари гавран Кривулијак.

„Где си тако дуго, поданиче?”, упита га чобанин.

„Господару мој, овог сам човека тражио по шуми да не залута сам у ноћи”, признаде му Кривулијак.

„Ти си, дакле, тај који му је волове појео. Дај му шта год да затражи!” Када то чобанин нареди, само једном махну жарачем и гавранови се разлетеше сваки на своју страну а стари Кривулијак поведе човека у трећи замак. Тада хтеде да га из захвалности златом и стребром награди, али то сељак не прихвати, већ затражи стари млин што је био насред стола.

„Шта ће то теби? Нећеш тиме умети да рукујеш”, одговарао га је стари гавран.

„Ако будем знао – знаћу, ако не будем – нећу, но ја ништа друго сем тога не жалим!” одлучно ће овај. Тако да му гавран на крају даде млинчић, а сељак га гурне у празну торбицу шареницу. Пошто је дотад већ свануло, он с миром пође кући. Али без хлеба на путу нико се не весели, те и он огладни.

„Е, да ми је залогај хлеба”, рече, „Дај да испробам шта овај млин уме.” Он га извади га из шаренице и изговори: „Млинчићу, окрени се, сточићу, постави се, столњаче, простри се! Дај да се једе и пије!”, и тада као да све из млина просуло – сто се развукао, столњак се раширио а на њему ића и пића: колача, печења, воћа, вина – колико ти срце жели! И он у сласт све то слисти! Иако је свакојаког јела било у избиљу, брзо је нестајало са столњака, као да га је неко метлом чистио. Посматрао је то један изгладнели чобанин, који је недалеко одатле на пашњаку овце чувао. Он се љубазно јави и замоли:

„Хајде”, каже му, „понуди и мене, кад сам се већ ту затекао.”

„Ево”, каже, „узми и једи! Видиш да овде има више, него што се може појести.” Пошто се сити наједоше и напише, све се само од себе поспреди назад у млин. Тада му пастир рече: „Ово ти је богме баш zgod-на стварчица!”

„Јесте, истина је”, потврди сељак, „не бих је дао ни за шта на свету.”

„Да, али моја батина је ипак боља”, изненада ће чобанин.

„Гле, сад!” Док се сиромас сељак осврну, он виде да чобанин у руци држи тољагу. Ако би га њоме само једном млатнуо, главе би му дошао. Сељак се препаде, но ипак упита каква је то мотка.

„То је таква батина”, рече чобанин, „да када јој наредиш да млати, она све живо умлати, а оно што желиш да ти донесе – то ти донесе. Не бих је дао ни за живу главу, али с тобом бих се мењао за овај млинчић. Па, јеси ли вољан да се трапимо?”

Сељак помисли да би му таква тољага добро дошла, те се њих двојица трапише и растадоше. Но, касније се горко покаја, јер заправо ни сам није најбоље знао каквог се чаробног млинчића одрекао, а ова тољага га обрни-окрени, нахранити неће. Толико га је то мучило да нареди батини да пастира пребије и да му његов млин донесе назад. Батина поскочи и у трен ока створи се пред чобанином, млатну га тако да се овај на месту опружи мртав и донесе сељаку његов млин. Имао је сад и млин и батину, те крену даље. Тад га сретне један изгладнели војник који се из далеког похода враћао кући.

„Еј, човече”, обрати му се солдат, „да немате у торби макар мрву хлеба? Ја бих вам се и за то мало одужио.” А сељак ће на то поносно:

„Хлеба немам ама баш ни мрве, али имам нешто боље. Ви, изволите, седите, сад ћете јести и пити колико вам душа иште.” И извуче млинчић а овај измеље своје. Поново беше послужена богата трепеза. После јела рече војник:

„Како је ово добра ствар! Али моја сабља ипак вреди више.”

„Каква вам је то сабља?“, упита га сељак.

„Ова моја стара сабља о боку?! Када се њој нареди да нешто исече, она то раскомада за тили час. Али мени је рата и битака преко главе, хајде да се мењамо! Дајте ви мени у замену за њу овај млинчић!“ И сељак се поново замени. Но, војник се не удаљи ни да три пушкомета и сељак се поново покаја.

„Каква ћу корист имати од тога да и читав свет побијем, ако немам хлеба? Батино, сабљице, тутањ за војником, са земљом га саставите, а млинчић ми вратите!“ Батина поскочи, сабља у ваздуху зазвечи; истог часа стигоше војника, са земљом га саставише а млин сељаку донесоше. И крену сељак даље. Пролази поред њега војник наоружан луком и стрелама и моли га такође за комад хлеба јер га мори глад и скапаће ако бар залог не стави у уста. Тада овај приреди још један обилат ручак. Стрелац се захвали за част, али му рече да он, наводно, има нешто још боље од чаробног млина.

„Шта би то могло бити?“, упита га сељак.

„То вам је овај мој тророги шешир што га носим на глави. Када први рог напред окренем и изговорим: 'Дбрррр– истог часа се заискре варнице а снопови стрела полете као да сва сила топова гађа. Када други рог окренем напред, стреле поново полете, а кад трећи рог напред окренем, и тад загрми. И тако, колико пута да га окренем, толико пута гађам, и нема тог ко би мојим стрелама утекао. Али ја бих ’, рече, „шешир радо заменио за овај млинчић. И то само ради тебе, пошто си ме тако добро нахранио и напојио.“ Они се замене, али сељак и због ове трампе зажали:

„Кога бих ја уопште стрелама гађао? Жену, децу, па нећу ваљда њих?“ И одмах за стрелцем пошаље батину и сабљу. Они овога дотуку и пођу даље. Сретне сељак неки убледелу прилику, налик оним несрећницама што у походима за војском иду, а тако и би. Жена се одиста враћала из неког ратног табора, где се збио љути бој. Она га замоли за милосрђе, да јој барем парче хлеба удели. Млинчић одмах почне да меље а бела прилика имала је много разлога да прсте полиже, те се добро наједе. Иако се није одликовала нарочитом памећу, поче да му се хвали и да му све редом приповеда: она се сада враћа из логора где је сва сила војске пала, али умро је само онај, ког је својом белом марамицом дотакла. Међутим, ако би коме очи обрисала, тај би сместа оживео. „И теби би добро дошла таква марамица ’, рече, „а мени млинчић као што је овај твој. Хоћеш ли да се мењамо?“ Реч по реч, наговори она њега и сељак трампи млин за ову марамицу. Али га је и овога пута мучи-

ло то какве користи би имао, колико год марамица чаробна била, ако нема чиме стомак да напуни.

„Шта сад, мисли се, једна жена што за војском иде мање-више? Средићу ја и њу, као што сам и оне пре ње.”

Батина и сабља су још једном имале посла и донеле су му назад његов млин. Тада је већ излазио из шуме и издалека угледао своје село.

„Добро је, нисам залутао а, ево, имам све ове ствари!”, поскочи весело. Међутим, тада већ почне да му се стеже око срца и савест му на уво шапуће: „Лош си човек, како си могао толико ствари да отмеш и толике људе усмртиш! То са стварима би некако и прошло, али зар толико живота да носиш на души!” Сељак је покушавао да се правда, али осећај кривице га није напуштао. „Хајде сад да ово решимо”, помисли напоскон, „ако су сви остали говорили истину, онда је и она утвара са марамицом рекла истину.” Па рече:

„Марамо, пођи сад у шуму и свима обриши очи!” У том тренутку марамица му излете из руке и мало касније се врати доносећи му крв и сузе, као знак да је обрисала и из мртвих подигла све оне што су их батина и сабља покосиле. Тада он помисли да је све добро, а код куће се надао најбољем када жени чаробни млин покаже. Али беше зло и наопако! Жена поломи преслицу ударајући га јер је тако матор и будаласт, како је рекла, одабрао да донесе стару, склепану справу, уместо оног злата и сребра. Но, кажу да се после олује и сунце лепше осмехује, па тако и овде би. Када се бура стишала, а муж је успео да дође до речи, изговори:

„Млинчићу, окрени се, сточићу постави се, столњаче, простри се! Дај, шта има да се једе и пије!” – и у трен ока све би у најбољем реду. Сви су се сити најели и напили. Жена је мужа тешила да ће ипак бити добро ако буду имали оволико ића и пића, деца су од среће скакутала по соби, јер никада се још нису тако слатко најела и напила.

„Знаш ли шта, мужу драги?”, поче брижна женица мало касније. „Са оним господарем с двора, где смо кола као залог оставили, сам имала доста невоља! Он мени сваког дана поручује да му његово брашно вратимо. Знам ја да би млинчић толико брашна лако намлео, али би тог пргавог човека требало некако придобити. Ваљда нама не би много мањкало, ако бисмо и њему из овог млинчића, уз брашно, однели по једног печеног ћурана и зеца. Ја бих му то сад одмах понела.”

„Право збориш”, рече муж. „Тако ћемо га најпре одобровољити; однеси ти њему све то!” И жена понесе све, у знак захвалности, у дворац и стави на сто. Очекивала је у најмању руку неку лепу реч, што је тако издашне дарове донела, међутим господар насрну на њу:

„Ти лопуžo и насретнице, одакле вама све ово? Ђурана сте ми сигурно украли из дворишта, а зеца сте у мојој шуми уловили! Видећеш ти, казнићу ја вас, још ћете ви да ми платите.” Он не сачека да жена ишта одговори већ изда строгу наредбу да је баце у тамницу а по мужа посла жандарме, да га из истих стопа доведу пред њега. Жандарм је, надмено изговоривши наредбу, стао пред сељака, а овај му се обрати тихим гласом:

„Аман, човече, јесте ли ви сишли с ума, зар мене и моју жену да утамничите само зато што смо господару у знак захвалности учинили част?” Али је жандарм био све осорнији, те на крају хтеде силом да ухвати сељака, а овај се наљути подиже глас:

„Батино, сабљо, браните ме!” Батина поскочи жандарму по леђима а сабља му засева пред очима. Побеже овај главом без обзира и врати се у дворац. Чешао се по леђима и јаучући свом господару једва успевао да исприча шта му се десило.

„Ти си обичан слабић, ако си допустио да те тамо претуку!”, груну на њега господар и пошаље друга другу двојицу војника, снажнијих од ово, да му довесу сељака. Али они су се вратише још јаче изубијани и са поруком да им је он, главом и брадом, за петама, те да ће их на лицу места дотући, ако му жену одмах из тамнице не пусте. Утом се, заиста, на двору појави сејак носећи батину и сабљу и подиже ужасну грају, како ће их све сасећи ако му жену не ослободе. Бесан господар подвикну на жандарме и служинчад:

„Хајде, ленштине, што вас храним ако ми овог галамцију унутра пуштате?! Одмах да сте га свезали и бацили у тамницу!” Сва се служинчад оборила на сељака. Али овом више не би до шале, већ нареди:

„Батино, сабљо моја, дотуците их све, само господара оставите у животу!” Ни пет, ни шест, и сва служинчад попада мртва, само је господар остао, сам самцијат, дрхтећи као прут.

„Да ли је сада јасно да ја тебе држим у шаџи, а не ти мене?”, громко ће сељак господару. А овај стаде да запомаже:

„Верујем, све ти верујем; али шта ћу ја без послуге? Неће имати ко да ми ради, умрећу од глади!”

„Умро или не, шта ти бог да! Али да те уверим да ништа од твог нисам узео, и тебе и служинчад ћу нахранити. Позивам тебе и све твоје дворјане за сат времена код мене на ручак. Не брини, они ће поустајати из мртвих и са ове кржаве гозбе поћи ће на другачију, чим моја жена буде ту.” Тако рече сељак а господар одмах ослободи његову жену из тамнице. Када је већ сељак заједно са женом био код куће, он заповеде марамици:

„Марамике моја, иди и свима што су на двору пали обриши очи.” Марамика полете и донесе назад крв и сузе, као знак да су сви оживели. Господар, пресећан што су му слуге поново на ногама, нареди да се сељакова кола, која су код њега стајала као залог, натоваре намирницама, да се у њих упрегну четири вола и пошаље сељаку, да би, наводно, имао од чега да спреми ручак. Али му овај посла назад, рекавши да му није потребно, а они нек слободно крену и сместе се за трпезу. Господар му не поверова, али при помисли на поновни окршај са батином и сабљом, у страху да би могло још горе да га задеси, крену са послугом код сељака. Ширум очи разгорачи кад је сељак намести млинчић на сто и нареди му да меље. Сто се постави а столњак простре! Могао је да бира јела и пића до миле воље. Беше то велика гозба! После ручка, господар се захвали и врати се на свој двор. Тамо је само о томе мислио како да сељаку све те ствари одузме. Знао је добро да од тог наума нема ништа све док су тамо батина и сабља, те се лукаво досети да му најпре те две ствари преваром отме. Он поведе сву своју војску, дође код сељака и рече му да је избио рат, да се тројица суседних краљева спремају сви заједно на њега а он се не усуђује сам против свих осим, ако би му сељак позајмио чаробну батину и сабљу. Сељак се на то само насмејао и све му уступи. Господар није знао како треба батини и сабљи да издаје наредбе, но ипак чим је дошао у посед ових чаробним предмета, он построји сву своју војску око сељакове куће и строго затражи да му преда млин, иначе ће и њега и све што поседује сравнити са земљом.

„Па зар заиста тако, господару мој?”, упита га сељак.

„Тако, него како!” груну господар.

„Но, кад је тако, нека буде, али не мени – већ вама!” Тада окрете сељак свој тророги шешир на глави и испали „Дбррр!” Све се зискри, полетеше стреле и господарева војска у трен ока би поражена. Сељак окрете шешир и по други пут и како рече „Дбррр” – господарев двор се у прах претвори. Окрене га је и по трећи пут и изговори: „Дррр” – и од господаревог дворца не остадоше ни темељи! Господар тек сад увиде у чије је руке доспео и како је лако клопку упао. Поче на коленима молити сељака да му опрости и обећа да ће га радо служити ако му живот поштеди.

„Такав лажљиви гад ништа друго није ни заслужио!”, рече му сељак и на томе и остаде. Али да не би сами без игде икога остали, и да би сељаку – сада већ господару – имао ко да служи, и да млинчић имао за кога да ради, још једном сељак нареди својој марамници да све мртве пробуди и она тако учини. Када сви поново оживеше, сељак још једном

нареди батини и сабљи да их све редом ваљано издеветају, чак и преходног господара, тек толико, за наук, а затим и ово додаде:

„Овако ће вам бити ако се дрзнете да на мене насрнете. Али, ако ми будете поштено и верно служили, чека вас богата трпеза, баш као што ће сада да буде, па изволите!” – те каза: „Млинчићу, окрени се! Сточићу, постави се! Столњаче, простри се! Дајте, шта има да се једе и да се пије!”

И беше то гозба над гозбама!

Три праље

Живеле су једном три жене у шуми. Мужеви им одавно из чиста мира нетрагом нестадоше и то сва тројица одједном, као да под земљу пропадоше, више их нигде није било. Женице су зарађивале перући рубље богатим људима из оближњег града.

Једном су тешким радом зарадиле мерицу жита. Зрно су самлеле, брашно кроз ситу просејале а увече комлов припремиле у намери да пре зоре устану и испеку хлеб, пошто одавно ни суву корицу нису појеле. И тако и би. Устале су, тесто је добро ускисло, премесиле су га. Када је већ било време да наложе пећ, схватиле су да у кући нема ни једне једине искрице; ватра им се угасила а кресиво затурило, ни за живу главу нису могле да га нађу. Шта им је било чинити? Једино да пођу у град, позајме ватру и да је донесу.

Пође најстарија; али дуго се није враћала, а у кориту тесто се већ дигло.

„Ма, где се тако дуго задржала?“, упита средња и пође јој у сусрет да је пожури.

Тесто је прекисло преко ивице корита, а њих две и даље нема. Најмлађој би тужно самој у мраку, изађе на трем и стаде да их дозива, али се нико не одазва. Хтела је да крене у сусрет својим другарицама, али тада помисли како би било добро да макар парченце хлеба испече на ужареном угљу чим оне две сретне, јер ју је глад већ мучила. Врати се у кућу, отцепи три једнака комада теста и пође им у сусрет.

Јури као да је ђаво гони да би што пре срела оне две и да заједно бар нешто прегризу, али у журби не примети да је скренула на неки пуст и дубок пољски пут. Колотрази на њему бежу дубоко изровани, брда стрма са обе стране; није знала како да се извуче одатле, да ли десно или лево, где да нађе прави пут, те је у страну трчала све даље и даље.

Утом наиђе на неког белог човека на белом коњу око ког је поскакивао бели пас; сво троје бежу јако мршави.

„Помоз‘ Бог, бели господине“, поздрави их жена, „да нисте можда овде негде срели две праље, две жене мени налик?“

„Тешко да сам их срео; ја на путу никог живог не срећем, ни птичице-летачице а куд бих неко људско биће, али пођи даље, сретћеш мог пријатеља, који стално иде иза мене, можда ће он знати нешто о њима.”

Умало да прође поред њих, али утом се сажали:

„Ах, како сте ви сви мршави; сигурно ни једном недељно не једете кувано. Узмите барем овај колачић.”

И баци једно парче теста које је код куће умесила. Куца га одмах дограби и на три дела подели.

Трчала је, хитала даље пољским путем. Ускоро је срела бледог господина на бледом коњу а бледи куца је трчкарао поред њих. Сва тројица су били још мршавији од претходних.

„Помоз' Бог, бледи господине”, поздрави се жена, „да нисте срили овде негде две праће, баш овакве жене као што сам ја?”

„Тешко да сам их срео; па ја на свом путу ни живе душе не срећем, ни птичице-летачице а не људско биће, али пођи даље код мог пријатеља, који стално иде иза мене, можда ће ти он нешто рећи о њима.”

Умало да прође поред њих, али утом се сажали:

„Јој, Боже мој, ви сте још мршавији од оних пре вас; ево вам барем овај колачић.”

То рече и баци други комадић теста, које је код куће умесила. Куца га одмах дограби и на три дела подели.

Поново је трчала, хитала пољским путем. Не задуго сретне црног господина на црном коњу а црни пас је трчкарао поред њих. Ова тројица били су, чини се, најмршавији у целом свету.

„Помоз' Бог, црни господине”, поздрави га жена, „да нисте овде негде срили две праће, баш овакве жене, као што сам ја?”

„И јесам и нисам, а шта ти имаш с њима?”

„То су ми другарице, ишле су по ватру у град... Јао, али, аха! Ви сте најмршавији на овом свету; изволите, узмите овај колачић.”

То рече и баци и треће парче теста куци, а он га одмах подели на троје и да по комадић својима.

Скоро да је већ проклизнула поред њега да иде даље у потрази за својим другарицама, али је црни заустави.

„Стани мало”, каже јој, „и чуј, шта ћу ти рећи. Запамти сваку реч, иначе се и теби и нама лоше пише. Ти са овог пута никада не би могла да изађеш, јер се он стално врти укруг као точак. Али видећеш са стране неко светло; и тада пођи према њему! Тамо на дворишту стоји дрварник а на њему виси лампа. Она ће ти обасјати улаз у кућу. Изнад првих врата виси улар, тихо га скини, али пази да ни не шушнеш. По-

жури с њим кроз три собе, али немој ни писнути шта год да видиш тамо. У трећој соби на клупи спава вештац. Баци на њега улар, али одједном! Он ће се претворити у змаја, али ти за то уопште не мари, само га изведи у двориште, седи на дрварник и запали лампом дрва да све изгори. Ослободићеш и себе и нас и своје другарице. Времена имаш довољно. Пошто су и мене и моје другове зауставила и нахранила, ми ћемо ти се одужити и задржаћемо се на путу како бисмо круг спорије обишли него иначе. Најдуже ћу се ја задржати; јер ако већ желиш да знаш, ја сам ноћ оног вешца, онај испред мене је његов месец а први је његов дан. Ми му служимо а он нама тек толико даје да једемо, да ни пребрзо али ни преспоро не стигнемо. А сада ја нећу пожуривати оне испред мене а они такође имају разлог да окасне: тако да, кажем ти, имаш довољно времена, ти само учини тачно онако, како сам ти рекао. Али буди брза!”

Црни господин је кренуо, а она није смела да оклева. Јадница само је трчала и трчала, све док се није појавило светло са стране пута. Стигла је у двориште а лампа јој је обасјала улаз у кућу. Изнад врата је висео кожни улар. Није ни дисала, нити шушнула, док га је скидала. Уђе у кухињу, ту на све стране пуно разног посуђа и све пуно мртвачких костију. Тек сада се престравила. Уђе у прву собу; кад тамо разни алат за мучење: самострел, ножеви, сабље, окови, ланци и бог зна шта, о чему она никада није ни слутила да постоји. Боже благи, умалао тамо да пресвисне од страха, али није, већ је натсавила из једне собе у другу. Тамо је било пуно кавеза, као за неке птице и људи у њима позатварани. То су били људи које је вештац кљукао за печење. Биле су тамо и њене другарице, свака у посебном кавезу. На сву срећу, све живо је спавало јер је ноћ и даље трајала и зато нико није правио галаму. Прешуњала се тако на прстима до треће собе.

У трећој, златној, одаји спавао је вештац за столом изнад ког му је стално горела лампа.

„Аха, ту си!”, дрекне на њу када су врата зашкрипала и загледао се горе.

Баш толико се подигао, колико је требало да улар на њега баци. Она се окрене и баци му га за врат. Он се истог часа претвори у змаја, закрешти и страшно почне да се цима. Она га утолико чвршће стегне за улар. А када је видео да је у њеној власти, допусти јој да га води као питомо пиле.

Она га изведе у двориште, стави га на дрварник и лампом потпали. Дрво је почело да пуцкета, пламен и дим дигао се до неба а вештац из-

горе на прах и pepeo. Када је ватра скоро догорела, из далека види да јој се ближи бели господин, а када је све истињало, већ је стигао; свануо је бели дан.

„А зар ти мене”, рече онај бели, „више не познајеш? Ја сам онај праведник најмлађи твој муж!”

Тада и она очи отвори и познаде свог мужа. Тада су од оних мртвачких костију оживели људи, и они што су били по кавезима, поизлазили су а међу њима су биле и њихове другарице. Убрзо су стигла, сад већ ослобођена, и она двојица које је срела успут. То су били мужеви њених другарица. И сви су се само њој једној за ослобођење захваљивали. Истини за вољу, имали су за шта да се захваљују, пошто вештца више није било а из његове куће понели су благо имали су довољно за до краја живота.

КАКО ГЛАСИ ЗАГОНЕТКА?

Бајке за ошћроумне

Пророк Рак

Био једном један прекаљени сељак на чијем имању није било скоро ничег, сем једне краве. Пошто је имао глупу жену, протраћила је све шта је икада имао. Једном помисли:

„Биће боље да продам и краву – шта ће ми? Моја жена је аљкава, научила би је да ништа не једе, а за кожу не знам да ли бих ишта добио. Али шта ћу када ни кравицу не будем имао? Ех, што толико размишљам, наћи ће се ваљда на овоме свету и за мене некакав занат, који ће ме прехранити.”

Како науми – тако и учини; пође са кравом на вашар. Види то његова жена и довикне му:

„Ако је продаш, купи ми сукњу – макар и уску!”

„Добро, добро; и ја сам мислио да донесем нешто за прегристи”, довикне јој назад и за тили час је већ био на крај села.

На вашару је краву брзо продао. Купио је календар и печену гуску. Све то гурне у торбу а остатак новца даде за вино и све пропије. Седео је пијући до сутрадан.

Његова жена код куће наложи пећ, а када се поред вреле пећи добро угрејала, помисли – ако јој је већ тако фино топло, шта ће јој сад стара сукња, ионако јој муж стиже са новом. Свукла је са себе стару крпу и убаци је у ватру. У пећи не само да је сукња изгорела, већ је и ватра догорела, охладила се и пећка и собица, а муж је и даље седео у кафани пијући вино. Она је, јадница, дрхтала од зиме у некој прилично танкој поткошуљи у којој је остала. Напокон и муж стиже кући и чим је врата отворио, она му довикне:

„Мужу мој, дај ми што пре ону сукњу.”

„Коју сукњу? Нисам ја сукњу купио.”

„О, ђаво нек те носи, па викала сам ти да ми купиш – макар и уску.”

„А ја сам купио гуску; и теби ћу дати да једеш, само седи тамо и ћути!”

И заиста могла је само да седи и да ћути поред пећи, јер овако, каква је била у тој бедној поткошуљи, није могла да излази људима на очи. Добро да јој је муж ту и тамо убацио понешто да презалогаји.

Мужу је то заправо одговарало да његова жена ћути, пошто је донео чаробну књигу пуну тајанствених знакова – абрака-дабра, олијус-полијус-петролијус. Најпре је дао да се разгласи по селу да он све може да погоди и да уме да пронађе ама баш све што су неке украли. Само треба да дођу код њега као код пророка. Чаробну књигу, то јест календар, окренуо је наопачке и наглавачке, пошто ни слова није умео да чита; али је гледао у њега, као да је прочитао све књиге и као да је сву памет овога света кашиком посркао. Дуго му нико није долазио. Кад једном, док тако седи за столом, улети му у собу комшија.

„Комшо!”, почне овај.

„Ништа, бре, комшо, простаку један! Зар се тако улази код пророрка? Изађи сад напоље и покуцај а кад ти викнем: Слободно!, тек онда лепо уђи и шешир скини. Тада можеш да ми се обрађаш, али лепо, господски, као пророку.”

Шта му је друго било чинити, комшија изађе напоље, поздрави се затим лепо, господски и тек онда почне:

„Господине пророче, украли су ми два вола, да ли ви можда знате ко ми их је узео? Даћу вам двадесет златника и кило грашка, пробраног, чистог као злато.”

„Ето видиш, мамлазе, требало је одмах овако да се улази и без да те опоменем. А сада иди и донеси двадесет златника и кило грашка! Наћи ће твоји волови.”

Обрадован комшија, као да су му волови већ стигли кући, за час донесе новац и кило грашка.

„Дођи вамо”, рече пророк, „и гледај ако имаш очи! Овај овде са овим кривим коленом”, – показивао је у календару знакове, „одвезао ти их је током ноћи. Али ако ти их до сутра ујутру не врати, одакле их је узео, видећеш да ће у најмању руку и на друго колено окривети, а онда га имамо у шаци.”

Као гром пронело се по селу тако и тако, нестали волови биће пронађени а са оним што има криво колено десиће се зло и наопако. То није био нико други до криви Кубо с доњег краја села. Овај дојури као без душе, али већ је знао како треба да куца на врата и како пристojно да се поздрави:

„Господине пророче, господине вешче, да ли сте код куће?”

„Јесам. Шта желиш, крива душо?”, одбруси пророк. А овај саспе:

„Ах, па душа као душа, уздисала је и бранила се, али телу се крало. Тако да, пошто већ све знате, ја сам због она два вола дошао, да не буде још горе...”

„Шта ћеш ми дати да не буде још горе?”

„О, па ја сам спреман да вам дам два пута више од вашег првог комшије, само да све буде у реду.”

Све је и било добро: новац и грашак су поново стигли код пророка, волови су до зоре били на свом месту. И тако су се једна по једна налазиле све покрадене ствари, и овоме, и ономе, а код пророка пунила се каса дукатима а остава храном. Жену је добро хранио, али јој сукњу није куповао, па ни уску. Увек би помислио:

„Добро јој је тако, нека седи поред пећи, да ми занат не поквари.”

Међутим, њу је то ипак копкало, без обзира што би повремено појела гуску или прасенце и пуно других ђаконија, које су доносили код пророрка, слистила и смазала.

Једнога дана господарици у дворцу нестаде венчани прстен; није га било, па га није било, нити икога ко би о томе нешто знао или макар могао да наговести. Пронеле су се гласине да господарица нуди чак сто златника ономе ко јој прстен пронађе, али да ће лопова, који га је узео, рашчеречити на точку за мучење. Са тим гласинама је код пророка дошао господаричин слуга, улете право у соби и пита да ли је чуо шта су украли његовој господарици и да то пронађе, ако је истина, као што се прича, да је неки пророк.

„Шта су твојој господарици украли”, заусти пророк, „знам боље од тебе. А ти си обичан простак, пошто не умеш да се обратиш пророку као што је ред.”

Истера и овога напоље. Тек када је лепо покуцао и поклонио се, примио га је и рече:

„Њено господство је такође требало да зна да пророци код такве господе не долазе пешке; када по мене пошаљу кочију, онда ћу доћи.”

Господарица је послала кола а пророк, држећи отворен календар испред себе, поносно се довезао испред дворца. Тражио је посебну собу, седам дана и бирања јела и вина колико му душа иште, док он тражи прстен. Господарица на све пристаде, пошто је господар куће ионако целе недеље био одсутан.

Пророка су хранили као паука, пио је као смук, и само је њушкао и њушкао свих седам дана. Његовој жени није било баш најбоље, пошто је седела гладна у хладној соби. Чак је и њу, лењивицу, таква невоља пробудила. Док је још успевала да пронађе неку храну, мотала се по кући – али је на крају, па макар и у поткошуљи, пошла напоље и хајде правац у дворац за својим мужем. Онај младић, који је био долазио по пророка и који је желео да му на било који начин учини нажао, је такву

пусти код њега. Шта је овај требало да ради са њом? Тетошио ју је да сада само седи ту и ћути, да ће се овде јести, да свега има у изобиљу и да он више не броји јела која му доносе.

„И гле”, каже, „ево стиже први!”, јер је управо чуо првог младића на степеништу који је долазио са вечером. Младић то чу и задрхти; јер он је био један од тих што су прстен украли и сад ни на шта друго није ни помислио, већ да пророк о њему говори као о лопову. Када је други доносио следеће јело, пророк поново узвикне:

„Жено моја, иде други!” Овај младић исто тако претрне и уплаши се. И напосок када је јело доносио трећи, све буде исто:

„Нисам ли ти рекао да ћемо дочекати и трећег!”

А овај, трећи, младић, ни јело не спустивши на сто, паде на колена пред пророком:

„Шта вреди да кријемо, када ви већ све знате; нас тројица смо прстен украли. Али шта сад да радимо, сам је тако лако склизнуо у џеп?! Преклињемо вас да све некако прикријте и да нас не разоткријете; неће вам то бити за цаба. Наћи ће се и код нас неких сто златника. Господарица ће бити срећна, ако јој се прстен пронађе пре него што се господар врати.”

„Ја сам одмах на вас помислио,” запророковао је пророк — и озбиљно као староверски поп заусти. „Али ми се све разбистрило тек сад, када сте последњу вечеру доносили. Жао ми вас је и зато сам вам призивао савест! Јер већ сутра бисте се јако лоше провели! А провешћете се баш лоше, ако не урадите како вам сад ја кажем. Новац одмах донесите, а ујутру прстен дајте највећем ћурану у дворишту да га покљуца. Даље је све моја брига!”

Новац је брзо стигао. Младиће је мучило, како ће се све завршити сутрадан, али је пророк већ мирно спавао.

Ујутру је све могло да пропадне, ако господарица не допустити да јој се најлепши ћуран у дворишту закоље, јер откуд би тамо био њен прстен.

„Другде га нема, нити ћете другачије до њега доћи”, рече пророк, „ја сам сигуран да знамење не вара!”

На крају она пристаде да се ћуран закоље. Кад види: златни прстен, ево га, био је у зубцу! Господарица изброји пророку сто златника и пожури госта да што пре оде, да га господар не затекне.

„Знам све, ево већ идем”, рече овај, „али како ћу, срамота ме је са оном тамо што је синоћ дошла у бедној поткошуљи?”

Господарица нареди да жени дају њену најцрвенију хаљину. Вози се поносно пророк са дотераном женом према капији дворца.

Међутим, тамо сретне господара. Овај их заустави, као, шта је сад то и како то да се таква особа вози у најлепшој господаричиној хаљини. Скривати се није дало и све изађе на видело.

„Ако сте пророк, као што тврдите, проверићу вас и ја!”, рече господар. Нареди да се приреди велика гозба. Ђуран је ионако био заклан а и дванаесторо госпoде најављени да ће им довече доћи у госте.

На сто су изнели дванаест врсти јела на отвореним пладњевима, само је тринаесто било поклопљено. То је било јело, које је донео са собом а ове године га још ниси имали на трпези, данас први пут. Пророк је из прве требало да погоди шта је то, али он стварно није знао.

„Хајде, погађај сад, али брзо!”, пожурује га господар.

Он није знао како да се извуче из шкрипца, тако да је само наглас закукао:

„Ех, Раче, Раче, лоше ти се пише!”, зато што су њега звали Рак. А господар ће:

„Ипак си ти прави пророк!” и отклопи пладањ а на њему – велики морски рак, румен од кувања.

Сви су зинули од чуда, сад ја не знам да ли само због црвеног рака или се чудом чудили пророчкој прозирљивости. Сви су племићи, наводно, почастили пророка са по сто златника и са свиме тиме дали да га колима одвезу кући – да таква памет не би пешке ходала.

Поново је имао чиме да газдује. Само је са женом повремено било држ-недај, чак иако је имала лепу нову сукњу, и то не баш уску. Позајмио би јој помало и своје памети; тако да су од онда већ боље живели заједно. Само, како да јој је памет позајмљивао? Добар пророк и мушкарац способан да се у овом свету снађе, и то уме.

Петар и Отац небески у широкој долини

1. Петрова капа

Када су свети Петер и Отац небески ходали по широкој долини, једанпут се затекоше у неком селу на крштењу. Бабе се окупише око Петра са молбом да детету нешто удели; али пошто није имао шта да му дâ, узе му једна баба капу и стави је дечаку на главу. Петар се наљути, али му Отац небески рече:

„Ако је такав обичај, нека дете добије капу.”

Након тога одоше.

Дечак је растао и био је невиђено леп. Када је порастао, пасео је мајчино стадо. Тада поново прођу пољем на ком је дечак пасео стоку, Петар и Отац небески. Рече тада Петар Оцу небеском:

„Оче небески, колико година ходамо по широкој долини, никада још нисам видео овако лепог дечака, као што је овај мали пастир!”

„То је оно момче, код ког смо били на крштењу и ком је баба дала твоју капу”, каже Отац небески.

„Нека враг однесе бабу!”, љутио се Петар и молио Оца небеског да учини тако да момак поружни.

Отац небески му учини по вољи.

Дечак дотера овце кући и пође код мајке да затражи вечеру. Ова је само зинула од чуда какав је то цикљан дошао код ње и још тражи да једе. А када јој рече да је он њен син, дограби метлу и истерала га напоље вичући:

„Бриши ми с очију! Мој син је наочит, леп, милина га је гледати, а ти си ругоба!”

Плачући пође дечак у шуму. Стигне до једног пустињака и моли га да се, за име бога, смилује над њим и да му дâ макар корицу хлеба. Пустињак му постави пар питања ко је, шта је, одакле је, а када му дечак све исприча, даде му хлеба и пусти га да код њега преноћи.

Ујутру, пошто су се наспавали, преложи му пустињак:

„Дечаче, ако тебе код куће више не желе, могао би да останеш код мене. Имам и ја стадо оваца, а ти би ми га пасео. Шта кажеш, хоћемо ли се погодити?”

Погодили су се тако да старе овце остану пустињакове; а половина нових јагањаца припашће пастиру.

Дечак оде да их пасе и имао је среће: старе овце су котиле врло јепу јагњад са руном дугим до земље. Када је пустињак видео да дечак добро негује овце, оде на далек пут а дечаку рече тек толико:

„О свему добро води рачуна, као и до сада, да ти ниједна овца не нестане. Видећу, када се вратим, хоћеш ли ми рећи истину!”

Дечак је пасео и чувао овце, као и пре. Било је то заиста лепо стадо. Тада су поново пролазили поред стада Петар и Отац небески. Чудио се Петар откуд овде тако лепо стадо, али када му Отац небески рече да то стадо пасе дечак у његовој капи и да му припада половина јагањаца, молио је Петар Оца небеског да учини да дечакова јагњад нестане.

Отац небески му учини по вољи.

Момак је поднео и ту штету. Када се пустињак вратио, рекао је истину како је све било; пустињаку предаде његове овце, а од својих му покаже коже. Пустињак му тад предложи да оде у град да прода коже, а за пазар да купи зрно и да га посеје. Дечак послуша добар савет.

Уз благослов Божји све му је расло као из воде, тако да је имао дивну летину какве није било равне долини докле год је поглед сезао.

Поново су туда пролазили Петар и Отац небески поред његове њиве и Петар се зачуди видевши прелепу летину. Када му је Отац небески рекао да је она припада оном момку код ког је његова капа, молио је Петар Оца небеског да на њу пошаље град.

Отац небески му учини по вољи.

Дође грмљавина и град и уништи све на њиви; дечаку није ништа остало. Момак је поднето и ову невољу.

И посаветова га пустињак да оде код краља који има три девојке и да храбро затражи за жену једну од њих, тако да ће постати краљев зет. Момак је и овога пута послушао пустињаков савет.

Пошао је у град, стао храбро пред краља и тражио једну од три његове кћери за жену. Позва краљ до свог трона своје кћери и упита их:

„Девојке, која од вас би желела да пође за овог младића?”

„Ех, радије ћу се обесити на тополу, него да се вежем за такву наказу!”, огласи се најстрија, окрене се и оде.

„Ја бих радије скочила у Вах, него да ову ругобу назовем својим мужем!”, рече средња и није даље хтела ни да га погледа.

„Е, татице драги, ја ћу га узети, ако није леп, сигурно је добар!”, огласи са најмлађа и узе га за мужа.

Беше свадбено весеље. Пролазе Петар и Отац небески тим градом и наиђу путем и на свадбу. Примили су их лепо и великодушно угостили. Пита Петар Оца небеског, који је разлог што су се баш а овом свадбеном весељу зауставили, и ко је младожења.

„Онај дечак, ком је баба дала твоју капу; зар га не препознајеш?“, одговори му на то Отац небески.

Тада је Петар погледавши љупко лице младенке а ружно лице младожење, молио Оца небеског да га поново учини лепим, и би тако. Но Отац небески га учини двостуко лепшим, него што је био, толико да се целу просторију обасјала лепота стаситог младожење. Невестине горде сестре је то толико погодило да се једна обесила о тополу а друга је скочила у Вах. Младић је са својом најмлађом краљицом краљевао срећно и дуговечно.

2. Петар као раноранилац

Једном када је Петар поново ходао са Оцем небеским по широкој долини, нису могли да пронађу конак. На крају их је на ноћ прими један сељак и даде им је укусну вечеру. После вечере им покаже пећ и Петар пожуре да легне поред лопата, јер је тамо обично било топлије; Отац небески легне тек онако на припећак. Петар се хвалио у себи што на топлем лежи, и добру вечеру је имао а ујутру ће их, даће бог, још боље почастити.

Чим је зора зарудела, сељак устаде и довикне путницима-намерницима:

„Устајте, устајте!“

Петар је чекао хоће ли Отац небески да устане, али пошто се овај није мицао, остао је и он да лежи. Мало касније, сељак поново дигне глас:

„Устајте, људи! Ако сте добили вечеру и спавали на топлем, прихватите се сад и посла!“

А пошто се Петар и даље није мицао, зграби газда лопату и издевета га.

Петру није било право и зажалио је што је баш он легао близу лопата. Међутим, као да ништа није било, замоли Оца небеског да замене места и да сад он легне на топлије место, близу лопата. Отац небески учини му по вољи.

Тренутак касније врати се сељак и опсује:

„Ђаво нек их носи, онај поред лопата још увек ђоња као медвед усред зиме! А шта је са овим на припећку?” Лупи и њега поштено по леђима мислећи да треба и други мало да добије наук. Пошто се Петар и даље није мицао, мрзовољни сељак сам оде за својим послом.

Петар замоли Оца небеског да што пре крену из куће овог грубијана, где овако на јутрењу чашћавају госте. Отац небески је већ био устао и свеједно ништа не рече, само се малчице осмехне и крене да одлази; Петар за њим. Пошли су поново даље.

3. Петар лакоми

Ходају они даље широком долином. Пошаље једном Отац небески Петра да му купи печену гуску. Петар купи печену гуску, али пошто је био алав и пошле су му заубице, појео је успут цео батак. Пита га Отац небески:

„Петре, где ти је друга нога од ове гуске?”

„Ова није имала другу ногу!”, закључи разговор Петар укратко.

„Ах, зар си ти некада видео да гуска има само једну ногу?”, упита га Отац небески.

„Ево, благи Оче небески, тамо стоји гуска на једној нози!”, показао је Петар јато гусака, од којих је једна стајала само на једнеј нози на леду.

Отац небески не рече ништа и пођу даље.

Стигну до велике планине и тамо пронађу благо. Отац небески извади благо из земље и подели на три дела. Петар гледа ли гледа на те три гомиле, очи му прескачу с једне на другу, а онда на трећу, и пита Оца небеског:

„За кога ће бити, Оче небески, трећи део, ако смо само двојица?”

„Један је за мене, други за тебе а трећи за онога ко ми је батак појео!”, изговори Отац небески.

„Е, благо мени, Оче небески, ја сам је појео, пошто сам био гладан”, признао је Петар.

Отац небески се намрчи мало на Петра, што га је преварио, али се одмах и одобровољи и даде му и ово следовање, јер је Петра волео.

4. Петрова кошуља

Међутим, Петар је лоше газдовао благом: јер када су поново ходали широком долином, поцепа му се кошуља и он није имао чиме да купи нову. Стигну тако до једног штрика, на ком је висило неколико кошуља од сиромашне жене. Рече Петар Оцу небеском да ће једну узети. Отац небески му то није дозволио, али Петар одлучи:

„Ех, ипак ћу је узети!”

И узео је. Отац небески одмахне главом, али рече тек толико:

„Ако си је узео, нека ти је, али ћеш увече ићи да послушаш шта баба буде говорила.”

Када је увече дошла баба да скида кошуље са штрика и примети да једна фали, каже:

„Ех, шта је нестало – тога нема, нека Отац небески благослови онога ко ју је узео.”

Обрадова се Петар тим речима и пође да то саопшти Оцу небеском. Отац небески му нареди да кошуљу одмах врати на плот, јер се не може украдена ствар задржати тамо где лопова благосиљају – повуци-потегни послуша и крену даље.

Дошли су затим до другог штрика, на ком је висило много кошуља богате газдарице. Поново Петар рече Оцу небеском да ће једну узети, јер их има пуно, али Отац небески му ни то не одобри, а Петар је свеједно узме.

„Но, ако си је узео нека ти је, али ћеш увече доћи да послушаш шта ће баба говорити”, рече му Отац небески.

Петар пође увече да послушне. Када је баба дошла да покупи кошуље и видела да једна фали, почела је да псује:

„Да бог да враг у пакао однео оног ко ми је кошуљу украо!”

Када је то Петар Оцу небеском пренео, рече Отац небески Петру да кошуљу задржи.

И то зато што је баба Петра у пакао слала, да би Петар запамтио колики је терет задржати украдену ствар.

Оштроумна жена

Била једном, а то је било прилично давно, два сељака која су живела у истом дворишту – један сиромашан а други богат. Сиромаш је имао само једно прасе, а и то није имао чиме да храни, јер му имање није било веће од длана. Богати сељак је имао десет свиња и често им је бацао јечма, док су у валову увек имали помија у изобиљу. Пошто су живели у истом дворишту, прасе би се и по три пута помешало са комшијском марвом, дограбило би јечма и налокало се у валову. Дојади то богаташу једнога дана, дограби мотку и трас прасе посред чела. На лицу места се скљокало у прашину и био му је крај.

Сиромашан човек је пошао да се жали судији да му је нанета штета. Богати комшија се бранио и говорио да је, заправо, најпре он био оштећен и није хтео да плати за прасе. Судија није могао да их поравна.

„Но добро,” рече на крају, „обојици се догодила штета а одштету ће добити онај ко сутра погоди: шта је најдебље, шта је најбрже а шта је најчистије на целоме свету?”

Обојица су кући дошли оклембешених носева.

Богаташа је дочекала жена:

„Шта ти је, што идеш тако покисао?”

„Ма, остави ме још и ти на миру”, одбруси јој, „то ни ђаво не би смислио! Уместо да пресуди, поставља нам загонетке, као ономе ће бити дато за право, ко их одгонетне.”

„А како гласи загонатка?”

„Као: шта је најдебље, шта је најбрже а шта најчистије на целоме свету?”

„Зар ти са тим муку мучиш, смлато смотана?! Одмах је требало да ти падне на памет, јер шта би могло бити дебље од наше крмаче, коју већ три године хранимо; шта има брже од наших коња, које редовно оброчимо, а шта би могло да буде чистије од нашег бунара, у који сваке године убацимо по сто двадесет кила соли!”

„Заиста си у праву, жено моја!”, разведрило се богаташево лице, као да је већ на суду добио и потапше је по рамену да је мудра.

Када је сиромах у кућу кроз врата ушао, од стола устаде и пође му у сусрет шестнаестогодишња ћерка јединица и одмах му у очима прочита да ништа не ваља:

„Шта вам је, оче? Зар је могуће да суд нисте добили?!”

„Изгубио још нисам, само не знам хоћу ли до краја”, рече отац и исприча ћерки целу ствар.

„Ништа не брините, оче; до зоре ћу ја нешто смислити”, утеши га кћер и полежу да спавају.

Ујутру ћерка оцу само нешто на уво дошапне и он, малтене срећан, пође на суд. Тамо га већ чека имућни комшија и гордо пред судију први иступи. Требало је да га видите како се покуњео, када му судија одбруси да му са таквим глупостима више не улази у кућу.

„А ти? Шта си смислио?”, окрене се према сиротом човеку.

„Понизно молим, племенити господине, ја бих рекао да је најдебља наша мајчица земља, јер нас све храни, најбржи је месец што сваке четири недеље око целог неба обиђе а најчистије је сунце, што стално подједнако и чисто сија.”

„Право кажеш!”, потапше га судија по рамену. „Овај твој богати комшија није требало да ти убије прасе због шаке јечма. Као надокнаду ће ти дати ону своју дебелу крмачу, коју већ три године тови.”

И тиме је судење завршено. А добростојећи разметљивац оде тихо, није више ни писнуо. Није ни сањао да ће га судија тако постидети и још му дебелу крмачу као судску одштету одузети. Сиромах се захвали за пресуду, а када је после свега хтео да оде, племенити господин му је махне руком да се врати на још реч-две.

„Је ли,” рече му судија, „ово ниси ти сам смислио, што си ми одговорио, јер са тим су се многи паметни људи мучили и нису могли да одгонетну. Реци ми, одмах и сад, ко те је томе научио!”

Сиромах није имао шта да скрива, тако да је испричао да је то његова рођена ћерка у току ноћи смислила и да му је јутрос на уво дошапнула.

„О, па ако ти тако паметну кћер имаш”, рече на то господин, „ево, однеси јој прегршт лана; управо су ми га као први са њиве донели. Нека га за три дана попрска, ороси, осуши, обрише, изглади, очешља, испреде, а од пређе платно истка и избели; од тог платна нека за мене сашије лепу белу кошуљу за венчање. Ако то учини, повешћу њу пред олтар; али ако не успе, онда ћу са њоме поступати као са оном која ми се у суђење умешала и закон прекршила. А сада ми бежи с очију!”

Овај пође! Боље би било да никада није ни долазио на суд или да га је макар и три пута изгубио. Од прегршти лана целу лепу белу мушку ко-

шуљу сашити и то за три дана! Тако нешто жив човек никада није ни чуо ни видео! Али када је код куће девојци испричао целу ствар, њу то нимало није забринуло. Одломила је с дрвета једну младицу и пружи је тати:

„Узмите ово, оче мој”, рече, „вратите се код тог племенитог господина и реците му да сам му поручила да ми од ове гранчице до јутра сачини трлицу, праслицу, вретено, мотовило, моталицу, разбој и коловрат и даље све што буде требало, па ћу и ја све редом обавити, како је он поручио.”

Племенити господин је тек сада схватио са ким се упустио у расправу. Било како било, али уреди он све да буде спремно, како је она захтевала. А онда је и она њему свадбену кошуљу трећег дана послала.

„Добро”, рече судија оцу, „пошто је твоја ћерка мајсторица, нека дође на венчање, али тако да то не буде ни по дану, а ни по ноћи, ни пешке, али ни на колима, а ни на коњу, да долази путем, али не по путу, ни обучена, као ни гола и нека ми при том донесе поклон, који то неће бити!”

Ни овако нешто свет још није чуо!

Отац је на све речено само одмахивао главом, али га ћерка умири да он све само њој мирно препусти. Племенити господин од тог тренутка више није ни одлазио од прозора, нестрпљиво ју је чекао, јер је већ био начуо да лепотице, као што је она, нема у шириј околини.

Трећег јутра, када је свет још спавао, јер тек је почело да свиће, а господин већ стоји крај отвореног проза. Тад угледа младу девојку како долази ка његовом дому, и то баш тако – ни по дану, ни по ноћи, пошто је управо зорило; не иде пешице, али ни на коњу – седела је на јарцу и ногама додиривала земљу; ишла је по путу и не путу – јер јарац је ходао по шинама, ни обучена, а ни гола, превезала је само кецељу; а у крилу је држала нешто покривено — сигурно је доносила поклон, који то није био. Одмах је послао служавке да јој пођу у сусрет и однесу прелепу венчаницу, у којој ће она њему предати поклон, који то није.

Прелепа девојка као пупољак руже уђе у његову собу и пружи му два голуба. Када је хтео да их узме у руке, она их испусти. Голубови залепеташе крилима и одлетеше кроз отворени прозор ка небу. Тако да му је дала поклон, који то није био; пошто га је добио, а уједно и није.

„Душо моја”, каже он њој, „од сад смо муж и жена. Али баш зато што си ти тако оштроумна, а памети ни мени не мањка, и сама ћеш се сложити да би мени лоше ишао посао, ако би се ти и даље мешала у моје пресуде. Зато ти још једном пре венчања наређујем да ми се никада не мешаш у суђење. Ако било шта учиниш, чак и ситницу да приметим, истога дана ћу те отерати.”

Она се са тим сложи и пођоше на венчање.

Као два голуба у пару, тако су живели неко време, док се поново није умешала у судијске послове. Али шта је морало да се деси – десило се!

Дошли су једном на суд два путника намерника. Један је терао стадо коња, други крдо волова а ноћили су близу један другога. Те ноћи се коњару ожребила кобила, а он то није приметио. Ждребе се завукло између волова: волар га је нашао испод вола и никако није хтео да га овом другом врати. Судија је ждребе пресудио волару, ваљда је овај умео боље да подмаже.

„Ма, дођавола са таквом правдом!”, мумлао је себи у браду намргођени коњар, када га газдарица у дворишту сретне.

„Шта вам је, добри човече?”, упита га газдарица.

„Ето видите, племенита госпо, ми смо овамо дошли по правду, а овде правда каже да се во ожребио, а не кобила.”

И исприча јој читаву ствар.

„Добро, не брините, добри човече”, умири га газдарица. „Послушајте ви мене и све ће бити добро. Поподне ће овим путем прошетати мој муж чак до оне ливаде дуж језера. Ви понесите са собом косу и штап за пецање. Када се он приближи, зграбите косу и косите воду; затим скочите на обалу и радите штапом као да на трави печате. Када то угледа мој муж, он ће вас пажљиво осмотрити и рећи ће вам да сте будала. А ви само толико одговорите да ћете ви пре у води сена накосити и у трави рибе наловити, него што ће се во ожребити. Ако му то кажете, видећете да ће ждребе бити ваше. Али, за име света, немојте мене открити, јер ја у његовој кући више не бих опстала, а и сами видите да ја вама само добра и правде желим.”

Рече и пожури унутра код свог мужа где се тако невинно претварала, као да ни о чему ништа не зна.

Предвече је судија пошао у шетњу. И шта види? Оног коњара како у води коси и а у трави штап за пецање намешта!

„Што радиш све наопако, побогу, будало?”

„Цаба”, крене овај храбро, „ви мени, госн’ судија, говорите да сам будала. Пре ће бити да ја у води сена накосим, а на трави риба нахватам, него оно ваше – да се во ождреби!”

Чим то рече, судија схвати шта је овај намерио; али је исто тако одмах знао и ко му је рекао да све тако уради.

„Добро, де”, каже, „ти си се дрзнуо да моју пресуду извршћеш? Али ова мудролија из твоје главе није изашла! Сад право реци, ко те је томе научио?”

„Али па, ево, госн' судија, ево, видите, па то... ”

„Што сад петљаш?! Зар не умеш право да одговориш? Истину на сунце иначе ждребе нећеш добити. Да ли те је томе моја жена подучила?”

Пошто никако није могао да се извуче, признаде човек да га је на све племенита госпа наговорила.

„Ето, видиш”, рече судија, „а могао си да не изврдаваш; јер то сам и сâм знао. Сада иди код оног волара да ти врати ждребе, реци му да сам ја тако рекао, чујеш ли?”

„Чујем, молим понизно, госн' племенити”, – и из тих стопа поскочи и радосно потрчи по своје праведно враћено ждребе.

А судији? Њему су све жиле заиграле, али не баш радосно. Више би волео да је било шта друго доживео, него ово. Јер он је своју драгу, гугутаву гугутку, све више и више волео, али сад како је тако је, није имао куд, мораће да је из куће истера, ако је хтео да одржи своју реч. И заиста тако и би, чим се вратио кући, право с врата јој рече да се спакује и да оде.

„Узми”, рече јој на крају, „оно што у кући највише волиш!”

Она му ништа не одговори, само замоли да јој доволи да му последњи пут спреми вечеру, посебну, и да затим још послењи пут заједно вечерају. Судија јој то дозволи. Вечера је била укусна а уз њу су пили добро вино. Она сама му је више пута сипала „за растанак”, а племенити господин је пио док дно крчага није угледао – и заспао је као клада. Могао си кожу с леђа да му дереш, не би се пробудио.

Газдарица је спремила кочије. Сместила у њих свог мужа и села поред њега, а затим наредила да их возе право у очево двориште. Скочи са кочије, свој сељачки кревет размести и супруга у њега стави да спава.

Ујутру судија трља очи и не зна где је, шта је сад, да ли је могуће да се његова господска палата преко ноћи претворила у сељачку колибу? Тада му она приђе и упита:

„Јеси ли лепо спавао, мужићу мој драги? Видиш, добро се спава и у сељачкој колиби. Биће нама лепо овде, можемо заувек остати.”

„Шта си то урадила са мном?”

„Па, сети се, мужу драги, када си ме синоћ из куће истерао, дозволио си ми да са собом понесем оно што у тој кући највише волим. Узела сам тебе!”

„Ову жену нико неће надмудрити!”, рече судија и поново је све било добро. Вратили су се у своју господску кућу, а и оца су повели са собом.

Судија је још једном поносно повезао своју жену – својој кући!

О глупој жени

Био једном један човек који је имао глупу жену. Једном га она упита:

„Мужићу мој, шта ће теби толико брашна на тавану и толико свињетине и сланине у пушници?”

„Женице драга”, објасни јој муж, „брашно ћеш, ако буде требало, умесити, а свињетина и сланина ће бити добра да се стави у купус.”

„А шта ти је оно у старом лонцу испод кревета?”

„То је голица; једном ћемо када буде пролазио грнчар, заменити тај стари лонац за нов.”

Међутим у лонцу су заправо били дукати. Пошто је муж знао да његовој жени памет не смета, о новцу ништа није хтео да јој говори.

Следећег дана пође муж на посао и рече жени да му опере и осуши одело и да све поспреми, док се он довече не врати.

„Опраћу све, мужићу, ништа не брини”, испрати га жена.

Управо тог дана, након што муж оде, поред њихове куће пролази грнчар возећи пуна кола грнчарије. Угледа га жена, дограби стару посуду испод кревета, тобоже са семенкама, изјури испред капије и дози-ва продавца:

„Хеј, човече, човече, чекајте, стижем да се мењамо!”

„А за шта бисте се ви мењали?”, упита је грнчар.

„Ево, за ове бундевине семенке; одавно их мој муж чува за вас, да нам за њих дате неки нов лончић.”

Грнчар, угледавши уместо семенки пун лонац дуката, схвати са каквим купцем има посла. Хвалио је голицу да су веома лепа и да ће од ње бити пуно добрих бундева. Затим жени истовари пола лонаца с ко-ла. Она од радости умало из коже да искочи. Грнчар оде и са новцем, а жена грнчарију редом натакне на кочеве тарабе један до другог. Само за последњи – најмањи – није било места на тараби, пошто више ниједан слободан колац није остао. Обрати им се оштрим гласом:

„Лонци моји, померите се! Зар не видите да за овог маленог нема места?”

Али лонци ни макац. Дограби батину и почне да их млати из све снаге. Срча полети на све стране. Када их је све редом излупала, натакне лонче на кочић и задовољно хвали како му је сада тамо добро и фино, и како је она све лепо уредила.

Затим пође у кухињу, поскида месо из пушнице, узме сланине, све однесе у башту и послаже преко главица купуса. Није дуго требало, сјатили су се џукци и појели сву месину у сласт. Побесни на њих глупа жена, поново дограби батину и потера штеточине из баште. Њиховог пса почупа за уши, одвуче га у подрум и привеже за пипу на бурету.

„Овде ћеш бити за казну, на ланцу и на хладном. Да знаш!?” , припрети му.

Али ни то не изговори до краја, пас ишчупа пипу — и хопа, трком из те хладовине. А вино? Вино је потоком потекло из бурета! Жена одјури на таван по брашно, дотегли га доле и сво по вину испросипа и темељно утаба.

Када је све завршила, сети се да треба мужу одело опрати. Оде у оставу, изнесе све капуте, панталоне, крзна, капе, кошуље, кабанице, бунде; намочи их, насапуња све добро и послаже у казан за искување. Од горе поспе пепелом, прокува у котлу воду и све добро искува. Затим крпе испере, веслом честито излупа, истрља, исцеди и повеша на тарабу.

После неког времена стиже муж кући. Пође му у сусрет и на сав глас се хвали шта је све порадила и како је ствари у ред довела. Мужу се коса на глави подигла чувши и видевши шта га је снашло, али шта је могао да јој ради? Да ли да је пребије, да је отера или шта са њом?

„Еј, жено, ђаво да те носи, па ти си глупа као ћускија!”, узвике бесно и како је знао и умео набрајајући на прсте покуша да јој објасни шта је учинила, али цаба. „Све узалуд!”, додаде и сам када се мало сабрао, „боље потрчи, можда стигнемо грнчара, то би нам исплатило ову штету. Ти иди левом страном, а ја ћу десном; ако га прва угледаш, зови ме, а ако га ја видим, позваћу ја тебе.”

Разбежали су се. За који трен жена почне да се дере:

„Хеј, хеј, мужу, брзо вамо, држим гада!”

Човек потрчи из петних жила, али када приђе ближе, види да је обгрлила и да рукама снажно стеже страшило на њиви.

„Јао, Боже, да ти памет стане колико је ова жена глупа! Шта ја, грешник, могу с њом да радим?”

Док тако запомаже, нешто му падне на памет.

„Жено моја”, обрати јој се брижним гласом, као да ни о чему другом ни не мисли, само о њеној срећи. „Жено моја, јеси ли чула да ће бити

рата са Турцима и да овога пута не ратују мушкарци, већ да жене иду у војску?”

„Јао, тешко мени, мужу златни! Ти то стварно?“, стаде да запомаже жена и да дрхти као лист на ветру.

„Да, да, тако је! А да ли би се ти плашила да идеш на Турке?”

„Да Бог да поцркали, душмани, умрла бих од страха!”

„Чуј, не бој са, ја ћу тебе сакрити да те не пронађу.”

„Сакри ме, мој мили, премили, златни мужу!“, молила га је и кршила руке.

Тада је муж поведе испод руке и одведе је у шуму. Тамо ископа рупу, жену затрпа до врата, тако да јој само глава вири. Затим начупа маховине, накупи лишћа и главу јој обложи и покрије да делује као пањ. Онда јој нареди да буде тиха, да ни не писне и да се не помера. А он оде кући.

Жена, јадница, деждала је у шуми као пањ и, шта ће ћути, није не писнула. Паде ноћ, а она тиха и нема, мислила је да тако мора и да другачије не може бити. Кад одједном чује гласове, види како трепери светлост и да се све више и више приближава. То су били разбојници који су управо ишли из пљачке носећи плен. Дошли су право код ње и њихов вођа рече:

„Овде смо на сигурном, можемо да пребројимо новац и да се поделимо. Ставите фењер на овај пањ!”

А тај пањ, на који су разбојници ставили светло, то је била женина глава.

Разбојници су на пропланку просули брдо дуката и бројали колико ће свако од њих добити. Када су се најслађе забројали, огласи се болан јаук:

„Јао, јао, јао!”

Претрнули су; светло брзо угасе и све оставе тако похитавши колико су их ноге носиле кроз честар; разбежали су се на све стране. Јаукала је, заправо, закопана жена од бола – светло на њеној глави је почело да пече. Разбојници су помислили да ће из земље на њих искочити авет и да су окружени са свих страна. Уплашили су се као онај који има нечисту савест и никада се више нису вратили на то место.

Мужа је цела ствар код куће копкала. Ноћу није могао ни ока да склопи од бриге шта сад ради његова јадна жена у шуми. Било му је жао. Чим зора заруди, скочи с кревета као да је чуо пуцањ и жури у шуму. Видевши га како долази, жена стаде да га радосно дозива:

„Ево, мужићу мој, види, зар ти нисам зарадила више новца, него што сам дала за лонце?!”

Када је муж угледао громаду златника, заборави све лоше шта се између њих збило, откопа жену и одведе је кући.

Поново су купили брашна, вина, свињског мяса и сланине; купили су ново оделу и нову новцијату кућу. Пошто су имали пуно пара, имали су – јер код богатих другачије не може бити –довољно памети за обоје!

АКО МИ НЕ ВЕРУЈЕШ,
ХАЈДЕ ДА ОДМЕРИМО СНАГУ

Бајке за најхрабрије

Јанко Грашко

Била једном једна жена која није могла да има деце. Даноноћно се молила Богу да је благослови и да јој чедо подари. Једном док је брала грашак, овакву је молитву говорила:

„Дај ми, Господе, барем оволицно детенце, малено као зрно грашка и мом ће срцу бити лакше.”

Једном, када је од тог догађаја прошло пуно времена, пође њен муж на њиву да оре, док је она код куће остала да кува. Када је дошло подне, стално је истрчавала и утрчавала у кухињу, фухтала и кукала:

„Ах, Боже мој, ко ће мом старом однети ручак?”

„Ја ћу, мајко!”, узвикне неко иза пећи.

Жена се осврне, но ништа не види. Мумла себи у браду:

„Ко си, где си, ђаво нек те носи?!”

„Зар ме не видите?”, довикне поново тај неко и скочи с пећи на припећак, с припећка на клупу и тамо почне да скакуће.

То нешто је било малено као зрно грашка и имало крупне окице које су се цаклиле као бисери.

„То сам ја, Јанко, ваш син!”, викао је.

Када је боље погледала, схвати да ју је Господ Бог услишио, да има правде и да је то њен син ситан као зрно грашка – Јанко Грашко.

„Мајко, најпре дајте мени да једем, а онда ћу однети тати ”, виче Грашко.

Матера му пружи чинију ваљушака и он се баца на јело и није се од ње удаљио све док се није видело дно. Затим му мајка у поњаву на леђа веже пуну чинију ваљушака за оца, виљушку и кашику му задене испод пазуха; лонац са супом пружи у руке и Грашко пође на њиву да потражи оца.

Ишао је звиждуцајући добре воље, све док не стигне до јарка. Тада почне да се чеше по глави, пошто није знао како ће преко воде. Досети се, извуче прибор испод пазуха, седне у кашику као у чамац, завесла виљушком и срећно преплови на супротну страну. Онда потрчи из петних жила, као да га неко гони. Али авај, у трку се спотакне о грумен

земље; и хопа, трес! паде у канал; лонац се разбије а он почне да се дави у бари супе. Хитро извуче виљушку, ослони се о њу као о мотку, те са чека да супе отече. Тек тад му се деси права невоља, није успевао да се извуче из канала. Шта ће сад? Направи мост од ваљушака и спаси се, а затим их све покупи и оде даље с Божјом помоћи.

Угледа оца. Издалека му виче:

„Бабо, бабо, тајо мој, носим вам ручак!”

Сељаку би јако чудно што види чинију саму да му се приближава и нигде онога ко је носи. Тад узвикне:

„Где си? Ко си?”

„Зар ме не видите? То сам ја, ваш синчић, ваш Јанко!”

Зачуди се отац тим речима, јер када је од куће одлазио, није никак-вог сина тамо оставио. Али шта је – ту је: када му се Јанко покаже, из-грли га, изљуби, умало да дете не удави од среће.

Када су се тако сити израдовали, даде Јанко оцу јело. Тата га упита:

„Супу ми ниси донео?”

А синчић рече:

„Ето, нисам, оче. Дошао је пас и мајци разбио лонац, тако да вам није послала.”

Онда почне да једе ваљушке, али су му под зубима шкрипале, зато упита шта је то у њима, а Јанко лукав, брзо слаже:

„Ма, мајка је слабо истукла мак, зато су такве.”

Отац је схватио да га лаже, јер је видео песак и земљу по ваљушка-ма, и пошао да каиш отпаше да њиме Јанка измакља. Али Грашко није седео скрштених руку, шмугнуо је до волова предосетивши да ће то болети.

Када се наједе, сељак поново прионе на посао и није пуно марио што му је син збрисао. Али када почне да оре, Грашко седећи волу у уву стаде да виче:

„Ојс, хијо, ојса!”

Тада га отац примети. Приђе му и добро га за косу почупа, што му је волове с њиве ко зна где отерао. Но Јанко ни за то не мари. Би му је драго што је легала ствар са ваљушкама.

После је Грашко волове лепо терао, како треба, и оцу се то свидело.

Пролази туда један господин, који се јако зачуди што чује глас, а рабације да волове терају нигде и пита сељака одакле долази глас. Човек му све исприча и покаже свог мајушног сина у воловском уву. Господин се изненади што на свету и такав дечак постоји и науми да га по сваку цену добије, зато што када је од куће одлазио, својој госпођи је обећао

да ће јој са пута донети поклон какав још није видела. Господин почне да преговара са сељком да му дечака да или прода, али овај ни за сво благо овога света није хтео да се одрекне своје крви. Говорио му је:

„Он је за мене дар Божји и сва моја радост под старе дане.”

Одмахивао је главом да малог неће нипошто продати, али када му Јанко у уво дошапне: „Слободно ви мене продајте, бабо, ја ћу њима побећи”, а када господин понуди сто дуката, ствар беше решена.

Господин Грашка затвори у једну кутију у посебан претинац међу дукате; кутију гурне у бисаге, седне на коња и потеря га. Чим су кренули Грашко извади ножић из џепа капутића и пробуши рупу на шкрињници, па на бисагама и по путу испушта један по један дукат, па најпосле и сам склизне. Лако се вратио назад, пошто је пошао трагом дуката. Толико их је било да је једва успевао да их све покупи и кући однесе.

„Ево вам, бабо”, викао је, „зар вам нисам лепо рекао да ме продате; сада имате и новаца и сина у кући.”

Родитељи умало да га од силне среће нису угушили.

Једном је мајка поново кувала ваљушке. Грашко јој се пришуњао до лонца и ваљушке, како је која испливала, једну по једну је вадио. Утом у кућу бану жандари које је послао онај господин, ком је Јанко побегао. Дошли су да га траже. Јанко је једва стигао да шапне матери да га сакрије јер стижу по њега. Тако да је она брзо зграбила поклопац и пошто је он седео на врху лонца, само га поклопи. Војници су преврнули целу кућу, али Грашка нису пронашли.

Када су жандари отишли, Јанко се извукао испод поклопца сав ошурен. Ходао је тако тетурајући се, само што се није срушио. Али знате како кажу да сваки добар пас излиже своје ране, тако да се и Јанко ускоро опорави и још више ојача. Једног дана иступи пред своје родитеље и рече им:

„Вас двоје сада имате довољно за живот, моја помоћ вам више није потребна и ја немам шта да тражим код вас. Мене овде не би оставили на миру. Идем сад у бели свет да тражим срећу, у здрављу остајте!”

Мајка и отац нису хтели да га пусте, плакали су као мала деца. Међутим Јанко није допуштао да га одговоре. Ишао је далеко, далеко од својих родитеља у велики непознати свет.

* * *

Ходао је даноноћно куда су га очи водиле. Често је био гладан и жедан. На крају му све то досади. Оде је у кафану, тамо се тако напије

да није могао ни на ногама да стоји и размишља о свом усуду. На крају одлучи да ће у хајдучију, али како – то није знао, јер није имао ни најпростију батину!

Добро је о целој тој ствари промислио и тек тад пође.

После дугог пута стигне до неког врха подно ког беше главни пут. И управо тада се брдо обруши и препречи пролаз. Убрзо су туда наишли фурмани који су превозили тешко гвожђе и запрепастили су се схвативши да не могу да прођу. Кукали су пошто нису хтели да се враћају назад; чешали су се иза увета, псовали и бог зна шта су све чинили од беса и очаја.

Пришуња им се Грашко и кроз смех узвикује:

„Људи, шта ћете ми дати ако вам ово брдо склоним с пута?”

А фурмани ће њему:

„Зар би ти то могао? Сто му богова! Па ти се не видиш, колико си ситан!”

Али Јанко се није уплашио. Почео је да преговара са њима да ако му дају толико гвожђа колико буде у стању да на рамену понесе, да ће им он цело брдо склонити с коловоза. Кочијаши су се томе само смејали, али један међу њима викне:

„Људи, пустите га кад се јуначи, обећајте му; ваљда ће нешто успети да уради ако толико обећава!”

Тако да су му рекли да ће му дати све што је тражио.

Грашко се само спустио иза брда, раменом се о стену наслонио и одједном се колико нагоре толико надоле све обруши. Фурмани очи исколачише и сада су већ почели да стрепе за своје гвожђе. Зато брзо понуде:

„Добро дошао међу мушкарце, шта пијеш?”

„Ништа не пијем”, кратко ће Грашко; „само ми дајте гвожђе.”

Шта је требало да раде? Само су се чешали иза ушију. Грашко покупи гвожђа са свих дванаест кола на раме и звиждећи оде.

Фурмани су неко време као телад гледали за њим, онда су почели да га проклињу и да за њим бацају камење. Међутим он ништа није марио, само је мирно наставио својим путем, све док се код једне ковачнице не заустави. Да му се није нашла на путу, зауставио би се негде у седамседет седмој земљи. Тад баци гвожђе на земљу, која се тако затресла да су прозори на ковачевој кућици зазвезцкали. Мајстор изјури напоље из колибе у ковачницу а тамо почне да грди шегрте:

„Сто му громова, момци, шта радите то?”

Можда би их истукао, али Јанко није могао да поднесе да се неке наноси неправда, тако да приђе ковачу и рече му да је он тај који је гво-

жђе треснуо и да га је донео да му га искују. Ковач се освртао на све стране и стаде да се руга Грашку:

„Не шегачи се са мном, циганска жабо! Откуд би ти могао да подигнеш толико гвозђа? Ти ниси ни толики као честит човек!”

На те речи Грашко плане, подигне сво гвозђе и на малом прсту леве руке га као од шале окрене, а затим припрети ковачу. Овај паде на колена и моли га да му опрости. Јанко ће строго:

„Нек’ ти буде, али да им одмах наредиш да ми од овог гвозђа будован искују, јеси л’ чуо?”

Ковач на све пристаде.

Двадесет четири шегрта почну да му кују штанглу. Грашко је за то време са ковачем пио. Лочу као да ће крај света, вичу, певају, свађају се; повремено један другог за косу чупају, али се затим поново спријатеље. Када се ковач пићем стукао, Јанко почне да га завитлава а када више није могао ни на ногама да стоји, прикуца га за косу на зид; други пут би га као мечку за нос водао по кући и са њим је збијао шале.

Прошло је двадесет четири дана а двадесет четири шегрта је исковало рипиду тешку дванаест тона. Јанко плати за посао и за све дугове које су са ковачем пијући направили и пође у бели свет, вртећи буздованом изнад главе тако да је ваздух звечао.

Дуго је ходао по планинама, по стенама; одрао је све опанке и то је почело да му смета у ходу. Баци батину на земљу; седне у сенку испод једне гљиве; извуче из џепа шило и дратву и почне да крпи обућу. Управо тада пролази туда један човек и беше доста уморан. Хтео је да седне управо на то место, где је био и Јанко. Грашко се продере:

„Не седај, бре, вамо, овде има људи!”

Но човек гледа на једну страну, те на другу, осврће се, али пошто никог живог није видео, поново крене да седне. Јанко опет узвикне:

„Аман бре, не седај вамо, овде има људи!”

Али тај човек ништа не мари и овога пута хоће да се спусти. Јанко надигне шило и ово му се чак до дршке у тело забодје. Овај од великог бола зајечи и побегне колико су га ноге носиле, јер је помислио да су тамо неке нечастиве силе. Грашко за њим довикне:

„Тако ти и треба, што не слушаш савет паметних људи!?”

Када је опанке закрпио, легао је да спава и дремао све до јутра.

Ујутру се пробудио и пође даље, дубље у планине. Одједном угледа голему ватру. Око ватре једанаест хајдука стоје и пеку целог вола. Грашко са најпре уплаши и попне на високу смрчу. Одатле види да је дружина почела да једе и пије, а тада почне да их гађа шишаркама. Ка-

ко који приближи чашу устима, избије му је испод носа. Хајдуцима прекипи, дигну дреку и почну да траже покварењака који с њима збија неслане шале. Но нису могли да га пронађу.

„Знате ли шта, момци”, рече им Јанко спустивши се с стабла, „ја сам кварник ког тражите.”

„А ко си ти? Шта си ти?”

„Хајдук, исто као и ви!”, поносно ће Грашко.

Они попуцаше од смеха:

„Види, види, пази ти њега! Тобож хајдук као и ми, а немаш шта да видиш, колицни је!”

Он ништа не мари, само дограби свој буздован и почне њиме повише глава да замахује тако да су морали брзо да склањају и спашавају главе.

Схватише и сами да је враг однео шалу и примише га у дружину као себи равног.

„Сунце вам калајсано! Хајде ме више понудите оним месом, ако сте ме већ примили”, рече им Грашко.

„Одсеци сам, овде те нико неће служити!”, одвратише му ови.

И тако да су постали ортаци. Приредише му пијанку и оних једанаест су се напили к’о летве, једино је Јанко и даље остао трезан.

Зато су њега ставили на стражу. Јанко убеђен да у тим забаченим планинама ништа до њих неће доћи, ни рипиду са собом не понесе, тек онако стаде на своје место и шета као прави војник хајдуцима иза леђа звиждуцајући. Одједном туда прође трком вук и прогута Јанка као пас муву. И замало да му то беше и крај!

Али је његова паметна глава и овога пута помогла. Извукао је ножић и почео вука изнутра да боцка. Вук је завијао и свијао од бола. Јанко је резао и секао, све док није осетио да се вук заједно са њим у стомаку изврнуо; онда му је већ мање секао у живо. И тако га вук врати назад на оно место где је стражарио и тамо га искашље. Звер сама оде, и то брже-боље пожури тако да се за њом прашило а Јанко се радовао што је овако вука прешао.

Ујутру су се збегови ваљали од смеха, када им је причао, шта га је снашло и где је ноћас био. А њему су тек сада жмарци прошли по леђима, када се сетио како се давио у вучјем стомаку.

„Чуј, Грашко”, рекоше му хајдуци, „ако желиш да ми тебе заиста примимо у братство, мораш извести неко јуначко дело. Знаш ли шта ћеш? У Трхановој један газда има четири лепа вола; хајде ти њих доведи, а ми ћемо те заузврат примити у дружину.”

Јанко је имао јуначко срце. Веровао је да све док има његовог будована – има и њега и да нема чега да се плаши. На све пристаде. Чим је пао мрак, поведе четворицу најспретнијих момака и крене у Трханову. Тамо је на крају села била кућа чувеног богатог газде. Стаје су биле подаље од куће, тако да су Грашко и саборци лако ушли. Чим је био унутра, почео је да диже дреку и галаму. Хајдуци су га опомињали, као шта сад то ради, шта је наумио, могли би да их похватају, али им Грашко одговори:

„Пустите ви мене! Ја то радим да не кажу на крају да смо лопови и да крадемо; ми поштено хлеб зарађујемо.”

Али јуначење његово ништа добро није донело, пошто је газда чувши ларму, пребацио секиру преко рамена, упалио фењер и пошао да погледа волове. Тада су се сва четворица посакривала, али је Грашко остао да стоји посред стаје. Газда уђе, покуша да прође и даље, и тад му је нешто узвикне:

„Стој!”

Зачуди се и пита:

„Ко си, шта си?”

А овај поново вичући:

„Стој! Хајдук сам, кога би ти хтео да видиш!”

И Јанку не би мрско, већ шчепа газду за прса, затресе га као трулу крушку и гурне у ћошак. Сељак и даље никог не види. Тада помисли да су то ђавоља посла и с огромним страхом побегне у кућу а Грашко без по муке одведе волове у шуму.

Када је стигао код хајдука, ови почну да га хвале да је мушкарац и по, а он им рече:

„Него шта сам! Али пустите ви то – мушкарац и по, па мене је ова ваша шала могла да кошта живота; мене је тај глупи сељак могао ногом да згњечи, не знам да ли је био слеп или глуп, па ме није видео!”

Хајдуци прснуше у смех, али Грашку није било смешно, јер се њему није свидело што они њега сматрају дечачићем. Зато у себи помисли: Чекај, видећете ви свога бога!

За то време док је Грашко крао волове, остали су ишли у пљачку и донели су камару блага. Затим су почели да га деле између себе, и хтели су да преваре Јанка. Баш када су се волови испекли, послали су га на поток да испере дроб, и за то време су се од Јанкових жуљева најели а новац поделили. Но он није био толико глуп, како је изгледао, о свему је добро размислио. Пребаци дроб преко рамена а када је дошао до потока, баци све у воду и почне да то лупа палицом и виче на сав глас:

„Јао, па нисам то ја учинио, већ су они тамо! Јао, јао, нисам ја ништа урадио, то су они!”

Хајдуци су помисли да су жандари дошли да их похватају и да сад Грашка макљају, покупише се и тутањ колико су их ноге носиле. Јанко је знао где су најслабији. Зато, приђе ватри, мушки се наједе печења, покупи сав плен у џакове и пође кући од својих родитеља да их обаспе новцима.

Али тамо и оца и матеру нађе на мару. Удари у плач, сузе лије и јадикује, пружа им свој новац; али они се више нису пробудили. Узалуд је дозивати оног, ко је већ пошао на Божји суд. Приредио им је лепу сахрану, како добром детету и доликује.

После сахране оду свештеник и кантор с гробља, одоше сви људи; само су гробар и Јанко остали. Он је хтео да још једном погледа своје родитеље, нагнуо се над јаму – и хоп! Упаде у раку. Груда је полетела за њим и поклопи га је на вјеки вјекова! Међутим, Јанко није хтео да тек тако оконча свој млади живот. Викао је, запомагао, молио гробара да дође да му помогне и да ће му дати злата и сребра.

Гробар је својевремено био војник и имао је тврдо срце, тако да му је само одбрусио:

„Лези тамо и ћути, добро ти је!”

Е да, сад је Јанко био у невољи! Једини прави пријатељ на свим путевима беше његов буздован, а то сада није имао при руци. Но сетио се јединог наслеђа по мајци – свог ножића. Извуче га из џепа и раскомада груду. Када се испод тог комада земље извукао, као од шале искочи из јаме, иако су нове груде летеле на њега, пошто је гробар већ почео да затрпава рупу. И тад му се грозно осветио. Убади га живог у јаму, затрпава и цеди кроз зубе:

„Ето ти, земља те сунцу уграбила. Лези ти тамо, ако ти је добро!”

* * *

Од тада је био сам као дух. Није имао ни оца ни мајке, нити икакве радости. Одао се световним пороцима. Пио је као смук, табанао се са свима на кога год је наишао – и на све стране је само невоље стварао. А када му је свега било доста, ништа му се више није сладило, пође поново у хајдучију.

Дуго је тумарао по високим планинама а дуго није ни живе душе видео. Ноћу је морао да спава на дрвећу, да га звери не би појеле. Једно вече када је већ био сео у крошњу, одједном примети у даљини светлост.

Обрадова се и одмах потрчи на ту страну. Тамо беше једанаест хајдука, који су нешто пекли на ватри. Пришуња им се лагано и поздрави их:

„Помоз’ бог, јунаци!”

„Бог ти помогао!”, одговоре они њему.

Затим се реч по реч спријатеље и настаде расправа, јер је сутрадан требало да бирају харамбашу а пошто их је било једанаест, примили су и Јанка у дружину и наговарали су га да и он окуша срећу.

Договарали су се како ће бирати вођу. Један је предлагао овако, други онако; тек се на крају огласи и Јанко Грашко:

„Што се толико расправљате? Нека свако баца увис свој буздован, а чији последњи падне, тај ће бити харамбаша.”

Пристадоше на његов паметан савет и одмах и кренуше. Сви редом су увис хитнули буздоване. Грашко га је последњи завртео изнад главе, пар пута тако да је ваздух заструјао, затим га суне високо, али баш, баш високо! Хајдуци су дуго чекали да падне, али нису могли да дочекају, пошто је Јанков будован пао тек у подне следећег дана и то тако да се дубоко у земљу зарио и није више могао да се извади.

Тако је Јанко Грашко постао харамбаша – хајдучки вођа, но је стално туговао за својим буздованом и друговима говорио:

„Не вредимо ми сви заједно ни пишљива боба, ако тај буздован из земље не извучемо.”

На крају је својим људима наредио да почну да копају. Радили су три дана и тада се тек крајичак буздована појавио. Но Јанку више од тога није ни требало. Ухватио је крајичак шаком и једним трзајем га извукао.

У том крају била је прелепа краљевска палата. Зидови су јој били златом и сребром украшени; а у орманима и у подрумима било је похрањено огромно благо. Владар у тој палати није морао да се плаши разбојника, тако да никада ни стражу није постављао, нити зидине ојачао. Јер, видите, на свету целом није било оно што је било овде! На његовој кући седео је певац који би истог часа запевао, чим би се неки лопов на миљу приближио дворцу. Дружина Јанка Грашка је већ пуно пута намеравала да опљачка дворац, али би их је петао увек разоткрио. Много пута нису обраћали пажњу на његово кукурикање и ипак одлазили скоро до саме палате; али тамо је људство већ било постројено и крваву чорбу им је за добродошлицу приредило. Међутим, пошто су често покушавали да упадну у замак, краљ није више хтео да то трпи и обећа да ће руку своје кћери дати ономе ко ове упорне хајдуке побије. Стигне некако та вест и до самог Гашка.

Међутим, њега су хајдуци молили, ако су већ тако вештог и спретног харамбашу добили, да их сад поведе и у пљачку замка, али тако да најпре он сам оде унапред и да оног петла с крова смакне. Грашко на крају пристаде и нареди да десеторица понесу његов буздован на раменима и да га понесе. Он је сео једанаестом у џеп, пошто му је било мрско да хода. Успут је хтео да збија шале, тако да је стално искакао из џепа и где год видео камен поред стазе, узме га и убади у џеп. Овде већ беше пуно камења а Грашко седи на врху те гомиле. Кад год би овај руку пружио да опипа зашто му је толико тешко, Јанко би му сваки пут руку одгурнуо, тобоже да га не додирује. Међутим када овај од толиког терета није даље могао да хода и клецала су му колена, скочи му Грашко на капу и стаде да се смеје као луд на брашно.

Стигли су толико близу да је до замка било још само миља и један корак. Тад су стали. Јанко узме свој буздован, снажно њиме замахне и петла сруши с крова дворца а да овај није стигао ни да писне. Хајдуци су успели да се неприметно пришуњају до ризнице. Харамбаша се провуче кроз кључаоницу ризнице, отвори прозоре а хајдуци су почели да се један по један увлаче унутра. Но како који протури главу, Грашко му је ножем одсече и тело повуче тако да упадне унутра. Затим и редом језике одсече. Сакрије их у торбу и пође с милим Богом.

Ујутру је дошао краљев кључар у ризницу неким послом. Отвори врата и очи разгорачи угледавши мртва тела у неверици! Престрави се и мало је фалило да се скљока. Тек када је мало боје протрљао очи, примети да су сви ти људи наоружани и да су то оне птичице из шуме. Јако се обрадовао, јер се сети краљевог обећања. Одмах је смислио како да ту воду натера на своју воденицу.

Иступи пред краља и саопшти му да је он главом и брадом све те хајдуке ноћас поубио и да сад за тај чин тражи ваљану награду. Краљ од радости што ће једном за свагда имати мира од планинских разбојника, обећао му руку своје кћери и нареди да свадбене припреме одмах и започну.

Скоро је требало да крену на венчање. Кад тамо, одједном се створи међу сватовима Јанко Грашко и дигне такву ларму и џеву да су се прозори тресли. Сви су морали добро да гледају под ноге да овога што се дере, не би згазили.

„Шта?” рече, „зар би овај шоњавко дванаест хајдука могао да побије?”, показивао је у младожењу.

„Да, овај честити човек је донео као доказ главе једананест хајдука”, одговори му краљ, „зато би било боље да ћутиш!”

„Да, да, хоћу, ћутаћу када ми и дванаесту главу покаже. И када ми каже где су језици из оних једанаест?“, гласно ће Грашко оптужујући младожењу да је белосветски лажов.

Краљ нареди да се главе покупе и прегледају и заиста – ниједна није имала језик.

„Но, ваше височанство, краљу“, каже сада Грашко, „глава без језика не може бити. Питајте младожењу где су нестали?“

Тад главни зет занеме и задрхти као прутућ а Грашко као доказ извуче језике из своје торбе, упореди их са главама и истог су трена сви знали шта је посреди. По правди је Грашко био проглашен принцезиним мужем а оног белосветског преваранта су шибом отерали да им више на очи не излази.

Принцеца није хтела да пође за Грашка, пошто је био толико ситан да се малтене није ни видео, али је краљ дао реч, тако да од тога ни он сам, нити ико друго није могао да одступи. Јанка и принцезу су венчали.

После венчања Јанко размишља о својим гресима и науми да ће се покајати. Оде код свештеника да се исповеди. Одједном, чим га поп од греха његових разреши и исповеди и изговори „амин“, нешто пукне као да је гром ударио. У ствари распукла се на Јанку кожа којом је све време био стегнут. Из храма се кући вратио леп момак, наочит као ружа и висок као јела.

Принцеца рођеним очима није могла да поверује шта се догодило са њеним Грашком и јако се обрадовала што је добила тако лепог мужа. И би свадба какве на свету није било, нити ће бити. Све живо се веселило, радовало, певало, плесало и славило. А млади Јанко и његова жена су дуго, дуго живели – можда и дан-данас живе, ако нису помрли.

Хопа, хопала – земља нек' се отвара!

Два брата поделише очевину. Да, али каква је то подела била?! Старији узме овце, коње, волове и сво имање; орао је, сејао, трговао и живео у богатом газдинству, док је млађег иселио у бедну суседну колибу, а оно што је преостало, то је њему припало – пар бедних волова. Са њима је, јадник, одлазио у шуму, секао дрво јаворово, а затим би код куће од тог дрвета израђивао кашике и тањире за продају.

Док је било јавора у шуми, било је шта да се струже и резбари, али невоља беше у томе што одједном у читавој шуми ни једног јединог, макар сувоњавог, стабла јавора више није било! Волове би оставио да се пасу на чистини поред запрежних кола, а он би по шуми поваздан базао од јутра до вечери, али под секиру ништа није могао пронађе. Тек на смирају дана, на једној високој стени угледа предивно јаворово стабло.

„Ево, баш тебе сам тражио за свој занат!”, рече и попне се горе на стену.

Замахне да удари секиром, кад одједном чу испод себе кораке. Бацци поглед доле и види дванаесторицу момака високих као јеле како о рамену тегле пуне цакове. Шћућури се иза дрвета и ћути, не дише. Момчад стаде подно стене а предњи се продере:

„Хопа, хопала – земља нек' се отвара!”

У том часу земља се отвори и момци послагаше свој товар унутра. Предњи тада узвикне:

„Хопа, хопала – земља нек' се затвара!”

Земља се затвори а они како су дошли – тако и одоше. Били су то разбојници који су свако вече ишли по кафанама и кућама и по читаву ноћ плачкали, а своје су благо овде склањали.

Сиромас се није дуго премишљао шта му је чинити, дрво сад више ионако није смео да сече, јер би га ови на одласку чули и тако дознали да им се ту неко мува, а њему се ионако радило о животу и смрти, пошто доброг дрвета за његов занат више нигде није било. Зато се тихо спусти доле и стаде испред стене:

„Хопа, хопала – земља нек' се отвара!”

Истог часа земља се отвори и он уђе у пећину. Тамо је била толика камара блага, да је од силног бљеска пред очима претрнуо. Дванаест џакова пуних новца било је спремно и везано. Џакове је један по један подизао на раме и односио на чистину до запрежних кола. Када је са последњим излазио, није заборавио да узвикне:

„Хопа, хопала – земља нек' се затвара!”

Стена се затворила; он се тихо удаљи, упрегне и „ајд', Бодоре, 'ијо, Сивоњо,” потера волове и нигде се не заустави све док не стигне испред своје колибе.

Жена насрне на њега као у репу, зашто долази тако касно, али када угледа новац, од радости није знала шта јој је чинити; само пошто-пото да се новац измери. Каже он њој да се окане ћорава посла, али се она не смири док ћерку није послала код јетрве по вагу. Мерише они тако новац и богоми су доста измерили, у животу нису сањали толико богатство. Вагу нису ни гледали, само су је послали назад.

Међутим један дукат се заглавио испод таса. Богата братовљева жена злим оком зачкиљи у златник и обруши се на девојчицу:

„Девојко, а шта сте ви то мерили?”

„Па, шта би?”, говори девојка. „Грашак је отац довезао, добио за посуђе, па смо то мерили.”

„Опа, леп округао грашак, ево један вам је запао овде!”

Девојчица претрне, када је стрина испод таса извукла златни дукат и више није могло сакрити какав је грашак у питању и шта су у оставу сипали.

Пре него што је девојчица успела да стигне кући, стајала је богата снаха испред сиромашног девера, који пред њом не стиже ни да закључа собу где су новац истресли. И тако она право пред том гомилом груне на њега:

„Нећете ви од мене ништа сакрити, како занатлије могу овако добро да живе! Па, ја то одавно говорим да код вас нису чиста посла – откуд би ви пара имали за толику дечурлију?! У данашње време ни богастији од вас немају за то. Истину на сунце, кога сте покрали, јер ако ми сами не кажете, још ове ноћи ћу вас извести пред лице правде!”

И брбљала је тако, лајала, млатила, све док девер не исприча све по реду.

„О, па то је друга прича, драги мој деверу”, загуди на крају снаха, „Само ви будите добро, добро ће и вама доћи.”

Али у себи помисли: „Кера ћеш ти појести, ако треба, и последњи дукат ћемо одатле одвући. Псима су и муве добре, а све остало биће наше!”

Чим стигне кући, ухвати мужа и натера га да још те ноћи крене по преостало благо, док још разбојници нису стигли. Научи га како треба да се каже испред пећине. Овај упрегне четири најбоља вола у запрежна кола и правац пред стену.

„Хопа, хопала – земља нек’ се отвара!”, узвикне.

Пећина се отвори а благо бљесне.

„Да”, рече, „ово ће бити довољно и за децу моје деце, макар прстом не мрднула до краја живота, само да троше, једу и пију!”

То рече и ускочи унутра у намери да покупи злато и да га утовара на кола. Али тада се стена уз тресак обруши иза њега. Од страха претрне и све заборави шта треба да каже да би се поново отворила.

Унутра је чукао затворен; имао је бар довољно времена да се сети свих својих старих грехова.

Око поноћи дођоше разбојници.

„Аха, ту ли си, птичице!”, подвикну на њега. „Шта ти тражиш овде?”

„Нисам био ја, мој брат вам је покрао џакове. Јао, оставите мене на миру!”

„Научићемо ми тебе памети, ако си већ сам упао у клопку”, рекоше разбојници, распорише га а његово тело окачише на онај јавор као таблу сланине да на ветру ландара.

Његова жена га је чекала код куће, чекала све до зоре – али њега нема. Одмах помисли да га је снашла каква невоља, али ко би сад нешто паметно могао да учини? Пошто беше превејана, оде она поново код комшија.

„Девере”, рече, „како ствари стоје, лоше вам се пише!”

„Шта је сад било?”, упита овај.

„Па, како шта је било? Мој муж је ове ноћи ишао на оно место, где сте ви дукате узели, и није се вратио.”

„Шта ја имам са тим? Нисам му ја рекао да то ради!”

„Ја сам га послала, што бисте се само ви окористили? Али сада, ако ми мужа не доведете кући, заједно са сва четири вола са којима је отишао, ја из ових стопа идем право пред суд и све ћу до последње речи испричати. Тако да ће прво вас да утамниче, јер сте се ви сигурно договорили са разбојницима. Да је стварно само „хопа, хопала...”, мој муж би одавно био овде.”

Добро је знао и видео да са кујом неће другачије изаћи на крај, јер кад се ова једном подбочи, не преже ни пред чим, зато је гледао да је

умири. Рече да ће јој све учинити по вољи и да ће поћи до пећине по још блага.

„Кажеш ли истину, драги девере?”

„Истину, истину, снахо. Али знате ли шта? Ако је он тамо ишао са четири вола, ја ћу поћи са четири коња, а даћете ми и дванаест буради из подрума. Али не плашите се! Само једно треба да буде пуно, остала могу да буду и празна.”

Учинила је како је тражио. Шта је једно пуно буре, ако остала могу бити празна. Он натовари једанаест празних бурета, а дванаесто је стварно било пуно и то доброг, јаког вина. Пође он као кочијаш који из далеких крајева довози вино и зађе дубоко у шуму.

Стигне недалеко оне стене и на сав глас стаде да се дере: „ајд”, „ијо”, као да бог зна како тежак терет тегли, а заправо су кола сасвим лако ишла. Тамо је дванаест разбојника на великој ватри пекло четири дебела вола, која су од богатог брата на чистини затекли. Поскакаше на ноге лагане и пресретоше овога, као шта то вози.

„Вино по свету развозим”, рече овај невино; „узмите, пијте до миле воље, само мене оставите не миру!”

„Мир вамо – мир тамо, то ће се видети”, кажу разбојници; „још ћемо се до краја и са тобом раскусурати, али сада нам дај вина уз печење! У ком бурету имаш најбоље? Право кажи, иначе се са душом опрости!”

Сиромах прислони рампу уз кола, спусти буре и докотрља им га до ватре. Јели су и пили а он је морао са њима. Када је прошла вечера, питају га разбојници:

„А што ти толико загледаш онај јавор, да можда не знаш чије полутке се тамо суше?”

„Како не бих знао?”, заусти храбро.

„Па њега је сав свет знао — богаташ из суседног села. А и ово вино што возим, је од његове жене.”

„Хм,” кажу ови, „чини се да се ти добро разумеш. Хајде, реци ти нама како бисмо ми најлакше могли да упаднемо у његове оставе? Ми бисмо да му вратимо, шта је он нама хтео да приреди.”

„Ако само то од мене тражите, то је мачји кашаљ.”

„Како онда?”

„Ево како – овако: Даћете ми тело а ја ћу га однети његовој жени, као да сам га случајно нашао успут, а вас ћу такође повести. И за то има начина. Она бурад на мојим колима су ионако празна, јер жена без газде није хтела да ми дâ више вина. Затворићу вас у свако буре по једног, ноћу ћу вас истоварити с кола и шапнућу сваком шта где стоји у кући.

Када буде најбољи тренутак, отворићу вам буре а ви ћете даље чинити по свом нахођењу.”

Припитој мушкадији се учини да би у празном бурету могли баш добро да се наспавају а онда свеже главе да богаташеву кућу опељеше.

Тако их он све редом затвори у празну бурад; братовљево тело скине а увече са свима њима пође на имање, одакле је ујутру и био кренуо. Тамо је било нарицања и кукања над распореним мужевљевим телом. Али ту није било помоћи? Он је убеди да не кука превише, да би било боље да тело ушије, како би барем могли да га сахране како доликује, а да он ће за то време да јој испрегне волове и доведе у ред бурад и све остало. И да добро закључа капију, како свет не би сазнао .

Она у страху све позакључава, ушије тело и нариче над њима како је знала и умела. Пустимо сад њу на миру и погледајмо нашег мајстора! Он сазове шегрте и нареди им да у казанима загреју уље тако да буде јако врело а затим са тиме приђе ближе бурадима и дошапне им да ће их у оставу истоварити и послати и да онда начуље уши јер ће у току ноћи поново доћи када у кући већ све усни. И тако бурад у оставу откотрља и окрене свако пипом нагоре.

Када се уље најбоље ускувало, само што се усијало, рече мајстор шегртима да захвате и да приђу првом бурету, пипу избије и збори:

„Спаваш ли, брате?”

„Не спавам.”

„Хајде, подметни уста да ти наспем вина, бићеш храбрији када ти буре отворим.”

Разбојник подложи уста, а овај шљис! Наспе му врело уље, тако да се овај у трен ока угуши. И тако учини са свом дванаесторицом.

Онда је пустио да се братовљево ушивено мртво тело сахрањује. Он оде својој кући и још те ноћи покупи сав новац и са својима оде да живи у град, где је купио најлепшу кућу. Али је још и после с времена на време, када би му зафалило пара, одлазио до пећине и као свој на своме, узвикнуо:

„Хопа, хопала – земља нек’ се отвара!”

А земља би се отварала и на његово наређење поново затварала, а он би лагано и спокојно одлазио одатле, где беше довољно блага не само за њега, већ и за децу његове деце, све и да никада у животу прстом не мрдну, једино што треба да умеју је да земљи нареде.

Пополвар, највећи на свету

Био једном у седамдесет седмом краљевству, далеко иза црвеног мора, преко стакленог брда и с оне стране дрвене стене један град у ком је живео краљ са своја три сина. Двојица старијих били су наизглед спретни, али је онај трећи био некако неснађен. Звали су га Пополвар, јер је стално седео код куће на припећку. Једном реши отац да их суочи са светом, па им рече:

„Синови моји, ви сте сад већ, хвала богу, одрасли, могли бисте да искусите света, да се окушате и видите хоће ли од вас бити нешто. Нека прво крене најстарији!”

Он је био спреман као запета пушка, без устезања затражи од оца камару пара, доброг коња и врсно оружје. Затим се поздрави са својима и пође с милим богом! Путовао је целих годину дана по шумама и горама, по пустарама, све док на крају не стиже до бакарне шуме.

„Довољно сам се налутао”, помисли у себи. „Било би ми жао да одавде никакву успомену не понесем.”

Загледао је, освртао се око себе по бакарној шуми и најзад одломи једну гранчицу.

Када се кући приближавао, издалека је дозивао оца:

„Оче мој, оче мој, био сам далеко! Видите, ова гранчица је чак из бакарне шуме!”

А отац ће на то:

„Због тога ниси морао ни да излазиш из куће и да толико тумараш!? Својевремено смо са твојом мајком тамо одлазили на доручак. Видим ја да је слаба вајда од тебе. Хајде, сада ти, средњи сине, шта ти треба за пут?”

Средњи је одабрао доброг коња и ваљано оружје, а понео је и брдо пара за путовање, лепо се поздравио са укућанима – и кренуо! Кроз годину дана стиже до бакарне шуме и такође одломи гранчицу за успомену. Но ипак пође и даље, пошто је знао да би се пред оцем обрукао, ако би тек толико света видео, колико и његов брат. Ишао је, лутао по шумама, долинама, пустарама и тако да је годину дана касније стигао до сребрне шуме.

„Е, да”, помисли у себи, „довде мој брат није стигао. О оваквим чудесима није ни сањао. Како ли је лепа ова сребрна шума!”

Освртао се, гледао на све стране а затим одломи сребрни прутућ као доказ да је успео довде да стигне.

Када се кући ближио, издалека је оца дозивао:

„Оче мој, оче мој, био сам још даље! Погледајте ову шибу, гранчица чак из сребрне шуме!”

Но отац му на то одврати:

„Ни ти немаш баш чиме да се похвалиш. Твоја мајка и ја бисмо понекад до сребрне шуме стизали до поднева. Видим ја да од вас двојице нема велике користи. Шта ли ће од тебе бити трећи сине?!”

„Шта ми Бог да – то ће бити!”, помирљиво ће овај. „Пошто је на мене ред, окушаћу и ја срећу!”

Тада се његова браћа умало заценише од смеха, било је незамисливо то што и Пополвар жели у свет, иако пре тога није ни мрднуо од топле пећи. А отац – некако замишљен – није га бранио. Растужио се Пополвар што на њега са таквим ниподаштавањем гледају и удаљи се од њих.

Потиштен је шетао по дворишту и ни сам не зна како стигао је до стајског ђубрета. На врх гомиле грејала се једна кљакава рага која се Пополвару овако обрати:

„Пополваре, не рони сузе! Нас двојица ћемо бити добри другари. Само ти храбро изађи пред оца и за пут тражити ни мање ни више, већ мене и зарђалу сабљу с тавана, знаће твој отац коју. Он неће хтети да ти је да, али ти чврсто стој на своме.”

Захвалио се Пополвар кљусету за такав савет и иступио још једном пред свог оца.

„И шта си одлучио, како ћеш ти поћи, Пополваре? Стварно желиш и ти у далеки бели свет?”

„Да, желим, оче мој!”, одговори Пополвар одлучно.

„Шта ти треба за пут?”

„Само једно, оче мој, она зарђала сабља с тавана и коњић са ђубришта!”

Одмахне отац главом и најпре није желео да му то да, као шта ће му тако нешто; али на крају попусти.

Опаше Пополвар зарђалу сабљу, поведе коњића за узде и крене. Тада се браћа поново заценише од смеха и људи по граду су се у чуду заустављали да гледају кљакавог коња ком клецају колена и док хода упада у блато, а Пополвар мора да га придржава после сваког трећег корака. Међутим, стрпљиво га је подизао и није пуно марио за остале.

Тако су се њих двојица јадника изгегали и изашли из града. Тад Пополвар застаде да причека свог коњића, али се овај само стресе и за час се претвори у прелепог бајковитог вранца.

„Ето”, рече, „немој, Пополваре, мислити да сам ја макар каква рага; јер ја сам чаробни вранац твог оца. А ни та сабља, није као друге. Шта год јој заповедиш, све живо посече. Мене ћеш наоброчити, даћеш ми корито овса и корито ватре!”

Би драго Пополвару што такве ствари има, донесе свом вранцу корито овса и корито ватре. Овај све журно прогута и све жиле на њему заиграју.

„Седи, Пополваре”, рече вранац, „пред нама је далек пут!”

Сео је Пополвар и за тили час појурише кроз долине, преко планина тако да је све остало испод њега ситно, налик мравињацима. Мало касније вранац стаде:

„Ту је”, рече, „бакарна шума до које је твој најстаријем брату требало читавих годину дана да стигне и где сам твог оца и мајку на доручак доносио. Сиђи и дај ми поново корито овса и корито ватре!”

Пополвар није часа часио, већ је свог чаробног вранца нахранио и појурили су поново тако да су им брда и планине пред очима прелетале. Мало касније вранац ногама залупа:

„Сад смо”, рече, „у сребрној шуми, до које је твој старији брат за две године стигао, а ја сам твог оца и мајку до поднева доносио. Сиђи и дај ми корито овса и корито ватре!”

Чим се нагутао овса и ватре, вранац поново полети; и док би оком трепнули испод њих су промицала брда и долине. Нешто касније вранац стаде још једном:

„Но, ево нас сада у златној шуми где твоја браћа никада нису била. Нахрани ме још једном, а ја ћу те одвести код очевог пријатеља на ноћење!”

Пополвар је вранца овсем и ватром нахранио. И неколико скокова даље, стајали су на надворју великог дворца.

Уђе Пополвар унутра и поздрави господара куће као пријатеља свог оца.

„Еј, еј, сине мој”, чудило се краљ гледајући га у очи, „је ли истина да ја под старе дане живог човека видим и то сина мог пријатеља? Теби се у очима види да си добар човек, а ако право кажеш да си данас три шуме прешао, само је мој пријатељ могао свог сина код мене послати. Таквих пријатеља на свету није било, нити ће бити, какви смо били твој отац и ја, када смо као млади војевали против Баба Јаге — ваљда ти је отац причао о томе?”

„Није ми ништа рекао”, рече Пополвар; „само ми је дао сабљу да понесем!”

„Е да, баш ту сабљу је у многе битке против Баба Јагине армије носио! Али шта ћеш? Тако је било да што је више редова побио, то их више из земље излазило. Зато смо под старе дане од свега тога дигли руке!”

„Хоћеш ли ти млад сад покушати”, упита Пополвара а он узврати питањем: „Ви не бисте имали ништа против тога?”

„Заправо бих, најрадије бих поштедео твоју млађану крв. Боље би било да се вратиш кући! Баба Јага је бројну војску скупила против мене, а до зоре ће ударити на нас. За мене није штета да погинем, али ти си млад, требало ти би да се сачуваш. Барем ћеш вести о мени свом оцу однети.”

Али Пополвар није одустао. Чим је свануло, седео је на вранцу и кретао заједно са краљевском војском у бој против вештичје армије, која се као пространо море разлила по једној ливади. Посред војске на једној скели стајала је Баба Јага, очима севала и наређења издавала.

„Храбро у напад!”, узвикне борбени поклич Пополвар и јурне на челу свог одреда. Својој сабљи нареди да немилице сече тако да ниједна глава на телу не остане, а тако и би. Главе су летеле као чауре мака, али ни то није помагало, јер бабина армија као да је из земље извирила и што су их више тукли, све више и више је искакало. Чак иако их је било толико, Пополвар је са својом чудесном сабљом успео да се пробије до бабиног торња и нареди сабљи да га сруши. Вештица паде и њена моћ ослаби. Пополвар изда наређење да Баба Јагу исецка на ситно. Када ње више није било и њена војска је сама од себе под земљу пропала.

Старом краљу беше јако драго што ће под старе дане од злотвора одахнути и понуди Пополвару да остане код њега колико год жели. Међутим овај није хтео да се задржава, помисли да је сада бар нешто ваљано на овоме свету учинио, са чиме би могао да изађе пред свог оца. Тако да је одмах пошао кући а успут није застајкивао, само је код златне, сребрне и бакарне шуме вранца наоброчио и у свакој по једну границу одломио.

* * *

Када су пред родни град стигли, чудесни вранац се поново претвори у кљакаву рагу која на јадвите јаде ноге вуче. Људи су застајкивали да их боље осмотре и ваљали су се од смеха. Браћа су им се ругала, али отац га озбиљно упита:

„Сине мој, где си све био?”

„Видите, оче мој!”, причао му је Пополвар. „На месту одакле је ова бакарна гранчица, био сам за доручак; на месту одакле је ова сребрна гранчица, био пре сам у подне; а тамо одакле је ова златна гранчица, стигао сам предвече, да би се довече на ноћење сместио иза златне шуме код вашег старог пријатеља, који вас срдечно поздравља!”

„Хвала за поздраве! Ти си, сине, мушкарац и по јер си ми их донео. Зар је мој стари пријатељ још увек жив? Није га докрајчила проклета Баба Јага против које смо се борили? Хајде, кажи ми, све ми испричај!”

„Хтела је, међутим сада му више неће наудити. Њој смо и торањ срушили а ова сабља ју је раскомадала, а тада се и њена армија под земљу пропала!”

Отац је свиме што чу био презадовољан и испричао је свом сину о три несретне кћери свог старог пријатеља, за које се не зна која од њих је лепша, али које су вештичини змајеви одвукли и ко зна где по јазбинама их држе. А прави јунак би био онај, ко би их ослободио.

Чим то Пополвар чу, из истих стопа био је на све спреман. Оцу би било драже да му ништа није испричао, јер је тог ваљаног сина хтео да задржи поред себе а било је јако опасно да тамо пође. Међутим, пошто је Пополвару било стало, на крају му отац допусти да и ову срећу окуша.

Пође Пополвар право код свог коњића и овако му рече:

„Коњићу мој, нас двојица ћемо поново на пут!”

„Знам”, одговори му овај, „шта желиш. Али упушташ се у велику ствар, јер те змајеве још нико до сад није надјачао, али овога пута не знам како ћеш проћи.”

„Како Бог да, тако ће бити”, рече Пополвар. „До сада ни Баба Јагу нико није садвладао, а ми смо је уништили. Било како било, вранче мој чудесни, ићи ћемо!”

„Ако ти тако желиш”, рече на крају коњ, „у реду!”

Ујутру су кренули раном зором и све је било исто као и први пут: градом су се вукли и људи су им се ругали, али чим су далеко од људи одмакли, стресе се вранац, нагута се овса и ватре и полети. Прошли су бакарну, сребрну и златну шуму, а на конак су поново свратили код очевог пријатеља у велики дворац. Тамо су им се обрадовали, а краљ би Пополвара од силне радости, што их поново види, на рукама носио. Нудио му је да остане мало, да предахне, да се угости и да се код њега разоноди.

„Ех, није мени до одмора и разоноде”, одговори му на то Пополвар. „Ја бих што пре да кренем да ваше кћери ослободим.” „Немој то ни по-

мињати”, растужи се краљ. „Оне су тамо – где су, и њих нико жив не може да извући из змајевских канџи. Тако је то, сине мој, немој се у то упуштати, то је за тебе извесна смрт.”

„Све и да погинем, идем, па шта ми Бог да! Ако већ не одобравате, покажите ми барем којим путем да кренем до змајевих јазбина.”

Краљ је дуго главом одмахивао, ни сам не знајући да ли да мупусти. Напоследку му да реч да ће га испратити докле може и показати му пут до подземних јазбина у којима живе але.

Следећег дана су пошли и дуго, предуго су јахали по земљама извојеваним од вештице, све док нису стигли до самог краја. Тамо му краљ издалека покаже једну рупу и каже:

„Види, тамо, код троглавог змаја, ми је најстарија ћерка. Ако њега успеш да убијеш, она ће ти показати пут ка својим сестрама. Иди сад, нека те Бог прати.”

„Нека и вас Бог испрати до куће и не брините за мене!”

Тако се опрости Пополвар са краљем и његовом дружином и пође до оне рупе.

Дуго је рупу прегледао да у њој пронађе змаја, али узалуд. Тек једном примети светло. Иде према њему и дође до прелепог замка. Храбро крочи унутра и тамо му у сусрет пође лепа кнегиња, најстарија ћерка краљева и пожели му добродошлицу, али невесело:

„Јао, човече божји, откуда ти овде? Толике године сам овде зачарана и људски лик никада нисам видела! Али штета те је, лепи младићу, штета те је! Када мој муж дође, истог ће те часа појести!”

„Биће, како Бог да!”, рече Пополвар. „Али ја бих радо са њим одмерио снаге и тебе ослободио.”

Утом тресне у двориште будзован од тону и по тако снажно, да се земља затресла.

„Јао, то је мој муж и више нико не може ни напоље ни унутра”, узвикне престрављена кнегиња. „Ево ти овај прстен, када га окренеш на прсту, добићеш снагу стотине мушкараца. Само се брзо сакриј негде, да те с врата не раскомада.”

Чим то изговори, змај улети унутра, њуши на све стране и дрекне:

„Жено, овде човек смрди! Где год да је, ко год да је, појешћу га!”

„Али мужу мој драги, откуда би овде човек? Ти знаш да овамо ни жива душа не залази.”

„Како год, жено! Човек смрди, дај га вамо! Иначе ћу тебе појести”, арлауче змај још јаче и исплеженим језиком облизује разјапљену губицу.

Тад Пополвар сам стане испред кнегиње да је змај не дограби:

„Ту сам, шта хоћеш од мене?”

„Ма, шта хоћеш ти од мене? Зар си неки јунак, ако се усудиш да тек тако пред мене изађеш?”

„Ако ми не верујеш, хајде да одмеримо снагу!” изазове га Пополвар.

„Немам ништа против, ако ти желиш. Изађи напоље на мејдан, тамо ће нам бити пространије”, рече змај.

Изашли су на мејдан. Пополвар сабљу отпаше и прстен на руци окрене. Истог трена у себи осети снагу стотине мушкараца. Змај ужасно груне, дограби Пополвара и тресне га на земљу тако да се овај до колена забодје у глину. Пополвар крепко искочи, дограби змаја и тресне га до појаса у земљу. Тешком муком устаде звер, а затим поново забије Пополвара до струка. Тад се Пополвар подигне и тако забије алу једним потезом да јој је само глава вирила из земље. Није се више ни покренула, само је разјапљену губицу језиком облизивала и пламен из ње испуштала, добро да Пополвар тамо није изгорео. Тада заповеди својој сабљи да змају одруби главе, из немани је крв као из каквог говеда на све стане шикљала.

Када је Пополвар дошао до кнегиње, она га од радости пољуби и би спремна да одмах са њим пође кући, али Пополвар није ни толико стрпљења имао, већ јој рече да му покаже пут ка својој млађој сестри. Она му одговори да је змај, који је њу одвукао, још страшнији и да има шест глава, али он се одлучи да иде, па шта му Бог да.

Дође до другог замка и уђе унутра. Тамо је била средња кнегиња. А она исто тако од чуда крши руке:

„Јао, човече божји, откуд ти овде? Толико година сам овде зачарана и до сада никада видела људски лик. Али бежи одавде, лепи младићу! Мој муж ће сваки час стићи и појешће те, чим те угледа!”

Још ни реченицу до краја не заврши, већ ваздух задрхти а будзован од три тоне тресне у дворишту тако да се земља затресла.

„Јао, то је мој муж и сад се више не може ни напоље ни унутра”, узвикне престрављена кнегиња. „Ево ти брзо овај прстен, када га окренеш на прсту, добићеш снагу двеста мушкараца. Чувај се!”

Сакрије се Пополвар да добије на времену, јер змај улети унутра, оњуши на све стране и загрне:

„Жено, човек овде смрди! Где год да је, ко год да је, дај ми да га поједем.”

„Ах, мужићу мој драги, откуд би овде био човек? Па, ти знаш да овамо нико жив не долази.”

Како год, жено, човек смрди, дај га овамо! Иначе ћу овог часа тебе појести!”, арлауче змај још горе и исплеженим језиком облизује разјапљену губицу. Пополвар стаде испред кнегиње како је змај не би дограбио и рече:

„Овде сам, шта желиш од мене?”

„А ти си тај црв, је ли? Јеси ли ти неки јунак, ако тако храбро збориш?”

„Ако не верујеш, дођи да одмеримо снагу!”, изазове га Пополвар.

Змај само прогунђа што сад мора да се са таквим којечим бакће, али су изашли напоље на мејдан. Дограби змај младића и забије га до појаса у земљу. Али је овај био окренуо прстен и имао снаге за двеста мушкараца. Скочи као од шале; стисне алу напола тако да су јој кости попуцале затим је тресне на земљу само су главе вириле. У страху и бесу исплези змај језике и из разјапљених губица испушта дим и ватру на Пополвара. Позове овај своју сабљу и главе су почела да лете и крв је на се све стране сиктала као из говеда. У том врелом пламену је и сабља сустајала, а Пополвар је стално бодри да настави да удара, док свих шест глава не одруби.

Одахнуо је Пополвар и вратио се код кнегиње. Ова га срдечно загрли и би спремна да из ових стопа са њим кући пође, али он је био намерио да пође даље и није се смирио док му није показала пут до своје најмлађе сестре.

„Како бих ја вашем оцу на очи изашао”, рече, „ако вас све три не бих кући довео?”

И пође даље.

Ишао је дуго кроз старе шуме, стазама и богазама, све док није стигао до трећег замка где је код дванаестоглавог змаја била најмлађа сестра. И ова се запрепастила и руке кршила:

„Јао, човече божји, откуда ти овде? Толико дуго времена сам овде зачарана, а људски лик нисам видела, а сада тебе ваљда првог и последњег видим. Бежи, прелепи младићу, бежи одавде! Мој муж ће те појести, чим те угледа!”

Не изговори то ни до краја и тад будзован од шест тона тресне у двориште. Одјекивало је и све се тресло и нико више није могао ни унутра ни напоље.

„Јао, шта ће сад бити, нема нам излаза! Али узми брзо овај прстен, када га окренеш на прсту, добићеш снагу три стотине мушкараца. И чувај се!”

Неман је већ врата отварала, њушила на све стране и арлаукала:

„Жено, овде човек смрди! Где год да је, ко год да је, да ми да га слистим!”

„Ах, мужићу мој драги, откуд би овде могао бити човек?”, кротила га је она. „Ти добро знаш да овамо ни жива душа не долази!”

„Џаба заговараш, жено! Овде човек смрди, дај га вамо! Ако га не даш, тебе ћу појести!”, грмео је змај, као сто громава и исплеченим језицима облизивао дванаест губица.

Пополвар искочи испред кнегиње, да је змај случајно не дограби и рече:

„Ту сам, шта желиш од мене?”

„Црве један, шта тражиш овде? Јеси ли ти јунак или шта си, ако тако храбро збориш?”

„Ако ми не верујеш, хајде да одмеримо снагу”, рече Пополвар.

Змај прогунђа, зар он да се са таквим бедником бори; али изађоше на мејдан.

„Но, ухвати ме, црвоточино”, сикће змај; „јер ако ја тебе дограбим, више у кашу нећеш дувати; не бих знао ни то јесам ли икада у неким рукама био или не.”

И заиста, Пополвар шчепа аветињу тако да јој се на очи мрак паде, и опали је до колена у земљу. Али шта је то било за змаја? Скочи и забије Пополвара до струка у глину. Сабере се Пополвар и окрете још једном сва три прстена на прстима; одмах му снага надође какву још није имао. Дограби још једном звер напола, тако да је трештало; онда забије чудовиште у земљу само су главе остале да јој вире. Разјапиле су јој се губице; али су дим и пламенови куљали из њих на све стране. Пополвара је хватала несвестица од врелине. Тада сабља сама искочи из каније. Када то Пополвар виде, није престао да је бодри и охрабрује:

„Сабљице моја златна, удри, сеци, док све главе не одрубиш!”

Ни сабљи у тој ватри није било лако; али како је која глава одлетила, мање је пекло; тако да их је све једну по једну одрубио.

Одахнуо је Пополвар и тек сада пошао до кнегиње. Она га је мило погледала, а када је и он у њу тако погледао, свидела му се; јер је била далеко лепша од свих. Али није било времена за губљење. Узели су из овог замка шта је било вредно, ставили су све на вранца и пошли. Ишли су по средњу, а затим и по најстарију сестру; одасвуд су покупили довољно блага и све однели у дворац њиховог оца.

Стари краљ се од среће подмладио, када је своје кћери видео пред собом, лепше и одраслије него што су биле пре. Ни о чему другом није хтео да чује ни речи, само о свадби, и да Пополвар узме најмлађу. Али

Пополвар за сада о венчању није хтео да прича. Журило му се да све оцу исприча како је било, а онда да његов отац уради како сматра да треба.

И полете на свом вранцу преко брда и долина, заустави се код златне, сребрне и бакарне шуме, да по гранчицу одломи и вранца овсем и ватром наоброци.

* * *

Када су завичај близу града стигли, претвори се вранац у кљакаву рагу и довуче се кући као скршена и млитава пред очев замак. Отац је већ нестрпљиво ишчекивао сина и чим га угледа кроз прозор, узвикне:

„Хвала драгом богу, мој најмилији син стиже!” и обрадован му потрчи у сусрет у двориште.

Радости и питањима није било краја, док Пополвар није испричао све, колико је змајева побио и три кнегиње њиховој кући одвео.

„Мушко си!”, потапша га отац по рамену. „Сада би требало свадбу приредити. Вас су тројица а тамо су три кнегиње, све лепша од лепше!”

А она двојица мада ништа нису учинила, уместо да од бруке и срамоте у земљу пропадну, одмах бежу спремна за женидбу. Пођоше код очевог пријатеља, где су две старије кнегиње испросили и довели их кући као своје невесте. Веселили су се и радовали као да је читав свет њихов.

Али Пополвар је само одмахивао главом на све то и ходао дубоко замишљен.

„Шта ти је?”, упиташе га браћа. „Јесу ли ти кокошке хлеб позобале?”

Али он им на то ништа не одговори.

Али пошто то није пролазило, упита га и отац:

„Пополваре мој, шта је теби, што си тако натмурен, док су други радују? Развесели се и ти, пуно у свету добра учинио!”

„И свашта – и ништа, оче мој драги”, рече Пополвар, „али мени мира не има ли на свету неко ко би био бољи и већи од мене?”

Отац се претвара да није ништа чуо и почне да наговара сина да би лепо било да и он себи невесту кући доведе и да са њом живи и ужива у љубави, искрености, како Бог заповеди. Али Пополвар је поново само одмахивао главом и питао се:

„Оче мој, има ли бољег и већег на свету од мене?”

„Има, сине мој, постоји један Гвоздени Монах”, каже му после пуно запиткивања жалосни отац. „Њега нико не може да надјача, јер он све зна шта год помисли, а шта год пожели да зна и само једну реч изговори, претвори се у шта год или у кога год жели.”

„Ма, ни Баба Јаги нико ништа није могао, ни змајевима нико ништа није смео а сада су код црног врага. Али идем да мало о томе попричам са мојим коњем”, рече Пополвар и пође код њега.

Тужно обешене главе стајаше вранац на дворишту, пошто је већ знао шта је његов господар наумио и да то неће на добро испасти.

„Вранче мој, што си ти мени тако тужан?”, упита га Пополвар.

„Господару мој”, рече му вранац, „а како да не будем тужан, ако ти идеш а ја не могу ни да станем поред тебе. Наумио си код Гвозденог Монаха? Нећемо му ни близу прићи, а он ће нас већ претворити у шта год му падне на памет и ми ћемо сву снагу изгубити. Ја пред Гвозденог Монаха нећу!”

„Ако ти пред њега нећеш, бар ми толико обећај да ћеш ме до његовог пребивалишта одвести”, рече Пополвар.

„Толико могу, али више од мене не тражи”, рече вранац.

Пополвар више ништа није ни тражио и поново пође код оца да га моли. Овај је и даље хтео да га на другачије мисли наведе, али на крају пошто није хтео да му сломи вољу, пусти га. Нареди да се читав замак црним флором прекрије, чим Пополвар из њега крочи и рече му:

„Овај флор никада неће бити скинут, јер се ти нећеш вратити, Пополваре.”

Прелетео је Пополвар на вранцу преко бакарне, сребрне и златне шуме и спусти се код пријатељевог замка. Ту виде да је и овај замак црним флором прекривен.

„Мили Боже, шта је ово?”, помисли Пополвар. „Па овде ни свадбено весеље још није прошло, а већ су у жалости!”

Код очевог пријатеља је заиста била жалост, јер док су се они веселили изађе најмлађа кнегиња у шетњу и тада је зароби Гвоздени Монах и однесе.

Није Пополвар губио времена, пожurio је код Гвозденог Монаха. Вранац га доведе недалеко од његовог дворца; али тамо стаде и рече:

„Видиш ли онај дворца што се клати и подрхтава на пилећој ногици, ту живи Гвоздени Монах! Ово је прилика да се предомислиш и вратиш; јер ја знам засигурно да ћеш подлећи моћима Гвозденог Монаха. Али ти учини како сматраш; ја ћу још неко време сачекати овде да видим шта ће бити с тобом!”

„Шта ми мили Бог да, идем сад!”, изговори Пополвар и пође право тамо.

Гвоздени Монах је у том тренутку управо помислио на Пополвара; тако да је знао све шта се дешава. Чекао га је напољу заједно са кнеги-

њом. Кнегиња је заљубљено погледала у Пополвара, док га Гвоздени Монах погледа попречно и процеди:

„Више ми више нећеш умаћи! Претвори се у просо!”

У том часу се Пополвар проспе у просо. Недалеко беше ђубриште и на њему је чепркао петао. Монах позва петла:

„Пи, пи, пи, петлићу, покључај ово просо!”

Петао начисто поједе просо и нестане сва Пополварева снага!

Био би то његов крај да није било кнегиње. Она је размишљала и размишљала, шта би сад ту могло да се учини? И онда оде код Гвозденог Монаха и начини се слатка и љубазна као никада пре:

„Сад ми се стварно свиђаш што таква чуда умеш да изведеш. Јер ја видим да теби нема равнoг на свету. Али чуј, какво би тек чудо било да оно што се једном претвори и нестане, да се после врати како је било.”

„Ма иди, бре, са таквим глупостима!”, одаљи се Гвоздени Монах од ње. Али она стално за њим. Није престала да му досађује, све док јој не рече да горе у једној одаји на зиду висе два мача која се даноноћно боре један против другог, а када се зачарана ствар убаци међу њих, они је наситно исецкају, али се уједно рашчара и све се врати како је и било.

То је било све што јој треба. Искраде се у двориште и „пи, пи, пи, петао, пи, пи, пи; пиле моје, пи, пи, пи!” намамила је петла, дограбила га и заклала. Просо му из бубца испарала, обрисала га и брзо са њим у одају, – убаци га између два мача. Мачеви просо наситно исецкају, а Пополвар искочи одатле још лепши. Није му допустила да говори речи хвале, нити да јој ишта шапуће, да – побoгу – Гвоздени Монах ништа не би приметио, да чак ни на шта ни не помисли. Само га је одвела у једну мрачну ћелију. Тамо му нареди да ни не писне, док им она даље пут не ослободи. Са тим се врати код Гвозденог Монаха, као да ништа није било.

Умиљавала му се још лепше. Једно ју је занимало у чему лежи његова снага, али од тога није било ништа. Гвоздени Монах би је сваки пут и на најмањи наговештај одбио. А ако би се сетио због чега га то пита, схватио би и све би пропало. На сву срећу, њему то сада није било ни на крај памети, мада га је гњавила.

А кнегиња стално иде за њим, умиљава му се, све док јој не открије:

„Но, ако без тога не би могла да спаваш, рећи ћу ти. Горе, високо изнад нас на сваких седам година прелети златна патка. Ко је ухвати, златно јаје из ње испара и поједе га, добије такве моћи, као што их ја сада имам: шта год да помисли или шта год пожели да зна – то сазна; кога год жели претвори у шта год жели, само треба реч да изговори.

Данас се навршава тих седам година и патка ће море вечерас прелетети. Сутра ћу, даће Бог, постати поново на нових седам година господар света, а ти ћеш онда моја бити заувек.”

„Тако, Монашчићу мој Гвоздени, злато моје!”, ушушкавала га је и успављивала, све док није чврсто утонуо у сан. До сада је већ био пао мрак и пође на обалу да потражи златну патку. Угледа је како плива пространим морем. Похита са овом новином код Пополвара и исприча му све по реду.

„Иди, Пополваре, иди”, додаде, „на ова врата напоље из тамнице, скоро је поноћ. Али води рачуна да на свитању ти будеш господар, иначе тешко мени, а тешко и теби!”

Пополвар се неприметно искраде из мрачне одаје и пожури ка мору. Тамо плови златна патка и он почне да је мами „пири, пири, паткице”, и патка му сама пође у сусрет. Али шта се онда збило? Тек што је дохвати и из ње јаје испара, стане изнад њега Гвоздени Монах и чупа му јаје из уста. Али и Пополвар беше одрешита момчина! Руку му од својих уста одбије и чим што јаје прогута, узвикну:

„Буди дивља свиња!”

У том се тренутку Гвоздени Монах претвори у вепра и побеже у шуму.

Тада Пополвар постаде највећи на свету; јер је све знао, на шта год је помислио или шта год је желео да сазна и шта и није више било тог ко би могао да му се супротстави и вероватно га неће никада ни бити!

Весело је пошао ослобођеној кнегињи и она осмехујући се пође њему у сусрет. Од тада су заувек припадали једно другом. Блага су из овог дворца толико понели, да би вероватно и читавом свету било савим довољно.

А вранац је целим путем весело њиштао док их је водио кући. Свра-тили су најпре код њеног оца и он, кад их је видео како долазе, нареди да се црни флор поскида и да се замак у црвено украси. Веселили су се сви поданици. Млади пар заједно са оцем пође код Пополваровог оца, где су вести о радосном догађају стигле пре њих – а тамо је такође замак у знак радости такође црвеним сукном био украшен. Стари краљеви и још старији пријатељи срдечно су се загрлили, а када су своју децу срећне видели, повукли су се обојица у мировину и све су препустили најмлађем Пополвару.

Славно је краљевао Пополвар, највећи на свету — а можда још увек влада, ако досад није умро.

Ломидрво

Била једном једна стара жена, али здрава и једра, која је у деведесетој години родила сина. Када се родио, мајка и отац су се чудом чудили како то да су добили тако велико и јако дете. Све комшије и познаници долазили су на бабиње, а када се вест пронела на све стране, посећивали су их и људи из других земаља да виде чудо од детета. Јер се нико жив није сећао да би игде иједна жена родила толико велико дете.

У међувремену се појавило и питање како да га назову. Саветовали су се на све стране и нису могли да се договоре, док на крају баба не рече:

„Ово дете је необично велико, надените му неко необично име.”

„Право велиш, стара”, рече отац, „назваћемо га Ломидрво.”

Тако и остаде.

„Стара моја, знаш ли шта?”, рече после неког времена отац. „Ако нас Господ Бог поживи, ти мораш нашег сина седам година дојити, можда ће и од њега бити нешто.”

„Па, добро”, рече жена, „ако ти тако желиш, нека тако буде.”

Тако и остаде.

Мајка је дечака дојила и дечак је из дана у дан све више и више јачао. Родитељи су поново од чуда зинули, када су га у трећој години видели како јелке дебеле као нога чупа из земље. У седмој је већ и храст могао да дохвати. Тада је мајка хтела да престане да га доји, али ју јој синчић питао за још седам година. Мајци се то није баш свиђало, али је ипак пристала.

После четрнаест година је тако огромну снагу имао, да је и највеће букве и храстове из земљишта као танане стабљике конопље извлачио и по осам или десет комада о рамену кући доносио.

„Хеј, мајко, мајко!”, обрати се једном матери, „ви сте мене добро надојили; али ја се још увек плашим да би чупање храстова могло да ми нашкоди. Ако бисте могли још три зиме да ме храните својим млеком!”

„Ако ти тако мислиш”, пристаде матера, „толико ћу још учинити.”

У седамнаестој години Ломидрва код куће више није држало место; посла није имао и света је био жељан. На крају се обрати својим родитељима.

„Послушајте ме, оче и мати моја! Ви добро знате да од оног ко само код куће седи, ништа паметно нећете чути. Волео бих и ја да научим како људи у свету живе. Поћи ћу. Не брините, нећу вас заборавити, када остарите побринућу се за вас.”

Његови родитељи су и на то пристали, нису хтели ни у чему да му сломи вољу.

„Срећан ти пут”, пожели му отац, „добро се држи и људима никада немој наудити!”

Ломидрво се са својим родитељима поздрави и пође да упозна свет. Иде, иде и стигне до једног младића који је планине рушио и са једног на друго место их као од шале премештао. Он је Ломидрву пут једним брдом препречио, како овај не би могао да прође.

„Склањај ми то брдо с пута!”, обрати му се Ломидрво.

„Такву услугу још никада ником нисам учинио”, одговори Рушибрдо „али ћу ти га склонити, ако ме надјачаш.”

„Хајде да одмеримо снагу!”, предложи Ломидрво.

Дохвати Ломидрво Рушибрда и тресне га на земљу као омање буре. Али се нису због тога наљутили један на другог, већ су се спријатељили. Рушибрдо рашчисти затрпани пут и пођу даље заједно.

Иду само право и стигну до једног човека, који је голим рукама вазда гвожђе месио и није хтео да им се склони.

„Мичи ми се с пута!”, нареди му Ломидрво.

„Ја се са таквима, као што се ви, не справљам”, одбруси Месижелез, „једино могу, ако је од вас двојице који јачи од мене.”

„Па, хајде да се одмеримо!”, прихвати услов Ломидрво.

Дохватили су се, кости су им пуцале! Ломидрво је издеветао Месижелеза тако да је овај устао тек кроз сат времена.

Онда су пошли сви заједно. Тада су срели неке фурмане, који су гвожђе превозили и на једном стрмом планинском путу точкови су им у глину заглибили тако да кола нису могла даље да се помере. Газде су наоколо јадиковале на сав глас шта их је снашло.

„Шта вам је?”, упита их Ломидрво.

„Јао, кукала нам мајка”, одговори један, „гвожђе превозимо, али, ето, у глину смо упали. Свих осамдесет коња смо упрегнули, али точкови ни макац с места. Ово жив човек никада није видео. Помозите нам ако сте чему!”

„И то би могло да се деси”, одговори Ломидрво, „ако нам толико гвожђа дате заузврат, колико један од нас може понети у рукама.”

Газде пристадоше.

„Само ви”, рече „слободно узмите, макар и колико сва тројица можете носити; само нам помозите да се извучемо из глине, иначе ћемо поцркати овде.”

„Хајде, испрегите животиње!”, преузме даље Ломидрво. Тада дограби кола за руду и малим прстом као од шале горе, чак на врх планине, их извуче. Тако и друга, и трећа, и сва кола редом.

„О, враг однео шалу, шта је сад ово?”, зинули су газде у Ломидрева. А посао као дланом о длан – обављен.

„Сад, како сте обећали, тако нам и платите”, говори Ломидрво, „а ти, Рушибрдо, покажи шта знаш.”

Рушибрдо покупи гвожђе са свих кола, набаци их на раме и све подвикује да му је мало и да би хтео и кола, и коње, и људство да натовари, али га Ломидрво заустави:

„Пусти то”, рече, „пристаћемо и на ово мало гвожђа.”

„Момци”, огласи се Месижелезо, „знате ли шта? Ја ћу од тог гвожђа умесити три цепа и идемо нас тројица да вршимо жито.”

„Стварно? Ни то није лоше”, сложи се Ломидрво и седну са Рушибрдом на кладу да гледају како Месижелезо ради.

А он трља ли трља, као тесто, лепи и обликује млатила. За тили час беху готови. Та три цепа су тежила тринаест тона.

Затим крену даље и стигну код једног газде. Он је имао велике стогове пшенице, али вршиоце нигде није могао да нађе. Јавили су се код њега да ли би им дао да измлате његове стогове.

„Да вас је”, одговори им газда, „у најмању руку стотину, не бих марио, али тројици нећу дозволити да ми стогове растуре.”

„Еј, газда! А што ви тако причате”, побуни се Ломидрво. „Ако вам их до сутра навече не помлатимо све до једног, радите са нама шта вам је воља. Па, макар онда сваког за главу скратили, не маримо, само нам дајте да радимо!”

„А за колико бисте млатили?”, упита газда.

„Откуд знам?”, каже поново Рушибрдо, „ми још никада нисмо за надницу радили, али ако нам за труд дате тек толико, колико можемо понети у рукама, ми пристајемо.”

Газда је на то радо пристао, јер је мислио да ни петнаест кила неће моћи да однесу.

Није се ни сасвим разданило узму момци цепове и почну да млате, не сноп по сноп, већ стог по стог, прашило се само тако и они су за кратко време све завршили!

„Момци!” рече Рушибрдо, „ми лопате немамо да дрешу провејемо, хајде издувајмо плеву!”

Дреша се тад широко разнела по околини, а зрно је, чисто као злато, на земљи остало. Газда се наљути што су му сламу на све стране растурили, али га Рушибрдо умири:

„Чега вам је жао? Барем не морате да је извозите на њиву, од штета испаде и неке користи. Од сламе никаква вајда, а за пшеницу спремајте трапове!”

„Одавно су спремни”, рече газда, „но ви немате цакове за ушур.”

„Мислили смо да ћете нам ви позајмити. Ми бисмо вам их поште-но вратити.”

„Ја вреће за позајмицу немам.”

„У том ћемо случају”, рече, „сво зрно ћемо у ваш амбар пренети.”

„Па добро, хајде, однесите га.”

Тада су жито у амбаре просули, прозоре и врата добро задихтова-ли, а када је све био спремно, — Рушибрдо обгрли амбар, подигне га је на раме и они оду.

Газда је очи разрогачио шта се дешава?! Ужасно је био бесан, али није имао права да се буну, јер им је ушура баш толико и обећао – ко-лико могу да понесу. Размишљао је шта сад да уради? Имао је једног дивљег бесног бика у стаји. Нареди слугама да га пусте за њима, јер ће их овај сигурно на рокове натакнути и преклати. Они су безбрижно и лагано ишли путем, али Ломидрво је знао да то неће проћи без ничега. Пошто су прошли један део пута, рече Месијелезу:

„Осврни се, брате, видиш ли нешто за нама?”

„Заправо да, видим, пустили су дивљег бика за нама. Хајде”, узвик-не, „бежимо!”

„Трчите, ако вам је драго”, каже Ломидрво, „ја ћу га овде сачекати.”

Двојица су побегла, а Ломидрво сачека бика сам самцијат, а када га је бик стигао и право на њега насрнуо, ухвати га за рокове, изврне му врат и тресне њиме по земљи, истог часа беше готов. Подигне га на ра-ме, сустигне своју банду и баца грло од горе на овај амбар што га Ру-шибрдо носи и тако су ишли и даље.

Газда је гледао шта се дешава, и када је видео да је Ломидрво бика рукама задавио, нареди да се за њима пусти дивљи вепар који је био тако раздражен, да како би кога стигао, у трену би га растргнуо.

Ломидрво поново каже Месижелезу да се осврне и да види има ли шта иза њих?

„Ђаво нека га носи”, рече овај, „дивљи вепар за нама јури, њушка му се пени од беса.”

„Но хајде, идите ви даље, а ја ћу га овде сачекати.”

Утом вепар стигне и право зубима у Ломидрва, али га овај дограби и у једном потезу напола растргне. Пошао је за другарима напред и набацио вепра Рушибрду од горе на амбар. Газда јако побесни и нареди да коње упрегну. Поседао је са слугама на кола и појурио ко бесан рис за њима и то у намери да им све одузме, тако да се облак прашине дигао. Када су ови видели шта се дешава, уздахне Ломидрво:

„Ех, браћо, ја стварно не бих да им наудим; али и сами видите, но знам како ћу.”

Како су улазили у шуму, Ломидрво брзо набере највеће храстове и баци их попреко и њима пут препречи, тако да газда и слуге даље нису могли. У наставку пута су од њих имали мира. Однели су Ломидрвиним родитељима део зараде, тако и Месижелезовим, а на крају и Рушибрдовим.

* * *

„Момци”, говорио је сада Ломидрво, „ми овде нећемо баш пуно стећи. Морамо даље у свет. Ти, Месижелезо, направи ми од млатила једну валашку, какву још нико на свету није имао.”

Када је валашка била готова, Ломидрво је желео да испроба ли је довољно јака, тако што ју је хитнуо високо у ваздух, а када је требало да падне, подметнуо је испод ње леђа. Валашка је треснула, али се на његовим надвоје распукла.

„Са оваквим оруђем”, рече, „нећемо нигде, мораш чвршће да умесиш.”

Месижелезо се сабрао и умесио је чвршћу секиру. Овога пута када ју је Ломидрево избацио горе, није се више ломила Ломидрву о леђа.

„Е, добро”, рече, „сад може!”

Иду, иду, иду јако дуго. Стигну до једног града који је сав био је црним флором прекривен. Уђу у једну крчму, нареде да им се изнесе буре вина из подрума и пијуцкају добро винце, тек у једном тренутку упитају шта овде има ново?

„Ах, да бог да било лепших вести”, одговори им крчмар уздишући, „цео град је у великој жалости, али највише тугује наш краљ. Има већ пар дана од како су његове три кћери украдене. Одлазиле су сваки дан

да се купају на реци, а одатле бог зна где су нестале. Неки кажу да су рођеним очима видели да су се три змаја спустила и однела их. Нико не зна где су сад, само кажу да су их све три змајеви у једну рупу увукли и негде дубоко под земљу са њима отишли. Наш је краљ од жалости обневидео и обећава да ће оном, ко му кћери нађе и спаси, било коју од њих три дати за жену.”

„Ако је само то”, каже Ломидрво, „то ћемо лако решити. Хајде ти код краља и најави нас тројицу, да ћемо се ми у то упустити и да ћемо његове ћерке ослободити, ако он одржи своју реч.”

Крчмар истог часа из петних жила пожуре код краља:

„Најплеменитије височанство”, каже, „донео сам вам радосну вест, чујте је!”

„Каква би то вест могла бити коју ми доносиш у часу моје превелике жалости?”

„Ево оваква! Управо су у моју крчму дошла тројица путника намерника и питају ме шта овде има ново и зашто смо црним флором прекривени? Ја сам им све испричао и један од њих ми рече да, ако је само то, да ту има помоћи и да су они спремни да ваше ћерке ослободе, ако ви будете држали своју реч и ако сваком од њих дате по једну кћер за жену.”

Краљ се томе јако обрадова и нареди да се тројица странаца код њега доведу. Момци одлучно стану испред краља, где су морали још једном све да понове.

„Најсветлије величанство”, рече Ломидрво, „то је посао за нас.” Још данас наредите да нам се припреми дванаест волова, дванаест кила каше и дванаест пећи хлеба а уз то конопље за ужад — а онда све нама и Богу препустите, ми ћемо ово завршити.”

„Даћу вам све шта желите”, пристаде краљ и сутрадан је заиста све било спремно.

Тада они пођоше у планине и тамо су дошли на једну пространу ливаду за коју су сви говорили да су краљеве кћери баш у њу упале. Ту су пронашли спремну, баш као да је њих чекала, колибицу и сместили су се.

„Биће нам”, каже Ломидрво, „овде добро, ићи ћемо по двојица да рупу тражимо, док ће трећи остајати код куће и куваће нам јело и ужад плести.”

Првога дана је код куће остао Рушибрдо, док су Месижелезо и Ломидрво ишли у планину да траже рупу. Рушибрдо се одмах баци на посао, донесе дрва, запали ватру, закачи котао с водом изнад ње, наспе

кашу и једног вола истраншира и у котао убаца да се кува. У међувремену је плео уже и пазио да му јело не покипи. У једном тренутку, када се каша већ скувала, он уђе у колибу да је скине с ватре. Тад неко стаде кроз димњак да га дозива:

„Шта радиш у мојој кући?”

Рушибрдо погледа, види једног патуљка – Лактибраду: на педаљ човек, до лакта брада. Уплаши се, али му одважно одговори:

„Кувам кашу.”

„Аха, куваш, куваш, а јести је нећеш!”

„Аха, ни ти је нећеш јести, јешће је Ломидрво и другари!”, и хтеде кашу да скине са ватре.

Тада поново почне Лактибрада:

„Куваш кашу, куваш, али јести је нећеш!”

„Ни ти је нећеш јести, јешће је Ломидрво и другари”, поново одбруси Рушибрдо и кашу с ватре склони.

Тад ће поново патуљак:

„Куваш кашу, куваш, и јеси ли скувао?”

„Да знаш да јесам, шта хоћеш?”

„Ја ћу ти је тако врелу на голом пупку појести.”

И наједном се спусти Лактибрада низ димњак, Рушибрда на под притисне, врелу кашу му на пупак проспе и све полиже. Затим, хоп, поново горе кроз димњак и нестаде.

Рушибрдо се са испеченим пупком тешком муком с пода подизао и шта је јадник требало да ради? Да се пред другарима не би обрукао, поново је донео воде, насуо каше, мяса насекао и кувао и с муком чекао другаре. Вратили су се тек увече и одмах с врата добацују:

„Јеси нам шта скувао?”

„Јесам, јесам, само скините с ватре.”

„Добро, а ти?”

„Ја сам данас нешто болестан, не могу да једем.”

Они скину с ватре и пробају— кад оно каша нескувана а мясо сирово.

„Што нам ово ниси боље скувао?”, пита Ломидрво, „а ни уже ниси уплео?”

„Видиш да ми је лоше”, стењао је Рушибрдо и није признао шта је посреди.

„Онда смо сви дан улудо стукли; ни ми нисмо рупу пронашли. Али сутра ће се Месижелезо боље показати овде код куће, а ми ћемо ићи у потрагу.”

Ломидрво и Рушибрдо су тражили следећег дана по свим ћошковима, на све стране, али ништа нису пронашли. Месижелезо кува ли кува код куће кашу и плете ли плете ужад. Одједном, када је каша скоро већ била спремна, он да је промеша и скине с ватре, тад почне Лактибрада да довикује кроз димњак:

„Куваш кашу, куваш, али јести је нећеш!”

„А нећеш ни ти, јешће је моји другови”, одговори Месижелезо.

Који трен касније поново ће Лактибрада:

„Куваш кашу, куваш, али јести је нећеш!”

„Е да, но нећеш јести ни ти, јешће је Ломидрво и другари.”

Када Месижелезо котао с ватре скине и трећи пут ће овај с крова:

„Куваш кашу, куваш, и јеси ли је скувао?”

„Јесам, шта желиш?”

„Ја ћу ти је тако врелу на голом пупку појести!”, рече и спусти се Лактибрада унутра. Месижелеза на под сруши, врелу кашу му је на пупак проспе, поједе све и поново нестане.

„Но, ђаво ти душу појео, где год да си!”, помисли Месижелезо и устаде, колико је могао, поново је довлачио дрва и воде, приставио и кувао како се могло.

Увече дођу гладни другари кући и седну да једу. Кад оно, каша нескувана а месо сирово.

„Што нам ниси боље скувао”, пита Ломидрво, „ни уже нити исплео?”

„Урадио бих ја то”, изговори Месижелезо, „али данас ми нешто није добро, није ми баш ишло од руке.”

„Но нема везе”, одговори Ломидрво, „ни ми нисмо рупу пронашли. Сутра ћете ићи вас двојица у шуму, а ја ћу остати код куће.”

Трећег дана су она двојица и са храном пошла у планине, јер су се плашили да ће гладну кухињу у колиби затећи. Ломидрво је за тили час наносио дрва и воде, вола исекао и кашу приставио, и док се кувала и уже од хиљаду миља исплео. Оде до каше да је скине с ватре. Тада почне Лактибрада да му кроз димњак довикује:

„Хеј, шта ти радиш у мојој кући, куваш кашу?”

„Да знаш да кувам, скувао сам је, хајде уђи, што те она занима?”

Лактибрада се спусти низ димњак у намери да ће му је на пупку појести као и оној двојици. Али Ломидрво свом снагом дограби Лактибраду за браду. Наслутио је још јуче да се овде нешто сумњиво дешава, тако да је унапред припремио једну кладу од букве од које је шкрипац припремио. Прикуцао је Лактибраду уз кладу и заглавио му браду и

прсте, а онда је почео да га млати батином. Лактибрада је кумио и мољакао да га пусти и обећавао да се више на њега неће дрзнути, али га је Ломидрво и даље шибао и викао на њега и чупао га за браду, јер је знао да му је сва снага баш у њој и говорио му да треба да му покаже рупу коју траже. Лактибрада дуго није хтео, говорио је да он ништа не зна, али се Ломидрво баш наљути и запрети:

„Па добро, ако нећеш лепо, онда ћемо на ружан начин; видећемо ми да ли ћеш се ти пре уморити да се јуначиш или ја да бијем?”

На крају, када је већ Лактибрада видео да другачије не иде, пустио је браду и Ломидрво, му је ишчупао и сакрио у торбу. Тада је испустио Лактибраду и рекао му:

„Видиш, будало! Да си одмах урадио, како сам ти рекао, могло је и без батина.”

Лактибрада чим је видео да је слободан, побегао је главом без обзира и јурио тако да се за њим прашина дигла и на средини ливаде је само један камен задигао и испод њега ускочио. Али је и Ломидрво добро запамтио којим путем је Лактибрада прашио и када је видео да је наред ливаде упао под земљу, знао је све што му треба.

Касно увече вратила су се двојица из потраге. Намерно су закаснили да не би морали да једу сирову кашу.

„И јесте ли пронашли рупу?”, дочека их је Ломидрво.

„Нисмо”, одговоре ови.

„А ти, јеси ли скувао кашу?”

„Скувао сам, дођите да једете!”

„Докувај је, нека се дубро скува и охлади”, рече Месижелезо, и то само зато што је хтео да га наљути.

„Боље је најпре пробајте да видите каква је.”

Пробају, а каша већ хладна. Одмах су знали шта је посреди; било им је непријатно што они имају стомаке испечене, а Ломидрво – нема. Нису ништа рекли, само су се погледали и све разумели. А када је Ломидрво почео да им прича, како је Лактибраду у клопку ухватио и како му је браду шчепао, и да не треба више ништа да траже, јер је рупа у пакао тачно посред ливаде, тада се ова двојица још јаче постиде, али ни му то нису признали.

* * *

Ујутро су кренули право на средину ливаде, одгурнули су камен и рупа се појавила. Тада је међу њима настало питање, ко ће се спусти-

ти доле. Највећу жељу је имао Месижелезо. Везао се за уже и спуштали су га у дубину. Но ни на добрих двадесет миља није сишао, већ је почео да дозива помоћ да га извуку напоље. Извадили су га.

„Шта је било, брате?”

„Тја, шта би било, доле је мрак као да је у поноћ и са свих страна су на мене почеле да искачу жабе и да шиште змије, уплашио сам се да ће ме појести.”

„Но, пошто од тебе нема ништа”, рече Руши брдо „идем ја.”

И он рече да га спусте. Једва су га на око сто миља доле спустили, очајнички стаде да цима уже, само што га није покидао. Тако да су га извукли.

„Јао”, рече, када је изашао напоље, „да су само змије и жабе, то је ништа! Већ смрад и пламен је почео да удара у мене, јако сам се уплашио да ћу се угушити.”

„Видим ја да од вас двојице никаква вајда!”, рече Ломидрво. „Сада мене спустите. Али добро ме чујте, од рупе ни макац! Ту ћете држати стражу а уже немојте пре извлачити, док га три пута јако не цимнем.”

Тада узме своју валашку, веже се за уже и дуго, дуго лети доле, све до подземног света.

Стигавши тамо, није знао на коју страну да крене јер је био потпуни мрак. Одједном се нешто огласило иза њега:

„Врати ми моју браду!”

„Аха”, рече, „то си ти, птичице! Даћу ти је, али ћеш ме најпре до најстарије принцезе одвести.”

Лактибрада се обрадова што ће своју браду добити, драге воље га је водио кроз пакао. Тамо је био ужасан мрак и пустош. Тек касније се у даљини појавило мало светло и то јако далеко.

„Но, иди”, рече му Лактибрада, „према оном светлу, тамо ћеш пронаћи најстарију и дај ми моју браду!”

„Не тако брзо, мораш овде да ме сачекаш. Онда ћу ти рећи шта треба да радиш.”

Лактибрада је чекао а Ломидрво је ишао према светлу, које је дуго остајало тако ситно, тек је на крају испред себе угледао медени замак који надалеко сија и на сврачијој нози поскакује, тако да се унутра никако није могло ући. Но Ломидрво тресне једном ногом и замак стаде. У њему је била најстарија краљева ћерка, седела је и везла. Када је Ломидрво ушао, уплашила се што види људски лик.

„Човече”, рече му, „откуд ви овде? Овде нема живе душе.”

„Дошао сам да вас ослободим.”

„Ах, како бисте мене могли да ослободите, ја имам мужа змаја са пет глава, а ако вас овде затекне, пламеном ће вас ошинути, испећи и појести.”

„Тешко да ће успети, ја имам валашку.”

„Но, пошто се ти усуђујеш да станеш против њега, ево ти ова чаша вина, попи је, бићеш двоструко јачи. Сакриј се иза врата, јер мој муж само што се није вратио, ишао је да обиђе пчеле.”

Утом љосне буздован од три тона у двориште који је змај испред себе кући добацио, када је од пчела кретао. Ломидрво изађе у двориште, дограби буздован и девет миља га хитне назад. Змај одмах схвати да је у његовој кући неки газда, врати се по алатку и бесан што мора кући о рамену да је носи полако крене. Стиже кући толико горопадан, да су му пламенови из њушке буктали, оњуши на све стране и гласно дрекне:

„Фуј, жено, човек овде смрди! Дај ми га вамо да га поједем!”

„Откуд би овде могао бити човек? Ти знаш да овде људи никада није било, нити ће бити.”

„Немој ти мене замајавати, дај га вамо, где год да је, иначе ћу овог часа тебе појести!”

Утом искочи Ломидрво иза врата и без имало страха стане пред њега.

„Ту сам”, рече, „шта хоћеш од мене?”

„Хм!”, замисли се змај када испред себе угледа Ломидрева са валашком.

„Ти си онај што ми је буздован назад бацио?”

„Тај сам и дошао сам да са тобом одмерим снагу.”

„Но, ако је тако, видећемо ко је јачи. Али ја најпре морам да једем, а онда ћемо поћи на мејдан да се боримо. Жено, дај нам нешто да презалогајимо!”

Принцеца устаде и донесе оловни хлеб и дрвени нож спусти их на сто. Змај понуди Ломидрева да себи одсече парче.

„Мени твој хлеб”, рече Ломидрво, „не треба; али ако си гладан, ти слободно презалогаји и окрепи се!”

Змај смаже парче оловног хлеба као да га је спалио.

„Но, јеси ли завршио?”, упита га Ломидрво.

„Јесам!” каже змај, „хајдмо сад да се суочимо.”

Изађоше на мејдан, тамо поприште беше уместо глином оловом заливено.

„Дограби ме и забиј колико можеш у олово”, рече змај.

Ломидрво није чекао да му два пута каже. Високо подигне змаја и тресне га на подлогу од олова чак до појаса. Змај искочи и забије Ломидрева дубље од струка. Ломидрво са земље искочи као од шале и тресне змаја тако да му је само шест глава из земље вирило. Тад дограби своју валашку, главе му одруби и на парампарчад их исецка.

Принцеза му се до неба захваљивала што ју је од змаја ослободио, молила га је да сада побегну из пакла и да ће им код њеног оца бити добро.

„Не тако брзо”, каже Ломидрво, „још морам и твоје сестре да ослободим. Тек ћемо се онда вратити код оца; одвешћу најпре тебе на неко безбедно место. Узми шта имаш овде и шта можеш понети из замка.”

Она га је јако молила да не иде даље, јер њене сестре још гори змајеви држе и да ће тамо погинути, али он није попуштао њеним молбама. Тако да узме иза врата један медени прут, ошине њиме по замку који се одмах претвори у медену јабуку са свим благом који је у њему био. Јабуку Ломидрво одложи у торбу и пођоше према излазу.

Кад ево га за њима Лактибрада:

„Врати ми моју браду!”

А Ломидрво ће њему:

„Немој од мене ништа тражити, поведи ме до рупе; још ћеш се ти начекати.”

Лактибрада их је до рупе одвео. Ломидрво веже принцезу, три пута јако цимне уже, и они од горе је извуку напоље.

Затим је Лактибрада морао да га одведе код средње принцезе. Друго су ходали кроз мрак, док им се у даљини није појавило неко сићушно светло.

„Ево, тамо живи средња”, рече Лактибрада, „иди сам, сад видиш где је.”

„А што ти не идеш?”

„Плашим се, биће боље да ти мени моју браду сада вратиш, да тамо не пропадне.”

„Не кукај толико! Буди ти мени при руци, када ми поново будеш потребан.”

Ломидрву је пут био све јаче осветљен, док није стигао до сребрног замка који је на сврачијој ногици стајао и у њега се није могло ући. Ломидрво ногом лупи два пута и замак тог часа стаде мирно, капија се сама од себе широм отвори. Он уђе. Унутра је до прозора седела средња краљева ћерка и везла. Угледавши човека, скочи и потрчи му у сусрет.

„Откуд ти човече? Врати се, иначе жив одавде нећеш отићи!”

„Ништа ви не брините, принцезо!” рече Ломидрво. „Доносим вам поздраве од оца и ваше старије сестре коју сам већ ослободио и горе на онај свет послао. А ни ви, даће бог, нећете дуго овде трунути.”

Када је чула да је први змај већ убијен а њена сестра на слободи, лице јој се разведри. Ломидрво је увела унутра у собу и дала му да попије мало вина, од ког ће, тобоже, бити дупло снажнији. Али му је уједно рекла да се од његог мужа боље чува, јер је то змај са девет глава и само што се није вратио од пчела које је ишао да обиђе девет миља одавде.

Утом тресне буздован од пет тона у двориште и више се није могло ни унутра, ни напоље.

„Ево”, рече принцеза, „мој муж сада креће кући и за тили час ће бити ту. Чувај се да те не спржи и не поједе.”

„То ће”, рече Ломидрво, „још мало да причека”, и тада изађе напоље.

Подигне високо буздован, заврти га и дванаест миља га хитне назад. Змај примети да му се буздован вратио, тако арлаукне да је земља задрхтала, алатку високо подигне, преко рамена је пребаци и целим путем гунђа што мора да је носи. Кући стигне веома љут, тако да му је из њушке уместо паре пламен буктао. Проњушкао је посве ћошковима и забрундао:

„Фуј, овде човек смрди! Жено, где је?”

„Не причај глупости”, заговара га она, „откуд човека? Овамо ни жива душа не залази!”

„Фуј, човек смрди”, дрекне змај и други пут. „Дај ми га покажи, где год да је!”

„Ту сам ти”, искочи Ломидрво иза врата, „шта хоћеш од мене?”, и храбро му погледа у очи.

„Стварно си ту!”, мисли се змај видевши га са валашком.

„Ти ли си тај што ми је буздован баци назад?”

„Ја сам”, одговори Ломидрво, „ако не верујеш још ћемо проверити.”

„Не марим”, рече змај, „али сачекај, да нешто најпре прегриземо. Жено, послужи мало оне моје хране!”

Принцеза им донесе гвозденог хлеба и оловни нож стави на сто.

„Одсеци”, каже змај, „и окрепи се, јер ћеш са мном имати велика посла!”

„Ја сам довољно снажан, не треба ми да будем јачи. Али ако теби треба, једи!”

Змај је гризао свој хлеб тако да је земља горела од искри које су му испод зуба испадале. Ломидрву се све то већ одужило:

„Јеси ли се”, каже, „коначно најео?”

„Јесам”, одговори овај.

„Хајде изађи на гумно да видимо ко је јачи.”

Изашли су на гумно, које је било уместо глине гвожђем натопљено.

„Ухвати најпре ти мене”, рече змај, „јер ако ја тебе дограбим, нећеш више имати прилике да се усудиш против мене.”

„Да, ако си тако одважан, само зато те нећу дограбити. Ту сам, ухвати најпре ти мене, дајем и у руке свој живот.”

Тада змај обујми Ломидрево и тако га тресне у земљу, да се само на канцама зауставио. Ломидрво је скочио тако нагло да више од половине подлоге са собом истргне. Змају се тад срце у пете спусти.

„Можда је”, каже, „било доста. Могли бисмо да оставимо један другог на миру.”

„На миру?” упита Ломидрво, „стварно, на миру? Морам ја да ти покажем како се кочеве у земљу забијају.”

Тада дограби змаја и тако га забије да су само главе вириле.

„Но добро, хајде изађи!”, каже Ломидрво.

Али змај није могао ни да мрдне. Тад овај дограби своју валашку и главе змају раскопа ушицом секире у прах.

Ослобођена принцеза се силно радовала. Ломидрво јој нареди да се спреми, уредиће да је горе извуку. Узе изнад врата сребрни прут, пошиба њиме замак и све у трен ока у сребрну јабуку претвори. Ломидрво је одложи у торбу. Лактибрада их је већ спреман чекао, до рупе им је одвео и принцезу су извукли на слободу.

За то време она двојица горе поред прве принцезе су се свађала чија ће бити? А сада, када су имали две, лакше су се поделили и умало да све оставе тако и да оду. Само када су их принцезе за бога милога преклињале да то не раде јер је доле њихова трећа сестра и да се без ње не могу вратити код оца, тек онда су пристали да сачекају.

Ломидрво је за то време послушно водио Лактибрада до трећег замка. Издалека му је показао удаљено светло у таме и даље није хтео да иде, али је поново и истрајно захтевао:

„Врати ми, Ломидрво, шта није твоје!”

„Ћути!” рече му овај, „добитићеш!”

Пошао је право до замка. Никада толику лепоту и раскош није видео. Све је било златно и пресијавало се! Али како да уђе унутра? Замак се њихао на сврачијој ногици и уопште се није заустављао. Ломидрво је ногом три пута лупио и тад је двораци стао као прикован а капија се широм раскрилила.

Ушао је унутра.

Принцеза га је угледала још с прозора, код ког је везла и потрчала му у сусрет.

„Ах”, рече, „шта си ти наумио, човече! Зашто си овамо долазио? Бежи колико те ноге носе, пожури што пре одавде! Мој муж, змај са дванаест глава, је на само дванаест миља одавде, отишао је пчеле да обиђе и ако те овде затекне, готов си. А само што се није кући вратио.”

„Принцезо, ништа се ви не брините”, каже јој Ломидрво, „ја се вашег мужа не бојим.”

А затим јој исприча о њеним двома старијим сестрама.

Тада јој се срце први пут обрадова од како је била тамо, али је почела да за Ломидрева стрепи, јер је њен муж био веома снажан. Ставила га је да седне поред ње и дала му чашу вина, како би од њега ојачао, јер је то био вино од ког се три пута снажнији постаје. Није га још ни испио, земља се затресла и прозори су зазвечали, јер је змај управо од својих пчела полазио и буздован од седам тона посред дворишта је хитнуо како не би морао да га носи. Ломидрво искочи напоље, изнад главе њиме снажно замахне и што даље га одбаци. Змај почне да псује да ће он њега научити памети, што такве глупости прави, али се ипак вратио по буздован, преко рамена га пребаци и бесан крену кући. Стигне узнемирен, зубима шкрипи и из њушке му пламен букти. Ломидрва је још издалека нађуши и повика:

„Фуј, човек смрди!”, дрекне он као биво.

„Ко би се усудио да овамо долази”, тетoshi га принцеза, „па плашио би те се!”

„Не замајавај ме, жено, дај га вамо!”, арлаукне змај на њу.

„Ту сам!”, стане Ломидрво држећи валашку испред себе.

„А ту си?!”, рече змај, „и не бојиш ме се?”

„Што бих се ја тебе бојао? Знам боље да бацам буздован од тебе.”

„Но, ако си то ти био, онда си мушко! Дај вамо руку да ти пожелим срдачну добродошлицу!”

Стисли су руку један другом. Ломидрву је крв из прстију прснула, али и змају су се кошчице на прстима здробиле, од бола је запиштао и пламеном га ошинуо.

„Охо”, рече, „ко би могао да помисли да си ти такав снагатор. Али хајде најпре да вечерамо, онда ћемо измерити – ко је ко. Јер би то велика срамота била да твоја једна глава мојих дванаест савлада.”

У змају је од беса врело, као у казану.

Принцеза је донела челичног хлеба и гвоздени нож и змај понуди и Ломидрва да једе.

„Нема потребе да се челичим”, одговори му, „мене је моја мајка седамнаест година челичила, а и ходајући по свету сам већ довољно очврснуо. Али ја по твојим прстима видим да још увек ниси довољно снажан, тако да хајде, само се ти још малчице окрепи!”

После вечере изашли су на челични мајдан на окршај.

„Јој, какве ли гњаваже!”, почне змај да негодује, „зар ја треба са таквом мувом да се борим? Залепиће ми се срамота и вечито понижење што се са тобом петљам. Али хајде, ако ти живот није мио, изахни овде! А ти, Харфо, не свирај (Харфа је био његов коњ са дванаест пари крила, на ком је јахао), а ти, птицо, не певај, све док га с овога света не склоним!”

Тада дограби Ломидрво и до појаса га забије у челик.

Ломидрво се због тога наљути, скочи, обгрли змаја тако да су му кости пуцкетале и тресне га у челик као камен у воду. Три главе су му добиле потрес и онесвестили се. Затим дохвати валашку, главе поразија у прах и одсече их као чауре мака. После толике борбе одахне и пође по своју лепу принцезу.

Она је већ била спремна. Узела је златни прут изнад врата, куцнула по замку и он се одмах у златну јабуку претвори. Све то Ломидрву пружи да јој после врати, када му своју руку као награду да. Затим су пошли одатле. Златна јабука им је пут осветљавала, тако да је Ломидрво био заборавио на Лактибраду, али кад су стигли до рупе, овај поново зацвили:

„Врати ми, коначно, моју браду!”

„Ево ти је и не досађуј ми више са тим!” баци му је Ломидрво, и овај појури тако да га ни сви врази не би сустигли.

Сада је Ломидрво најпре принцезу везао за уже, а они од горе повукоше.

Али тада му нешто падне на памет:

„Чекај мало”, рече, „они би мене могли да издају!”

Када се уже вратило доле, себе није покушао да веже, већ неку велику каменчину и цимнуо да њу вуку нагоре а он се склониио у страну. Она двојица су камен негде до половине извукли, а затим уже пресекли. Стена је полетела надолу у пакао и тако је треснула, да се све што је ноге имало, на супротну страну пакла разбежало.

Ломидрво хода, лута по пустом паклу све док на једну живу душу није наишао. А то су били птићи младе чаробне птице кнохт, које је управо змија из гнезда хтела да пождере. Ломидрво валашком ошине змију и главу јој смрска. Утом долети стара кнохт птица и хтеде да поједе Ломидрва, јер, каже, човечје месо још није јела, тако да не може да

му одоли. Али млади голуждравци су молили да му живот поштеди, јер је он њихов спасио. Када је то стара птица чула, све му је опростила и као шта жели заузврат што јој је младунчад спасио?

„Ништа”, каже, „само ме горе на онај свет однеси!”

„Биће како желиш, али најпре иди до оног потока, видећеш тамо овнове како пасу. Закољи ми сто и стави их у бурад, и још толико бачви водом напуни, све ћеш на мене послати и онда ћемо поћи напоље. Када ми у лету из уста пламен шикне, сваки пут ми по једног овна у њих убаци и водом залиј. Ако тако само једном не учиниш, пашћеш и просућеш се растопљен као смола.”

Ломидрво одмах пође да коље овнове а када их је сто припремио, ставио их је у бурад. Затим је и толико бачви воде натоварио на птицу и полетели су. Птици је непрестано из кљуна пламен шибао; али овнови и вода су успевали да је угасе. Међутим већ код самог врха пламен шикне као никад пре, а Ломидрво више није имао меса. Брзо извуче нож, који је за појасом заденут носио, одсече комад меса себи испод колена и то убаци птици у кљун. Тако су горе на сам врх стигли. Тада га упита кнохт птица:

„Реци ми, молим те, какво је то слатко месо било које си ми на крају убацио?”

„То је било месо од мог листа.”

„А да сам ја знала да је људско месо тако укусно, не бих ја тебе никада пустила живог. Али, сад већ како је – тако је, сада ћемо ми и ово средити!”

А испљуне му на то место и месо одмах за ногу прирасте.

* * *

Ломидрво пође право до оног краљевског града из ког су у потрагу и кренули. Град је сада било црвеним сукном украшен. Дође код крчмара и упита га:

„Шта има ново овде код вас?”

„Мушкарци смо!” одговори крчмар, „три нестале кћери нашег краља су пронађене. Сада се две старије удају за ону двојицу што су их ослободили. А најмлађа има такође просце и онако на пола се већ једном и обећала, али она још не жели да се удају, док наводно не буду имале све три такве хаљине, какве су на оном свету носиле. Зато сад кројача тражимо, који би такве хаљине умео да сашије и тек онда ће у нашем граду бити велика свадба.”

Ломидрво је по граду објавио да је он кројачки шегрт и да ће он њима хаљине сашити. Одједном је било на сваки прст по десет мајстора. Сви су га грабили око њега да га запосле, пошто је за те хаљине велика награда обећана, али је Ломидрво пронашао најсиромашнијег кројача и код њега се запослио. Тамо је тражио посебну собицу у којој ће хаљине до јутра сашити.

„Ђавола ћеш их сашити”, мислио се у себи кројач, „када немаш од чега!”, и помно пратио кроз кључаоницу шта се у собици дешава. Ломидрво извуче комад платна из торбе и исецка га на ситне делиће. Када је било исечено, кројач рече сам за себе:

„Но, ово ни сам ђаво неће умети да састави и да то сашије!”, и пође на спавање.

Тек када је у кући све уснуло, извуче Ломидрво из торбе медену, сребрну и златну јабуку, прutom их пошиба и од сваке настане замак. Покупи у њима све шта му је требало и затим је до зоре мирно одмарао.

Ујутру су дошли краљеви људи да ли су хаљине готове.

„Јесу”, рече, „али најпре нека пошаљу исплату!”

Одмах су довукли шкрињу дуката и рекоше да хаљине изнесе.

„Нећу вам их дати”, рече, „нека принцезе изволе саме да дођу по њих!”

А дукате је дао мајстору, јер њему нису требали.

Мало касније дојури најстарија принцеза по своју хаљину а Ломидрво је шљисне, зар је он за такву гадуру хаљину шио? Принцеза побеже, а мајстор ће на њега:

„Шта радиш”, каже, „човече? Убиће нас обојицу!”

Али га је Ломидрво смири да се он ништа не плаши и хаљину за принцезом пошаље.

Мало касније дође средња по своју хаљину, али и њу на исти начин дочека; као зар је он за такву огаву хаљину шио. Мајстор је хтео да га истера из куће, јер се поново плашио за свој живот, али је Ломидрво показао сребрну хаљину и њу такође послао за принцезом и све је било добро. А затим је дошла најмлађа и Ломидрво је пољуби. Мајстор је сад већ пошао да насрне на њега и да га од девојке одгурне, али је принцеза препознала свог драгог и загрлила га. Ту је одмах обукла златну хаљину и одатле су кренули право на своје венчање.

После венчања се све објаснило. Краљ је хтео да оној двојници ћерке одузме и да их казни, али то Ломидрво није дозволио, јер су наводно они њих баш заслужили. На крају извади три јабуке из торбе и од оне златне начини свима пред очима златан замак; сребрну јабуку баци на миљу од града и од ње се створи сребрни замак; а медену баци на две

миље и тамо се исто тако постави медени замак. Тада тројица другара замкове међу собом поделише и свако је са својом принцезом у свој отишао, а Ломидрво је свима владао.

Небојша

Некада давно један богати трговац имао је сина јединца који није знао за страх – ничега на свету се није плашио, шта год то било! Тамо где би се другим људима коса дизала на глави само од помисли, он би томе у сусрет полазио да то својим очима види. Било му је свеједно да ли је подне или поноћ, обилазио би пусте замкове, цркве, костурнице, гробља, крижне путеве, ишао би на сва места о којима су људи говоркали да се на њима нешто сумњиво појављује или би их језа хвата када туда пролазе. Једнога дана науми да пође у далек свет да га искуси.

„Ако већ овде”, рече, „нема ничег, чега би се човек могао уплашити, мада људи свашта причају, ићи ћу дотле по беломе свету, све док не искусим шта значи бојати се!”

Од како је чуо синовљеве речи, његовом оцу је пробијало главу како би могао да му у звичају да неку прилику да искуси страх, како у бели свет не би одлазио, јер би тамо могао и главу да изгуби. Али ништа му не паде на памет. Зато оде код попа по савет и унапред му обећа богату награду, ако нађе начина да његовог сина добро уплаши и да га одврати од путовања.

„Ништа лакше”, рече поп, „пошаљите ви њега, драги мој, вечерас код мене.”

У међувремену се поп нешто домунђавао са звонарем а отац увече пошаље Небојшу у парохијску кућу.

„Шта има ново, оче?”, упита га тамо Небојша.

„Шта би било?”, каже попа. „Тричарија – права правцијата тричарија, драги мој Небојша! Изненада ми је умро звонар и нема човека који би ми повечерје звонио. Људи причају да ће звонарев дух вечерас да хода звоником, јер тобоже то не могу бити чиста посла, ако је тако напрасно преминуо. Сви се боје! Ја сам помислио да ти ниси од оних који ће допустити да му се од празног меха тресу гаће.”

„Ако је само то у питању, не берите бриге, ја ћу вам звонити”, каже Небојша.

А свештеник помисли: Иди, само ти иди, упашћеш у клопку! Јер је наредио да се на греду код звона поставе вешала.

Небојша је једва дочекао девет сати. Пењући се уз степенице по мраку кренуо је на торањ чак до звона а тамо је уместо конопца ухватио ногу, која је висила са вешала. Да је тамо био било ко други, од страха би се срушио, али Небојша је био другачији и ни на шта друго није помислио, већ да је то звонар лично, те храбро зграби обешеника з ноге:

„Чекај”, каже, „проћи ће тебе воља да се вуцараш по свету после смрти!”

И повуче га из све снаге за ноге и ваљано одзовни. Међутим обешеник му се откине од срца звона а глава се откотрља на једну страну, док је тело треском љоснуло на другу.

„Но, хајде, устај сад! Ако си могао сам да се попнеш, вала ћеш моћи и да сиђеш!”, рече Небојша и остави га тако.

Подно торња га већ нестрпљиво чека поп:

„И како је тамо горе? Да се није што десило?”

„Ма, какви десило!”, рече Небојша. „Не знам шта би могло да се деси?! Али онај звонар – сад да ли је жив или мртав, ко ће знати како код њега ствари стоје – али он је баш лоше прошао! Замислите, био је тамо обешен за срце звона. Шта је требало да радим са њим! Одзвонио сам вукући га за ноге и то добрано, па чули сте! Јадник, није издржао, откинула му се глава и стропоштао се доле.”

„Јоа, побогу, зло и наопако!”, пренерази се поп. „Откуд он тамо? Ми смо звонара још синоћ ставили у сандук у малој капели, у којој иначе леже покојници; и свеће смо упалили око њега. Ко зна да ли је сад остао горе или је поново легао на своје место? Бар да не морам у поноћ да га обилатим и свеће чистим!”

„То је најмањи проблем”, умири га Небојша, „то ћу ја обавити уместо вас; ако ништа друго, бар ћу проверити како ствари стоје са мртвима.”

Поп је само то и хтео да Небојша сам оде у капелу. Јер, заиста, према договору, звонар је лежао као покојник умотан у беле чаршаве и знао је шта треба да ради.

Када је око помоћи Небојша свеће уредио, звонар лагано почне да устаје из сандука и заусте мрачним гласом, као да се из гроба чује:

„Шта ти мене овде обескопојаваш? Стани! Овде ћеш умрети! Лези на моје место, а ја ћу уместо тебе по свету ходати.”

Небојша му приђе и најпре му лепо рече:

„А шта је сад теби? Зар ниси добро умро? Лези и буди миран! Ја са мртвима немам ништа.”

Али он почне да подиже руке из сандука и као да последњи пут њега загри. Небојша се на то наљути:

„Ма, шта ти сад пада на памет”, рече, „гром ти у матер! Мени се чини да се ниси баш лепо опростио са овим светом!”

Одломи ногу са столице и тресне њоме звонара по глави! Овоме одједном крв из носа и уста шикне и пружи се у сандуку колико беше дуг.

Ујутру је код попа и трговца било фрке и панике на све стране. Какве ли ће проблеме на суду имати, пошто звонара никако нису могли да пробуде. На све стране тражили су да им неко дâ какав паметан савет, али и сто савета само су један исти исход имали – да се Небојша, барем док се све не заборави, склони људима с очију — и пустише га да оде у бели свет.

Отац му даде оружје, коња и новац за пут, мати му за растанак спреми добар ручак: удробљено с млеком, тесто са маком и димљено месо са кашом; торбу му напакује сувим колачима, колико год је могло да стане, уз то по комад тврдог и пареног сира. Небојши би драго што иде и одмах храбро закорачи у бели свет не марећи што полази усред ноћи.

* * *

Ноћио је по шумама и шуњао се кроз честар, где ни дана испред себе ни сунца изнад себе не виде. Којекаквим козјим стазама се вукао по стрмим падинама, дубоким долинама а затим по избразданим пољским путевима и врховима, које би само птица могла да прелети. Ту и тамо наиђе на неку пољану, ливаду или чистину по зимзеленими шумама и хода све даље и даље по густим шумама, барама и непроходним прашумама... На јадвите јаде би успевао да понеко удобно место пронађе да на њему преспава. Сву храну, што је понео, је већ увелико појео, па се сад хранио боровницама или корењем, које је у шуми налазио, а коња је пасјом травом пасео. И све тако недељама.

Измучен и прегладнео напокон стиже до једног замка. Дворац је био велик и веома леп, али, замислите, стајао је на некој округлој стени, као да је на јајету. Поврх тога, а тада то Небојша још није знао, тај замак беше уклет и у њему дванаест духова. Мучио се како да уђе унутра? Дуго га је обилазио са свих страна; али улаза нигде не беше. Изгледало је да ће му замак остати пред носем, а он ће на голој земљи дрхтати од зиме. Али дође вече, а замак му се сам од себе отвори.

Уђе, кад тамо коњушница и то потпуно спремна – само везати коња; сено метнуто, слама и овос спремни, вода у валову насута! Хода по со-

бама – нигде никог! Само у једној дворани сто прекривен чудесним столњаком, на столу сланик и чаша вина а на чаши натпис: „Ово је окрепљење је за путника намерника!” Сео је, попио вино а јела су му стизала на сто, ни сам није знао како и одакле, сама би се појавила. После вечере му је једина помисао била да се коначно слатко наспава. У бочној соби пронађе лепо намештен кревет. Легао је да се одмори и заспао као топ.

У поноћ га пробуди трескање и лупање које је одзвањало целим дворцем! Врата се наједном раскриле и унутра нагрну авети – дванаест духова са моткама. Скочише на њега:

„Јеси ли ти тај који се ничега не боји? Чекај мало, утераћемо ми теби страх у кости! Мислиш да можеш овако да банеш код нас у замак као лопов? Нећеш ти нама више побећи!”

Није стигао ни да писне, они га повукоше међу себе и млатише од главе до пете како су га дохватили. Били би му све кости поломили да није баш тад откуцао часовник – и духови несташе!

Тешком муком довуче се до кревета, на сву срећу тамо пронађе неку маст којом је премазао ране и оне су одмах зацелиле, након чега је спавао као заклан до ране зоре. Ујутру скочи на ноге и обуче се, храна и пиће на столу су били већ спремни за путника-намерника. Сласно се најео.

„Али”, помисли, „чекајте, врази, удесићу ја вас! Синоћ ми нисте дали да дођем до речи, само сте ме млатили. Хајде сад да попричамо.”

Међутим узалуд их је тражио и све живо испревртао. У целом замку није било ни живе душе, једино што је коњић у коњушници био чист, истимарен, наоброчен, весело је зањиштао и лупкао копитама.

Шта да се ради? Прошао је поново цео дворац и још једном у сваки ћошак завирио. На крају у једној соби пронађе тако мајушна вратанца, да је морао да се сагне како би прошао кроз њих. Отвори их и тамо угледа лепу башту! Посред баште језеро као око а у језеру стоји лепа девојка, али потопљена до пазуха у воду.

„Шта ти радиш овде, лепотице?”, упита је Небојша. „Зашто не изађеш из воде?”

„Радо бих изашла, али не могу; зачарана сам!”

„А ко те је зачарао?”

„Ко ме је зачарао?! Живела сам са оцем и мајком на миру. Једном је на мене насрнуло дванаест духова. Оцу и мајци нису ништа могли да учине, пошто их је штитило краљевско помазаније, тако да су њих само отерали далеко одавде, преко мора. А ја се отад овако мучим већ дванаест година. Не могу ни под воду, ни изнад воде, а ни са тобом не бих могла да говорим, да ниси најпре страдао за мене. Ако још две ноћи

издржиш, ослободићеш ме сасвим. Само што ће авети доћи да те маме, наговараће те да макар једну реч изговориш, а ако роговориш, готов си. Онда ће те још више мучити и застрашивати, како би и ти уплашио. Но ако будеш храбар и ни реч не проговориш и ако не уплашиш, онда ћеш видети какво чудо ће се овде десити.”

„Тако ми је Господ Бог помогао!”, изговори Небојша и утеши девојку да ни она не треба да се брине за њега, само да сачека до краја.

Следеће вечери поново је све било као и претходне: укусна вечера на столу а Небојша је јео и пио. Након вечере је легао, али није могао да заспи. Врпољио се, као да му на леђима мрави гнездо праве а онај час се лагано ближио. Поново нагрну његови гости. Али овога пута лепо поступају са њим, ласкају му, запиткују, умиљавају му се, само да било какву реч из њега извуку. Али он ћути као риба. Тада побесне и окруже га, повуку га међу себе и надувају као мешину, умало се није распукао. Затим га бацају по дворани с једног краја на други и набацују га моткама и бацају као лопту. Он ни не застење, нити се престрави, само трпи. Када је час одбио, духови поново нестадоше. Истина, и овога пута се тешком мушком довуче до кревета, али чим се намаже кремом, истог часа све зацели и он слатко заспи.

Када је ујутру изашао у башту, девојка је већ до појаса била рашчарана и била је још лепша него пре. Цео дан је само са њом разговарао и шетао дуж језера.

Треће вече је на столу поново била за њега укусна вечера и Небојша је јео и пио, али му више није пријало као раније. Бринуо се шта ће трећи пут бити са њим. Није ни заспао. Почео је помало да стрепи. Тада га авети одједном окруже а највећа међу њима стаде са великим гвозденим ражњом право пред његов кревет. Најпре су га лепо поздрављале, на све начине мамиле да макар једну једину реч изговори, тек наједном дрекну:

„Ако ти нама ништа не кажеш, ми ћемо теби! Застењаћеш ти, док се будеш пекао!”

Натакли су га на ражањ и живог пекли на ватри. Када се испекао, скинули су га са ражња и дрекали су:

„Ако ти још није било доста, сад ћеш да видиш шта је бол, када будемо комад по комад печења са тебе секли!”

Али је утом куцуо онај спасоносни час и авети су нестале! Најтеже му је било да се довуче до масти, али када се намазао, поново је спавао као беба. Баш се добро наспавао после толиког посла!

Ујутру трља очи — и види слуге на прстима ходају око њега да га не пробуде, да му буду при руци чим се пробуди. Када је устао, донели

су му величанствено одело. Обукао се и види да је девојка је већ у прекрасној хаљини и чека га у дворани. Захваљивала му се што ју је ослободио и поклонила му лепу белу марамицу са извеженим њеним именом, поред ког је у везу било и име њене мајке и оца.

„Ово ти поклањем”, рече, „за заруке, као обећање да ћу бити твоја, али то не може бити све док ме не одведеш код мог оца. Зато ако ме волиш, хајмо! Тамо ћемо се венчати.”

Није одустала док јој није обећао, колико год му се то није допадало.

* * *

Било како било, после краћег времена спреме се на пут и крену на коњима. Међутим, испадне им да заноће у некој гостионици у планинама. Тамо је крчму држала нека стара вештица која је имала ћерку, а коју је пожелела да уда за Небојшу, чим га је спасила. Само није знала како да то изведе? За вештицу је био мачји кашаљ да му наврача. Узме иглу, забоду му је у одело и Небојша паде као мртав.

Ујутру кнегиња умало памет није изгубила од велике муке. Али шта да се ради, тако је – како је. Сахранила га је, оплакала и пошла без њега код оца.

Чим кнегиња оде из гостионице, вештица Небојшу ископа, извуче му иглу из одела и он поново оживи. На бабину ћерку није могао ни да погледа, тако да се само мувао тамо-амо и своју драгу чекао и на све стране тражио. Али био је као омамљен, баба му је тако набајала, да од гостионице није могао да оде далеко, јер колико год би отишао, увек би некако морао да се назад врати.

Једнога дана у планинама сретне неку Паметну жену. Изгледала је исто као и вештица, само што му је ова добро желела.

„Небојша”, рече му ова, „да ли знаш шта се са тобом десило?”, и исприча му све по реду. Паметној жени не би тешко да скине чини са њега.

„Ево ти”, рече му, „ова травка! Стави је у леву чизму испод сламе и пођи назад у гостионицу! Твоја газдарица ће се претворити у мачку и скакаће по теби. Ти је шутни левом ногом и она ће се разлити на мрљу коломасти. Затим покупи своје ствари и дођи код мене! Даље ништа не брини!”

Још је био прилично далеко од гостионице, а већ му је велика црна мачка трчала у сусрет и на сав глас мјауче ли, мјауче, само не њега на-срће, очи да му изгребе. Небојша је једном шутне и она се наједном проспе на коломаст. Затим покупи своје ствари и врати се код старице.

„Стара мајко, кажите шта сад да радим! Ту сам!”

„Хоћу, хоћу, рећи ћу”, збори старица. „На ону тамо што се просула више немој ни да гледаш! Она ће остати тако, док ја то не преиначим. Ти пођи овим средњим путем! Немој скретати ни лево ни десно, само терај право! Доћи ћеш до високог и стрмог брда, на које ћеш се попети једино уз степенице. На врху ћеш пронаћи башту а у тој башти, виде-ћеш, сваки цветић биће пригњечен људском коском. Те кости све до једне покупи и закопај! Ако то не учиниш, знај да ће и твојим костима остали цветови бити пригњечени. Али ако тим костима сахрану како доликује приредиш, доћи ће до тебе једна авет, коју си већ пре тога у уклетом замку видео. Али сад ти неће наудити, него ће те похвалити и питати шта тражиш за учињено добро дело. Ти немој ништа друго тражити, само да ти каже где је сада твоја кнегиња. Та авет то може, јер је она владарка свих четвороногих звери.”

Није требало два пута рећи, Небојша се захвалио и даље је ишао и без по муке стигао на оно брдо, чак у башту. Када је кости покупио и сахранио, сви свенули цветићи су живнули. Кад одједном пред њим стоји авет, као да је из земље искочила. Хвалила га је за добро дело и на крају упитала шта тражи заузврат.

„Ја ништа друго не тражим”, рече младић, „само ми реци где је моја изгубљена кнегиња!”

„То ти ја, брате, не знам. Али, молим те, сачекај мало, позваћу моје поданике из целог света; они ће ти то рећи јесу ли је негде видели.”

Затруби аветиња тако силно да се земља затресла. Са свих страна су се сјатиле звери и то журећи, а аветиња је све редом, од најмањег до највећег, упитала јеси ли су негде видели такву и такву кнегињу. Међутим, они је уопште нису видели.

„Ништа зато – осушиће се блато, доћи ће и теби лето”, каже аветиња. „Ако моји поданици не знају, знаће птице. Иди у другу башту! Тамо ћеш пронаћи мог брата – краља птица.”

Небојша је пошао у другу башту. Тамо му се друга аветиња обрати:

„Којим добром?”

„Дошао сама да ми кажеш где да пронађем своју кнегињу?”

„Биће ти по вољи”, каже му птичја владарка, „јер и мени се свиђа шта си у башти мог брата учинио. Од тада и моје цвеће лепше цвета. Само мало дочекај!”

Тада затруби тако снажно, да је земља попуцала. Као да се све планине треском крше и ломе, тако је задрхтао ваздух и сав птичји свет је похитао према њима.

„Да ли сте видели такву и такву кнегињу?“, пита владарка редом од најмањег до највећег.

Међутим сви кажу да нису. Већ је тако деловало да ни од свог птичјег света ништа неће сазнати, али утом зашуми још једном планина и велики стари орао облети један круг изнад баште и онда се спусти доле.

„Што тако касно долазиш, када ја затрубим?“, строго га упита владарка. „Зар ниси добро чуо?“

„Чуо сам, чуо сам, господарице моја. Само сам у том тренутку преносио преко Црног мора кнегињу Црноморског краља.“

„Па то је она!“, скочи радосно Небојша, као да си га на коња посадио. „А да ли је“, рече „здрава?“

„Како не би била“, одговори орао, „управо се удаје!“

„За кога?“

„За неког кнеза!“

„Да ли бисмо још могли да стигнемо на време на венчање?“

„И бисмо и не бисмо“, каже орао. „Ја сам већ стар и немам толико снаге. Могло би се десити да се сурвамо насред мора.“

„Ах, орао мој драги, хајде искуси још своју снагу! Па шта буде – буде!“

„Добро, али теби иде на душу, ако погинемо.“

„Биће како Бог да!“, рече Небојша и истог часа седне на огромног орла.

Срећно су прелетели преко мора и спустили су се код самог града, где је кнегињин отац живео. Тада је Небојша почео орлу да се захваљује за његов труд и питао га је шта му је дужан.

„Добро се добрим узвраћа“, одврати напокон орао. „Извади мач и отсеци ми главу!“

„Зар ја теби, орао мој драги? То никада!“

„Вади мач!“ грми орао, „иначе је касно за све и никада се нећеш састати са својом кнегињом. А чим ми глава отпадне, ишчупај ми срце и расеци га тако да се с друге стране уцело држи. Кад год га касније отвориш, које год скупocene ствари пожелиш, имаћеш свега довољно. Сад одмах вади мач и сеци, да и ја коначно починем на миру, доста сам се послужио овоме свету.“

Хтео-не хтео, Небојша му отсеке главу и срце из њега извади. Када га је расекао, пожелео је да испоба и помисли на сто дуката. Златници се одмах створише!

Пожурио је у град и сео у једну крчму. Тамо крчмар одмахује главом, као ко је сад он, шта је он, ако не ради све, што сада други раде.

„А шта то, мој драги крчмару други сада раде?“, упита га Небојша.

„То, драги господине“, рече му крчмар, „само слеп не види и глув не чује. Код нас је наредба на свакој капији прикуцана а послушните, и управо сада оглашавају по граду, да наш краљ приређује свадбу, и да све што хода одмах дође код њега да једе и пије до миле воље и да ће као награду за сваки сат, који тамо проведе, добити по дукат.“

„То није лоше!“, рече Небојша, „али ако је код краља тако, овде код нас мора бити још боље!“

Крчмар разгорачи очи да ли се овом човеку памет мути, шта му је? Али пошто је Небојша само сипао и сипао дукате, тако да их је већ било и по поду, почео је другачије да гледа на целу ствар.

„А сада“, каже, „купите за мене златну кочију, коње вране и нађите ми послугу! Јела спремајте тако да има богатог избора, најбоље пића које имате, изнесите на столове! Сви који дођу код мене на свадбу – јер се и ја женим – добиће пет дуката на сат!“

Када се ово рашчуло по граду, краљевске дворане остадоше празне. Шта год је ноге имало, похитало је у крчму да једе пије и да златнике згрће. Видевши шта се дешава, кнез посла слуге код Небојше да га лепо замоле да му то не ради, већ да и он изволи да дође на кнежевску свадбу.

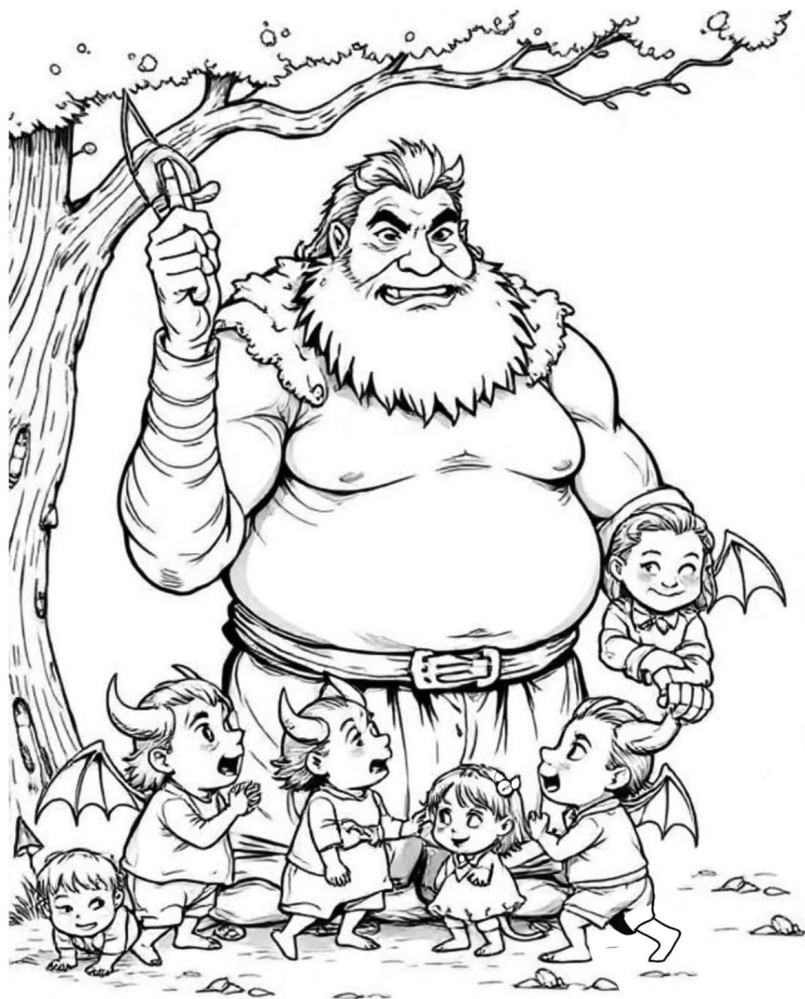
Који трен касније Небојшина кочија појури до кнежевског замка. Али је у њој уместо господара седео преобучени слуга а господар, такође маскиран у слугу, сео је поред кочијаша. Небојша је хтео да се овако нашали са својом вереницом и да провери хоће ли га још препознати.

У замку су Небојшиног слугу велика господа одмах узели међу себе, служили су га бираним јелима, сипали му скупа вина и наздрављали са њим. На крају су га позвали да игра и да се одважи заплеше са младенком. А овај, како му његов господар рече, јео је и пио обилно, само се од плеса извлачио, да он, наводно, не уме баш добро да плеше, али да има слугу нарочито надареног, ком у плесу нема равног на читавом свету. Сама младенка је то – тек онако, једним увом чула, и исто тако, успут, пребаци да би она радо заплесала са оним ком на свету у плесу нема равног. Небојша је, истини за вољу, у плесу заиста био вичан, те поведе младенку на плес. А и био је стварно наочит момак! А кад су најслађе заплесали са младенком, испусти на под марамицу коју је од ње добио у зачараном замку. Она одмах марамицу препозна, подигне је и узвикне:

„Неће бити мој муж онај ком сам невољно обећана, већ онај ко је ову марамицу изгубио!“

Тада се Небојша извуче напоље. Настаде трма-врма, сви су почели да га траже. Он је најпре преобукао у своје одело а затим сам иступио наред дворане. Тад су сви у њега погледали и више нису ока спушали са прелепог младића. Кнегиња га је одмах препознала и пред свима загрлила.

Беше то велика радост!

Златно краљевство

Када сам ишао – ишао сам сâм, не знам ни где ни кад – дубоким долинама, високим планинама, рударским путевима и срео сам тамо једног старог просјака. Глава му је била налик ситу а брада до колена.

„Куда ћеш, синак?“, упита ме просјак.

„Не знам ни сам, а ви куда ћете?“

„Ето, и ја исто тако.“

„Но добро, хајдмо заједно.“

„Могоа би да причаш нешто!“

„Како ћу кад не знам ништа. Ви сте старији и искуснији, пре ћете ви боље знати.“

„Но, добро, чуј ме! Причаћу ти причу о Златном краљевству.“

Послушајте и ви, испричаћу вам је тако, како сам је чуо од старог просјака.

Био једном један краљ. Када и где је живео – то сад више нико не зна. Било како било, живео јесте и био је врло богат и моћан. Околна краљевства су са њим успоставила вечни мир, пошто се нико не би дрзнуо да му оспори надмоћ. Краљ је имао тројицу лепих синова, од којих је најмлађи био најлепши а и памети је имао да свет не поверује.

Међутим од превелике славе и моћи краљ се разгордио и сматрао је да ни на небу, баш као ни на земљи од њега нема већег владара и при том је према људима био врло злобан и ни са ким се није подносио.

Једном га је стигла страшна казна за грехе. Краљ се разболи од смрдљиве, гадне болештине од које није могао да спава, ни да једе; ни да пије, ни да оживи а нити да умре. Још горе, толико је заударао да нико жив није могао да уђе у собу у којој је он лежао. Стењао је данима и ноћима потпуно сам, ни његови најмилији синови нису му се приближавали. Узалуд су набављали разне траве и лекове, ништа није вредело. Људи су говорили да нема тог човека који би могао да га избави од те пошасте.

На крају су у свим околним земљама објавили да ако се такав човек нађе, који би поред болесног краља могао барем једну једину ноћ да

опстане, да ће као награду добити толико злата, колико и сам тежи; а да ако би неко чак умео и да га излечи, да ће му читаво краљевство припасти. Долазило је тамо пуно разних паметњаковића из целог света који би волели да се златом измере, али су сви, који су хтели да кроче унутра, од ужасног смрада већ на прагу попадали.

У то време је у једном далеком краљевству живео неки човек који је много знао и све травке, биље и корење познавао и свакојаке водице и уља умео да спреми, али услед свог великог сиромаштва ни до чега није успевао да дође, тако да је са женом и децом живео у великој беди. Поврх тога га је неко пред краљем оклеветао да је вештац и пропалица а такав глас га је тукао да се нико у целој земљи није усудио да му допусти да га лечи.

Управо када су му такву осуду изrekli, ходао је тужан улицом и размишљао шта сад да ради. Одједном почну да објављују на све стране да је такав и такав краљ болестан и ко поред њега само једну ноћ издржи, да ће му дати толико злата колико је тежак. „Ово је вода за моју воденицу” — помисли травар, узме своје пинтле и пође трагом те вести у далеко краљевство код смрдљивог краља.

Налутао се јадничак са женом и децом поприлично, тако да је на крају стигао сав рашчупан и ороноу пред капије краљевске палате.

„Ко си? Шта си?”, пита га стража.

„Такав и такав сам”, одговори храбро, „долазим из далеког краљевства код вашег краља. Морам једну ноћ издржати поред њега.”

Даље није било потребно да образлаже. Одведоше га право код краљевих синова, ови су му пристојно одело дали и тражили од њега да се одмах покаже. Није му била потребна велика припрема, само је смућкао неку водицу и намазао се њоме и одмах је могао пред краља. Овај му се јако обрадовао:

„Добро ми дошао”, рече, „човече, ко год да си! Толико година лежим а никог живог поред себе не видех!”

Када су се краљеви синови намазали том водом, и они су исто тако могли да приђу оцу и да са њим разговарају. У палати беше велика радост а дошљаку су измерили злата, колико је био тежак. Код нашег честитог човека беде више није било, али је краљ и даље стењао од болова. Тако да су га молили да покуша и да излечи болесника и наобеђавали му брда и долине ако успе.

„Јао, господо”, одговори травар, „не иде то тако лако. Ја морам поред болесног барем једну ноћ да преспавам, тек ако то издржим, онда ћу вам рећи шта мислим.”

Млади краљевићи су пристали, наредили су да се послужи још једна богата вечера а после ће се травар поздравио и отишао да спава код краља у његовим одајама.

У току те ноћи сањао је да негде далеко у једном Златном краљевству постоји један бунар и да ако би болешљивац из ње пио, а затим се том водом и умио, одмах би се подмладио у дванаестогодишњег дечака. Не часи он часа и одмах следећег јутра обавести краја и моли сто пута да му опросте што није у његовој моћи да излечи ту болест, али да ако млади желе, да могу да покушају да му донесу чаробне воде.

„То је најмања брига”, рече најстарији син, „настојаћемо да тако и учинимо. Да ли ви, оче, имате нешто против да ја пођем у Златно краљевство да вам донесем воде.”

„Немам, немам”, стењао је стари краљ, „јер је задње време дошло – или живнути или мрети. Ко год од вас то учини, он ће после моје смрти постати господар свега.”

Тада је свако пожелео да баш он буде тај који ће поћи у Златно краљевство, али најстарији је имао право првенства. Понео је брдо пара, сео на доброг коња и кренуо тако да му за петама ни стопе не остаде. Тобоже, ако се за годину дана не врати, нека средњи пође да га потражи.

Било како било, иде најстарији по белом свету: по брдима, по долинама, по градовима, по земљама и свугде пита за Златно краљевство. Људи су свашта умели да му напричају, али када би поменуо Златно краљевство, сви би занемели као рибе. За тако неко краљевство нико жив није ни чуо.

Држ-недај дође тако до једног веома великог и лепог града. Чудио се свој тој лепоти и дивоти, свом том имању и раскоши, које је тамо видео; али се највише чудио што је све препуно богатства а у читавом граду нигде никога — све живо је спавало дубоким сном као поклато. Једино он је тамо био жив међу њима обамрлима, док није стигао на други крај града. Тек тамо види три велика брвна и на њима седе тројица времешних стараца: браде и бркови дуги, седи, толико да су и дебла покривали.

„Помоз’ Бог!”, поздрави их краљевић.

„Бог и теби помогао!” одговорише му старци.

„Драги људи,” упита их, „кажите ми, идем ли у добром правцу према Златном краљевству? Цео свет сам походио а о њему баш ништа нисам чуо.”

„Требало би да идете у добром”, рече тад најстарији међу њима, „јер је и овај наш град некада припадао Златном краљевству. Али да ли и

даље постоји, то вам ми не можемо рећи. Данас је тачно пет стотина година од када смо се као мала деца играли на овим брвнима. Одједном се нешто десило и ми више нисмо могли ни да се помакнемо. Од тада смо остарили, као што нас и видите а наш град спава, нико жив не може да се пробуди. Пуно таквих, као што сте ви, је овуда прошло, али никада нисмо видели да се неко вратио.”

„Шта ми Бог да, идем и ја!”, рече краљевић, подбоде коња и замакне старцима из видокруга.

Иде даље, стигне на један златном поплочани широки пут. Тада помисли да се већ налази у Златном краљевству јер такав пут још нигде није видео. Али се плашио да га гази, и зато је тек онако крајичком са стране ходао. Негде на пола пута стигне до неке лепе грађевине. Помисли да је то замак, али то је била Ђавоља гостионица. На капији је писало: „Ко нема новаца, нека не улази”. Лепа музика је изнутра допирала до његових ушију. „Откуд ја не бих имао новаца?”, помисли краљевић и уђе смело унутра.

Чим је ушао, истог часа га окружише слуге, помогли су му да сиђе с коња и у прекрасну дворану га уведоше. Ту је било пуно госпode и госпођица и само су њега чекали. Тада заплесаше а затим се бацише на јело и пиће и беше свега у изобиљу. Никада у животу се није тако добро забављао. После дужег времена помисли да је време да пође. Хтео је да плати и тада му затраже толики износ који ни његов отац у животу није имао.

„Шта вам је, добри људи, ја сам овде био само кратко!”, запрепасти се краљевић.

„Да ли је било кратко или не”, одговоре му, „шта нас брига за то? Ако немаш чиме да платиш, мораш да останеш овде, макар и до судњег дана.”

И тако више није могао да изађе, морао је да остане заједно са свима њима да чека смак света.

Код куће забринуту отац исто чека најстаријег сина, чекају га такође нестрпљиво и браћа. Година се скоро навршила, очекују га свакога дана да стигне; година је прошла, гледају кроз прозор сваки час, да ли је већ стигао. А могли су овако да га ишчекују и до судњег дана. На крају неко рече:

„Он је тамо страдао!”

А средњи брат ће:

„Ако је погинуо, идем ја да потражим ту воду, можда ћу имати више среће.”

„Пођи и ти!”, каже му отац, мада је помишљао да би се могло десити да пут и овог другог упропасти.

Средњи син је био спреман ако запета пушка. Напунио је торбе, понео оштар мач, сео на брзог коња, и истим стазама као и његов старији брат стигао је до Ђавоље гостионице, одакле више није могао да изађе; тамо је и он седео, пио, плесао и тако је требало да буде док је света и века.

Код куће су и овога чекали годину, и друга само што се није напунила, а средњи син се никако не враћа. Болесном оцу нестале синове нису смели ни да помену, трећи му је био једина утеха у његовим ужасним мукама и болу. Али ни овоме очеви болови нису дали мира. Напокон изађе пред њега и моли га да и њега пусти да оде по браћу и да чаробну воду потражи.

„Како сад тебе да пустим, сине мој драги”, говорио му је отац. „Па ти си најлепши и најпапетнији, а ако тебе изгубим, не остаје ми нико на свету у коме бих налазио радости и ко би земљу заштитио. Радије ћу ове силне муке до судњег дана трпети, него што бих тебе требало да изгубим.”

„Само ви мене пустите, оче мој! Ваљда ћу имати више среће да и вас и браћу ослободим.”

Није престајао да га мољака, све док му пут не благослови. Тада је краљевић дао да га још једном насликају и на слику име и краљевство упишу, да ако му не пође за руком за ту воду прибави, да каква-таква успомена на њега остане. Сliku је у чврсти тоболац уметнуо а затим пошао.

Путовао је по многим земљама и свугде су његову лепоту за успомену уписивали јер тако лепог краљевића још никада нису видели. О Златном краљевству нико ништа није чуо, али он само настави право све даље и даље на свом вранцу, све док се не заустави испред капије уклетог града. Ту све беше исто као и некад – богатства и изобиља на се стране, али људи спавају дубоким сном, нико ни да се помакне; он их тресе, али нико се буди. На крају града стигне до она три балвана а тамо и даље тројица седих, исти као и пре тога, само су им браде већ скроз брвна покриле и у земљу корење пустиле.

„Помоз’ Бог, добри старци!”, поздрави се краљевић.

„Бог и теби помогао!”, одврате му поздрав.

„Молим вас да ли ви нешто знате да ми кажете о Златном краљевству? Већ скоро годину дана путујем и никако да стигнем.”

„Знамо, лепи краљевићу, ми овде већ преко пет стотина година, како нас видиш, чувамо. Својевремено смо се као деца на овим брвни-

ма играли а онда се одједном све скаменило и ми од тада не можемо да се помакнемо. Пуно њих је овуда до Златног краљевства пролазило, али ниједан се није вратио. Недавно су прошла двојица са истом титулом, као и ти, но ни они се нису вратили. Зато се боље сад окрени, док још можеш, иначе ни од тебе неће бити ништа.”

„Биће како Бог да”, решено ће краљевић. „Она двојица, то су ми била браћа и ја морам да их потражим. Збогом остајте!”

„Нека те Бог чува!”, пожеле му и он изађе кроз капију.

Док тако иде, одједном види да му се неки просјак приближава шепајући о штапу. Стане поред њега и поздрави се:

„Помоз’ Бог, старино!”

„Бог и теби помогао, синак! А где си кренуо?”

„Ја само овамо у Златно краљевство, а ви где ћете?”

„Тек онако као што видиш, тражим добре људе.”

„Сачекајте”, рече краљевић, „нећу ја вас тек тако празних руку пустити”, извуче из џепа дукат и пружи му га.

„Сачекај и ти, за добру помоћ, добро ће ти доћи један савет. Нико не зна боље о Златном краљевству од мене и зато ме чуј шта ћу ти рећи. Сада ћеш изаћи на златан пут, крени храбро посред пута! Негде напола стоји Ђавоља гостионица, у којој је има свега шта год ти душа иште. Сјајна музика тамо свира и унутра мами, а ако те та мелодија унутра не увуче, на силу ће те звати и увлачити. А ти се начини да ништа не видиш и да ништа не чујеш. Колико год да те срце вукло унутра, колико год те звали, ти никако не улази! Јер ако тамо једном крочиш, бићеш са својом браћом и судњи дан ћете ту дочекати, јер су они допустили да их намаме и сад више не могу да изађу.”

На крају златног пута стоји прелепи замак, тамо можеш слободно ући! Видећеш што у животу ниси, али се ни поред чега не заустављај! У првој соби ћеш на столу наћи векну хлеба, узми је и добро сакриј, требаће ти. У другој соби на столу видећеш ћеш боцу вина, и њу ваљано спреми, и то ће ти добро доћи. У трећој соби ће те на кревету чекати једна госпођица какву ју Бог створи и сигурно нема лепше на целоме свету. Али ја ти кажем, немој је ни пипнути! Јер ако је додирнеш, тек онда те невоље чека! Због тога ћеш се вратити тек после седам година на овај пут, а затим ће још седам проћи док се са њом поново не састанеш.

Изнад њеног кревета виси златни победнички мач који из канија у каније прескаче. Њега узми а свој мач гурни на то место; то је оружје којим ћеш победити све на свету само га добро чувај као око у глави и чак ни док спаваш, са свог бока га не скидај!

У четвртој соби је бунар, у њему се налази та вода која лечи сваку болест. Најпре ти пиј и умиј се њоме да ти ниједна болест на свету на науди а онда сипај за свог оца! Када он буде пио и умио се, оздравиће и подмладиће се као дванаестогодишњи дечак.

Тек тада можеш слободно да разгледаш сву ту лепоту и злато у замку, само припази да пре него што откуца дванаест сати, одатле изађеш. Јер ако те ухвати подне, никада нећеш успети да изађеш и ту госпу више нико неће ослободити.

Када све то обавиш, врати се на златни пут и уђи храбро право у гостионицу! Покажи ђаволима победнички мач и они ће у трен ока сви побећи. Браћу поведи са собом и онда пожурите код оца!

Али ти још једном кажем да на путу никада не заспиш пре њих. Иначе ће ти крчаг са водом узети а ти знаш да је отац краљевство ономе обећао, ко му те воде донесе. Сад иди збогом и учини све како сам ти рекао.”

Добро је знао старац како све треба да се деси и зато му још једном пожели да се добро држи и тада се са њим растаде. Краљевића је само вукло у Златно краљевство. И врло брзо је схватио да оно јесте заиста златно, јер је само пар корака начинио и већ се обрео на путу чистим златом поплочаном. Летео је на бистром вранцу, златни прах се за њима ковитлао. И док дланом о длан већ је био у Ђавољој гостионици. Сетио се браће, којима сада нема излаза а и њему самом су од лепе музике ноге почеле да поскакују и срце заиграло.

„Изволите! Слободно уђите унутра да видите како нам је овде добро!”, чуо је гласове који су се њему обраћали.

Мало је фалило да их послуша, али се сетио старчевих речи и претварао се да ништа не чује, тако да је промакао као стрела поред Ђавоље гостионице. Он је био први за толико стотина година који ју је заобишао. Подбо је коња и ушао још те вечери дубоко у Златно краљевство чак пред сам златни град и златни замак. Тамо је стајало једно лепо дрво а око њега је била зелена ливада. Знао је да не може сада да уђе, јер сем њега тамо није било ни живе душе. Сишао је с коња, пустио га на ливаду и добро се наспавао до зоре.

На свитању је устао, коња је оседлао и касом прошао кроз град, зауставио се тек на надворју палате. Овде, истина, лепоте на све стране, какву у животу није видео, али се он није задржавао разгледајући, већ хитро скочи с коња, веже га за златни стуб и крене у дворца. Уђе у прву собу и ту безмало ослепи од сјаја, но ништа не мари за раскош, види на златном столу векну хлебу, сакрије је у јанџик.

Оде у другу, а тамо још лепше лепоте на све стране, али ни за то није марио. Узме боцу вина са стола и пожуре у трећу.

У трећој му у очи упадне победнички мач који се стално из једних у друге каније прескакао. Узме га а свој на његово место уметне. Испод мача је лежала лепа госпа, али сада му није било ни на крај памети да је дотиче.

Отвори четврту собу и тамо види чаробни бунар сав у златном камену. Напије се бистре воде, умије се њоме и у том часу се још више пролепша и чинило му се да је тако лаган као да у ваздуху лебди. Поред бунара су крчизи били спремни, те у један сипао воде, добро га затворио и у јанџик одложио. Тек онда је све одаје добро погледао и дивио се несагледивом благу. Онда срећан пође напоље.

Али док је пролазио кроз трећу собу, поглед му ипак падне на љупку госпу. Застаде, помисли да се сунце још увек није високо подигло и да има пуно времена до поднева, а госпођица му се веома допала и признао је себи да лепше створење у животу није видео. Пришао је до кревета и забављао се са њом као са живом.

А тада се већ ближио дванаести час. Умало да закасни, но још на одласку узме своју слику, постави је на неки златни сточић да се када се једном госпа пробуди, да зна ко јој је овде био, какав је био и тек онда изађе напоље, скочи на коња и тако га подбоде да су попут стреле изјурили из града. Тада за њим почну да арлаучу ватрене авети, дивови, змајеви; али он је само снажно јахао и одјурио, ни сам није знао на коју страну.

У том граду и у Златном краљевству у међувремену се сав народ пробудио, поустајао и сви старији су пошли код госпе, њихове краљице, у дворца да им каже ко их је ослободио и кога им је сам Бог за краља, а њој за мужа, послао.

„Моји мили”, одговори им краљица, „знам и ја јако добро да тако пише у књигама да онај ко нас ослободи треба да буде мој муж а ваш краљ. Али знате да сам и ја исто тако чврсто спавала, као и ви, тако да заиста не знам ко је био овде и где је отишао. Али знате и то да у књигама пише да ће онај ко у праведно подне из нашег града утекне, нас ослободити. Тако да када се пробудимо, наш ослободилац истина неће више бити овде, али неће бити ни да је далеко. Стога поседајте, мили моји, на коње и појурите на све стране света да га пронађете и пренесите му, да ко год да је, ја ћу њему дати своју руку и бићу његова краљица.”

Поданици се разбежаше на све стране света, али краљевића нису могли да стигну. Он је имао бољег вранца од свих њих и није се зауста-вио тек негде у суседном краљевству надомак великог града. Тек тад примети да је залутао.

„Али”, рече сам себи „баш добро што сам близу града; идем у посету овдашњем краљу, можда ће ми рећи где се налази земља мога оца и мој завичај.”

Ту дође и представи се краљу. Али овде за његову земљу нису ни чули и нису ништа о њој умели да му кажу. Али свакако су га јако срдечно примили и његовој невиђеној лепоти су се дивили. За добродошлицу су му приредили велику гозбу а скупа бирања јела, које краљевић никада пре није јео, су једно за другим износили на трпезу, као да том низу нема краја.

Међутим оно чему се краљевић највише чудио, било је да, упркос свом том изобиљу, ни парче хлеба на сто нису донели. Почео је да помишља да овде само сиротиња једе хлеб, док господи служе печење.

„Али”, помисли он, „нећу ја због ваших манира гладан остати, ја ћу јести оно што мени прија.”

И затражи комад хлеба, јер он на оваква јела није навикао а за кришку хлеба ће им платити колико год да затраже.

„Брате мој мили”, пожали му се на то краљ, „ја бих за мрвицу хлеба дао и најскупље што имам, само да моји поданици могу макар да је помиришу. Али видиш, у мом краљевству, које је својевремено била житница, већ петстотинак година хлеба нема, јер овде жито не рађа. Краљица наша, чији сам ја само намесник, живи у Златном краљевству, код ње би требало да буде векна хлеба, од које бисмо заувек могли да се хранимо. Барем тако пише у књигама: да ће тек онда у нашем краљевству почети да рађа жито, када ту векну хлеба поједемо. Сада, када сам молио да ми га пошаљу, чуо сам да је чаробна векна нестала. Зато мислим да више нема наде и да ми тај хлеб нећемо никада дочекати.

Тек је тада јунак схватио какву чудесну векну носи у свом јанцику и сети се речи које му је стари просјак рекао, али се не ода.

„Сада ми пада на памет” рече он, „да ја негде у свом пртљагу имам неки хлеб који ми је моја мати дала за пут са речима да ће ми негде јако требати. Зато, ако желите, могао бих да вам га продам за дванаест кола натоварених најдрагоценијим стварима и дванаест регименати војске.”

„О, радо ћемо ти дати и више, само га донеси да га барем помиришемо.”

Одмах устаде од стола и донесе хлеб. Краљ одсече парче, затим су га секли и сви дворјани редом, а на крају и остали грађани а у векни је и даље било за све довољно. Од тог времена почело је у овом да краљевству рађа жито и хлеба им никада више није зафалило.

Наш јунак се овде није дуже задржавао, тек толико док су му два-наест кола најдрагоценијих ствари натоварили и дванаест војних ре-гменти припремили. Ишао је онда тамо-амо дуже време са свом том братијом, све док поново није стигао до једног непознатог краљевства. Краљ те земље позове путника на ручак. Тамо је хлеба било у изобиљу и пуно разних јела да ти памет стане, али је најбоља ствар недостајала — чаша вина. Жедан јунак пожели га и затражи, рекавши да колико год да је скупо – платиће.

„Мили брате”, каже краљ, „и ја бих понекад попио капљицу вина и дао бих за њега највреднију ствар коју имам. Некада давно је наша земља била вински рај, али већ пет стотина година овде грозђе не рађа. Краљица Златног краљевства, чији сам ја само намесник, имала је за наше краљевство златну боцу вина, из ког је требало само да окусимо и у којој би било довољно вина за све. Али је наводно боца нестала, тако да ћемо ми на вечне векове остати жедни овог пића.”

„Пошто је тако”, каже краљевић, „можда бих ја могао да вам по-могнем. Сад сам се сетио да ми је мајка за пут спаковала једну флашу чаробног вина са речима да га тек онда начнем, када ми буде најпотреб-није. Ако желите, ја бих је вама продао за дванаест кола натоварених најскупљим стварима и дванаест регменти војске.”

„О, даћемо, даћемо, шта год затражиш, дај је вамо!”

Тада је извукао из јанџика боцу и пили су из ње колико су могли и од тада је у том краљевству заувек грозђе рађало.

Сада је наш јунак имао већ четрдесет двоја кола и четрдесет две регменте војске и могао је да се пореди са било којим моћним краљем. Тако да је пошао и путовао даље и даље из једног у друго краљевство, само до свог завичаја никако није могао да погоди.

Путујући стигне до једне шуме. Ту види како један војсковођа са бедном шачицом људства из петних жила бежи и спасава главу.

„Хеј”, довикне му, „што толико журите, куда?”

„Немој ни да питаш”, у трку ће командант војске, „бежи и ти, ако ти је живот мио. За нама иде силна армија која нас је надјачала а и нашег су краља заробили, ни ви нећете боље проћи!”

„Ма какви, само се ви без све бригае вратите, ми ћемо им се супрот-ставити. Видите да је и нас сила.”

Војсковођа најпре није хтео да га послуша, толико се тог неприја-теља уплашио, али је онда попустио и вратили су се на бојно поље. Та-мо је управо требало да погубе овог заробљеног краља, али је наш кра-љевић својој војсци наредио да одмах ударе на њих.

Избила је страшна битка — у том трену је краљевићева војска била скоро побијена, али он тад извуче свој победнички мач и удари на непријатеља, а чаробно оружје их је тако косило да је земља подрхтавала од попаданих лешева. Само је противничким владарима живот поклонио, али зато што су хтели да погубе пораженог краља, морали су да заувек остану његови заробљеници. Краљевић је поробио тако што је у њихова краљевства уместо себе поставио намеснике да у њима владају, док се он не врати или уместо себе некога не пошаље. Мислио је да ће то бити добра имања за његову браћу, ако их икада пронађе. После битке су код пораженог краља три дана славили а затим наш краљевић поново пође сам да тражи оца и завичај.

Иде поново, лута, тек одједном ненадано избије на златни пут, који већ познаје, и на ком је била и Ђавоља гостионица. Сада је све другачије изгледало, јер је управо седам година прошло како је туда прошао. Баш тако је онај старац и рекао – да ће седам година протећи док пут не пронађе, ако само пипне госпођицу. Шта год да је било, он ипак препозна где се сад налази.

Право стигне испред гостионице. Весела музика се чула одатле као и пре седам година и дозивање одјекивало:

„Хајде, уђи унутра! Уђи унутра!”

„Ево, стижем и ја на овај ђавољи плес, сад ћу!”

Тим речима се најави наш јунак, исука победнички мач и ђаволи се, угледавши га, разбеже као побеснели оставивши све тако. Тиме је ослободио своју браћу и велики број других принчева и госпoде који су у ту клопку ко зна када упали и сада су му се сви редом захваљивали.

Ишли су тројица браће право кући и најмлађи им исприча све своје доживљаје и рече им и то где је вода, само им је прећутао где је све у међувремену постао владар и која је краљевства за њих припремио.

Али како се каже – не ваља очекивати да ће се добро добрим вратити — баш тако се и десило. Старија браћа су одмах почела да смишљају како да се овог најмлађег реше. Но на крају помислише:

„Не морамо ми о томе бринути, учиниће то за нас наш отац. Ми ћемо само воду заменити!”

Најмлађи је, истина, био запамтио шта му је просјак рекао и јесте пазио на себе, водио је рачуна да никако не заспи пре своје браће, међутим једном су га преварила, тако што су се претварала да су већ уснула а он је поверовао и затим заиста утонуо у сан. Тада лукаве лисице тихо устадоше, извадише крчаг из његовог јанџика, воду су у своје кр-

чаге пресули, а у његову су насули неку смрдљиву воду из баре. И као да ништа није било, пошли су даље и ускоро су стигли до очевог замка.

„Брате”, рече ова двојица, „ти си већ пуно зла истрпео и живу воду си донео, ти први уђи у дворац, излечи и развесели оца! Ми ћемо одмах за тобом.”

И тако би. Најмлађи не слутећи ништа лоше, изађе пред оца са водом. Радост због његовог повратка била је незапамћена и још већа када је крчаг показао. Али када се отац напио смрдљиве воде, било му је сто пута горе, тако да се од бола на зидове пењао.

Тада у собу уђоше ова двојица, најмлађег излупају и још свашта невиђено пред оцем на њега слажу а украдену воду му као своју понуде. Болесни отац се и ове напио и одмах оздравио, а када се њоме умио, остаде млад као дванаестогодишње момче.

Тада је отац овој двојници све поверовао и најмлађи је још једном извукао дебљи крај. Отац њега није ни саслушао, већ га је као белосветског лажова на смрт осудио и послао са једним ловцем у шуму и издао тајно наређење да га овај тамо убије и као доказ његове смрти да донесе очи и мали прст.

Иако није хтео, ловац је морао да послуша, дошао је до краљевића и рече му:

„Отац ти наређује да без одлагања са мном пођеш у лов и да му укусно печење донесеш. Јер си га, тобоже, јако наљутио и каже једино тако ћеш своју грешку исправити, ако му донесеш укусну дивљач за вечеру.”

Краљевић послуша, поправи свој мач на боку и пође. Када су стигли у шуму, улови младу срну и рече ловцу:

„Иди и однеси мом оцу дивљач за печење!”

„Не тако”, рече ловац, „требало би да и ви овде своју душу оставите, јер ја морам вашем оцу као доказ смрти очи и мали прст да му однесем.”

„И сам видиш”, каже краљевић, „узалуд би на мене насртао, ја о боку носим победнички мач, којим могу све на свету да надвладам. Али ја знам да све ове невоље морам да прођем. Зато се врати код мог оца и реци му да си ме убио. Као доказ моје смрти однеси очи срндаћа а ево ти мој мали прст!”

То рече и одсече га.

„Али затим”, каже му, „не смеш поред мог оца да останеш да се некако не би разоткрио да сам ја још увек жив. Ево ти ово писмо, иди са њим у ту и ту земљу, тамо ће те примити као краља и тамо ћеш земљу

водити, док се ја не појавим. Иди сад, збогом, и ја ћу поћи куда ме очи поведу.”

Када ловац однесе оцу очи и мали прст, овај се јако растужи, а посебно када и он нестане, цела та ствар је родитеља тиштила још јаче. Но синови су се побринули да све што пре заборави. Најмлађи краљевић је лутао за то време по шумама, док није набасао на неки млин, где га је млинар због његовог лепог стаса и углађености примио. Овде је он млинарио седам година, све док није дошла та четрнаеста година од када је из Златног краљевства отишао.

Хајдмо сада у Златно краљевство да видимо шта се тамо десило за то време. Дуго су се поданици на све стране распитивали ко је тај што их је ослободио и где је после несао, поготово што је млада краљица за годину дана лепог сина родила. Али мало шта су успели да сазнају.

Остало је све по старом: Краљица је водила земљу, а њен син је растао као из воде, на радост свима био је сваким даном све лепши и племенитији. Мајку је непрекидно запиткивао где му је сада отац, али би она разговор увек завршила речима да ће то дознати када порасте.

Једном се момче, као и сви дечаци, играо са другом децом у дворишту, нешто су се између себе покошкали и реч по реч почели су да се ругају младом краљевићу да он ни оца нема. Овај брзине у плач и право одјури код своје матере да овога пута сад већ мора да му каже где му је отац.

Управо тада навршавала се четрнаеста година а краљица је нешто спремала и чистила у оној соби где је својевремено као зачарана лежала. Тамо пронађе међу другим стварима затурену слику свог мужа и натпис на њој како се зове и одакле је и дан када је тамо био у уклетом замку. То се у длаку поклопило са даном како је и она израчунала. У том тренутку је у собу утрчао њен син сузе лијући да му се деца ругала и да му сад она коначно каже где му је отац и да ће он поћи да га потражи.

„Ах, не треба ти да идеш да га тражиш, не треба. Ево, види, ту је његова слика, а ти си исти као да си му из ока испао. Овде пише ко је и одакле је. Послаћемо изасланике по њега.”

У Златном краљевству ова слика није могла више радости да донесе, изасланици одмах кренуше тамо у ту земљу одакле долази њихов ослободилац.

Изашли су пред старог краља:

„Ваше височанство! Ваш син је пре четрнаест година био у нашем краљевству и ослободио нас је. Допустите сада да му се захвалимо, нека се врати код нас и код своје жене, наше краљице, и код свог сина,

нашег јединог престолонаследника и краљевића. Чујемо да имате двојицу синова, а ви пошаљи онога који је био код нас.”

Стари краљ је позвао најстаријег сина:

„Да ли си ти био у Златном краљевству?”

„Јесам”, рече, „оче мој!”

„Баш си се лепо понео! Жену и сина си тамо оставио! Из ових стопа крећи и исправи своју грешку!”

Тада краљевић пребледе, али ништа не рече.

Млади краљевић је у Златном краљевству за то време дао да се направи златни пут и златни мост и рече да ће онај бити његов отац, ко дође смело корачајући посред те цесте. На крају је поставио стражу, да сваког, ко год туда буде пролазио, заустави.

Тад најстарији краљев син стиже у Златно краљевство и стигне чак до широког златног пута, али није ишао по њему јер се плашио, пошто ни други људи нису ходали туда. Стигао је до страже и ова га је зауставила:

„Стани, ко си?”

„Ја сам тај и тај краљевић, идем код ваше краљице.”

„То ће се проверити јеси ли си ти баш тај праведник”, суво ће стража, те позову краљицу и њеног сина. Краљица дође и упита га:

„Да ли си ходао по златном путу?”

„Нисам.”

„А зашто ниси?”

„Плашио сам се, нико није по њему ишао.”

„Онда си и ти исти, као и други људи”, одговори млади краљевић, „ниси мој отац.”

Краљица је погледала слику а овај је помало личио. Зато га ипак упита:

„Када си био у мом замку, реци ми, шта си ми узео?”

„Ништа”, рече, „само воду.”

„Но, драги брашо, онда нећемо нас двоје бити своји. Јер мени сем воде многе ствари недостају. А смеш ли пред ово сечиво да станеш?”

Утом извуче мач за који је мислила да је победнички, он се тргне, уплаши, падне на колена и моли за опроштај јер је то сигурно био његов брат.

Одмах су послали по другог. Отац је и овога питао:

„Да ли си ти био у Златном краљевству?”

„Био сам, оче мој!”

„Е, па лепо си се понео! Жену и сина си тамо оставио. Из ових стопа полази и исправи што се исправити може!”

Драгом краљевићу су се кости смрзнуле, али је послушно пошао. Стигао је до златног пута, али није ходао по њему, јер се плашио пошто ни остали нису ушли туда. Млади краљевић на то рече да ни овај неће бити његов отац, јер да је прави – ни пут, а ни мост, не би штедео од гажења и није му пошао у сусрет. Краљица узме мач и слику и изађе. Овај је мало више личио на слику, зато га упита:

„Када си ти би у мом замку, шта си ми узео?”

„Ништа”, рече, „само воду.”

„Ниси у праву, јер мени још пуно тога недостаје. Али кажи ми где је онај ко је био овде, јер тај мора да је неко теби јако близак?”

„То је био”, почне лагано да се извлачи, „мој најмлађи брат, али је он остао код куће болестан.”

„Болестан?” зачуди се краљица, „како се могао разболети онај ко је ове воде пио? Она од свих болести лечи. Да ли би ти смео да станеш испред овог мача и да кажеш да је заиста болестан?”

Извукла је мач, а он преплашено падне на колена, моли за опроштај.

Тада цело Златно краљевство устаде на ноге, млади краљевић скупи огромну војску и затражи од старог краља његовог најмлађег син, иначе ако им га не да, да ће му целу земљу опустошити а и њега ће усмртити. Ужасан страх је обузео целу земљу а стари краљ тек сада зажали што је нажао учинио свом најмлађем сину.

Глас о страху и трепету долетео је чак до далеког краљевства које је сада водио ловац, а који је краљевића требало да убије а ипак му је живот поштедео. Он помисли. Сада ми више неће наудити, ако им кажем истину. Оде зато код старог краља и исприча му како је заправо било са његовим најмлађим сином. Једино није умео да му каже где је отац. Краљу је наједном лакнуло и камен му је са срца пао.

„Само”, рече, „како да га пронађемо?”

„Ни то ваљда неће бити тежак задатак”, предложи ловац. „Ви знате да је он најлепши човек на свету. Разгласите то на све стране да ако неко зна где се налази такав и такав младић, да га одмах код вас доведе и да ћете га богато наградити.”

Како се тај глас брзо на све стране, до најмање рупе, пронео, млинар, код ког је краљевић живео, је препознао да то неће бити нико други, већ овај његов усвојеник. Једнога дана га је добро напио и код краља обезнањеног одвезао. Радост је тек сада била велика. Млинару су наградили, отац је сина изгрлио, а браћа су на коленима морала да га моле за опроштај.

Када је млади краљевић схватио о чему се ради, наредио је да се спреми златна кочија и у њу да упрегну јелени златних рогова. Намести

о боку свој победнички мач и тако крене у Златно краљевство. Стигавши до златног пута право је по њему све са својим јеленима касао и одважно пређе преко златног моста. Но ту га је стража заустави:

„Стој, ко си?”

„Ја сам краљ тих и тих краљевстава!”

„Можда”, посумњају, „али да ли је заиста тако, видећемо када то наша краљица потврди.”

Убрзо стиже краљица са својим сином, сликом и мачем. Краљ је био врло наочит и млад, исти као на слици, зато краљица упита тек толико:

„Одакле си, младићу?”

„Тог и тог краља син, тих и тих земаља господар.”

„Да ли си ти био у мом замку?”

„Био сам.”

„Када си био овде, реци ми, шта си ми узео?”

„Чаробну векну хлеба.”

„А где је сада?”

„Тамо и тамо у оној земљи сам је предао. Од тада имају хлеба у изобиљу.”

„Добро, и шта још?”

„Боцу вина. Тамо и тамо сам дао да је попију и од тада имају вина и више него што им треба.”

„И то је добро, а шта има даље?”

„Узео сам ти и победнички мач, о чему ти не знаш, јер сам свој на његово место ставио.”

„То ћемо”, рече, „сад проверити. Извуци своје оружје и брани се!”

У том трену краљица га мачем нападне, али пошто је младић био прави, чим је победнички мач извукао, краљици је из руке испао онај што га је држала и она је схватила да се надјачана.

Паде му у наручје, дотрчи и његов син, изгрли га и дуго, дуго су се поздрављали. Онда су приредили велику свадбу, којој су и његов отац и браћа присуствовали и сви краљеви овога света били су присутни и сви су овоме једном вечну послушност обећавали. Своју браћу је поставио у оним пораженим краљевствима за краљеве а сам је владао и над њима и над свима осталима а можда влада и дан-данас, ако није умро а ако његов син није од њега краљевство наследио.

Али то је, ето, онај стари просјак заборавио да ми каже до краја, који од њих двојице сада влада, јер су нам се путеви раздвојили, тако да ја сад не могу са сигурношћу да вам кажем.

Три златне крушке

Давних дана, и то је морало бити прадавно, јер се тога више нико жив не сећа, живела је једна чаробница, прекрасна и пребогата, на свету јој не беше равне. Њену руку тражила су многа господа, али она ни за кога није хтела да пође.

На крају, када су јој обични просци дојадили, објави да ће се удати само за онога, ко ће умети три пута заредом да јој се сакрије – али тако да га она не може пронаћи, па све и да је у питању макар какав просјак. Тада су почели бројни младићи да се јављају, али је она сваког умела да нађе, где год би се овај завукао. Зато су престали да се са њом играју жмурке.

Тек се једном појави неки ђувегија огрнут гуњем, ког су, баш зато што је гуњ носио, тако и звали – Гуњач. Он јој се представи и упита дали и даље стоји иза својих речи.

Гордој чаробници се није допадао гуњ на ђувегији, али је и ово прихватила, пошто је веровала да Гуњач никако не може бити већи чаробњак од ње.

Но Гуњач беше нарочити мајстор. Најпре се претвори у рибу и на сред мора спусти се чак на дно. Она би увек погађала рано ујутру, тако и сада беше. Пошто се добро наспавала, изађе из свог замка на сред баште, погледа око себе и нагађа:

„На земљи те нема, на небу те нема; где ли си? У мору си, на дну си – изађи!”

Хтео-не хтео, морао је напоље, тако да му прво сакривање није успело.

Тад и она помисли да је Гуњач, изгледа, већи враголан од ње.

Следећег дана претвори се у птицу и полети високо изнад облака. Она изађе у башту, стане и осврне се по њој:

„На земљи те нема, у води те нема. Где ли си? У ваздуху си, птица си, спусти се доле!”

Хтео-не хтео, морао је да долети и тако ни овога пута његово сакривање није пуно вредело.

До трећег дана је Гуњач непрестано лупао главом где би могао да се сакрије; међутим није ништа успевао да смисли. Трећег дана раном зором шета по башти удубљен у своје мисли и заборави о чему заправо размишљао. Тек наједном види како чаробница излази кроз врата у врт да погађа. Брзо се сабере и у трен ока постаде каранфил у леји поред стазе. Она баш туда иде и уочи прелепи цвет.

„Охо”, радосно ће, „откуд мени овај лепи каранфил, зар је преко ноћи процветао?”

Откине га и помирише. Стане насред баште, осврне се наоколо и процењује:

„На земљи те нема, на небу те нема, у води те нема, не знам где си, реци ми?!”

„Ту сам ти, моја мила!”, и претвори се у њеним рукама у двоструко лепшег младића него што је био.

„Хоћеш ли сад већ”, упита је, „бити моја?”

„Не још, нећу ако ми до ујутру из седме земље не донесеш брашна за свадбене колаче!”, довикне му бежећи од њега; утрча у замак и добро све замандали.

До ње се више није могло доћи, тако да је само о томе размишљао како да јој брашно донесе. То није била лака ствар, пошто је седма земља била врло далеко, а тамо је жито још увек на корену стајало.

Имао је Гуњач једног стрица, великог вешца, а овај је имао таква колица, која га када се у њих седне, одвезу те где год треба. Оде он код свог стрикана, затражи колица, седне у њих и истог часа појави се у седмој земљи. Нареди да се жито покоси, повеже, намлати, успут у једном млину га самеље, те ујутру стане пред дворцем чаробнице са готовим брашном.

„Хоћеш ли сада за мене поћи?”, довикне јој у замак.

„Не, нећу, једино ако ми до зоре од оног грожђа, што расте иза црног мора, вино наточиш и донесеш!”

Тек толико му каже с прозора и још боље све позакључава.

Чак преко мора да се оде, то није била шала! Али и сада су му колица помогла и за тили час стигне где треба.

Гуњач вина нагњечи, у бурад га преточи и на свитању, док је чаробница још спавала, куцне јој је на врата.

„Хоћеш ли сада”, пита је „бити моја? Ево ти вина!”

„Била бих луда да пођем за таквог одрпанца!”, огласи се изнутра. „Нећу ићи док ми из седамдесет седме земље три златне крушке не донесеш и док толико богат не будеш, као што сам ја!”

Онда се још јаче забрави врата.

Гуњач је знао да овога пута ни колица неће бити од помоћи. Пође зато сам по брдима и долинама у седамдесет седму земљу. Иде тако, хода по планинама. Стиже до једног човека, који већ бог зна колико година стално око једног дрвета на ливади у круг трчи и још није могао да се истрчи колико је желео.

„Помоз’ бог! Шта то радиш, човече?“, упита га Гуњач.

„Шта бих радио, трчим?! Јер ме нико у службу није примио да трчим за њега!“, рече овај.

„Хајде са мном; натрчати ћеш се до миле воље!“

Он на то пристаде, сад су већ била двојица и пошли су.

Иду, иду; стигну поново до једног другог пријатеља. Девет великих хлебова стајало је испред њега а он запомаже на сав глас:

„Гладан сам!“

„Што не једеш, “, питају га, „пред тобом је гомила хлеба?“

„Јао, то је за мена као псу мува!“

„Но, добро, пођи са нама, тамо ћеш се најести!“

И тако, била су тројица и ишла су.

Иду, иду; дођу до трећег пријатеља. Овај седи испред велике ватре огрнут са девет дебелих крзнених капута и стење:

„Помагајте, људи, хладно ми је!“

„Ама, побогу, седиш поред ватре и добро си утопљен“, кажу му ови.

Но он на то још јаче зацвокоће зубима, јер, каже, само што се није у лед претворио.

„Хајде са нама, тамо ћеш се угрејати!“

Сад су била четворица и ишла су.

Иду, иду; наиђу на још једног како седи поред бунара а за њима тече Дунав, и несрећно вапи:

„Жедан сам! Пио бих!“

„Што не пијеш?“, чуде се, „па пиј! Ево ти воде!“

„Ово је за мене мало. Скапаћу од жеђи!“

„Хајде онда и ти са нама у седамдесет седму земљу, тамо ћеш жеђ угасити!“

Пошао је с њима и пети. Не задуго стигоше до седамдесет седме земље. Тамо је било голих планина, тек на једном врху стајао је краљевски замак. Пошто их је било петоро, а све добри гости, представише се краљу и затраже од њега три златне крушке.

„Ко сте ви“, пита их краљ, „да тако из чиста мира дођете и од мене тражите златне крушке?“

„Мене је”, рече Гуњач, „та и та чаробница послала да јој донесем, а ово су такви и такви моји пријатељи,” и исприча му све како су то необични људи.

„Ако сте ви таква братија”, на то ће краљ, „крушке морате најпре заслужити, тек онда ћете их добити! Ја управо спремам свадбу свом сину. Недељу дана моји пекари и кувари пеку и кувају и до сад су свега наспремали, једино ми гостију нема. Ако ви мени госте из девет земаља сазовете, онда ћете и три златне крушке добити. Но ако то не учините, наредићу да вам кожу наживо одеру.”

Е да, претрнуше ови. Тако су им трнци по леђима јурцали, као да им кожу већ с леђа скидају, јер девет земаља у једној ноћи обићи, то баш и није у комшилук скокнути!

Једино се стонога, што је стално око дрвета јурцала, нимало није уплашила. Рече краљу да припреми позивнице за своје госте.

„Писма су спремна!”, рече краљ и пружи му целу хрпу, а било их је толико да их није било могуће ни избројати.

Тркач се до по читав дан све до вечери врзмао по дворишту, те око замка, и никако да пође. Сви су га пожуривали у бојазни да неће стићи, али их он умири да има још довољно времена. Када осети да дува вечерњи ветрић, тад тек крене а већ иза поноћи носећи одговоре и раногутарњи поветарац стиже.

Зором раном пођоше сви пред краља и затраже да им сад већ да три крушке.

„Ма, даћу вам их, хоћу, али мени моји гости пишу да не могу стићи на свадбу. Па ви, ако желите то воће, морате све ово до сутрадан да поједете и попијете шта су моји пекари и кувари спремили, иначе ћу наредити да вас погубе.”

Тамо су их иначе хранили као врапце, а сад је одједном требало да поједу пуне оставе хлеба, колача и печења? О таквим количинама јела у животу нису сањали, али је свега било у таквом изобиљу да се њима ипак чинило да ће их сутра погубити.

Само се ждероња није уплашио. Док су остали помало штрпкали печења и колача, он је све остало стаманио. До вечере су поново огладнели, али се бар овај њихов мало заситио.

Следећег дана изађу пред краља да питају за три крушке.

„Крушке, па крушке”, прсне краљ, „ви само то хоћете? А ја сам наредио још пре три дана да за вас наложе велику гвоздену пећ церовином; ако унутра у њој преспавате, сутра можете сами поћи да их уберете”, и заповеди да се удаље.

Како им је било!

„Нема спаса”, очајно ће, „сви ћемо несумњиво изгинути.”

Јер се до те пећи од огромног, снажног пламена није могло ни прићи. Тада су један другог напали и почели да се узајамно оптужују и ко је кога овамо звао и да ће сад ни криви ни дужни изгорети као пилићи на ражњу.

Само их је онај у крзним капутима умирио:

„Што се ви свађате? Боље би било да изађете у двориште и суварке за ватрицу накупите, иначе ћемо се ове ноћи тамо прехладити.”

Нису га слушали и наставили су да се чаркају између себе. Дође вече, поведу их до пећи и гурају унутра:

„Хајде”, кажу им, „улазите!”

Њих је већ издалека пекло, жарило, скоро да им је кожа попуцала.

Тек наједном онај у крзним капутима ускочи у пећ, задрхти, девет пута се затресе, сву топлоту у себе упије и настаде хладноћа да се смрзнеш.

Када више није било ватре и остали су за њим драге воље ушли, али су се ипак преварили, јер су се у њој умало посмрзавали. Онај у крзним капутима запали у једном углу ватрицу и греје се на њој, а остале није пуштао ни да јој приђу. Тада су такву халабуку и штабарц, цичу и вику подигли јурцајући од зиме, да ни краљ није могао да спава.

Ујутру краљ пита каква је то силна дрека била ноћас. Кажу му да су галаму правили они у пећи. Његово височанство није хтело да поверује да нису изгорели до пепела. Тек када су испред њега стала сва петиорица, онакви какви су били, а четворо дрхти од зиме.

„Видим”, рече краљ, „да вас другачије нећу савладати. Идите и уберице златне крушке!”

Стража их поведе кроз планине и дуго, јако дуго су ходали, све док их нису довели до једног огромног језера.

„Тамо је”, кажу „насред језера ливада и на њој стоји једно стабло, на чијем врху расту три златне крушке. Ако сву воду из језера попијете, узмите и плодове! Другачије нећете стићи, јер ова вода никог не пушта на острво.”

„Како ћемо толико воде попипити?!”, уздахнула су прва четворица и већ су у својим мислима од крушака одустајали, јер је језеро било толико велико, да се дрво крушке на средини није ни видело а такве количине воде нико не би могао да попије, то је већ било немогуће.

„Но, хајде, пијте!”, подстакне их овај што су га поред Дунава затекли.

„Хајде ти пиј, ако си се за то родио!”

„Само да знате да ћу коначно угасити жеђ!”, рече, спусти се поред језера и испије га у сласт као да је пехар вина. Затим устане, обрише рукавом уста и рече:

„Ох, како сам се налокао!”

После су по копну ходали до ливаде и под стабло крушке а када су стигли, златни плодови Гуњачу сами од себе падну у руке, требало је само шешир подметнути. Када су воћке отпале, тог часа и дрво и шума нестадоше и све се претвори у рашчарано краљевство. Путем како су ишли, људи су дочекивали, Гуњача као свог ослободиоца и владара, а лепа чаробница је онда већ радо пошла за њега. Сви су били срећни и задовољни: и онај што се натрчао до миле воље, и гладан који се коначно најео, и смрзнути што се угрејао, и жедан који се напоскон напио, а посебно Гуњач јер је постао краљ и добио младу жену.

Дванаесторица браће и тринаеста сестра

Имао је један краљ дванаест синова. Младићи су били леви, наочити, израсли попут јела и толико су један на другог личили, да би свако на први поглед препознао да су рођена браћа. Заиста се нису по много чему разликовали, пошто су годину за годином један по један долазили на свет. Родитељи су их све волели, али је најмлађег мајка ипак волела највише и никада се није видела туга на њеном лицу, кад год је ово своје најмлађе чедо погледала. Што су више расли, то је родитељска радост била већа.

Једном је краљицу почела да обузима туга и ни онда јој се лице није разведрило, када је свог најмлађег сина угледала. Синови су је вазда питали зашто је тужна? Зар у њима радости више не налази? Али им она ништа на то не рече. Једном је краљ разговарао са краљицом у башти и она се још више растужи. Тада јој приђе најмлађи син.

„Мајко, реците ми, што сте већ неко време тужни?”

„Сине мој мили”, рече му мајка, „ако ти кажем – неће бити добро, ако ти не кажем – биће још горе.”

„Боље ви мени реците шта је у питању?”

„Рећи ћу ти, хоћу, боље би било да ништа не морам да ти говорим! Али сад како је – тако је. Видиш, сине мој”, причала му је даље, „вас је дванаесторица браће а сестру нисте имали, нити је сад имате; а то је и ваша и наша срећа. Јер је ваш отац једном давно морао да обећа да ће само дотле своје синове оставити у животу, док му се не роди ћерка; како његови синови никада не би дознали да су сестру добили а његова ћерка да никада не сазна да је имала браћу. Сада ја живим у нади, али чини ми се да овога пута нећу родити сина, већ кћер. Ако добијем девојчицу, ви морате да погинете. Ваш отац вам ништа неће рећи, већ ће вас послати у наш други дворца, као да ви пођете пре нас. Наредиће да вас тамо побију још те ноћи, када вам се сестра роди. Али ја не бих волела да ви изгинете. Тако да, види, немој ником ништа открити, чак ни браћи, док сте још код куће! Зато што би и мене могао да погуби. Када вас отац пошаље, ви послушајте и идите! Тамо ћеш

рећи браћи шта је посреди. А када већ стигнете, сваке ноћи од горе гледајте у прозоре нашег замка! Ако видите на прозору да тринаест свећа гори, то значи да вам се родио тринаести брат и тада ничег не треба да се плашите, али ако видите да је само једна свећа, бежите главом без обзира! Биће то знак да вам се родила сестра и да је отац на вас послао крвнике. Тамо ћете наћи све што вам буде требало за пут и само крените!”

После је дуго плакала због овог свог најмилијег сина, а он је мајку тешио да ће можда на крају све на добро изаћи, чак иако буду принуђени да беже од оца, да ће тако барем света искусити а једнога дана, када отац умре, они ће се вратити.

За неколико дана отац позове код себе својих дванаест синова и овако им каже:

„Синови моји, ваша мајка је некако болесна, и сами видите да се већ неко време мучи. Њој је потребан мир а поред вас толико у кући никада није тишина. Идите ви у онај наш други замак, тамо можете до миле воље да се забавите и поиграте, док вам мајка не оздрави. Затим ћу вас позвати.”

Синови послушаше, узеше своје оружје, опросте се са родитељима и оду у други замак. Тамо им најмлађи брат исприча шта је прави разлог њиховог одласка и шта би требало да раде. Тако да су сваке ноћи – до поноћи прва двојица, после поноћи друга двојица, стражарили, како би знали шта има ново на очевом двору? Прве две ноћи се ништа није десило, али се треће ноћи појавило само једно светло. На тренутак су сачекали, хоће ли се упалити још, али више се ниједна свећа није упалила. Брзо поскакаше, узеше оружје и новац, поседаше на коње и дадоше се у бег.

* * *

Пошли су у друге земље и тамо су стално све даље и даље ишли, како их њихов отац никада не би стигао. Дуго су путовали и потрошили су сав новац, распродали су после и коње и краљевску одећу и оружје. Дроњави, прљави и изгладнели стигли су на крају до неких високих планина. Тамо су наумили да чим пређу шуму, ступе у службу неког краља, јер су мислили да их тамо отац више неће пронаћи.

Али се шума некако одужила. Ишли су три дана, три ноћи, и још увек су у све гушће и гушће растиње улазили. Путева, ни стаза није било, само су се кроз честар за дивљим зверима провлачили. На крају

су се тако изморили да од ходања и глади даље нису могли, стигоше на једну чистину. На том пропланку на самој средини стајао је један стари, прастари дворац. Испред нега и иза њега само високе планине! Дуго су чекали хоће ли се неко појавити из палате, како би видели какво то створење у њој живи; али није било нигде никога, чак ни врабац на крову није зацвјетио. Предвече су се охрабрили да уђу.

У замку је било све отворено, али и ту је било све пусто – нигде живе душе! Посред замка дворана а у њој дугачак сто од храстовог дрвета и ком је било за дванаест особа постављено а поред сваког тањира по комад сувог хлеба. Браћа су дограбила да га једу јер су од глади већ једва стајала на ногама; сем најмлађег који их је опоменуо да туђе не ваља дирати, и да најпре треба да пронађу ко је сто поставио. Отварали су редом врата одаја. Биле су то мале собе а у свакој по сломнати кревет, поред њега столица а на зиду сиротињска одећа и оружје: све тако, као да је за најстаријег брата спремно. Иза прве одаје беше друга, иза друге трећа и тако до дванаесте и све су биле откључане, у свакој кревет, столица, оружје и одећа; само је тринаеста одаја била затворена. Кроз кључаоницу су видели да тамо златна столица стоји до врата, поред зида златни креветац а по зидовима златна женска одећа. Покушавали су и покушавали да уђу у њу, како би сазнали ко у том замку живи; али та врата се нису могла отворити, нити их развалити није било могуће. Лупали су, звали, у нади да ће им се неко одатле јавити, али се унутра ништа није ни померило. Тако да су се договорили да ће се у овај пусти дворац они уселити и да ће одаје редом између себе поделити: најстарији ће у прву и тако редом, најмлађи је добио дванаесту.

Тек тада су се вратили у велику дворану да поједу по парче хлеба. Тад приметите да је у свим тањирима насута и супа. Донели су свако своју столицу из собе и све што су пронашли на столу, у сласт су појели. После супе само им је на сто дошло сваком по парче меса, после тога још нека проста храна. Чудили су се откуда све то, ако у овом замку нема ни кухиње, нити било шта друго, али сада нису баш пуно о томе ни размишљали, после толиког гладовања, једино им је било важно да им stomаци више толико не крче. Појели су све, као да је туда мећава прошла. После вечере су полегали на спавање и уснули су са тим да – било у току ноћи или ујутру – биће шта мора бити!

Када су се пробудили следећег дана, сунце је већ одавно било изашло. Обукли су нова одела, опасали оружје и пошли у велику дворану да се поздраве. Тамо су на храстовом столу поново пронашли дванаест парчета сувог хлеба и свеже воде. Јели су слободно и почели су један

другом своје оружје да показују, хвале и испробавају. Забављали су се тако и живели у том дворцу већ неколико дана и стално су очекивали да ће се неко појавити. Али је у замку сем њих све остало пусто. Они су само о томе мислили да ће овде бити најбоље скривени од оца, да имају своје оружје и да им ништа неће фалити. Та проста храна, на којој су до сада живели, им и није била баш по вољи, јер су као принчеви на печења били навикли, али су мисли да дивље звери наоколо има довољно, и да ће и сами нешто уловити. Зато су и пошли су у лов. Већ првог дана имали су среће и до вечере је свако од њих у дворану унео понеку уловљену дивљач – било птицу, зеца или срну. Хвалили су како ће им то пријати, кад уместо каше и паленте за сутра припреме печење. Али ујутру у дворани од уловљене дивљачи ни трага, нити је увече нешто од тога дошло на сто, поново само проста храна и суви хлеб. Тако је то ишло дан за даном, недељу за недељом. Уловљена звер би сваке ноћи нестајала а печења на трпези никада није било. То је многима већ досадило, јер као шта ће они краљевски синови овде у беди живети, када им негде другде може бити боље – и су хтели да пођу даље. Само најмлађи им то није допуштао, и рече им да овде бар пар година сачекају да отац престане да их тражи и да их заборави. Тако су живели целих дванаест година у сталном сиромаштву и на бедној сиротињској храни. Сем ако би ту и тамо у току лова понеку пернату дивљач или зеца испекли, онда би успели и понешто мрсније да поједу. Али су се стално на своју сестру жалили и претили у разговору међу собом да ће је убити ако им некада доспе у шаке пошто они, невини, због ње у оваквој немаштини морају да живе.

* * *

За то време код куће њихова сестра је порасла и процветала у праву лепотицу. Родитељи су полако заборављали на синове, толико мило је било ово њихово девојче и тако умиљато је својим цвркутом и песмом цео двор забављало. Отац и мајка су сијали од среће кад год би своју девојчицу погледали. На њиховом двору нико није смео ни да зуцне да је некада имала браћу. Али ова брбљивица чим је мало памети добила, није престала да врти у круг једно те исто, да ли она заиста није браћу никада имала и да је њој пусто што је јединица и што нема ни брата ни сестру да се са њима поигра. Покушавали су све те мисли да јој све из главе избију, али се она није дала. Највише је мајку умарала и дан за даном није престала да је запиткује:

„Мајчице моја, реците ми, зар ја стварно брата никада нисам имала, нити ћу га имати као сва остала деца што имају браће и сестара?”

„Ах, кћери моја, немој ме то стално питати, ти си сама у нашој породици и то је тако.”

„Али није тако одувек било, зар не?”

„И да јесте и да није – шта те брига, тебе то неће обрадовати!”

„Хоће, мајчице, обрадоваће ме, само ви мени коначно реците!”

Тако се та прича понављала све док јој мајка не исприча све о њеној браћи, какви су били, шта су радили, како су у далеки свет пошли и како је отац на све стране за њима потрагу слао.

„Али зар их стварно, мајчице моја, нико није могао пронаћи, где су нестали?”, питала је девојчица.

„Нико их није нашао, кћери моја!”

„Онда ћу их ја наћи, као да је то нека велика ствар!”

„Баш је велика, пуно војске их је тражило, па опет ни у траг им нису ушли. Како ти мислиш да поћеш, ти си тек једна мала девојчица!”

„Ја сам довољно велика. Ићи ћу од једног до другог села, од куће до куће и свугде ћу питати: да нисте видели дванаесторицу браће како путују? А када им кажем да сам ја њихова сестра и да би хтела да их нађем, мени ће добри људи, који су их видели, све рећи. Нису ваљда у земљу пропали, да их баш нико никада није видео?”

Тако би девојчица мајци дуго причала, како ће своју браћу тражити да на то није дошао краљ главом и брадом и питао о чему то она поново цвркуће. Девојчица му право у очи рече да она иде у бели свет да нађе браћу.

Краљ је на све могуће начине претио и молио, бранио и одлагао њен полазак из дана у дан, а краљица је плакала и ћерци говорила да не иде, јер коме ће се она онда радовати, када ни ћерку не буде имала, али она није допуштала ни да је уплаше, ни да је разувере и чврсто је наумила да иде за својом браћом. Држ-недај, допусте јој родитељи на крају, и новцем и бројним слугама је опреме и пусте је да оде у далеки, непознат свет.

* * *

Ишла је од села до села, из земље у земљу — али за њену браћу нико никада није ни чуо, нити их видео. Мало-помало и новца је понестало, а слуге су је један по један напуштале, јер нису били вољни да са њом немаштину и муке трпе. Сама самцијата као палац путовала је и према планинама у којима су њена браћа живела.

Трећег дана како је шумом ишла, стигне и до старог дворца. Уђе са намером да ће тамо да се распита о својој браћи. Они су управо били у лову а у палати ни живу душу није затекла. У великој дворани видела је за дванаест особа постављен сто и поред сваког тањира по парче сувог хлеба. Дограби један комад с краја и поједе га. Затим пређе свих дванаест собица и стигне до тринаесте. Та јој се сама отвори, она уђе унутра и иза леђа у том часу зачује тресак, шћућури се под златну столицу код врата.

Дванаесторица браће су управо стигли из лова. Нису ништа приметили, само када је најмлађи сео да вечера, види да му нема хлеба!

„Неко ми је од вас хлеб сакрио”, рече, „вратите ми га!”

„Ма, ко би ти хлеб скривао?”, руга му се најстарији, „ћути и једи шта имаш.”

„Али нема га; погледај, нема ништа поред мог тањира. Ако ми га нисте сакрили, онда сте га појели”, жалио се овај.

„Ко би се за твојим хлебом помамио? Не започињи!”, одбрусе му браћа.

„Ма, знам ја”, каже овај, „вама ово што имамо овде, никада није било довољно, ви сте стално жалите да од глади цркате. Али и ја имам само колико и ви; а сада ми и то узимате.”

Реч по реч таква је свађа избила између њих због мрвице сувог хлеба, да су били у стању да један другом очи ископају. Дигла се галама коју је и њихова сестра у тринаесту собу чула и све шта су причали међу собом. Тада су највише против ње викали, да је она крива за све, јер да ње није, били би дан-данас мирно у својој кући живели и то краљевски и не би се толико мучили. На крају, пошто су се искукали и посвађали, грижом савешћу морени свих једанаест су му јасно рекли да му они хлеб заиста нису узели.

„Ако је тако”, рече, „онда је овде био неко и узео. Хајде да га потражимо! А када га нађемо, на месту ћемо га убити, јер шта он мисли да може так тако да нас посвађа и да нам последњи комад хлеба отима.”

Истог часа су сви поскакали. Претресли су сваки ћошак у дворцу, али ништа нису пронашли, јер у тринаесту собицу они и даље нису могли да уђу. Потрага им је на крају досади и оду свако у своју одају на спавање.

Док се скидао, најмлађи зачује у тринаестој собици дисање. Тада помисли да је пронашао лопова, јер у тој соби до тада ни мува није зуцнула. Прислони уво на кључаоницу и дисање се још јасније чуло; гурне

врата која су му се сада сама отворила. Угледа прелепу девојчицу, која је ликом личила на њих. По тој сличности је одмах схватио да је то њихова сестра. Тихо јој се обратио и упитао је ко је и зашто је дошла?

Тада му све призна. Да је она њихова сестра и да се јако намучила да их пронађе; али да се уплашила и да се зато није јавила, пошто је чула како се свађају и прете, јер она је морала да поједе парче хлеба, била је већ на смрт гладна.

„Не брини, сестро моја”, умири је на крају брат. „Но ипак биће боље да останеш овде, све док те не позовем да изађеш; решићу са браћом да они теби не науде. Сутра ћу их мало дуже задржати у лову, док супа не стигне на сто, ти сваком по мало хлеба одломи и мало супе поједи! Видећемо шта ће на то рећи.”

Следеће вечери, када су се браћа вратила из лова, свима је било откинута парче хлеба и сваком је мало супе из тањира фалило.

„Охо!”, рече сад најстарији, „овде ипак има неког; ево видите, свима нам и хлеба и супе фали. Немојмо јести, него хајдмо ми да га нађемо! Ми њега морамо ухватити и убити.”

„Али”, тада рече најмлађи, „шта ако је то неко из наше породице, можда наша сестра?”

„Да! Тек њој не бисмо опростили. Она је крива за сву нашу невољу. Нађимо је да је за главу скратимо, ако је то заиста она”, викала су браћа.

Најмлађи их је обуздавао да сачекају, зар стварно могу да буду тако окрутни и да рођену сестру убију — али остали на њега нису обраћали пажњу. Исуकаних мачева разбежали су се по целом замку, тобоже ко је први пронађе, треба одмах да је прекоље. Сирота сестра је стрепела у тринаестој собици и само је чекала хоће ли је заклати; али браћи није ни пало на памет да уђу у тринаесту собу, јер се у њу ни иначе никада није улазило.

После дуге узалудне потраге легли су да одспавају а ујутру су поново сви отишли у лов. Када су се увече вратили, поново је свима недостајало хране, али овога пута су им и кревети били разбацани.

„Морамо је пронаћи и убити, ово што нам ради, је неподношљиво”, претили су.

Најмлађи поново почне да их умирује:

„Али”, рече, „ако је то наша сестра која нас је годину дана гладна и жедна тражила и која је дошла да нас пронађе и да нам каже да се вратимо кући јер нам отац више неће наудити?”

„Ако је тако, онда бисмо јој све опростили”, кажу браћа.

„Онда дођите, ево је!”, рече најмлађи.

Тада их одведе у тринаесту собу и ту сву се сви са сестром поздраве и замоле је за опроштај што су њој, ни кривој ни дужној, толико претили; и до неба су јој се захваљивали што је дошла да их избави.

Још су те ноћи тамо спавали а ујутру су из сестрине собе узели злато за пут а из својих оружје и сви заједно пошли су из замка, нису се ни осврнули. Тада се управо навршила тринаеста година од како су живели тамо и како их је сестра тражила.

Када су пошли да излазе, огласи се глас из угла:

„Зар одлазите”, рече, „и нећете ми се ни одужити што сам вас толике године хранио?”

Осврну се — а иза њих стоји старац, сед као голуб. Истог часа се сви вратише до њега и упиташе га како да му се одуже?

„Децо моја!”, говори старац, „рећи ћу вам како треба да ми се одужите; али најпре ме саслушајте ко сам и зашто сте били овде. Ја сам, као што видите, рођени брат вашег оца; ја сам га подигао и увек сам према њему био добар, а он ме је заузврат из краљевства истерао. После сам као најбеднији сиромах са своје две руке радио, док сву ту храну нисам зарадио, којом сам вас тринаест година хранио. Своју земљу сам зачарао у претворио је у ову пуну шуму и уклету планину, а вашег оца сам проклео да никада среће не нађе, чак ни у својој деци, док ви овде о глади и беди за све његове грехове не платите, јер је неко морао да истрпи. Ви сте све то поднели и сада можете срећно да владате. Колико собица има у овом мом замку, толико дворова има широм мог краљевства; свакоме дајем по један. Али морате да учините још нешто. Најмлађи међу вама ће мени одрубити главу.”

Дуго нису хтели да пристану; али када им старац на крају нареди да тако мора бити, најмлађи му је одруби.

Оног часа када му глава отпадне, старац се у прах распе, а пуст замка пропадне и нестане заједно са њим; око њих се рашчара земља и појави се диљем краљевства тринаест замкова. Дванаесторица браће су својих дванаест замкова заузела, док је тринаеста сестра – ишла у тринаести у ком је већ своје родитеље затекла.

Радовали су се поново сви заједно дуго и јако.

Уклета шума

У једној маленој кућици живела је сиромашна удовица са своја два сина који су један на другог личили као јаје јајету. Рођена мајка их не би разазнала. Браћа су се у свему лепо слагала а она их не би дала ни за шта на свету. Тако су пролазиле година за годином и свима беше добро.

Али када су момци стасали и видели да други већ полазе у свет, и они осете да их вуче од куће. Једнога дана рекоше мајци да би и они хтели да виде великог света. Но њој то не беше по вољи:

„Ах”, рече, „зар вам није добро код куће, зашто желите да идете у свет? Ко зна шта би се тамо могло да вас задеси. Најбоље ће бити да останете овде и да ме не остављате саму!”

Међутим, сво то убеђивање није било од велике користи. Оно што су једном наумили, више ништа није могло да им избије из главе. Јадна мајка је даноноћно плакала и целу кућу је сузама поквасила.

„Ах, мати љубљена”, тешили су је синови, „не плачите толико. Не брините за нас, нисмо ваљда први који одлазе да виде света, ето нас за три године назад. Набавили смо вам све што ће вам требати за то време.”

У кућу су надносили жита, брашна, хране, масти, дрва... да свега има довољно за три године. Када то мајка виде, би јој је нешто лакше око срца и почне и она њима те ово те оно да спрема за пут.

Све је већ било спремно, само је још неко добро печење недостајало.

„Децо моја, могли бисте”, рече, „часком да уловите нешто, — без мяса бих вас нерадо пустила.”

Ишли су шумом од јутра до поднева, од поднева до вечери, али баш ни на какав траг нису наишли. Намерили су да се врате кући.

Тада са супротних страна излетеше два вука и нападну један другог. Браћа и јесу и нису хтела да пуцају:

„Ако не погодимо обојицу”, рекоше, „могао би онај други разјарени вук, ког смо промашили, да нас нападне. Хајде да пробамо да им бацимо по комад сланине и хлеба.”

Када су им то бацили, вукови су престали да се боре и као пси тихо пођу за браћом и лепо их до куће испрате. Вукове су затворили у стају, а они су ушли у кућу.

„Шта сте уловили?“, упита их мајка.

„Ништа нисмо уловили“, одговоре, „али смо довели два вука која смо у стају затворили.“

„Јао, тешко мени“, јавукне мајка, „оде моја крава! Брзо, трчите да је одбраните!“

Потрчаше сви у стају, али тамо кравица лепо стоји на свом месту а вукови мирно седе у ћошку. Преко њушки су им биле навуче корпе. Њима то беше баш чудно.

Следећег јутра су поново кренули у лов, али ни овога пута нису имали среће, већ су само у повратку видели два медведа како се међусобно кидају. Бацили су им по комад сланине и хлеба и тада су медведи престали да се нападају и пошли су за браћом њиховој кући, где су их затим у стају затворили.

Када је чула за медведе, мајка се поново јако уплаши, али су пошли да погледају и опет је било све мирно а медведи су на њушкама имали корпе.

Ни трећег дана нису ништа уловили, само су ухватили два лава, која су се међусобно гребала. И њих су умирили и одвели где и ове пре њих.

„Колико видим“, рече мајка, „ништа од вашег печења!“

Спаковали су у торбу чега је било. Са мајком су се лепо поздравили, а звери су повели са собом.

* * *

Три дни и три ноћи ходала су браћа заједно и тако стигоше до раскрснице. Тамо је расла липа.

„Брате мој“, рече старији, „на међи смо, овде треба да се растанемо. Ти иди онуда, а ја ћу кренути овим путем. Али овако ћемо, када се један од нас буде туда враћао, да би знао како иде оном другом, урезаћемо у ову липу наша имена и забошћемо ножеве. Ко први туда прође, извући ће нож из братовљевог имена. Ако шикне крв, значи да му је брат још увек жив, али ако потече вода, сигурно је мртав.“

Млађи брат се сложи. Урезали су имена и заболи ножеве. Онда су поделили звери, пружили руку један другом и пошли свако на своју страну.

Старији брат је дуго ходао по густим шумама, предивним пољима, све док није стигао у један град који је био скроз прекривен црним сукном.

Ушао је у гостионицу и упитао гостионичара:

„Шта има ново у вашем граду?”

„Тја, баш ништа добро, али лошег зато има”, рече на то гостионичар. „Има овде један бунар из ког сви пијемо, али нас та вода скупо кошта, пошто у једној пећини иза града живи змај са дванасет глава, ком сваког дана по једну девојку бацају да је поједе. Јер ако му не дају, онда никога не пушта до бунара и ми бисмо сви од жеђи скапали. Већ су скоро из сваке куће дали по девојку, а сада је дошао ред на краљеву кћер. Зато је краљ наредио да се град црним флором прекрије, али је уједно и такву објаву дао да ако би се нашао јунак, који би змаја убио, он би њему своју ћерку за жену дао а уз њу и пола краљевства. Док би након краљеве смрти добио цело.”

Када то чу наш јунак, пожели да се добро ожени и рече да ће он покушати да савлада ту алу, само није сигуран хоће ли умети.

Гостионичар одмах пожуре код краља носивши му вест да је код њега такав и такав гост који са собом води три звери и да ће се овај упустити у окршај са гујом. Да је тај јунак, истина, прилично просто обучен, али да по свему судећи мора да је моћан, ако је дивље звери умео да укроти.

Краљ се томе јако обрадова, пошаље му лепо одело и поручи да не часи часа и да код њега из тих стопа крене. Младић се пресвуче и пође у палату заједно са својим дивљим зверима. Тамо су му сви били већ захвални а краљ му обећа да ће, ако змаја заиста надјача, руку његове кћери засигурно добити.

Он још упита да ли би његовим зверима дали свакој по два овна а да њему припреме оштру сабљу

Чим је почело да свиће, краљева кћер седне у кочију а иза кочије хода младић са својим зверима и оштром сабљом у рукама. Када су већ били близу рупе наредише кочијашу да стане. Краљева кћер изађе из кочије и седне на коња.

„Тако”, рече, „само се чврсто држите и хитро прођите испред пећине да змаја измамимо напоље. Кочија ће остати овде.”

Краљева кћер прелети испред пећине као ђуле. Змај то нађуши и истури главу напоље, али му уместо лепе девојке пред очима бљесне оштра сабља. Младић би хитар, змају одлети глава. Алу то баш најлутити,

гурне напоље још три главе из којих је шикљао пламан. Тада прискочише звери и почну да черупају авет са свих страна. За то време је младих секао, ударао из све снаге и већ су четири главе биле мање.

Али, авај! Змај одједном избаци осам глава и шикне страшну ватру. Младих беше већ исцрпљен, једва је сабљу успевао да држи. Вук и медвед такође више нису имали пуно снаге, тако да су само са стране поскакивали. Тада скочи лав змају на леђа и снажним канџама све са вратом их од гнусног тела откине. Змај се сљушти, а главе су још дуго по земљи поскакивале.

Момак извуче нож и откасапи змају језике, склони их у торбу и жури код ослобођене принцезе. Ова од велике радости није знала како да му се захвали, грлила га је и мазила. Затим је узела свој прстен, преломила га напола. Једну половину њему даде.

Изморени јунак спусти главу у њено крило и заспи. Звери су такође полегале и задремале.

Када покварени кочијаш, који беше права бараба, примети да сви спавају, дограби сабљу и момку одрубил главу. Принцезу примора да се седам пута закуне да га неће одати. Змајеве главе покупи као доказ да је звер он убио, а затим заједно са краљевом кћери оде код његог оца.

Када су се звери пробудиле, виде мртвог господара. Од велике жалости почеше да арлаучу и страшно завијају. Тада лав нареди вуку:

„Трчи брзо овим путем, сретнеш змију која у устима носи травку. Носи је зато што иде да оживи своју сестру, коју су кола пригњечила. Тражи од ње половину травке, а ако ти је не да својом вољом, узми је на силу!”

Вук појури тим путем, али сретне фурманска кола. Када га људи угледаше, дограбише мотке, а он од страха побеже назад.

„Баш си будала”, рече му лав, „иди ти, медведе, и донеси ту чаробну травчицу!”

Медвед појури и такође наиђе на кола; али када су фурмани угледали мечку, покрили су се у приколици и сакрили као мишеви у рупу пред мачком. Медведу пође за руком да стигне до змије и моли је да му да половину траве. Али змија је имала тврдо срце и није хтела да помогне, већ је покушала да му у тело пусти отров. Овај се наљути, гују шапом пригњечи и половину траве на силу јој узме. Као муња долети до лава и премажу господару врат, главу прислоне, али наопако – тако да му остаде окренуто на леђа.

Када лав примети да његов господар погрешно хода и да се спотиче, колико год то не хтео обруши господара на земљу, главу му откине,

травком потово протрља, овога пута је добро намести и она још једном срасте. Младић се сабере, скочи на ноге и зева:

„Ух!”, рече, „баш сам се добро наспавао.”

Као да се ништа није десило, окупи своје верне звери и пође куда га очи воде.

Кроз месец дана поново дође у тај град и сада га види црвеним сукном украшене улице. Одседне на истом месту у оној гостионици и овога пута такође упита шта имају ново.

„Добру вест”, рече му на то гостионичар, „сад се више не морамо бојати за наше кћери, јер је краљев кочијаш убио змаја; сад му је управо веридба. Сутра ће са принцем поћи на венчање.”

Чувши то наш младић се замисли. Није му било право што му је кочијаш такву срећу украо. Наједном скочи и каже гостионичару:

„Хајде да се опкламимо да ћу ја бити гост на тој свадби!”

Гостионичар у то није хтео да поверује и опкладише се.

Момак затражи једну корпицу. Напише писамце у које стави половину прстена, писмо спусти у корпицу, затим је намести медведу у губицу и пошаље га у палату.

Медвед стигне до двора, а тамо сви џукци и ловачи пси почну да лају на њега, али он неометано корача даље. Али када су још снажније почели да лају, спусти корпицу, растера лајавце, врати се по њу и уђе у собу где су званице седеле за трпезом. Медвед оде право до принцезе и пружи јој корпу. Када кочијаш угледа медведа, три јастука испод њега испадну.

Принцеза прочита писмо, устаде од стола, корпицу напуни најбољим комадима хране, стави и пун пехар вина, у који обе половине прстена спусти и све то медвед однесе назад свом господару.

Гостионичар изгуби опкладу, а младићу је добро дошло оно што му је краљева ћерка послала. Када се окрепио, узео је пехар вина и испио га до дна. Тада на дну угледа цео прстен, пошто су две половине лепо срасле. То је младићу био добар знак да је данас срећа на његовој страни.

Из тих стопа пође са зверима у палату и запути се право у дворану у којој је било свадбено весеље. Када га краљева кћер угледа, срећна скочи му у сусрет и пред свима за загрли. Краљ и гости су се чудили шта се то сада дешава а бараба кочијеш задрхти као прут, сви јастуци испод њега падаше. Тада је принцеза већ смела све да исприча, а момак је ради потврде да је све то истина показао змајеве језике.

Барабу кочијаша су по кратком поступку осудили, бацили су га зверима да га растргну. Краљ се јако обрадовао и преда руку своје кће-

ри правом ослободиоцу. Младић је постао краљевски зет, добио је половину краљевства и било му је толико добро да боље ни сам не би пожелео.

* * *

Једног јутра док се облачио, краљевић погледа кроз прозор и примети да је с једне стране шума здрава и зелена, док је с друге стране жалосна, пожутела као да је јесен. То му се учини веома чудним, јер је управо било најлепше пролеће.

„Како сад то”, запита се, „да су све шуме наоколо тако лепе и процветане, а да само та једна вене?”

„Господару”, одговори му слуга, „то је уклетa шума, тамо је већ пуно људи страдало. Ко једном у њу уђе, више се никада не врати.”

Он слуша и ништа не каже, али му тајна уклетe шуме не да мира.

Било како било, рече он једном својој жени да иде у лов, похвата своје звери и пође.

Тек што ногом крочи из баште, из чиста мира пред њега искочи једна лија. Крене за њом заједно са својим животињама, али никако нису могли да стигну лисицу, па чак ни да пуцају на њу пошто јој се нису довољно приближили.

Тако су ходали прилично дуго. Лија је мало застала а затим напред потрчала, као да их мами и вуче да иду све даље и даље. Краљев зет је већ губио стрпљење, побесни и опсује иако то никада пре тога није учинио. Лија је само то и чекала, јер она над безгрешнима није имала моћ. Тада му наједном нестане из видокруга и он се обре у непроходној шуми. Око њега мркли мрак као у помоћ. Обузе га тескоба и радо би да изађе на слободу, али колико год покушавао, дешавало се баш супротно и он се све дубље и дубље заглавио пошто га је шума мамила.

Испод једног храста застаде већ гладан, наложи ватру и почне на њој да пече сланину. Тада чује да га неко као од горе дозива:

„Зима ми је, зима ми је!”

Он се осврне и види на дрвету једну бабу како згрчена седи.

„Ако ти је зима, сиђи да се угрејеш”, то рече, али она му на то ништа не одговори.

Поново се мало касније огласи:

„Зима ми је, зима ми је!”

„Кажем ти, ако ти је хладно, дођи да се угрејеш.”

Поново мук.

Када и трећи пут завапи:

„Зима ми је, зима ми је!”, овај изгубивши стрпљење узвикне:

„Или дођи да се угрејеш или ћути!”

„Ја бих дошла, али се твојих звери бојим. Ево ти овај прут, пошибај их а ја ћу сићи.”

Он пошиба звери и Баба Рога сиђе, тркне у страну, донесе на дрвеном штапу натакнуту жабу и почне да је окреће изнад ватре. Док је жабу окретала, почне да га убеђује:

„Ти печеш сланину, ја печем жабу, сланина ће мени – жаба ће теби.”

И притом је час маст са жабе преко сланине капљала, час му је испред уста њоме махала.

Када је то поновила више пута, он се наљути и своје животиње напуђа на њу; али се оне нису ни помакле с места, пошто су се од њеног чародног штапића скамениле. Окрене се према њима и тада га Баба Рога прутом захвати, те се он истог часа у камен претвори.

Онда га дограби и одвуче у једну јаму, где је већ пуно људи потаманила.

У краљевској палати дуго чекају младог краљевћа, али прође дан, прође и други а њега нема.

Сви се растужише и ни на шта друго нису помислили, већ да је сигурно у уклету шуму залутао и да је тамо живот изгубио.

Млађи брат се враћао кући и поново стигао до раскрснице.

„Како ли је”, помисли, „сада мој брат?”

Извуче забодени нож, и види да с једног краја потече вода, с другог крв.

„Ово не ваља”, помисли, „он је и жив и мртав. Морам да га потражим”.

И пође оним путем, који је његов брат ономад одабрао.

Иде, иде, заједно са својим дивљим зверима, хода кроз густе шуме, прелепа поља, све док не стигне до једне палате у коју се његов брат био приженио.

Краљева кћер је управо стајала у дворишту, а када га је угледала, обрадова се и потрчи му у сусрет:

„Ах”, рече, „где си тако дуго? Дуго и тешко ми је било да те чекам!”

Она је, наиме, мислила да је то њен муж, јер како већ знамо – били су кроз исти.

Он почне да изврадава, јер је одмах схватио да је код братовљеве жене.

Када је дошла ноћ и пошли су на спавање, млађи брат између себе а снаје у кревету затакне мач. Њој то беше чудно што се њен муж за то време, док га није било, од ње толико отуђио и целу ноћ је проплакала.

Ујутру је касно устао, пошто је био врло уморан и док га је слуга облачио, угледа и он пожутелу шуму и пита наглас:

„Како то да су све шуме наоколо тако лепе и свеже, само је та једна толико жута?”

Слуга разгорачи очи.

„Али ја сам вама”, каже, „о томе већ причао. Зар се не сећате?”

„Не сећам се шта си ми рекао”, одговори му млађи брат.

Слуга му исприча да је то укета шума и да ко једном у њу уђе, више одатле никада не излази.

Када је то чуо, одмах му је све било јасно. Помисли да је његов брат засигурно баш тамо настрадао.

Пође зато и он у лов, и све се понови са оном лијом, као и што је било и код његовог брата, једино што млађи не опсова.

Стигне до храста, наложи ватру и почне да пече сланину. Животиње су стајале по страни и лизале своју скамењену браћу.

„Зима ми је!”, огласи се Баба Рога с храста.

„Ако ти је зима, дођи да се угрејеш”, одврати он њој.

„Ишла бих ја, али се твојих звери плашим; ево ти ова шиба па их пошибај, онда ћу сићи.”

Момак се окрене и тада поред својих звери угледа и ове скамењене. Сине му шта се ту десило:

„Чекај”, мисли у себи, „удесићу ја тебе!”

Није пошибао своје звери, већ земљу поред њих.

Баба Рога се спусти, донесе на дрвеном штапу натакнуту жабу и почне да је окреће.

„Ти печеш сланину, ја печем жабу, сланина ће мени, а жаба ће теби!”, убеђује младића, и док то прича преко сланине му жабљу маст накапа и преко уста му жабу провлачи. Момак на то побесни и опали јој шамар. Тада Баба Рога на њега насрне: да га задави и да га задави. Он подвикне на звери и оне је нападно. Баба у страху почне да га мољака да не допусти да је растргну.

„Пробуди”, рече јој, „и ове друге животиње и ја ће те пустити!”

Она изује своје чизме и пружи му да их обује. Каже да се попне на дрво и да ће тамо пронаћи златну шибу којом треба да их пошиба. Он све тако учини, ошине златим прутом животиње и оне наједном оживе.

„Држете је и ви”, подвикне на њих, „изгребите је до кости, док не каже шта је са мојим братом учинила.”

Баба Рога није могла да издржи толики бол, даде му једну маст, каже где да оде до јаме и да том машћу брату врат премаже. То учини и овај истог часа оживи и обојица приђу зверима.

Али чујте шта се онда десило. Звери није ни требало хушкати, саме су насрнуле на Баба Рогу, тако да јој марама полети у ватру и ужасно запраска а бабу су животиње раскомадале. Када вештице више није било, као да се разданило и цела шума је прекрасно позеленела.

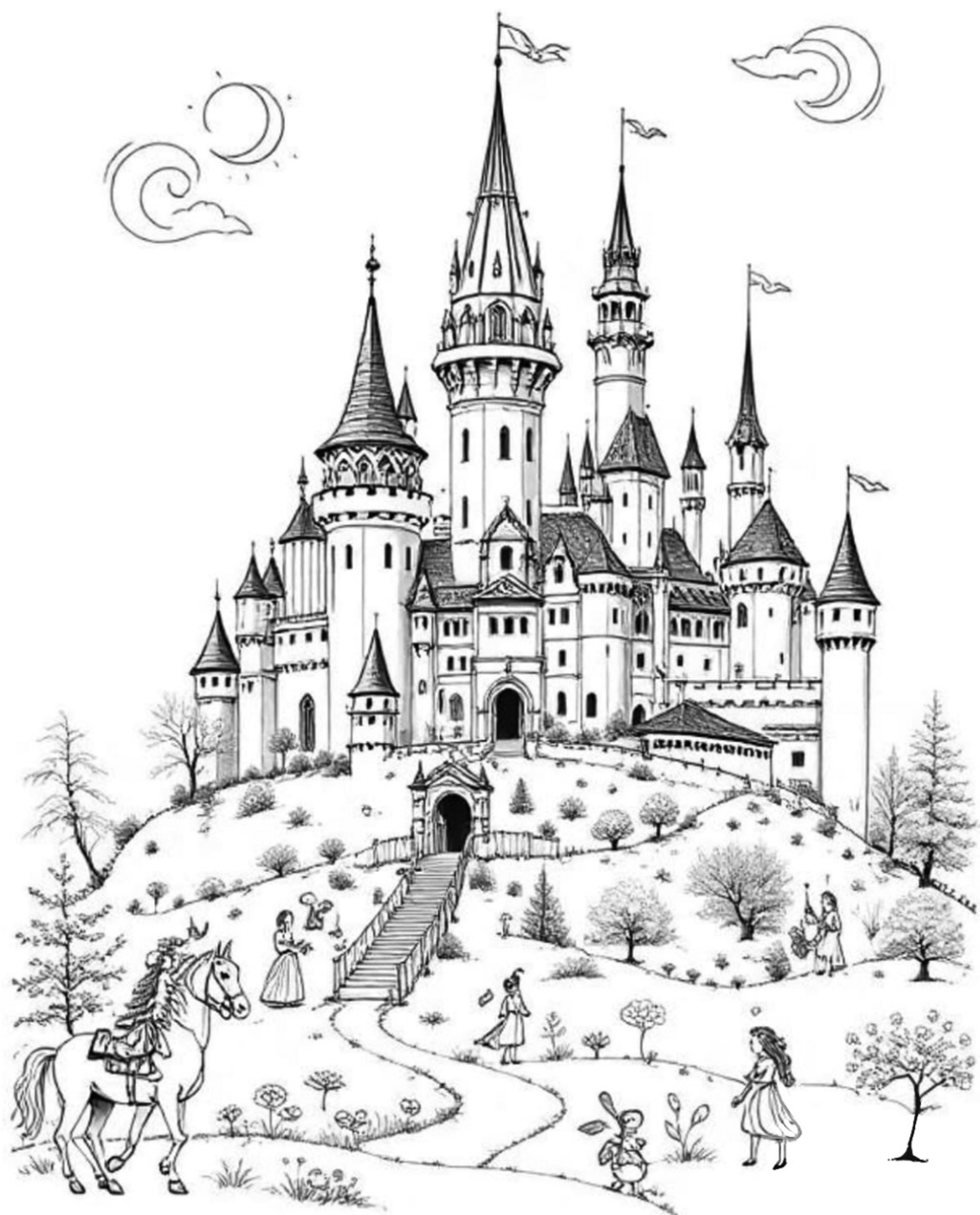
Тек сада је било – шта је било! Прве звери које су се биле скамениле претворише се у наоружане витезове. А онда су ове друге звери, које нису била скамењене, на ситне парчиће исекли и на једну гомилу послагали. Када су завршили са слагањем, почеле су да устају с камаре исеченог меса тројица њима врло сличних витезова: Они се између себе братски изљубише и све грехе једни другима опростише.

Овај необичан догађај су посматрала два брата у чуду и рођеним очима нису могла да поверују. Тада један од оне шесторице проговори:

„Не чудите се, добротвори наши, већ чујте шта имамо да вам кажемо! Нас је шесторо браће из истог краљевског рода. Родитељи нам нису поделили имање, и ми смо се због тога стално међусобно свађали ко ће бити краљ? Због тога нас је једна рођака проклела – да бог да се као вукови, медведи и лавови стално међусобно сукобљавали, све док вас два невина брата не смире и док једни другима добро не учините! Сада све знате, шта је било и како је било и што није могло бити другачије. Ми вам поклањамо сво своје благо и под вашом племенитом заштитом желимо да свој живот до краја преживимо.”

Вратили су се сви заједно у краљевску палату. Тамо су тек онда препознали ко јесте а ко није принцезин муж и приредили су још веће славље, него што је било раније.

Убрзо су добри синови довели и своју мајку. Старији брат је остао овде као краљ а млађи је са оном петорицом пошао у њихово краљевство, где су му у знак захвалности препустили краљевску круну и у миру и слози живели дуго и срећно.

ЗЛАТО ПРЕДЕ ГОСПОДАРУ ГОСПА

Бајке за најромантичистије

Радуз и Људмила

Био једном један краљ који је имао је три сина и једну ћерку.

„Жено!”, рече једном краљици, „овде нас је превише, морамо предузети нешто, иначе ништа од нас неће бити. Чуј, послаћемо једног сина у свет да сам потражи службу, нека се снађе како зна и уме.”

„Тако је”, каже краљица, „слажем се. Можда би било најбоље да пошаљемо Радуза.”

„У праву си”, потврди јој краљ, „и ја сам на њега мислио. Пошаљи ти њега и нека му је Бог на помоћи! Ваљда ће се некако снаћи у свету.”

И пошаљу они њега.

Радуз се поздрави са родитељима и данима хода кроз горе и долине, те на крају стиже у једну густу шуму, у којој је била само једна кућа. Помислио је: овде ћу се јавити, ваљда ће ме примити у службу. У кући их је живело троје: вештица, њен муж вештац и лепа девојка Људмила.

„Помоз' Бог, добри људи!”, поздрави их Радуз ушавши у собу.

„Господ и теби помогао”, одговори вештица, „којим добром?”

„Дошао сам код вас да затражим службу, да ли бисте ме узели?”

„Ох, синак”, каже вештица; „сви би волели хлеба преко погаче. Ко је послове умеш да радиш?”

„Шта год ми дате, а ја ћу радити како најбоље знам и умем и стварно ћу се трудити.”

Вештица није хтела да га прими, али је вештац наговори, тако да на крају и она пристаде. Преко ноћи се Радуз одмори од путовања а ујутру, чим устаде, обрати се баби.

„Газдарице, шта ћете ми данас дати да радим?”

Вештица га премери од главе до пете и одведе до прозорчета.

„Ево”, рече, „шта видиш кроз овај прозор?”

„Шта бих видео? Видим вршај на рубу шуме.”

„Ево ти ова дрвена мотика. Пођи тамо до вршаја, прекопаћеш га и ту ћеш дрвеће посадити; али тако да до зоре израсте, процвета и да роди; ујутру ћеш ми зрело воће донети. А сада крени!”

Радуз се снужди и пође на то место: Шта ћу сад, па то нигде на свету нема да се такав посао обави дрвеном мотиком и то за тако кратко

време! Почне да копа; није ни три пута мотиком замахнуо, већ му се сломи. Види он да од тог посла нема ништа. Одбаци држаље, седне испод букве и забринуто чучи.

За то време вештица је скувала жабе и наредила Људмили да служи однесе да једе. Људмила је знала за сву муку, сачекала је да вештица изађе из собе, узела пруту са сточића и добро запамтила како је стајао. Затим помисли: како ће тај јадник јести жабе? Понећу ја њему мој ручак.

Крене до Радуза и затекне га испод букве притиснутог страшним бригама.

„Хеј”, рече, „не очајавај! Газдарица ти је, истина, послала куване жабе, али ја сам то просула јер сам помислила: Зар то да једеш?, и донела сам ти мој оброк. Што се посла тиче, ништа не брини”, рече даље, „види овај пруту! Њиме ћу лупнути по земљи и до зоре ће све израсти, процветати и воће ће родити, како ти је газдарица и тражила.”

Радуз јој се од срца захвали.

Људмила пруту лупне по земљи, истог часа воћке никну, све са зрелим плодовима. Одмах се Радуз развесели, поједе шта му је Људмила донела. Распредио би он са њом причу и до увече, али је она морала да пожури кући.

Ујутру Радуз донесе воће и даде га вештици. Она није мислила да ће успети да то обави и зачуђено је одмахивала главом.

„Који посао ћете ми данас доделити?”, упита мало касније Радуз.

Вештица га одведе до другог прозорчета и пита га шта види.

„Шта бих видео? Само једно брдо обрасло шибљем.”

„Добро, дакле, узми иза врата мотику и поћи! Раскрчи брдо и посади винову лозу а ујутру ми донеси грожђе.”

Радуз пође на брдо почне да га крчи. Ни једном ваљано не удари дрвеном мотиком, она се распадне.

„Шта ћеш сад да радиш, грешна душо?”, помисли у себи.

Држаље баци и седне на стену да очајава. Јер није било говора да би тај посао могао до јутра да се заврши. Седео је дуго замишљен и чекао исход.

Код куће је вештица скувала пун лонац змија и у време ручка рече:

„Људмила, иди и однеси ово јело слуги.”

Људмила је послуша, али и овога пута понесе пруту и свој ручак.

Радуз је већ нестрпљиво чекао, а срце му поскоци од среће, када је угледа како стиже.

„Добро је”, рече, „што долазиш, од јутрос овако неутешно седим; посао ми никако не иде а и мотика ми се сломила; ако ми ти не помогнеш – лоше ми се пише.”

„Немој бити на крај срца”, утеши га Људмила, „газдарица ти послала куване змије, али ја сам их просула и донела сам ти мој ручак. Понела сам и онај чаробни прут. Направићемо ми тај виноград, а сутра ћеш јој грожђа однети по њеној жељи.”

Ручак му је послужила и земљу прутом прошибала. Утом све почне само да се сади, расте, цвета, и на крају је и грожђе родило.

Још мало су се заједно порадовали, онда Људмила узме суд и прут и пође кући.

Ујутру долази Радуз носећи грожђе. Вештица рођеним очима није могла да поверује. Тражио је нов задатак. Одведе га је затим до трећег прозорчета и рече му да погледа и да каже шта тамо види.

„Шта бих могао да видим? Само неко големо камење.”

„До јутра ћеш ми од њега брашно самлети и хлеб испећи. Али ако то не учиниш, црно ти се пише!”

Радуз се помало уплаши, пошто му овога пута и прети, али шта је требало да учини? Пошао је својим послом.

Али је воће и то грожђе вештицу копкало.

„Стари”, рече вешцу, „ово нису чиста посла. Оно наше девојче се удружило са слугом, сам ово не би могао да обави. Испитаћу ја то, а онда ће ми обоје платити. Поћи ћу данас сама да му ручак однесем.”

„Зар би Људмила?!” зачуди се вештац. „Шта то причаш? Она је добро дете. Ми смо њу одавно проверили да нам је верна. Нема сумње. Пустите их на миру, што стално чачкаш?”

„Пустите причу, стари! Видећеш, мени ова ствар не да мира.”

„Не да ти мира, па не да ти мира”, брецне се на њу вештац. „Сад је доста! Престани да и мени уносиш немир.”

Вештица ућути.

За то време скува гуштере и пошаље Људмилу са ручком. Она је, истина, већ наслутила о чему су стари причали за столом и зашто је вештац после гунђао; и зато је пруту пажљиво са стола склонила и испод кецеље га сакрила и, као да ни о чему ништа не зна, пође са шерпом.

Радуз је већ нешто камења успео да уситни, али далеко је то још било од брашна и хлеба. Људмилу је веома жељно чекао, и напokon је угледа како хита према њему.

„Требало је да ти”, почне да говори још издалека, „куване гуштере донесем, али ми је било жао, што ти тако одвратан ручак шаљу, тако да сам ти мој донела”, и пружи му га срдечно.

„Газдарица је посумњала да ти помажем, али стари је успео да јој скрене мисли. Мало је фалило да ти ручак сама не донесе а онда би би-

ло зло и наопако! Знала би шта радимо и онда бисмо обоје живот изгубили.”

„Ах, душо драга, видим и сам колико си ти мени помажеш”, рече Радуз. „Ја ћу се некад одужити.”

Још би дуго овако гугутали, али га Људмила опомене да треба и на посао мислити. Тако да прошиба каменчине прутом и наједном се пред њих млин постави а млински камен тандрче. Брашно се у корито сипа, хлеб кисне а у пећи ватра гори.

Онда је Људмила пошла и пожурила кући.

Ујутру Радуз печеног хлеба донесе, а вештица само што није пукла од беса. Само му рече:

„Видим да си све добро обавио, како сам ти тражила. Сад се мало од посла одмори.”

* * *

Дође вече. Стара и стари су се нешто домунђавали и нареде Радузу да катао водом напуни. Када је воде наносио, поставила је старог поред котла да скува воду а да је пробуди када проври. Само што је Људмила старом дала да пије јаког вина, тако да је од њега заспао. Затим она приђе Радузу и каже му:

„Види, ствари овако стоје: ако те ујутру овде затекну, тебе ће у казану скувати. Али ја ћу те ослободити и поћи ћу са тобом, ако ми обећаш да ме никада нећеш заборавити.”

Радуз јој је то драге воље обећао, јер и чак и да није тражила, не би је дао ни за шта на свету. Људмила тада плуње на један угарак у ватри, дограби чаробни прут и пожуре да оде.

Ускоро се вештац пробуди.

„Слуго”, рече, „зар још спаваш?”

„Не спавам”, одговори плувачка из ватре, „само се још теглим.”

Мало касније ће вештац:

„Слуго, устај и додај ми чизме!”

„Ево, ево”, одговори плувачка, „само тренутак сачекајте да и ја опанке навучем!”

Утом из сна прене вештица:

„Људмила, устај, додај ми сукњу и кецељу!”

„Ево, ево”, одговори плувачка, „само да се средим!”

„Откуд то”, рече вештица, „да се ти тако дуго облачиш?”

„Биће за час”, опет ће плувачка.

Вештица тад изгуби стрпљење, подигне главу и види празан кревет.

„Који је ово враг, стари, оно двоје су, тако ми свега, нестали! Види празни кревети. Побегли су!”

„Муња нек их погоди!”, опсује вештац.

У том су тренутку поскакаше на ноге а вештица распали да џангриза:

„То ти је та твоја одана Људмила, баш се лепо понела. Само ти веруј и други пут девојци, будало матора!”

Стари са покуњи.

„Из ових стопа похитај за њима и одмах да си их сустигао и довукао овамо!”

Стари се покупи и полети.

* * *

Тад рече Људмила Радузу:

„Јој, што ме пецка лево око. Осврни се, мили мој, да видиш шта то иде за нама?”

„Нема ништа”, рече, „баш ништа, само неки црни облак лети.”

„То је стари на вранцу”, схвати Људмила. „Стани сад, да се спасавамо како знамо и умемо!”

И удари прутећем по земљи, која се у узорану земљу претвори. Она се на пшеницу проспе а њега остави тамо да паметно говори када стари наиђе.

Утом дотутњи вештац на мрачном облаку носећи олују и град, умало сву пшеницу да стуче.

„Еј, бре, стари”, завапи жетелац, „па немој ми сву пшеницу стући, пусти да мало и мени остане!”

„Ма, ја ћу ти је радо сву оставити”, одврати деда и стушти се, „него ти мени реци да ниси двоје младих видео како промичу овуда?”

„Од када ја овде жањем, ни жива душа није прошла, али кажу да када су ову пшеницу сејали, наводно је тада двоје таквих пролазило.”

Вештац одмахне главом, нестане у виду облака и врати се кући.

Радуз и Људмила одмах наставе даље.

„Шта си обавио, газда”, упита га стара, „ако си се тако брзо вратио?”

А он ће:

„Ко зна где су, ја никог живог не видех, само једног жетеоца на пшеници.”

„Ама, где је теби памет, то су били они. Како можеш да допустиш да те тако преваре! Зар ниси могао макар један једини клас кући да донесеш? Из ових стопа крећи за њима!”

Стари поново покисне и одлети.

„Јој”, рече Људмила, „како ме пече леви образ! Осврни се, Радузе! Окрени се и погледај шта се иза нас дешава?”

„Ништа”, рече овај, „само неки сиви облак за лети нама.”

„То је стари на сивцу. Али ништа ти не брини, само му мудро одговори!”

Тада она удари прутом по свом шеширу и од њега се подигне црква; себе претвори у мушицу и пуно других мушица око себе начини. Радуза претвори у пустињака који у црквици мушицама проповеда.

Утом долети сиви облак носећи снег и такву зиму да је дах пуцкетао. Вештац скочи са сивца и бане у црквицу код пустињака.

„Да нисте”, рече, „видели два путника – једну девојку и једног младића?”

„Откуд би они овде”, одговори пустињак, „од како овде живим, само мушицама реч Божју проповедам. Али својевремено, када су цркву градили, тада су двоје овуда пролазили. Али ви бисте могли”, рече, „да ми не спуштате такву зиму, сви слушаоци ће ми се смрзнути.”

„Ништа ти не брини, идем ја, само што нисам, ионако сам се цаба мучио и доведе.”

То рече и одлети.

Стара га је већ чекала у дворишту, а када види да долази сам, груне на њега:

„Ама, лењивче, ти поново никога не доводиш, где си их сада оставио?”

„Ма, где би ја њих оставио, када их нисам ни видео? Сем једне црквице и пустињака који је у њој проповед држао. И на њих сам такву зиму спустио, само што се нису сви смрзнули.”

„Ама, бре, будало, па то су били они. Зар ниси могао бар једну шиндру да понесеш са собом? Али чекај, сад ћу ја њих да ухватим!”

То рече, спреми се и полети.

„Јао”, осети поново Људмила, „како ме леви образ пече! Осврни се, Радузе, да ли нас неко прати!”

„О, па да, црвени облак нас сустиже!”

„То је стара вештица на риђану; до сада је било – како је било, али сад ћеш морати добро да се покажеш, како бисмо и њу обманули. Ја ћу се, ево види, претворити у златну патку и пливаћу по мору. А ти зарони под воду да те не би спржила; када буде мене ловила, ти прискочи њеном коњу, дограби га за улар и даље се ништа не бој!”

Тог тренутка их стара већ сустиже носећи такву ватру, да је све наоколу спалила. Дошавши до мора, сиђе са риђана и почне да хвата патку. Ова ју је све даље и даље мамила, тако да ју је далеко до коња одвела. Тада Радуз искочи с мора и коња за улар шчепа. Патка је ускоро до њега долетела, у девојку се претвори, на алата седну и лете одатле далеко преко мора.

Када је то вештица видела, почела је да их проклиње. На Радуза баци клетву да Људмилу заборави оног трена, чим га друга пољуби. А Људмили довикне:

„Ти, девојко, седам година са том барабом нећеш живети.”

Вештица је кући морала пешке; сво лукавство из ње испари, а њен муж стаде да јој се подсмева како то да је и она допустила да је преваре.

* * *

Радуз и Људмила су летели на риђем коњу, све док нису стигли до града у ком су живели његови родитељи.

„Шта има ново?”, упита Радуз једног грађанина, ког су ван града срели.

„Ах, шта би било?”, одговори грађанин, „краљ и његови синови и ћерке су помрли, само је стара краљица остала а она стално плаче за јединим живим сином, који је сад негде у белом свету. Краљевство нам потресају свађе и размирице ко ће бити нови краљ.”

„Помрли су?”, зачуди се Радуз, „то није добро!”

Остави тад грађанина и одвуче Људмилу у страну.

„Знаш ли како ћемо? Ти остани овде, где си, поред овог бунара, јер овако у поцепаној одећи пред моју мајку не можеш изаћи. Сакри се иза оног разгранатог стабла и чекај ме док се ја по тебе не вратим. Ја ћу за то време ићи унутра, а када ме препознају и за краља прогласе, доћи ћу по тебе и донећу ти лепу хаљину.”

Људмила пристаде. Радуз уђе у замак. Мајка га одмах препозна и раширених руку му пође у сусрет, радосно га загрли и жели да га пољуби, али он то не дозволи. Остали су га такође препознали, за краља га одмах прогласили, приредили велику гозбу и веселили се.

Радуз, уморан од пута, легне пре осталих на починак, а док је спавао, приђе му мајка и на оба образа га пољуби. Истог часа он сасвим заборави Људмилу. И ожени другом.

Напуштена Људмила је дуго плакала јер није знала шта сад да ради? Није имала, јадница, где да се дене, тако да је стала недалеко замка

уз једну сељачку кућу и порасла на том месту у предивну тополу. Топола је читаво двориште и крај красила, само је краљу сметала. Њему није било по вољи што се с прозора не види далеко. На крају изгуби стрпљења и нареди да је сасеку. Сељак, који је то требало да обави, га је јако молио да не наређује да се лепо дрво сече, али молбе ништа нису вределе, краљева заповест је морала да се послуша.

Незадуго након тога, подно самог замка израсте лепа крушка, која је златне плодове рађала. А када би их увече обрали, до зоре би их је поново било пуна крошња. Краљ је свако вече издавао наређење да их оберу, јер му је то дрво било јако драго, али је краљици сметало.

„Само да се та крушка”, говорила би краљица, „што пре осуши, толико ми је мрска.”

Краљ је убеђивао и молио да то стабло остави на миру, јер је јако лепо. Али је краљица била упорна, све док краљ не попусти и не нареди да се крушка извади.

Седам година клетве се већ ближило крају. Претвори се тад Људмила у златну патку и испод краљевског прозора ту и тамо заплива и загаче. Краљ је на крају примети и присети се да је негде већ такву патку видео. Нареди да је ухвати, али није било тог ко је то могао. Позвали су тим послом рибаре и птичаре из целе земље, али нико од њих није успео. Краља је то из дана у дан све више копкало.

„Ако је тако”, рече једном, „да нико не може да ми учини по вољи, ја ћу сам окушати срећу.”

Пође до језера и крене за патком. Патка га је дуго тамо-амо водала; а он стално за њом; на крају је ухвати. Чим ју је у руке узео, златна патка се у прелепу Људмилу претвори и рече:

„Лоше си ми се за моју верност одужио! Али ја ти све опраштам јер другачије није ни могло бити.”

Обрадовао се Радуз, поведе своју Људмилу у двораци и изведе је пред стару краљицу.

„Ово је”, рече, „она која ми је толико пута живот спасила, она ће бити моја жена и ниједна друга.”

Своју прву жену је отпустио, узео је Људмилу. Свадбу су приредили још већу и живели су у срећи, слози и љубави до краја живота.

О прелепој Ибронки

У једној кући на крај села окупљале су се девојке на прелу. Све су имале момка сем прелепе Ибронке. Њој је било жао што нема никог ни да поразговара са њим, а све друге девојке су се шалиле и забављале до миле воље и са својим удварачима. И њу су остале подбадале да ако већ нема никог да јој се удвара, да га сама од сламе исплете. Једном су с крова скинули сноп, обукли су му кабаницу, шешир натакли и ставили су га да стоји поред ње, као да је њен ђувегија.

Ибронка је тек онако нерасположено пребацила:

„Нека се појави неко, макар то био и сам ђаво!”

И не лези враже! Још исто вече дође на прело неки наочити момак и седне одмах поред прелепе Ибронке. Долазио је затим свако вече, понашао се отмено, свашта је доносио и делио на преслице и свеће доносио за све; али се вртео само око Ибронке и лепо јој се удварао. Девојке су почеле да јој га завиде. Ибронка је од среће расла до неба, кад год бих га погледала тако стаситог. Само једно јој се није свиђало на њему, што никада није успевала да из њега извуче ко је заправо, одакле је и сваки пут, када би је пратио кући са прела, нестао би јој пре поноћи, није ни приметила на коју је страну пошао.

Посаветовала се са једном старом женом као да је у питању намотавање конца на преслицу, како она да сазна где живи овај момак. Стара жена јој је предложила да умота једно велико клупко предива, а када фрајер буде одлазио, да му крај нити прикачи за одело и куда се нит за њим одмота, да она тамо за њим пође.

Ибронка је све учинила тако већ следеће вече, када ју је ђувегија испраћао. Док је одмотану нит намотала поново на клупко, конач ју је одвео на гробље до врата костурнице. Завири кроз кључаоницу унутра и шта види? Њен драги удварач је кидао меса што је још пронашао на костима и од тога правио залогаје, суво воће и такве ствари а од кости-ју је топио свеће. Јако се уплаши и побегне кући. После се више никада се није појавила на прелу!

Али сад се већ узалуд скривала од фрајера. Једном је у поноћ стао испод прозора на њеној собици и овако дозивао:

Он:

„Шта си видела, шта си видела,
када си за мном на гробље долазила?”

Она на то:

„Шта да ти кажем,
када ништа нисам видела?!”

Он:

„Ако не кажеш, умреће ти брат!”

Она:

„Ако умре, остаће да лежи.”

Још те ноћи умре јој брат и сахранили су га. После сахране стаде фрајер поново под прозор.

Он:

„Шта си видела, шта си видела,
када си за мном на гробље долазила?”

Она:

„Шта да ти кажем,
када ништа нисам видела?!”

Он:

„Ако не кажеш, умреће ти сестра!”

Она:

„Ако умре, остаће да лежи.”

Још те ноћи умрла јој је сестра и сахранили су је. И тако је прелепој Ибронки умро отац, умрла је и мајка. Остала је на целога свету сама, као трава на пољу.

Ибронка је онда само код комшије позвала и поручила им је последњи пут:

„Видите, драге моје комшије, када умрем, немојте мој сандук преносити преко прага, и не допустите да се сандуком три пута лупи у праг, већ дајте да се испод прага ископа рупа и кроз њу мој сандук извуците. И упрегните у кола оног коњића из наше стајеме сахраните ме тамо где коњић стане возећи ме!”

Десило се шта је морало да се деси. Још једном је последњи пут момак стао под прозор.

Он:

„Шта си видела, шта си видела,
када си за мном на гробље долазила?”

Она:

„Шта да ти кажем,
како ништа нисам видела?!”

Он:

Ако не кажеш, и ти ћеш умрети!”

Она:

„Ако умрем, остаћу да лежим!”

Још те исте ноћи премине и прелепа Ибронка. Комшије су је обу-кли, како је тражила. Затим су је ставили у сандук а сандук су испод кућног прага провлачили и ставили је на кола и пустили коњића да иде са њом где је сам хтео. Коњић је одвезао сандук на раскршће и тамо је стао као укопан. На раскршћу су је и сахранили.

Тада је била зима.

* * *

Када се пролеће отварало и цвеће почело да цвета, израсла је и Ибронка и гроба. Претворила се у прелепи љиљан и веома лепо је цвела белим цветом. Пролазио је туда на кочијама један млади господин и угледао прекрасни љиљан.

„Хеј, кочијашу, стани! И ти, Мишко”, довикнуо свом подворнику, „скочи са кола и откини онај љиљан!”

Подворник скочи ка гробу у намери да откине цвет, али му овај наједном пред очима нестаде.

„Господару”, рече, „овде нема цвета!”

„Како, зар се теби привиђа или си добио кокошје слепило?”, упита господар. „Ја одавде видим љиљан. Хајде кочијашу, покажи му ти! И брзо, нека буде очас!”

Али тада је и кочијаш скочио са седишта, као да је и њему пао мрак на очи и пришавши гробу ништа није видео. А господару се и даље пред очима белео љиљан. Скочио је сам по њега, а цвет као да му се сам пружио у руку. Задене га за шешир, а када је стигао кући, окачи га заједно са осталим стварима на клин; добро је вечерао, ништа није остало и легао је да спава.

Око помоћи стресе се љиљан на шеширу и претвори се у прелепу девицу и почне да на столу и по орману тражи и говори:

„Овде се јело, овде се пило;
а за мене ништа није остало.”

И пошто ништа није пронашла, затресла се и поново претворила у љиљан као што је била и пре.

Ујутру устаје господар и види и по столу и у орману све испревр-тано. Одмах позове подворника и строго га упита, ко му је ноћас шетао по одаји. Али он ни да га убијеш ништа није знао, као ни ико други.

„Но, разјасниће се шта се овде десило!”, каже господар подворни-ку. „Али ако тако и следеће ноћи буде, а ти ништа ни о чему не будеш знао, за главу ћеш бити краћи!”

Следеће ноћи је подворник већ све помно пратио кроз кључаони-цу из бочне собе. У поноћ види како се око љиљана створи светлост, љиљан се затресе и претвори се у прелепу девојку. Све ормане је пре-тражила, и на крају је комад колача пронашла тако да рече:

„Овде се јело, овде се пило,
и за мене је нешто остало.”

Слатко је јела. Онда се надвила изнад уснулог господара и три пу-та га пољубила. Чим се стресла, поново је постала љиљан како и пре, заденут за шеширом.

Ујутру момак све исприча господару. Господар је одмахивао главом, али ништа не рече: онда увече нареди кувару да спреми добра јела и сипа доброг вина. Помисли: „Сам ћеш се најбоље уверити.” У току ноћи се претварао као да спава, али није. Када је дошла поноћ, појави се све-тлост, љиљан се претвори у прелепу девојку, чији сјај је читаву собу обасјао. Када је видела јела, пића на столу, радосно ускликне.

„Овде се јело, овде се пило;
заиста, и за мене је доста тога остало.”

Слатко се најела и напила и пошла право до господаревог кревета. Како се надвила над њега, овај је дохвати око струка и више је није пу-штао. Она се у стиску претварала у жабу, у гуштера, у разна створења овога света, али он је нипошто и даље није пустио и рекао јој је:

„Нећу те пустити, душо драга, нећу те пустити; све док поново не постанеш девојка, као што си била пре и док ми не обећаш да ћеш за мене поћи!”

Задуго, задуго, постаде поново од ње прелепа Ибронка; и све му обећа, само је једно тражила – да никада од ње не тражи да иде у цркву. Венчали су се само код куће.

Заједно су лепо живели, како Бог заповеди. Имали су и дете – прелепу девојчицу, као да је мајци из ока испала. Зато је нису ни назвали другачије, већ исто као што су и мајку звали – прелепа Ибронка.

Али мајка у цркву никада није одлазила. После неког времена почне муж да јој пребацује, зашто она и даље цркву издалека заобилази. Свака честита мајка своје дете за руку води у цркву пред Господа, само она не. Тако да је после пуно придика једном рекла:

„Шта ми Бог да, поћи ћу!”

Док се молила у цркви — али од страха није ни могла да се моли како треба —, угледа оног свог некадашњег момка да је гледа и кикоће јој се вирећи иза олтара. Тог часа је знала да неће испасти на добро! И заиста, када је излазила из цркве, тамо је стао поред ње као некада када ју је са прела кући испраћао и дошапнуо јој је:

„У седамдесет и седам земаља по свим црквама сам те тражио, на-покон знам где си. Видимо се вечерас!”

Када је стигла поноћ, стао је под прозор и пита је:

Он:

„Шта си видела, шта си видела,
када си за мном на гробље долазила?”

Она:

„Шта да ти кажем,
када ништа нисам видела?!”

Он:

„Ако не кажеш, умреће ти дете!”

Она се преплаши, само да јој срце на место од страха не пуче. А онда му исприча све шта је у костурници видела. Чим је то изговорила, на месту је душу испустила а онај момак несташе и никада више нико жив за њега није чуо. Ибронка поново лежи на раскршћу. Ко год туда прође, уздахне за њом. Али код куће теши мала девојчица несретног оца да када порасте, неће се постидети за своју мајку и биће иста наочита прелепа Ибронка.

Махулијена, златна девојка или сунчева госпа

Где беше – тамо беше, био једном један краљ који имао малог сина. Мајка му је умрла а краљ узме другу жену, али она беше јако зла маћеха. Дечак је оца стално запиткивао о слици која је висила изнад камина, ко је на њој и ко би могао бити толико леп? Но отац никада ништа није хтео да му каже и увек би само кратко завршио:

„Рећи ћу ти када порастеш.”

Млади принц је порастао и даље се дивио лепом портрету. Једном, када је отац био јако добре воље, син га поново упита:

„Аман оче, реците ми већ једном, ко је насликан на слици што виси изнад камина?”

„Добро”, рече му најзад отац, „то је била твоја покојна мати и звала се Сунчева госпа. Када сам био твојих година, оженио сам се њоме пошто је била таква лепотица да јој није било равне на свету а ја сам се бринуо да нам се род одржи. Требало би и ти сада да учиниш исто да се династија не би угасила и да краљевство након твоје смрти не остане без престолонаследника.”

Чула је то стара маћеха и тада се понуди да ће му она жену пронаћи и да ће он њоме бити задовољан. Међутим краљевић није хтео ни да чује за жену у чије име је маћеха провађаисала и рече да се неће оженити све док не нађе тако лепу жену, као што је била његова мати. Отац га је наговарао речима да такве више нема, а маћеха га је прекорила јер би по њој требало да узме ону коју му је већ предложила. Али принц ни једног од њих двоје није слушао и није хтео да се ожени.

Напослетку краљ сазове и окупи све своје саветнике да се са њима договори на који начин би његовом сину могли да пронађу лепотицу коју би узео за жену. Скупише се саветници из целог краљевства и саветоваше се од јутра до вечери, али ништа паметно нису могли да смисле. Разговарали су и другог и трећег дана да би се на крају договорили да ће послати изасланике на све стране, да они пронађу лепу девојку.

Изасланици су се већ следећег дана разишли по земљи и вредно обилазили краљевство да би се на крају кроз годину дана сви вратили,

али са вестима да такве госпе, као што он тражи, ама баш нигде нису ни видели, нити је ико за њу чуо.

Шта им је било чинити? Краљ је поново морао да сазове све саветнике да на неки другачији начин предложи како да пронађу лепо девојче. Поново се скупише умне главе из читавог краљевства, мозгали су и дискутовали још дуже него први пут, али ни у чему нису могли да се сложе. На крају, пошто су се тако дуго договарали а свако од њих је на нечему свом инсистирао, устаде седи старац, који пре тога све време ништа није рекао, и овако почне:

„Видим да се ни у чему нећете сложити, самим тим ни нашем краљу нећемо ништа паметно предложити, а тиме би се не само он, већ и цела земља, нашла у невољи. Јер ако овог последњег принца не оженимо, онда ће се његовом смрћу угасити династија која нам је дуго и успешно владала а наше краљевство ће остати без краља. Дуго сам размишљао како бисмо могли најлепшу девојку за нашег краљевића да пронађемо и како год окренеш, само ми један начин пада на памет који бих сада вам хтео да предложим. Ви знате колико је велик и славан наш град у целом свету и колико путника из далеких земаља овуда свакодневно прође. Хајде да наредимо да се сви бунари у граду затворе и строгом казном да припретимо да ниједан грађанин странцу не сме да дати да пије воде, већ да све њих пошаљу на краљевски двор, где ћемо само један бунар оставити отворен а поред њега поставићемо стражу која ће сваког странца испитати да ли је он можда чуо где има тако лепа девојка.”

Овај предлог се допао и самом краљу и он нареди да се све тако уреди, како је седи старац предложио.

Дуго је све био овако уређено. Пуно људи је свраћало до бунара на краљевском двору, али баш нико ништа није знао о тако врсној лепотици.

Прођу три године и у град стигне скроз прашњав и од сунца препланули намерник. Сигурно је био јако жедан, пошто је већ у првој кући тражио воде за пиће, али су му они одговорили да је то њима забрањено и да су у целом граду бунари затворени, једино ако би отишао на надворје краљевске палате и тамо ће добити воде. Намерник само што од жеђи није липсао, тако да је веома споро ходао све до краљевске палате. Чим је на капију крочио, на сред дворишта угледао је бунар а око њега стражу. Из даљине им довикне да му, побогу, дају воде да пије, иначе ће од жеђи скапати. Чим угледа странца стража сипа воде у чашу и пружи му и одмах почне да се распитује да ли је негде видео или

да ли је можда негде чуо о некој лепој девојци, каквој нема равне на целоме свету?

„Како да нисам”, одговори овај, „па ја сам сваки педаљ земље прешао, тако да добро знам чега где знаменитог на свету има. Знам за лепотицу коју кад неко погледа, од њене убавости падне у несвест.”

Стражари га одмах зграбише за руку и право одведоше код самог краља да њему исприча све шта зна о томе.

Краљ се јако обрадова јер је већ почео да сумња да уопште постоји чаробна лепота, какву су тражили. Рече да позову и његовог сина како би намерник и пред њим испричао шта зна о нареченој лепотици.

„Ваше величанство”, почне намерник да прича, „истина је да сам ја сваки педаљ земље обишао, зато вам кажем да лепотице, каква је Махулијена – Златна девица, нема нигде. Она је толико лепа, да ако је човек само погледа, ко год да је – било стар или млад – од такве лепоте мора да се онесвести. Ја младом принцу саветујем да ни не покушава да је освоји, не само због тога што је то јако далеко одавде и што тамо мало ко уопште залази, већ се плашим да неће успети, пошто су до сада многи краљеви и принчеви покушали и ниједном није пошло за руком. Јер како ко погледа Махулину, од њене лепоте изгуби свест, тако да га болесног односе кући, а онда она не жели да пође за тако слабог човека.”

Када је то чуо млади принц, више није имао мира и хтео је да пође на пут.

„Не тако, сине мој”, рече му краљ, „сачекај још! Узми довољно новаца а поведи и са собом војске колико год желиш, да ти се на путу не деси какво зло; а овај мудар човек, ако га замолимо, такође ће поћи са тобом. Верујем да ћете заједно успети да је испросите.”

И замоли намерника да крене заједно са његовим сином у потрагу за том светском лепотицом. Намерник најпре није желео, али пошто је краљ био упоран, пристаде; али само под условом да принц никог другог не води са собом и ако му обећа да, шта год му на том путовању нареди, да ће га дословце послушати.

Тако су се договорили и следећег дана су њих двојица сами кренули на пут.

Дуго су ишли пустим планинама, старим путевима, ишли су далеко; све док их једном у једној шуми није ухватила ноћ. Лутали су, тумарали по мрачној шуми, на крају су стигли до једне кућице у којој је горело светло. Уђу унутра и ту затекну једног старца, како за столом седи и књиге пише. Пожеле му добру ноћ, али им он ништа не одговори.

Стоје дуго поред врата да ће им се можда добродошлицом обратити, али овај опет ништа, само пише ли пише и даље. Нашим путницима намерницима досади да стоје тек тако, зато намерник каже:

„Но, како ћемо ми овде заноћити, ако нам он баш ништа – ни ово ни оно – не каже?”

„Ми ћемо полегати како год да је”, одлучи принц, „ваљда нам старац неће наудити.”

Тако да су ипак легли; принц је заспао, али намерника сан није хватао.

Пред поноћ дођу три старчеве кћери, што су у лику врана по дану светом летеле.

„Оче, да ли ноћи овде неко?”, питају га.

„Заправо да”, одговори стари, „али не брините, слободно причајте где сте данас биле и шта сте ново чуле.”

„Нећемо, могли би ови путници да нас чују.”

„Како могу да вас чују, ако спавају; а чак и да чују, њима је свеједно. Тако да причај најпре ти најстарија кћери, где си била данас и шта си чула?”

Тада почне најстарија:

„Летела сам данас по белом, далеком свету и тамо сам чула да један принц Махулијену Златну девицу тражи, јер жели невесту која ће бити лепа као што је некада била његова мајка; али ко то изговори, нека се истог часа до чланака скамени.”

„Где си ти данас летела, моја друга ћерко, и шта си чула?”, упита другу отац.

„Летела сам по белом, далеком свету и чула сам да када тај принц пође по Махулијену Златну девицу, да ће стићи на раскршће; а од та два пута један ће бити пун камења и блата, а други — чист и добар. Али ако крене добрим путем, никада до Златне девице неће стићи; већ треба да крене лошим и тако ће стићи где треба. Али ко то изговори, нека се одмах до колена у стену претвори!”

„Где си ти, моја трећа кћери, летела и шта си чула?”, упита и трећи пут отац.

„Летела сам по белом, далеком свету и чула сам да тај принц Махулијену Златну девицу неће успети да добије, ако јој погледа у очи први пут када се с њом сретне. Али ако би најпре само по колена, други пут до појаса у њу гледао а тек трећег дана у очи, тако ће успети да је освоји. Али ко ово изговори, нека се одједном до појаса у стену претвори.”

Старац је све то записао, а намерник чуо и запамтио.

Ујутру се принц пробуди, обојица устану и крену даље. Ускоро стигну на раскршће а намерник ту рече:

„Најсветлији принче, ићи ћемо овим лошијим путем.”

„Ни говора, кренућемо добрим”, одлучно ће принц, „доста смо се навуцарали по пустим планинчинама, зараслим стазама. Хвала богу, што смо коначно изашли на добар пут.”

И он пође бољим. Али намерник ипак крене лошијим, тако да је и принц био принуђен да се врати, јер му је самом било отужно.

Поново су дуго ходали. Принцу је досадила џомбава цеста, више пута је хтео да се врати; али га је његов пријатељ опомињао да настави и да само њега прати, јер управо туда ће ускоро стићи код Махулијене. Попну се на једно брдо и из даљине угледају торњеве града у ком живи Златна девица. Принц се развесели и пружи корак. Чим су стигли у град, он је хтео право пред краља да иступи и да одмах Златну девицу види. Али га намерник подсети да му је код куће обећао да ће га у свему слушати, тако да ипак нису пошли право у двораци, већ су у једној гостионици изнајмили собу и одспавали до сутрадан.

Ујутру, када су устали, рече намерник принцу:

„Види, сад ћеш поћи код Златне девице. Када уђеш у краљевску палату, питаће те стража шта желиш? Ти им храбро одговори да си дошао да видиш Златну девицу. Они ће те право код ње одвести. Но ти буди суздржан, ако си мушко! Немој јој право у очи гледати, али пошто ће она стајати на неком уздигнутом месту, ти обори поглед на под и само један по један степенник подижи очи, када јој будеш видео ноге до колена, тад стани и даље немој! Биће тамо постављен сто и на њему тањир супе и чаша вина. Седи онда за сто, ником ништа не говори, али поједи једну трећину супе, попи трећину вина; устани и опет ником не говори, већ дођи право овамо! Уради све како сам ти рекао, иначе ти се лоше пише.”

Нашем принцу је све то звучало врло чудно, али није смео ни реч да противречи, јер је био обећао да ће свог сапутника у свему слушати. Пошао је у палату, стража га је до Златне девице одвела, погледао ју је до колена, појео мало супе, попио нешто вина, никоме ни реч не рече и врати се у гостионицу. Намерник га јако похвали, што је успео да се обузда.

Следећег јутра поново пошаље принца у палату и нареди му да све учини исто као и јуче, само додаде да сада Златну девицу сме да погледа до струка, да поједе пола тањира супе и да попије пола чаше вина. Како му је наредио, тако је и учинио, и принц се радостан врати кући.

Трећега дана намерник га поново пошаље у палату и сада му исприча како треба да уради и на његову велику срећу и то дода да сад већ сме и лице да јој погледа, али само лагано све више и више, и да може пун тањир супе да поједе и пун пехар вина да попије. Али му запрети да јако пази на себе, јер ће од тога зависити како се тамо буде држао, ако не жели да скапа.

Принц је пошао а његов сапутник је дуго гледао за њим, јер се бринуо да овај последњи испит неће успети да савлада. Када је краљевић дошао испред палате Златне девице и стао полако степеник по степеник све више и више да подиже поглед, Махулијени Златној девици је почело да буде већ жао, јер је помислила да сада ни овај неће моћи да поднесе поглед на њу, а да би била штета да изгуби тако лепог младића. Али принц је гледао веома споро све више и више тако да је већ могао да јој види ноге, затим струк и на крају и лице. Када јој у лице погледа, она остаде затечена, колена су јој клецнула а и њему се у глави завртело, умало да падне с ногу, али је ипак стиснуо зубе као прави мушкарац, стао чврсто на обе ноге, пришао до стола, појео пун тањир супе и попио пун пехар вина. То га је окрепило. За то време се и принцеза сабрала, сишла низ степенице и загрлила га.

Утом уђе у собу њен отац — краљ птица и јако се зачуди шта се то у његовој кући дешава. Млади принц је и себе и њу правдао, исприча краљу ко је и због чега је дошао. Краљ дуго није хтео да све то прихвати, али на крају ипак попусти.

„Добро”, рече, „даћу ти је, али не смеш више никада да се вратиш код својих родитеља.”

То са принцу није свидело, али није хтео да изгуби ни Махулијену Златну девицу, тако да је на све пристао. Свадбу су им одмах приредили и он је остао да живи у краљевској палати а наредио је да доведу и оног његовог пријатеља из гостионице јер је хтео да и он буде са њима; али намерник није на то пристао. Рекао је да ће он ту негде у близини да изнајми собицу како би му био при руци ако му нешто затреба. Тако су живели једно време сви заједно и младом принцу није било ни на крај памети да се враћа кући.

* * *

После неког времена му ипак паде на памет да би било добро да види оца, запитао се шта ради код куће без њега; и што више је на то мислио, све већа жеља га је обузимала. Наумио је да када краљ буде до-

бре воље, да ће му то предочити. Једном је краљ био јако весео, ваљда би целом свету по вољи учинио. Тада је принц почео да га моли да га пусти кући код родитеља. Дуго се краљ опирао, али му на крају допусти. Одмах су се обавиле и припреме за пут. Принц, Махулијена Златна девица и његов пријатељ су се поздравили с краљем, сели су у кочије и пошли.

Стигли су поново на смирају дана до оне кућице где је живео старац што пише књиге. Принц рече:

„Али зар ћемо опет овде ноћити, зар не можемо даље да идемо?”

„Нека, ипак ћемо се ту задржати”, рече намерник, „ноћ је.”

Ушли су унутра. Стари је и сада писао књиге а они су легли да спавају. Принц је заспао, Златна девица је заспала, али је намерник пажљиво ослушкивао.

Пред поноћ дођу три старчеве кћери, што су као вране по свету летеле а најстарија упита:

„Оче, неко спава овде?”

„Да, спава, то су путници од ономад”, потврди јој отац. „Али, хајде, ти мени причај где си данас била и шта си чула?”

Тако почне најстарија:

„Била сам данас у белом, далеком свету и тамо сам чула да је тај принц Златну девицу Махулијену добио и да је својој кући сада води, али тешко ће они стићи, пошто је његова маћеха вештица и послаће војску да их дочека. Послаће му чашу вина и када попије, растргнуће га и распашће се на парампарчад. Али ко ово изговори, нека се истог часа до појаса скамени.”

„Где си ти, моја друга кћери, данас летела и шта си тамо чула?”, упита је отац.

„Летела сам по белом, далеком свету и тамо сам чула да онај принц са Златном девицом ни онако кући неће стићи, пошто чак иако чашу вина не попије, послаће му маћеха у сусрет једног дората, на ког ће сести и он ће са њим у море скочити. Али ко ово изговори, нека се истог часа до грла скамени.”

„Где си ти, моја трећа кћери, летела и шта си тамо чула?”, упитао је отац.

„Летела сам по белом, далеком свету и чула сам тамо да тог принца и Махулијену Златну девицу код куће тек највећа опасност чека. Јер када дођу кући и када буде он са том својом господом спавао, његова маћеха ће послати змаја који ће у поноћ из пећи искочити и обоје – и принца и Махулијену раскомадати. Али ко ово изговори, нека се истог часа у камен претвори.”

Старац је све записао а намерник је све то помно послушао.

Ујутру су путници устали и кренули даље. Дуго су путовали неком пустаром, а сад се, ето, већ кући приближавају, кад одједном се пред њима прашина подигне. Када се облаку прашине приближе, виде да им у сусрет долази војска и да је на њеном челу један јахач који носи пехар вина. Када је до принчеве кочије стигао, јахач скочи с коња и пружа му пехар.

„Овај пехар вина”, рече, „ти наш краљ, а твој отац, шаље да се освежиш јер зна да си путујући пустаром ожеднео.”

Принц је једва чекао да пехар устима принесе, толико је био жедан; али утом прискочи његов пријатељ.

„Стани!”, рече, „ти си мени обећао да ћеш ме у свему послушати. Не пиј из тог пехара! Боље га дај ономе, ко ти га је донео.”

Иако је млади принц мислио да ће од жеђи пресвинути, његов сапутник није попустио. Тако да је вино морао да испије онај, ко га је и донео и затим је пукнуо и на парампарчад се распао.

„Ето видиш, тако би ти прошао!”, рече му намерник и принц се до неба захваљивао што му је живот спасио.

Ишли су даље. Када су већ били близу града, угледају како им у сусрет доводе прекрасног коња.

„Овог дората”, рече, „ти наш краљ шаље да и ти мало јашеш и да тако гордо у град пред њега дођеш.”

Принцу је већ било досадило да седи у кочији и било му је драго што ће моћи да јаше. Драге воље би одмах сео на дората, али намерник то није хтео да му дозволи. Тада се већ принц наљути на њега и почне да му приговара јер му, тобоже, само смета у свему. Али намерник није одступио од реченог.

„Биће боље”, рече, „да онај ко ти га је довео, сад на дората седне.”

Чим се тако десило, коњ појури заједно са оним и право у море скочи.

Тако су стигли кући. Стари краљ је сина са великом радошћу дочекао а маћеха се претварала да је и она весела и захвална. Читав град се радовао што им се срећно вратио њихов принц и то заједно са Златном Махулијеном. Велика свадба је била истог дана на којој је све живо јело и пило и скакало од велике, невиђене радости. Само је намерник, мада се такође веселио, размишљао је како и из те последње опасности да спаси принца и Махулијену.

Након гозбе, када су већ принц и Махулијена требали да легну, молио је намерник принца да не леже са својом женом, већ да пусти њега

да ове ноћи преспава у тој соби, али да се он ништа не боји, јер ће све бити у реду. Принц се не би устручавао да му то допусти, али када је маћеха чула шта намерник жели, дигла је глас зар би он таквом белосветском развратнику допустио да са његовом женом у истој соби ноћива.

Али принц на то рече:

„А зашто да не? Јер не само да ми је помогао да је освојим, већ ми је пуно пута и живот спасио.”

Тако да је принц негде другде легао и оставио намерника и Златну девицу у другој соби да спавају.

Али ни стара маћеха није губила време; а оно што нико није знао било је да је у бочну собу поставила стражу да кроз кључаницу гледа и да пажљиво прати шта ће тамо бити.

Намерник није ни око склопио, већ је узео оштру сабљу и чекао и он шта ће се десити. У поноћ се бок пећи извали и одатле излети два-наестоглави змај и насрне право на Махулијену, која је чврсто спавала, да је пождере. Намерник сву снагу скупи и јурне на чудовиште; главе му одрубиле, тело раскомада и комад по комад кроз прозор побаца у један пролаз којим нико није пролазио. Онда је крв са зида састругао, кошуљу скинуо и њоме крв с пода обрисао и напоље кроз прозор је исцедио. Када је све почистио, погледао је око себе да ли је још негде крви остало. Све је било чисто, само је Махулијени остала једна капљица крви на образу. Пришао је до ње и ту крв јој је са образа полизао. Тог часа када се над њу нагне, стража која је дотле чврсто спавала, прене и подигне велику халабуку и на сва глас виче да вагабунд насрнуо на Златну девицу. На ту вику сјатише се сви људи из целе палате, дојури и стара маћеха и заповеди да намерника окују и да га до зоре држе у тамници.

* * *

Ујутру га је пред свима оптужила, тако да сви добро чују и виде, шта је тај верни принчев пријатељ учинио и да је, тобоже, ноћу Махулијену Златну девицу љубио. Краљевић у то најпре није хтео да поверује, али пошто маћеха није престала да оптужује, принц дозволи да му се суди, а суд је пресудио да је овај заслужио да умре. Одмах су обављене и припреме за погубљење и већ су га из тамнице под вешала водили.

Тада је наш намерник замолио да га пусте да још једном са принцом поразговара. Принц дотрчи до њега и намерник почне да му се приповеда:

„Видим”, рече, „погинућу и овако и онако. Желим барем да у твојим очима невин умрем. Сећаш се када смо код оног старца у усамљеној кућици ноћили? Ти си спавао, но ја нисам. Пред поноћ долетеле су старчеве кћери и овако су оцу причале:

Најстарија је рекла: „Летела сам данас по белом, далеком свету и тамо сам чула да један принц Махулијену Злату девицу тражи, која је лепа као што његова мати некада беше. Али ко ово другоме каже, истог часа нека се до чланака у камен претвори.“

Како то изговори, одједном се до чланака скамени.

Средња је рекла: „Летела сам по белом, далеком свету и чула сам да када принц по Златну девицу пође, да ће стићи на раскршће, а ако добрим путем крене, никада до Махулијене неће успети да стигне, али ако крене оним лошим, онда се са њом може срести. Али ко ово изговори пред неким другим, истог часа до колена ће се у стену претворити.“

Чим то рече, намерник се до колена скамени.

Најмлађа међу њима је рекла: „Летела сам по белом, далеком свету и тамо сам чула да тај принц Златну девицу неће добити, ако јој одмах у очи погледа чим до ње дође. И додала је да ко ово изговори да се истог часа до струка у стену претвори.“

Чим је то рекао, до струка је камен постао.

„Сећаш ли се онда, рече даље намерник да смо и у повратку поново у тој кућици стали, ти и Златна девица сте заспали, али ја нисам, већ сам помно слушао. Пред поноћ су поново долетеле три старчеве кћери и овако су причале:

Најстарија рече: „Летела сам по белом, далеком свету, чула сам тамо да онај принц заједно са Златном девицом иде кући, али тешко да ће стићи, пошто ће му маћеха послати у сусрет пехар вина, из ког ће се пити, и у том часу ће се на парампарчад распрснути. Али ко ово после мене изговори, нека се од појаса нагоре скамени.“

Чим то исприча, намерник се од појаса нагоре скамени.

Друга је говорила: „Летела сам по белом, далеком свету и чула сам да принц свеједно неће стићи кући, јер све и да из пехара не пије, маћеха ће му послати дората, који ће са њим у море скочити чим на њега седне. Али ко ово изговори, нека се истог часа до грла скамени.“

Чим то изговори, и он се заиста до грла скамени.

Трећа рече: „Летела сам по белом, далеком свету и чула сам да тог принца код куће још већа опасност чека. Јер када буде са Махулијеном спавао, насрнуће змај на њих и обоје ће пождерати.“

„Тако да видиш”, рече му намерник, „ја нисам могао да ти то кажем, јер те онда не бих од зла сачувао, али сам на крају змаја убио; избацио сам га у пролаз испод прозора куда нико не пролази. Твоју Златну девицу нисам љубио, већ сам хтео да почистим последњу капљицу крви која је са змаја на њу прснула, јер је крв била отровна и сво би јој месо изгризла, тада се стража пробудила и мене везала. Али да знаш и то, да је та трећа старчева кћер додала да ко ово изговори, да се одједном цео скамени.”

То каже и претвори се у камени стуб.

Свим људима, који су то чули, су сузе у очи наврле. Принц се баци око врата каменом стубу и рида несрећно све док га на силу с камена нису скинули и у палату унели. Од тада је стално био тужан и нико није могао да га развесели. Маћеха више није смела да му изађе на очи, иначе би одмах наредио да је погубе. Стари краљ је ускоро умро и цело краљевство је прешло на сина, али је овај и даље био веома жалостан. Када је Махулијена већ требало да роди, те ноћи пред порођај је краљ сањао да је дете, које ће му се родити, расекао напола и његовом крвљу камени стуб попрскао и да се после вратио унутра и молио.

Чим му се син родио, никоме ништа није рекао, узео је бебу, отишао до каменог стуба, дете напола расекао, камен крвљу полио и брзо пожurio унутра да клекне и да се моли.

Док се молио, неко му је покуцао на врата. Осврне се и види његовог пријатеља живог, као и пре, како држи у рукама његово чедо – живо и здраво. Тада краљ устаде, похита да га загрли и од радости заједно заплакаше. Онда су отишли до Махулијене и њој су испричали шта се десило, и тек је онда радости било, какве никада ни пре ни после тога.

Ја тамо, истина, нисам био, већ сам овако све чуо, и то да су још живи и до дана-данашњег сви заједно, ако нису поумирали.

Златокоси близанци

Био једном један краљ и имао је сина јединца. Овај је пожелео да пође у свет и тражи од оца допштење да га пусти да искуси света.

„Али зашто би било где ишао”, побуни се против тога времешни краљ, „боље ти је да останеш код куће и ожениш се, него да се по свету смуцаш.”

Али син је чврсто остајао на свом, решен да ће он, богме, поћи.

„Добро, ако баш не желиш да ме послушаш”, попусти на крају отац, „иди збогом, да ми не би некад у животу замерио да сам ти вољу сломио.”

Поведе са собом тројицу слуга и пођу у свет.

Иду тако, иду, путују кроз шуме, низ долине читавих шест дана а седме вечери стигоше у један дворац. Ту су им три госпођице пружице гостопримство, дале су им добру вечеру и онда их сместили – господара у једну а слуге у другу собу. Легоше да спавају и ускоро у собу, где су слуге спавале дођоше три госпођице, поседаше око округлог стола и почеше да између себе разговарају. Најстарија рече:

„Ех, сестрице моје, ако би овај принц мене за жену узео, кувала бих му јела каква још нико никада на свету није пробао.”

„А ако би мене узео”, прозбори средња, „ја бих тако газдовала, да би ме дукатима засипао.”

Најмлађа је само слушала, па се на крају и она огласи:

„А ако би мене желео да узме, ја бих му родила близанце са златном косом и звездом на грудима!”

Двојица слугу чим су легла, одмах су утонула у сан. Трећем сан на очи није долазио и чуо је све шта су девојке говориле.

Ујутру пођоше даље а онај слуга, који не беше заспао, почне да приповеда господару шта је синоћ у замку чуо. Господар му није поверовао и умало да јадан слуга добије поуку по леђима.

Добро. Пођоше даље, али господара је та прича копкала. Слугине речи му нису дале мира. Цео дан су ходали по шуми, а када се смрачи, поново скрену у онај замак где су синоћ ноћили.

Сместише их на спавање исто као и претходне ноћи. Али господар нареди и двојици осталих да не спавају и да добро послушају шта се

прича. Када су пошли на починак, кроз пар тренутака поново дођоше три госпођице, поседаше око округлог стола, узеше у руке вез и изговорише све исто као и претходне ноћи.

Слуге припазише на сваку реч, а када су се ујутру опростили и пошли, успут су господару препричали шта су чули у замку. Овај даље није ствар узимао олако, већ је наумио да ће још једном поћи у замак, како би рођеним ушима проверио да ли је истина све оно што су му слуге говориле.

Преко дана су поново тек онако тумарали по шуми, да би довече још једном стигли у замак. Изговорили су се како су најбоље знали и умели да су залутали и да сада не могу да нађу пут из шуме. Госпођице су их и овога пута лепо примиле и послужиле им добру вечеру. Али када су поново желеле да их сместе у посебне собе, рече принц да и њему кревет наместе у истој где спавају и његови људи, јер њему самом није било лепо ноћива сам.

Добро. Након што су легли, нешто касније поново су дошле госпођице, поседале око округлог стола, узеле вез у руке и почеле између себе да разговарају. Најстарија рече:

„Ах, сестрице моје! Ако би мене овај принц узео за жену, ја бих њему кувала јела каква још нико никада није пробао.”

„А ако би мене узео”, проговори средња, „ја бих тако газдовала, да би ме златницима обасипао.”

Најмлађа је само слушала, али после њих и она се јави:

„Ах, а ако би мене желео да узме, ја бих њему близанце родила са златном косом и звездом на грудима!”

Принц послуша њихове речи и затим заспи.

Ујутру када поустајаше, упита принц редом три госпођице да ли стоје иза својих речи које су синоћ говориле између себе? Госпођице су погледале једна у другу и рекле му да би оне своју реч одржале.

Принцу се најмлађа допала, пошто је била најлепша. Одлучио је да ће се сањом венчати и пошли су кући на свадбу. Отац није имао ништа против што му се син тако брзо вратио и тако изненада оженио, само му је стално приговарао:

„Ех, сине мој”, рекао му је, „могао си ипак и са мношћем да се посаветујеш, па ти знаш да ја теби само добро желим.”

У палати је живела и сестра покојне краљице. Она је имала једну ћерку и хтела је да принц њу узме за жену. Када је видела да је другу довео, само што да није пукла од беса.

Времешни краљ је ускоро умро и уместо њега је на престо дошао млади краљевић. Међутим, убрзо како је почео да влада, избије са суседним краљем рат. Тешка срца он пође у борбе, јер је његова жена ускоро требало да роди. Зато строго нареди да му чим се породи без одлагања напишу писмо.

Краљ оде а краљица после две недеље легне у постељу. Родила је два дивна близанца златне косе са звездицама на грудима. Али после порођаја је тако ослабила да ништа није знала о свету. Тада дође сестра покојне краљице, али је ова била акреп, узме децу и подметне два штенета. Дечицу је у шкрињу закључа и пустила низ воду. Затим је села и брзо написала краљу да му је жена родила штенеце. Краљица се у међувремену пробудила и када је угледала псе, почела је да ужасно запомаже, а акрепа на њу насрне ружним речима:

„Ти таква и таква, зашто си ти краља преварила! Чекај само, платићеш ти за то!”

Када је краљ прочитао писмо, јако се растужи и наљути. У одговору је наредио да све оставе како јесте, док се он не врати.

Шкриња са децом је почела да тоне у воду. У близини је живео један рибар и управо тада пецао. Угледавши шкрињу, сео је у чамац, дохватио је и однео кући. Тада рече својој жени да сандук отвори, јер је он под заклетвом и не сме али она није. Жена је отвори и тамо угледа два прелепа новорођенчета са златном косом и звездама на грудима. Ови људи нису имали деце и било им је драго што ове малишане могли да подижу, како би им у старости били од помоћи.

Када се краљ вратио из рата, сазвао је савет и поставио питање:

„Какву казну заслужује ова која се усудила да овако превари краља?”

Тамо беше и акрепа и прва се јави за реч:

„Таква жена не заслужује ништа друго, сем да је ушивену у воловску кожу поред градске капије поставе и да јој сваки пролазник пљуне у лице а онај који то не учини, њему ће главу одрубити.”

Сироту краљицу су ушили у воловску кожу, тако да јој се само лице види и поставили су је поред градске капије.

Деца су код рибара расла као из воде. Јанко је био врло несташан, пентрао се горе-доле и хватао птице. Имао је зелене панталонице, црвени капутић и црвену капицу а рибар му је направио и самострел.

Једном док се тако пентрао и лутао, стигао је чак до краљевске баште и почео да гађа птице. Краљ је управо шетао по парку, угледа дечака и довикне му:

„Шта радиш то, зар не знаш да се овде не сме пуцати?”

Јанко се уплаши и кроз сузе почне да се правда:

„Али нисам ништа ни устрелио!”

Краљ приђе ближе и види да дечак има златну косу. Одмах су му сузе у очима заиграле:

„Ах”, уздахнуо је, „овако је требало да изгледа мој син.”

Узме Јанка на руке, изгрли га и упита како се зове и да ли има брата или сестру.

„Имам сестрицу, Људмилку”, одговори дечак.

„А да ли Људмилка има златну косу?”

„Има”, потврди Јанко, „исту овакву као и ја.”

Још једном га изгрли, изљуби, даде му из кавеза лепу птичицу и рече да сутрадан доведе и Људмилу да и њој да јабуке. Ујутру је брат повео Људмилу са собом а краљ их је у башти већ чекао. Угледавши златокосу децу, сузе су му у очи наврле и он дубоко уздахне:

„Ах, баш оваква, иста оваква је требало да буду и моја деца!”

Али обриса сузе и обрати се деци:

„Дошао си, Јанко, заједно са Људмилом, дошао си?”

„Јесам, дошао сам, а где су јабуке које сте обећали?”

Краљ је на једну руку узео Јанка на другу Људмилу, а када их тако дуго изгрли, изљуби, извуче из џепа црвене јабуке, подели их деци и каже да му поново дођу.

„Хоћемо, доћи ћемо”, обећа Јанко, „хоћете ли нам поново дати јабуке?”

Краљ скрене поглед и тешко, из дна душе уздахне:

„Ах, таква, баш таква је требало да буду и моја деца!”

Јанко и Људмилка су радосно трчали кући.

Краљ је код куће испричао какву је децу видео. Акрепа је одмах знала која су то деца и тада да себи реч да ће их се она решити једном за свагда. Узјახала је и пошла касом низводно све док није стигла до рибарске куће.

Деца су се играла у дворишту. Акрепа стаде и загледа се. Беснела је јак и љутила се, али када је пришла ближе притворно је довикнула:

„Децо драга, лепо вам је овде!”

„Лепо нам је, стара мајко, јесте нам лепо!”

„Лепо се и играте!”

„Истина, играмо се!”

„Али ви бисте сте играли још лепше, ако би Јанко отишао иза оног високог брда и донео одатле златну крушку.”

То је била зачарана крушка коју су врази чували.

„Ићи ћу по њу”, рече Јанко, „што не бих?”

„Само ти иди, сине”, говорила је акрепа, одлазила одатле и мислила је: Иди, иди, па ће те ђаволи однети!

Чим акрепа оде, наиђе туда један времешни човечуљак који је водио мршаваг коња, а то је био чаробни шарац.

„Да ли бисте можда купили овог коња?”, упита Јанка.

„Бих, купио бих, али немам да платим.”

Јанко позове рибара да изађе и моли га да му купи коња.

„Ох, сине мој, шта ће ти тако мршав коњ?”

„Само ви мени њега купите, ваљда ће се поправити.”

Рибар је видео да дечак јако жели шарца, јефтино му га купи и времешни човечуљак оде.

„Хеј, коњићу мој”, рече Јанко, „ићи ћемо на пут!”

„Идемо, идемо”, њишти шарац, „хајде, седи на мене!”

Иду, иду, дуго ходају кроз мрачну шуму, све док не стигну у једну тамну долину и тамо сретну истог тог времешног човечуљка од ког је чаробног шарца купио.

„Добро дошао, Јанко”, довикне момку, „идеш по златну крушку?”

„Тако је, идем”, рече Јанко, „да ли бисте могли да ми покажете пут!”

„Сине мој”, заусте времешни, „добити златну крушку није баш лак задатак. Али ти покушај, можда ће те срећа послужити. Ево ти ова куглица, закотрљај је испред себе, она ће те одвести на једну ливаду на средини које ћеш видети златну крушку. Ништа се не бој, само је три пута, што јаче можеш, затреси! Она ће се из корена обрушити. Ти је онда подигни а затим бежи, бежи! И немој се осврнути!”

Јанко се захвали за добар савет, закотрља куглицу и стиже на пропланак. Златну крушку је три пута јако затресао, она се обруши. Пребацио ју је преко рамену и почео да бежи на шарцу. Тада хиљаду ђавола почне да арлауче за њим:

„Ти такав и такав, пропалице, зар се тако краде? Видећеш и свога бога!”

Али се Јанко није ни осврнуо на њих и брисао са шарцем, тако да се за њима само прашило, све док нису стигли у своје двориште. Ти Јанко сиђе с вранца и посади златну крушку у дворишту.

После неког времена занимало је акрепу шта је било са дечаком. Узјахала је машину, кренула касом низводно и поново стигла до рибарске кућице. Дечица су се играла испод златне крушке. Акрепа стаде, посматра и од једа шкрипи зубима. Али се поново претвара и лепо са њима разговара:

„Децо моја, како је вама овде добро!”

„Истина, добро нам је, стара мајко, добро!”

„И баш се лепо играте!”

„Тако је, играмо се!”

„Ето, видиш Јанко, како сам ти добар савет дала. Имате сад лепу крушку! Али ја бих те још нешто посаветовала! Ако би, Јанко, отишао, чак преко треће планине и одатле донео златни шатор! Тек онда бисте се баш лепо играли!”

„Што не бих ишао”, рече Јанко, „поћи ћу да га донесем.”

„Само иди, дете моје”, говори му акрепа и одлази мумлајући: „Иди, само ти иди! Ако те врази нису тада однели, проклети шејтан ће те сад дограбити!”

„Хеј, коњићу мој”, рече Јанко, „ићи ћемо на пут.”

„Тако је, идемо”, њишти шарац, „седи на мене.”

Иду, иду, дуго ходају кроз мрачне, црне шуме, све док не стигну до оне долине и тамо поново не пронађе доброг човечуља.

„Добро дошао, Јанко”, узвикне времешни, „идеш по златни шатор?”

„Тако је, идем”, рече Јанко, „а ви бисте могли да ми покажете пут.”

Времешни му поново даде једну куглицу.

„Види”, рече, „ова куглица ће те водити преко три брда и три долине. Затим ћеш стићи на један пропланак на средини ког стоји златан шатор. Ти га дограби од горе за сам вршак и јури, јури! И немој се ни осврнути!”

Младић се за савет захвали. Закотрља куглицу и преко три брда и три долине дође до оног пропланка. Дограби шатор од горе и галопира на шарцу. Тада три хиљаде шејтана почне да крешти за њим:

„Ти такав и такав, пропалице! Није то била довољно крушка, већ си и шатор дошао да украдеш. Чекај само, доћи ће он теби главе!”

Али се Јанко није осврнуо на њих и брисао даље са шарцем, велика прашина се дигла за њима. Стигли су кући. Јанко скочио с коња, Људмила му притрчи, раширили су златни шатор. Тамо су имали, шта год су у њему пожелели, одмах је све било спремљено: колачићи, медањаци, тракице, мамузице, — ко би то све могао и да поброји!

После неког времена поново се акрепа сети деце. „Е да”, помисли она за себе, „Морам да одем да видим шта има код њих!” Узјახала је и касала изводно и стигла до рибарева кућице.

Близанци су се играли око крушке и златног шатора. Акрепа застаде, гледа и љути се, умало да се од једа није распукла. Али и овога пута им се притворно обрати:

„Децо моја, како је вама овде добро!”

„Истина, стара мајко, добро нам је!”

„Како се ви лепо играте!”

„Тако је, играмо се!”

„Видиш, Јанко, како сам ти добар савет дала? Ево, ево, леп шатор имате! Али, чуј, Јанко, какав ћу ти још савет дати! Ако би отишао чак на седми врх и одатле довео Дрндрлијенку, девојку која је још лепша од Људмиле, како бисте се онда тек лепо играли!”

Тада је Људмила, радосна што ће имати другарицу, замолила Јанка да оде и доведе лепу Дрндолијенку.

„Довешћу је”, младић је одмах био спреман.

„Иди ти, сине мој, иди”, говорила му је акрепа и на одласку гунђала: „Само ти иди, огавно копице, ако те до сада два пута нису ђаволи дограбили, однеће те нечастиви трећи пут!”

„Хеј, коњићу мој”, рече Јанко, „идемо на пут!”

„Хеј, идемо, идемо”, њишти шарац, „седи на мене!”

Иду, иду, дуго иду кроз мрачне црне шуме, све док не стигну до оне долине где их је онај времешни човечуљак поново чекао.

„Добро дошао, Јанко”, радосно ће времешни, „идеш по Дрндолијенку?”

„Истина, идем”, рече младић, „да ли бисте могли да ми покажете пут!” Времешни му је и трећу пут дао куглицу.

„Види сад”, рече, „ићи ћеш трагом ове куглице преко седам брда, седам долина а у седмој долини стићи ћеш у један црни град. У том граду је црни замак. Тамо живи Дрндолијена. У том замку уопште нема врата, али ти се ништа не бој! Само шутни, макар и у зид где год, врата ће и се наједном отворити. Затим се попни степеницама, а када стигнеш у девету одају, тамо ћеш угледати Дрндолијенку, како се на поду златним јабукама игра. Она ће ти рећи шта треба да радиш.”

Младић се захвалио за савет, закотрљао куглицу и преко седам брда, седам долина стиже у црни град и у црни замак. Шутне у зид, на том месту се отвори капија. Попне се уз степенице. Прође осам соба, стиже до девете, тамо се на поду Дрндолијенка игра златним јабукама.

„Зашто си дошао?”, пита Јанка.

„Дошао сам по тебе”, рече дечак, „одвешћу те код моје сестре Људмиле.”

„Добро, ако си већ дошао по мене, али како ћеш ме одвести?”, упита даље девојчица.

„Мени су рекли да ћеш ми ти то рећи”, одговори он.

Тада Дрндолијенка веже Јанку очи и каже му:

„Ево ти сада ова златна јабука, а када изађемо напоље, бацићеш је што даље иза себе а затим ћеш трчати за мном! Али се немој ни осврнути!”

Добро. Јанко је узео златну јабуку, пред капијом скочи на шарца, баци јабуку иза себе и хајде даде се заједно са Дрндолијенком у бег! Замак се сам од себе сруши, али су сви нечастиви почели да вичу за њим:

„Ухватите га! Хеј, ти такав и такав лопове! Није ти била довољна златна крушка, није ти био довољан златни шатор! Дошао си да украдеш и Дрндрлијену! Чекај, само, видећеш ти свога бога!”

Међутим наши јунаци су бежали преко брда, преко долина, велика прашина се за њима усковитлала. Срећно су стигли кући а рибар се јако зачудио што је дечак некога довео. Али Људмилка се другарици јако обрадовала.

После неког времена акрепа поново помисли на ово двоје: „Сигурно су га нечастиви дограбили, али биће боље да проверим.”

Узјახала је, пошла касом низводно и стигла до рибарске кућице. И тада је обузме неизрецива љутња када угледа троје деце како се безбрижно игра у дворишту. Приђе ближе и поново им се слаткоречиво обрати:

„Како вам је, децо моје, добро!”

„Истина, старо мајко, баш нам је добро!”

„Како се лепо играте!”

„Тако је, играмо се!”

„Видиш, Јанко, дала сам ти добар савет? Како сад имате добру другарицу! — Али чујте ме, децо моје, шта ћу вам рећи. Ако бисте ви сутра од оца тражили да вас пусти у краљевску палату, тамо ће вам тек бити лепо, тамо ћете се баш лепо забавити! Питајте оца да вас пусти! Пустите он вас.”

Ујутру су деца питала оца да их пусти у краљевску палату.

„Ах, откуда бисте ви тамо ишли”, рече на то рибар, „тамо вас унутра нико не би пустио. Тамо ће бити само фина господа!”

Док тако причају, као да је из земље израсла, наједном се пред њима створи матора акрепа и каже да је дошла по децу, да их пуне, јер је њу краљ лично послао. Али то је акрепа само измислила, јер је смислила лукав план. Деца ће поћи у палату и када буду пролазили поред мајке, неће јој плунути у лице и краљ ће онда наредити да им одрубе главе.

Пошли су у краљевску палату. Акрепа је пожурела напред испред њих да прва прође, а Дрндолијенка, Јанко и Људмила издалека су лагано за њом.

Када су били близу града, Дрндолијенка Јанку и Људмили на уво шапне:

„Сад ћемо”, рече, „доћи до градске капије, тамо ћете видети једну жену ушивену у кожи којој се сви у лице пљувати, али ви јој немојте пљнути!”

Ова Дрндолијенка је све знала како је заправо било.

Дођу до градске капије: „Пљујте!”, узвикне војник на стражи.

Али они су тек онако прошли а акрепа се томе баш обрадова. Ушли су у палату. Када их је краљ угледа, очи му се сузама напунише:

„Ах”, рече, „оваква, баш оваква је требало да буду моја деца!”

Затим је почео да грли и да их љуби Јанка и Људмилу. Али им приђе и акрепа, па рече:

„Ваше височанство! Шта је залужио неко ко је прекршио ваше наређење?”

„Тај мора да буде кажњен, како је и прописано”, одговори краљ.

„Но, а ова деца, коју сад грлите, прекршила су ваше наређење и код капије нису хтела да пљуну оној у лице. Прописано је да им се главе одрубе!”

Краљу дође жао сироте деце, али узалуд. Наређење ни он сам није могао да прекрши. Следећег дана је требало да деци буду одрубљене главе.

Већ су целати водили сироту нејач. Светина се са свих страна гурала и сажалеваала невину децу. Када су стигли на место где је требало да се изврши погубљење, изађе пред краља Дрндолијенка и почне да говори:

„Ваше височанство! Какву казну заслужује онај ко се усуди да обмањује краља?”

„Ха”, одговори краљ, „онај ко се усуди да обмањује краља? Видиш шта се десило мојој жени?”

„А онај какву казну заслужује који жели недужна божја створења да погуби?”, упита поново Дрндолијенка.

„Онај ко недужно божје створење жели да погуби”, проговори акрепа, „он заслужује да га на коњском репу везаног вуцарају и код сваке куће да му ужареним гвожђем живо месо кидају.”

„Да ли би деца рођене родитеље смела да извргавају руглу?”

„То не би било у реду”, одговори на то краљ.

„Онда ни ова деца не заслужују смрт!”, узвикне Дрндолијенка. „Они нису могли краљици да пљуну у лице, јер је то њихова рођена мајка! Али је ова зла жена заслужила да је вежу за коњски реп и да је по чита-

вом граду вуцарају, јер је она недужна божја створење хтела да погуби, тако што је краљици два штенета подметнула, а ову децу у шкрињи у воду бацила!”

„Дакле, ово јесу моја деца!”, узвикне обрадован краљ и нареди да одмах краљицу испарају из коже и да је лепо умију. Али када се то десило, она је од жалости и слабости у том тренутку душу испустила.

Акрепа је добила казну, коју је сама одредила, рибара и његову жену су позвали у краљевски замак и обезбедили су их до смрти. Када је Јанко у граду порастао, узео је Дрндолијенку за жену и после очеве смрти постао краљ.

Златна предиља

Далеко, негде чак иза црвеног мора, живео је један млади господин. Када је већ напунио одређене године и стекао нешто памети, помисли да не би било згорег да види мало света и потражи има ли негде ваљана гадарица да му буде жена. И ето! Како науми – тако учини. Пође он у свет, али није му баш најбоље ишло. Жену, какву је наумио, није могао да нађе.

Напоследку стигне у кућу код једне удовице, која је имала три ћерке и све су се задовојачиле. Две старије — имена им је већ заборавио — биле су врло спретне и хитре као осе у сваком послу, док се најмлађој, коју су звали Хана, ниједан посао није баш милио. Када је младић стигао код њих на посело, зачудио се што Хана само на припећку дрема, док остале предиље марљиво преду и упита њену мајку:

„Стара мајко, кажите ми зашто и ону тамо не ставите уз преслицу? Исто тако је већ одрасла а послом би прекинула време?”

„Јао, младићу”, одговори мајка, „ја бих њој драга срца допустила да преде, чак би јој и вретено намотала, али како ћу? Она вам је таква преља, да би до сутрадан испрела не само сву нашу прећу, већ и снопове с крова а затим од тога златне нити усукала, па би се на крају и на моју седу косу бацила. Њу због тога морам да оставим на миру.”

„Ако је тако”, радосно ће ђувегија, „и ако је воља Божја, могли бисте да ми њу дате за жену. Видите, ја имам непрегледно газдинство: лана, конопље, пређе и кудеље читаве гомиле; напрела би се до миле воље.”

Чувши то, стара се није дуго премишљала и Ханку је из лаког сна пробудила. Донела јој из шкриње шарену мараму, окитили су је зимзеленом и веридбу су још исто вече обавили. Остале девојке, које су ту биле, су Хани помало завиделе толику срећу, али су се на крају помириле са свиме и веровале да ће сигурно и њих неко венчати, ако је успела и лења рука, како су Хану звали, да добије мужа.

Следећег дана младожења нареди да се упрегну коњи, а када су били спремни, смести уцвељену младенку поред себе у лепе таљиге, пружи ташти руку, довикне свастикама: „У здрављу остајале!” — и касом похиташе из села.

Било како било, мила Ханка поред младожење уплакана тужно седи, као да су јој пилићи сав хлеб поклјуцали. Он њој прича ли прича, али она и даље само ћути као риба.

„Зар те је туга притисла?“, упита је. „Ништа се ти не бој. У мојој кући се теби неће дремати: код мене има посла од јутра до вечери – колико ти душа иште: лана и конопље, пређе и кудеље – имаћеш целе зиме шта да радиш а и доброг дрва за преслице сам ти набавио.”

А Ханка, како су одмицали, беше све жалоснија и жалоснија.

Довече су стигли до његовог дворца. Сишли су с таљига а после вечере будућу газдарицу одведоше у једну пространу собу, где је од пода до плафона било наслaгано предиво.

„Ево“, рече, „ту ти је преслица, вретено, коловрат, црвене јабуке и мало грашка на преслицу – преди! Ако од свега овог до зоре златне нити испредеш, одмах ћемо се венчати. Али ако не, наредићу да те без права на жалбу погубе.”

Тада господар оде и предиљу остави да ради.

Пошто је Хана остала сама, села је уз преслицу, али није умела ни точак да окрене и тада стаде жалобно да јадикује и запомаже.

„О, Боже, Боже, какву сам срамоту доживела! Зашто и мене моја мајка као остале сестре није научила да предем? Могла сам сада да се на миру код куће одмарам а овако, ја грешно створење, богу немило, скапаћу овде!”

Док тако кука, одједном се отвори зид и пред преплашену Хану стаде човечуљак са црвеном капицом на глави опасан кецељом који испред себе гура златна колица.

„Зашто су ти очи тако уплакane?“, пита Хану. „Шта ти се десило?”

„Како да, грешна душа, не плачем“, рече она, „замислите, наређено ми је да сву ову пређу пре него што сване у златне нити испредем и да ако то не учиним, наредиће да ме погубе без икаквог права на жалбу. Боже, Боже, шта ћу ја, сама, од свих напуштена, у туђини!”

„Ако је само то“, обрадова се човечуљак „не бери бриге! Ја ћу те очас посла научити да предеш златне нити, али само ако ми једно обећаш: за тачно годину дана затећи ћу те на овом истом месту. И ако до тада моје пресветло име не погодиш, постаћеш моја жена и одвешћу те возећи те на златним колицима. Но ако би успела да га погодиш, оставићу те на миру. Само и ово ти кажем, ако би за годину дана хтела да се сакријеш од мене, па макар и небу под облаке полетела, ја ћу те пронаћи и врат ћу ти заврнути. Да ли пристајеш?”

Ханки се то, истини за вољу, није свидело, али шта је јадница требало да учини? На крају крајева помисли:

„Овако или онако скапавање ми не гине, па шта ми Бог да – пристајем!”

Чувши то човечуљак са златним колицима три пута око ње обиђе, седне под преслицу и говори:

„Овако, Ханице, овако, овако!

Овако, Ханице, овако, овако!

Овако, Ханице, овако, овако!”

Учио и научио ју је да преде златне нити.

Затим одкуда је дошао – тамо је и пошао, а зид се за њим затвори.

Наша, од сада заиста златна предиља, седне уз преслицу и видевиши како се пређа смањује а златних нити бива све више и више, је само прела и прела и до јутра не само да је све завршила, већ је стигла и да се наспава.

Зором раном, чим очи отвори, господар куће се пресвуче и пође да види како је и шта ради златна предиља. Ушавши у собу, добро да није ослепео од сјаја и није могао да поверује рођеним очима да је све у соби чисто злато. Уверивши се да је тако, загрли златну предиљу и одмах приреди венчање.

Живеше тако, како бог заповеда, а ако је раније волео Хану због златне пређе, сад ју је хиљаду пута више заволео због прелепог сина, ког му је у међувремену родила.

* * *

Али шта ћеш? Нема такве песме којој нема краја — ни радост наших супружника није могла да потраје заувек. Пролазио је дан за даном и на крају, као дланом о длан, навршавала се и година.

Тада је и наша Ханка из тренутка у тренутак бивала све тужнија, очи црвене као цигерица, попут сенке се вукла из једне у другу собу. Јер није мала ствар овако из чиста мира доброг мужа и дражесног сина изгубити! Јадан муж до сада није ни о чему знао и тешио је жену, како је могао, али њу се није могло утешити. Када помисли да би уместо свог наочитог супруга такво огавног прцољка требало да добије, од велике муке само што се на зид није пењала.

На крају је некако скупила храброст и свом мужу све исприча како је заправо било оне ноћи. Он пребледе од страха и објави по целом

селу да ли је неко таквог патуљка негде видео и да ли би његово право умео да каже, и тај би као награду добио онолики комад злата колика му је глава.

„Охо, не би било лоше, толико злата?“, дошаптавао је комшија комшији и растрчаше се на све стране, прегледаше све ћошкове, само што и по мишјим рупама нису завиривали; тражили су, тражили су га као иглу у пласту сена, но ништа нису успели да сазнају. Патуљка нико није знао и није га нико ни видео а његово име ни жива душа није могла да погоди.

Полако се ближио последњи дан, од патуљка ни трага ни гласа, а наша Ханка држећи дечака на грудима, крши руке – како због малог тако и због мужа. Сиромаш муж ком су од плача очи умало исцуреле, да барем женину патњу не мора да гледа, узме двоцевку на раме, поведе чопор ловачких паса и оде у лов.

Касније у току лова, беше то негде око ужине, почне на све стране да сева и пљушти, тако да ни пса не истераш напоље, а по том невремену су се сви негде посклањали и посакривали, тако да су господара мокрог као миш самог самцијатог у густој шуми оставили.

Није знао где да се пред све јачом грмљавином склони, где са се осуши и ноћ преклечи? Освртале су се јадне слуге, исто као и господар, на све стране око себе да макар неку овчарску или пастирску колибу пронађу, али тамо баш ничег таквог не беше.

Напокон, када су му скоро очи испале од тражења, приметио је да из једне рупе у дрвету куља дим као из кречане.

„Иди ти, синак“, рече господар слуги, „погледај, одакле излази тај дим? Тамо сигурно има људи, замоли их да нас приме да преноћимо?“

Слуга оде и није му потрајало ни толико да петао снесе јаје, вратио се са вешћу да тамо, тако му свега, нема ни врата, ни колибе, па ни људи.

„Ах, каква си ти смлата“, рече слуги господар шкљоцајући зубима, „идем сам, а ти ћеш за казну да киснеш и да се смрзаваш!“

И би тако, крене господар, али тамо заиста ништа није могао да пронађе, само се из те једне мале рупице на једном месту стално димило. На крају мрзовољан процеди:

„Макар ђаво ђавола на леђима понео, сазнаћу одакле толико дима долази!“

Дође до саме рупе, клекне и завири унутра. Гледајући завири чак дубоко под земљу, и угледа да се у једној кухињи крчкају јела а на каменом сточићу је постављено за двоје. Око тог сточића трчкара човечуљак с црвеном капицом гурајући златна колица испред себе а кад год круг обиђе, гласно запева:

*„Злато њреде јосиодару јосја,
док не јојоди ми име, њему осја.
Ако име каже, није добра мени,
но ако ја не зна, ја ћу да је женим.
А зовем се зовем се – Марјинко Клињаиш.”*

Поново хитро оптрчи око стола и сав ван себе кликће од среће:
*„Сјремам сада девет јела нама,
јосијељу свилену, њу неће бији сама,
ако јојоди... иијд.”*

Господару више није требало, потрчао је колико су га ноге носиле до слуге а пошто се мало разведрило, имали су срећу да нађу стазу којом су пожурили својој кући.

Жену је затекао снужену, забринуту и уплакану, јер је мислила да ни толико прилике неће имати ни да се од свог мужа опрости, пошто се тако дуго није враћао.

„Не брини, жено моја”, биле су господаре прве речи када је ушао у собу, „ја знам оно што ти треба: његово име је Мартинко Клингаиш!”

И тада јој све по реду исприча, како је ишао по шуми и шта је све доживео. Ханка од радости умало с ногу не паде, изгрли га, изљуби и пресрећна пође у ону собу у којој је и прву ноћ прела да још последњи пут испреде златних нити.

У поноћ се отвори зид и уђе као исти пре годину дана човечуљак са црвеном капицом и трчкарајући око ње са златним колицима и певајући на сав глас:

*„Ако име кажеш, ниси добра мени,
но ако ја не знаш, ја ћу да ње женим.
Појоди сад, име ми јојоди!”*

„Покушћу га погодим”, рече Ханка. „Твоје име је Мартинко Клингаиш.”

Када она ово изговори, патуљак дограби колица, тресне капу на земљу и како се појави – тако и нестаде, зид се затвори и Хана одахне.

Од тада више никада није прела, нити јој је то требало, били су довољно богати. Она и муж су се волели, дечак је растао као из воде и купили су краву а на ту краву везали звонце да одзвони крај и овој причи.

Небеска слава

Био једном један богаташ који је имао сина јединца званог Вилко. Богати господин био је веома стар, сед као голуб и слаб као мушица, тако је све изгледало као да је једном ногом већ у гробу. Вилко је пак био снажан, свеж као риба у води и поврх тога прелепи младић ког су девојке радо гледале.

Отац га је јако волео и сем њега друге радости на свету није имао, али једна ствар му није била по вољи – што Вилко уопште није имао жељу да се жени и стално је понављао да се неће оженити, све до не угледа небеску славу.

Отац га је неко време пустио, пошто је мислио да ће то сину само од себе из главе испарити, али док дланом о длан, Вилку прође и двадесет пета година а девојку ниједну није ни погледао. Тада отац схвати да од тога неће бити ништа, ако се он не умеша.

„Еј, сине мој, сине мој”, почне једном да му пребацује, али лепо из окола, „ти си сад већ, хвала богу, момак на месту и ништа ти не фали, још само да се срећно ожениш. Види, мене старца на овоме свету више ништа не радује. Само би ми пуно среће донело да могу да се провеселим на твојој свадби. Ожени се, сине мој, ожени се! Види, већ ти је двадесет пет година прошло, а до сада на то ниси ни помислио.”

„Ма, јесам, помишљао сам”, рече Вилко, „али ја сам наумио да се женити нећу, све док не видим небеску славу.”

Растужи се добри отац због овог одговора и срце му се стегне. Вилку би жао што није могао да учини по вољи свом оцу; али шта да ради ако је тако био наумио. Сада се такође био запутио у своју капелу, у којој се и пре тога молио, да му Господ Бог допусти да макар кроз кључаоницу завири и погледа небеску славу. Отац и породица су и после наговарали Вилка да се ожени, али је и даље све било исто. Вилко се свакодневно молио клечећи на коленима у својој капели, но женити се није се женио. На крају су га сви оставили на миру.

Прошли су месеци, прошле су и године а Вилкова жеља се и даље није испунила. После одређеног времена и сам је почео да размишља другачије, те обећа оцу да ће се једном оженити.

Јадан отац то чувши десет година се подмладио. Од радости што ће се његова једина жеља једном остварити, није знао шта му је чинити. Одмах је наредио да се обаве велике припреме за свадбу. Најлепша девојка у целој земљи је требало да постане његова невеста. Где је ко виђенији био, сви су били позвани на весеље. Трошило се једно буре дуката за другим, јер стари није жалио ничега и чега год је било скупог и драгоценог на свету – све је куповао; требало је да то буде свадба какве свет није запамтио.

Све је било у најбољем реду... Свештеник је стајао испред олтара; деверуше су припремиле венац за младенку а девер је чекао спреман да их поведе на венчање. Тада се Вилко, у једном неопаженом тренутку, када су сви већ само њега чекали, тихо искрао од сватова и пожурio у своју капелу да се помоли последњи пут Господу да му допусти макар на тренутак да угледа небеску славу.

Док се он тако молио клечећи на коленима, појави се поред њега времешан, веома стар човечуљак – био је то божји изасланик.

„Вилко, зашто се молиш?“, пита га старина.

„Ах, што се молим! Зарекао сам се да се нећу оженити пре него што небеску славу видим. И ево, само што нисам кренуо на венчање а видео је нисам ни на трен.“

„Добро, а да ли би ипак хтео да је видиш?“

„Да, желео бих, старче, јако би то желео.“

„Но, ако то толико желиш, седи ми на леђа!“

Вилку то није требало два пута рећи, сео је и чим се попео, нестале му свет пред очима. Нико није знао шта се десило, нико није видео, где су нестали и на коју страну су полетели старац и Вилко. Само је, кажу, нешто зашумшало и неки прекрасни мирис се разлегао по целом свету тако да људи нису стизали ни једни другима на здравље да говоре, стално су кијали.

Изасланик божји и Вилко су тог тренутка долетели до небеске капије. Старац га је спустио, скинуо му одећу, навукао на њега небеску одежду и затим га пустио на небо.

Али нико жив, све и да је сто пута паметнији од најпаметнијег, не би знао да каже како је било Вилку тамо на небу; само је једно сигурно да му је несумњиво било веома лепо, пошто је заборавио на оца и невесту и на све шта му је доле било драго. А када је изасланик божји до њега дошао са речма да треба пође кући:

„Али“, рече му Вилко, „нисам овде провео ни сат времена, допусти ми да останем и забавим се још барем један сат.“

И други сат је прелетео хитро као леп сан а Вилку се и даље није силазило, пошто када га је изасланик позвао да крену, он је поновио:

„Пусти ме, остави ме овде и трећи сат, онда ћу кренути.”

Старац је попустио и Вилко је и даље уживао у небеској слави. Ни сам није приметио како му је прелетело време и изасланик божји је дошао код њега:

„Вилко, сад би било довољно, треба сићи!”

Јадан Вилко хтео-не хтео кренуо је напоље. Пред капијама га је старац поново пресвукао, узео га је на леђа и однео на оно место с ког га је и покупио. Тада је Вилко клекао на колена и захваљивао се Господу Богу што му је допустио да погледа небеску славу.

Али чим се помолио, устао је:

„Но, а сада ћу ”, каже, „радо поћи на венчање”, и изађе.

Али где чуда, пред очима му се приказало све другачије него што је пре тога видео. Трља очи као да се из сна пробудио, гледао око себе као онај што сам себи не верује. Зар му се од те небеске славе помутила глава или о чему се ради?

То је она иста капелица што је својевремено сам дао да се сазида, али сада делује некако поцрнела, оронула, као да су и шиндре на њој иструнуле. Поред капеле је пре три сата било гробље, а сада су се тамо зеленила озимна пшеница. Тамо где је раније млинска вода текла, сада је био угажени пут, по ком су тамо-амо кола пролазила.

Јадном Вилку ништа није било јасно. Пејзаж му је био непознат, као да га први пут у животу види. Само је онај дубоки пут према истоку стајао непромењен и он га је препознао да је исти као онај што га је као дете радо посматрао.

„Ах”, мисли у себи, „мора да је Господ Бог веома моћан, ако је све ово за тако кратко време успео да промени!”

Стигне до очевог замка, али и та грађевина беше некако стара, оронула, као да су је градили пре Христа. Уђе унутра, а ту само неки непознат свет му на очи излази. Он се поздравља и љубазно јавља, јер помисли да су то гости који су дошли на свадбу. „Ево, ево”, каже им, „можемо да кренемо са венчањем, сад сам већ све своје ствари посвршао.”

А људи у њега гледају у чуду широко разгорачивши очи, слушају га отворних уста и нико не сме да га пита: Ко си, шта си, одакле си? Само се чудом чуде чудном човеку а Вилко се још више чуди њиховој зачуђености.

На сву срећу био је тамо један матори блента који је имао преко триста година. Он је препознао свог младог господара и позвао га по имену.

„А ко си ти, добри човече”, пита га Вилко.
„Зар ви мене не препознајете, слуга ваш?”
„Слуга!”, подсети се Вилко. „Јеси ли то ти, слуго мој, зар си толико остарио?”

„Да, баш се остарило! Шта да радим када ме Господ неће код себе?”

„А где је мој отац, моја невеста?”

„Јао, где је сад већ невеста, где је отац? Невеста се удала за другог и одавно су помрли обоје. Отац се просуо на прах. Од тада је триста година прошло!!”

Тада је Вилку синуло у глави! Триста година! А њему се чинило као три сата! Погледа у небо, погледа у земљу и од тог тренутка почне наочиглед да стари. Очи су му потамнеле, образи упали, брада му је расла бела као снег а тело се погрбило до саме земље тако да за пар тренутака није изгледао нимало млађи од свог старог слуге. Тако су стајали један наспрам другог два времешна старца од преко три стотине лета!

Дуне преко њих лагани лагор и обојица се проспу у прах!

ВИШЕ МИ НЕЋЕШ ПОБЕЋИ

Бајке за неуси́рашиве

Лактибрада

Имао један сиромашан човек ћерку од прве жене. Не задуго после женине смрти ожени се другом, а ова је исто тако имала ћерку од првог мужа а њих две су биле вршњакиње. Његово дете било је честито и вредно, али ова друга се није баш лепо понашала и ништа није хтелo да ради. Упркос томе, маћеха би увек само своју хвалила да је добра, радна и ваљана; док би пасторкињу тукла, терала и вазда је кудила да је лења и алкава.

Девојке су заједно одлазиле у село на прело. Тамо би се маћехина стално кикотала и забављала и ни цело једно вретено никада не би успела да намота, док би ова друга обично тихо седела, прела а затим кући и по два-три пуна вретена доносила. Али маћеха је на прелима само своју ћерку хвалила а и мужу показивала вретена које је његова ћерка испрела:

„Види”, рече, „твоја ћерка ништа не уме, а моја је јако леп конач испрела.”

Тако се и пред другим светом хвалисала а пасторкињу оговарала и ниподаштавала.

Једно вече, док су се девојке враћале са прела и биле већ близу куће, само ограду од прућа да пређу, претекне маћехина ову и брже-боље прескочи прошћу. Доскочи с друге стране ограде и затражи:

„Хеј, сестрице моја драга, дај да ти придржим вретена да и ти прескочиш прошћу; да се, не дај боже, не запетљаш и не прекољеш.”

Ова немајући никаквих примисли, пружи јој све из руке. А ова чим је вретена имала у рукама, скочи брже-боље код мајке и очуха и стаде да се приказује колико је успела да испреде а, ево, њена сестра – баш ништа.

Тек тада се дигла дрека и грдња на јадно сироче!

„Ето, видиш”, просикће маћеха мужу, „твоја чувена ћеркица је најобичнија ленчуга! Претвара се да је добра, а никакве вајде од ње. Ја такву залудницу нећу трпети у кући. Ти са њом ради шта год хоћеш, али ако је сутра овде затекнем, истераћу је из куће!”

Ујутру јој је маћеха још по мраку сипала пепела уместо брашна у старе вреће, уместо каше песак јој је насула, а уместо сланине комад даске упаковала, уместо хлеба камен и рече мужу: „Ја сам јој, ето, дала хране. Сланине и хлеба за пут, води је сад негде у службу, само да ми се склони с очију, иди са њом где год можеш, да је више не гледам.”

Отац пребаци секиру преко рамена, поведе ћерку и одведе је у шуму. Тамо насече дрва и сагради јој колибицу. Недалеко од тог места на једну букву причврсти калапач, да лупка када ветар дуне и рече јој:

„Остани ти, кћери моја овде, идем још дрва да нам насечем, а ти нам за то време скувај ручак. Чућеш ме, знаћеш по звуку где сам.”

Остави је тамо и оде кући.

Калапач на букви је ветар непрестано њихао, тако да је стало лупкао: куц, куц, куц и девојка је мислила да отац сече, те је чекала да се врати. Међутим, пало је вече а оца нема. Пође стога на то место да види где је тако дуго, и тад примети калапач у крошњи: куц, куц! Тек тада, јадница, схвати да ју је рођени отац преварио. Била је гладна, врати се до свог завежљаја, развеже га да барем комад хлеба поједе. Кад! Тад види уместо хлеба – камење, уместо брашна – пепео а уместо каше – песак.

Растужи се јадница и неутешно бризне у плач. Одједном, док она тако сузе рони, уђе у њену колибу неки стари зарасли просјак.

„Помоз’ Бог, кћери моја!”, пожели јој стари просјак.

„Бог и вама помогао, старче!”, одврати девојка. „Добро ми дошли, уђите!”

„Хвала лепо, кћери моја; да ли би ме мало умила и вечеру ми дала?”

„Ах, ја бих вас радо и умила и нахранила, али и сами видите, ја овде ни воде немам, нити у шта да вам сипам. Помајка ми је уместо брашна пепела насула, а уместо каше песка у завежљај ставила.”

„Ништа зато, кћери моја, изађи сад у двориште, видећеш бунар.”

Оде у двориште, а тамо бунар а поред њега кофа. Сипа воде и донесе је унутра. Уђе унутра и види по зидовима тањире и чиније повешане а на полици стоје шерпе и лонци. А стари просјак је за то време ватру наложио. Рођеним очима није могла да поверује. Брзо воде стави на ватру да се смлачи. Развезала је свој завежљај да провери хоће ли тамо ипак нечег пронаћи, а тамо: уместо пепела – брашно, уместо песка – каша, уместо дашчице – табла сланине а уместо камења – хлеб. Одмах пристави вечеру.

Старца лепо умије, уреди, нахрани и у своју кућицу на своје крпице стави га да спава. Она је легла у оставу на клупу и уснула.

У поноћ им неко куца на врата и овако дозива:

*„Ни на њедаљ момче, ни њедаљ момче, а до лакџа брада;
оџвори ми враџа, оџвори ми враџа, девојчице млада!”*

Она скочи, отвори и пред собом угледа патуљка – Лактибраду. Лактибрада уђе и пуно злата и дуката јој донесе.

„Ово ти је”, рече јој, „награда што си ме тако лепо угостила. Онај стари просјак – то сам био ја. А сада иди, лези у соби ти је удобан кревет.”

То рече и несташе.

Она пође у собу и види уместо старих крпа – размештен леп страни кревет и једна шкриња пуна рубља! Никада још није тако слатко спавала као те ноћи.

Трећег дана дође отац да је обиђе. Мислио је да је или од глади скапала или су је дивље звери растргале, тако да је пошао да барем њене кости покупи. Стиже код ћерке а она седи у лепој кући и преде.

„Како ти је овде, кћери моја?”

„Добро, оче мој; у бољу службу нисте ни могли да ме одведете”, похвали му се с врата и почне да му прича шта је све доживела. Затим му даде пуну кесу дуката да их понесе са собом.

Иде отац са дукатима. Издалека га угледа њихова куја и почне да лаје:

*„Пред њим иде звец, звец;
за њим иде звец, звец!”*

„Не лаје се тако, кујо моја”, опомене је маћеха, „већ овако”:

*„Пред њим иде дум, дум;
за њим иде дум, дум.”*

Али куја се није дала:

*„Пред њим иде звец, звец;
за њим иде звец, звец!”*

Стигне газда до куће и каже:

„Жено, дај корпу!”

А она:

„Зар да ти за ћеркине кости и корпу дајем?”

Тек када су из кесе почели да се сипају златници, жена брзо дограби корпу и почне да купи све што се просуло.

* * *

„Е, сад! Ако је твоја тако добро зарадила, и моју ћерку тако одведи да служи”, каже маћеха.

И одмах је почела своју ћерку да спрема за пут. Дала јој је леп нови кревет да понесе и најлепша могућа одела, а хране – погача и колача, колико је стизала да умеси. Са свим тим одведе је татко у шуму, сазида јој кућицу са оставом и остави је тамо.

Она седи и седи у колиби и размишља шта би сад јела. Увече јој дође стари просјак:

„Помоз’ Бог, кћери моја! Да ли би ме умила?”

Она дохвати метлу:

„Тек сам стигла, а тебе је већ враг донео!”

И измлати га.

„Но, онда ништа, кћери моја!”, рече просјак и оде.

Себи је скувала вечеру, најела се, легла у кревет и чврсто спавала.

У помоћ дође патуљак-Лактибрада и виче:

*„Ни на њедаљ момче, ни њедаљ момче, а до лакџа брада;
оџвори ми враџа, оџвори ми враџа, девојчице млада!”*

Она са уплаши и сакрије у ћошак. Тада Лактибрада развали врата и стаде с виком и дреком посред собе. Дограби је и из коже истресе. Месо са костију поједе а кожу окачи на врата. Затим узе главу и усне са ње одсече; тако да су јој се само зуби кезили. Избије пречку на прозору и тамо гурне њену главу.

Трећег дана пође отац по женину ћерку; а жена му даде да понесе нову новцијату кесу за дукате. Стиже до кућице и тамо види главу са искеженим зубима у прозору.

„Охо”, помисли, „сигурно јој је овде јако лепо, још сам далеко а већ ми се осмехује.”

Уђе унутра и види кости на једној гомилици, а глава окачена и у прозор нагурана. Ништа не рече, покупи у кесу шта је нашао и пође дому свом.

Приближава се кући а куја га издалека угледа и почне да лаје:

*„Пред њим иде дум, дум;
за њим иде дум, дум.”*

„Не тако, куцо моја”, каже мајка, „већ:

*„Пред њим иде звец, звец;
за њим иде звец, звец!”*

Али куја није престајала баш како је и почела:

*„Пред њим иде дум, дум;
за њим иде дум, дум.”*

Жена узме метлу и отера је. Отац уђе у кућу а она брзо примакне корпу јер помисли да ће се из кесе сипати дуката, али уместо њих, у корпу упадну само изгрижене кости.

За златном јабуком

На крају села живела је удова са своје три кћери. Једно вече дође у то место просјак и од куће до куће пита да га пуне да код њих преноћи. Међутим пошто беше веома дроњав, нигде нису хтели да га приме. Стиже тако и до те последње куће.

„Да ли бисте ми”, рече, „мајко, дали кров над главом ове ноћи?”

„Како да те примим у кућу”, изговара се удова, „када и нас самих има превише у овој тесној колиби!”

„Само ви мене некако сместите! Ја ћу било где и на тесној клупи преспавати.”

И тако прими га на конак. Када је већ било време за починак, сместили су га на клупу код пећи и тамо је до јутра спавао. Пошто је свануло, први се пробудио, склизнуо је с клупе, захвалио се за преноћиште и пошао даље. Најстарија ћерка, како је навикла, пође да га испрати и погледом га прати чак до краја дворишта. Он тад испусти из торбе златну јабуку која се за њим закотрља из дворишта на улицу, низ улицу на њиву а с њиве чак у планине. А девојка стално за њим у намери да је дохвати, али тако да овај не примети – јер шта ће једном просјаку златна јабука?! Но јабука се вазда котрљала за старим, и то тако да је с неке падине брзо јурнула надолу и више није могла да је дохвати.

Тек одједном у планинама стану на једној пространој ливади испред неког замка и просјак јабуку подигне.

„Даље”, рече, „не морамо. Сад си моја!” То рече и уведе је у палату.

Тада са себе стресе просјачке рите и претвори се у кршну људину. Девојку по дванаест соба спроведе и све редом јој исприча.

„Твоје је”, рече јој „да ових дванаест соба метеш, да куваш да има шта да се једе а ја ћу ићи у лов; али запамти, у ону тамо тринаесту собу немој ни да завириш, јер ако то урадиш, убићу те на месту. А сада, ево види, ту су ти кључеви! Ако ме будеш слушала, бићеш ми жена и биће ти добро!”

Било како било, следећег дана ђаво, тобоже, пође у лов и поново јој припрети како треба да ради, те на крају рече и ово:

„Ево ти човечја глава, скуваћеш ми је за вечеру, а за себе извади очи и одсеци нос и уши, скувај их меду у млеку и поједи пре него што се вратим.”

То рече и пође.

Она се тек сада осврну око себе шта је и где је? Али шта јој је било чинити? Бадила се на свој посао. Напољу на широкој ливади налазио се бунар, оде најпре по воду. Док ју је сипала, долетела су до ње три бела голуба и села на стенку бунара.

„Попрскај нас”, кажу јој, „тек малчице овом водом и дај нам да пијемо! Бићемо ти од помоћи!”

„Од какве помоћи бисте ви мени могли бити?!” и отера их. „Ја морам мом господару да скувам да једе, а не да се са вама замајавам.”

Дохвати кофу и оде унутра. Тужни голубови одлетеше на другу страну.

Вративши се унутра, извади очи, одсече нос и уши с главе и стави их у лонац да се крчкају. Али њој се гадило да то једе. Помисли, ко би уопште такву гадост јео, па чак ни ако је са медом? — и баци све под метлу. Затим почисти све собе од прве до последње. Биле су све лепша од лепше, а у њима пуно злата и скупоцених ствари.

„Само”, каже себи, „чега ли има у тринаестој, ако су ове толико лепе?”, и то ју је све време копкало што је ближе и ближе тринаестој одаји чистила. Зато чим је дванаесту помела, узела је тринаести кључ и откључала. Тамо умало од чуда и страха да с ногу не падне, и што је више по соби разгледала, то су јој колена јаче клецала. По зидовима су висиле покачене људске главе, трупови, ноге а поред врата стајала су два бурета пуна крви. Соба је била мрачна, а она није добро видела шта је у њима.

„Ово је вероватно мед, у ком треба да кувам”, помисли и умочи прст у прво буре. Али чим га умочи, прст јој отпадне. Од страха тргне руку, повуче је назад, залупи врата за собом и požури кроз свих дванаест соба и редом их крвљу попрска чак до кухиње. Тамо тешком муком крв заустави и руку увије.

„Ах, боже мој, боже! Шта ја, јадна, сад да радим?”, јадиковала је.

„Дознаће да сам у тринаестој соби била и убиће ме. Али како да ово сад сакријем?”

Како је знала и умела, покупи сву крв, обрише је крпом; затим пилиће похвата и покоље их, да би могла да каже да се посекла док је то радила. Са страхом је чекала да ђаво дође кући.

Када га угледа да стиже, задрхти као прут. Тад уђе и упита је:

„Јеси ли ми скувала штогод?”

„Скувала јесам”, одговори му.

„А јеси ли ти појела оно што сам рекао?”

„Појела сам”, одврати. А он викне:

„Очи, уши, носу, где сте?”

„Ту смо, господару!”, огласе се и искоче испод метле.

„Ето, видиш”, рече јој, „следећи пут ме немој лагати, иначе ћеш се лоше провести. А шта ти је са прстом?”

„Ах, то је”, рече, „ништа, ја сам само помислила ко би ту гнусоту јео, мислим на главу, па сам пошла пилиће да спремим и посекала сам се.”

„Аха!” рече, „ниси се посекала, већ си у тринаестој соби била. Сада, пошто ме ниси послушала, и тебе ћу тамо заједно са осталима тамо да осушим, а крв ћу ти исцедити да је пијем уместо вина.”

Одмах је шчепа, у ону собу одвуче, крв из ње исцеди, тело раскомада и повеша удове. Онда похваће скувану главу.

Када се најео, пошао је по другу девојку. Клати се он тако путем по селу, иде од куће до куће и тражи конак. Поново га нигде нису пустили а наша удова у страху добро се закључа. Но он јој стаде под прозор и дозива:

„Газдарице”, рече, „смилујте се барем ви, ако ми другде не дају да преноћим.”

„Богами вам ни ми нећемо дати конака”, довикне му удовица, „јер у соби ни за нас саме нема довољно места.”

„Али ја ћу преспавати макар и у остави, само да имам неки кров, само ме примите!”

После толико мољакања, пустише га у оставу.

Али тада већ паде ноћ а просјак у остави од зиме почне да се тресе, јауче и да зубима цвокоће да ни оне од њега нису могле да усну. Тада рече средња:

„Мајко, пустите га унутра, па ја овако ока нећу склопити.”

Позваше га да уђе и поред пећи му клупу ставише.

Ујутру још по мраку просјак склизне с клупе и стаде да одлази. Средња кћер скочи за њим да барем врата затвори. Тада и њој испусти златну јабуку из торбе, а ова исто тако пође за њим да је дохвати, из оставе у двориште, из дворишта на улицу, низ улице до њиву, затим с њиве у планине, све док није и она стигла у пакао где је овај живео.

Ни ова друга није била ништа боља од претходне и већ следећег дана се заједно са сестром сушила.

И трећи пут просјак вуче се по селу. Када су га издалека угледале мајка и ћерка, чврсто су се позакључавале да никако код њих у кућу не уђе. А он им поново дође под прозоре и мољака:

„Бар на трем ме пустите, ту ћу се шчучирити под прозорче, нећу вам у сметати.”

После пуно преклињања, оставише га тамо. У ноћ почне просјак да дрхти од зиме, стење, јауче и зубима цвокоће, тако да ове две унутра нису од њега могле ни ока да склопе.

„Мајко”, рече најмлађа кћер, „хајде да га пустимо унутра, па тај ће до сутра тамо скапати, а ми ћемо са њим само имати невољу.”

„Па не бисмо могле од њега ни да спавамо, зато га пусти нека уђе! Али ти кажем да када пође ујутру, ти ни крајичком ока не вири за њим!”

И тако су га и овога пута пустиле и ставиле да спава код њих унутра.

Када је зора сванула просјак пође, мајка је за њим врата брзо заглавила. Али је најмлађа ћерка крајичком ока већ била погледала да провери да ли је то стварно онај што златне јабуке за собом испушта. Када је приметила да се златна јабука заиста за њим котрља, одмах скочи на ноге и пође! Јер је она била наумила да сазна где су јој сестре и шта им се десило. Но није гледала златну јабуку, већ се стално око себе освртала и добро пазила да запамти пут, где су из села изашли на њиву, а где с њиве на планину, док се тамо негде нису изгубили у близини његовог дворца.

Тад испред ње стане стамени огроман човек:

„Моја си”, рече, „више ми нећеш побећи! Али не бој се, биће ти добро овде, само ме мораш слушати.”

А онда је спроведе по свих дванаест соба и заповеди шта и како да ради.

„Само ћеш”, каже, „ове собе чистити а у ону тринесту нећеш ни кроз кључаоницу завирити!”

Затим поново оде, тобоже у лов. Баци јој људску главу и рече:

„Ово ћеш ми спремити за вечеру, а себи извади очи, одсеци уши и нос и поједи их, макар и у млеку и меду – тако ћеш ми бити верна.”

И са тим оде.

А она стаде да размишља куда све ово води?

„Ма”, рече, „приставићу му најпре ово да добро проври.” Пође на бунар по воду. Долетела су до ње три бела голуба и села на стенку.

„Попрскај нас”, моле је, „Оном водом и дај нам да пијемо! Бићемо ти од помоћи!”

Она се одмах окрене и три пута их водом ороси. Затим их једног по једног узме и умочи им кљун у кофу. Голубови одмах залепеташе крилима и кажу јој:

„Девојко, ми ћемо теби добро добрим вратити; ничег се не бој! Да су твоје сестре учиниле ово што си ти, и њима бисмо помогли, овако више нису живе. А ти, види, ако желиш добро да прођеш и да жива останеш, немој јести очи, уши и нос, које ти је ђаво дао, нити у тринаесту собу данас немој улазити! Него ухвати мачку и њој дај да поједе очи, уши и нос и стави је у свој у џеп; видећеш шта ће се десити и сутра ујутру онда дођи поново по воду!”

Тако рекоше голубови и прхуше.

Она узме воду, пристави да му се кува глава, док је очи, уши и нос с ње дала мачету да поједе и затим га ставила код себе у џеп. Собе је лепо помела а у тринаесту није ни завирила.

Увече дође онај тобоже из лова. Овде види да је све чисто, пометено а од крви ни трага; а јело му је већ спремно на столу.

„Но, добро је”, рече, „све како треба. Хајде и ти да једеш са мном!”

„Ја сам се”, рече, „већ најела.”

„То ћемо одмах да проверимо”, рече он и узвикне: „Очи, уши, нос, где сте?”

„Ту смо, господару!”, јаве се они из џепа из мачјег стомака.

„Е, тако”, похвали је, „ти ћеш ми сад бити верна.”

И прогута целу скувану главу.

Сутрадан када је одлазио, рече јој да поново буде тако добра као и јуче, и док он не дође, да она спреми гозбу за обоје, те да ће све заједно појести. Он оде а она пожуре до бунара по воду. Долетела су до ње три бела голуба и гугучу.

„Попрскај нас водом”, кажу, и дај нам да пијемо, бићемо ти од помоћи!”

Она се одмах окрете и три пута на њих воду прсне, онда сваког дограби и смочи му кљун у кофу. Голубови крилима залепеташе и почну да јој причају као и јуче:

„Но, када си ти нас тако лепо послужила, ми ћемо сад теби све рећи!”

Рекоше јој како треба да ради да би се ослободила и весело одлетеше.

Тада девојка узме кључеве и отвори тринаесту собу. Тамо су поред врата стајала два бурета пуна крви. Најпре умочи прст у први и он јој одмах отпаде, затим умочи у други и тог часа поново израсте. Узме и поскида удове својих сестара, послаже их и премаже једном крвљу а за-

тим оном другом – живом и оне на месту оживе. Онда узму три шкриње и послажу у њих хаљине, платна, сребра и злата, све што је тамо било. Узе и једну маст коју је у тринаестој соби на прозору нашла и једну травку која се налазила поред ње. Травчицу узме код себе а машћу премаже своје сестре и затвори их у шкриње, отвори им прозоре и оне полете право кући. Затим наложи пећ и умеси лутку од меденог теста, велику као што је она била и испече је. Поређа лонце на штедњак, да све изгледа као да се многа јела кувају, а лутки намести варјачу у руку и стави је поред огњишта као да меша и кува сва та јела. Онда потрчи до шкриње у намери да и себе машћу намаже и да кроз прозор полети кући.

Али тада је нечистици већ двориштем пролазио и право бане у кухињу да пита да ли му је добру вечеру спремила. Ту угледа медену лутку поред огњишта. Помисли да је то његова жена и брже-боље да је пољуби. Тесто му било слатко и укусно, тако да је лутку одмах целу појео. То беше њена срећа, иначе не би стигла да се припреми. Док је ђаво од медене лутке прсте лизао, она се премаже чаробном машћу, затвори се у шкрињу и кроз прозор полети напоље. Ђаво је врло брзо схватио шта се десило. Страшно се наљути што га је девојка тако преварила, почео је да завија и јурца по дворцу и све испремеће наглавачке.

„Долијаћеш ти мени”, рече на крају, „нећеш ми умаћи!”

Пође он, сад већ као накићени младић, до оне удове и стаде да јој се слатко умиљава да је он дошао једну од њене три кћери да испроси за жену и као пита где су јој?

„Јао”, прича му, „моје кћери тако и тако, за златном јабучицом су пошле и нестале...”

Али оне су сад већ биле скривене у собици јер су добро знале шта треба да ураде. А враг ће њој на то:

„Да ли је заиста тако? Оне би могле да се врате. Задржаћу се ја мало код вас.”

„Само се ви задржите!”

И скува му за то време теста у млеко и посади га за сто да једе. А када је најсласније листио, узме ону травчицу, коју је најмлађа донела, протрља му њоме изнад главе и у том трену ђаво се проспе на коломаст.

Од тада су мајка и ћерке од њега имале мира и свега у изобиљу.

Златна поткова, златно перо и златна длака

Био једном један сељак који је имао дванаесторицу синова, али најмлађег никада нису назвали братом. Једном су сва дванаесторица пошла у службу и дошли су код једног краља.

„Ваше пресветло височанство, да ли бисте нас узели у службу?”

„Зашто да не”, одговори им краљ, „само поштено служите!”

Служили су код њега годину дана, а када је прошло то време, упита их краљ:

„И, шта сте ислужили?”

„Ваше пресветло височанство! Дајте нам сваком по једног вола!”

„Добро”, рече краљ, „ено га тамо крдо, нека свако изабере вола који му се свиђа!”

Слуге су отишле до крда, одабрале су дванаест лепих волова и враћале су се кући.

„Потрчи”, кажу најмлађем, „позови оца да изађе напоље!”

Отац је изашао у двориште и види дванаест лепих волова.

„Но”, рече, „узорно сте се држали, то ми се свиђа.”

Нешто касније поново сви пођоше у службу. Дошли су код истог краља.

„Ваше пресветло височанство, да ли бисте нас поново узели у службу?”

„Зашто да не”, рече им краљ, „само честито служите!”

Служили су годину дана, а када је и то време прошло, упита их краљ:

„И шта сте ислужили?”

„Ваше пресветло височанство, дајте нам сваком по једну краву!”

„Добро”, рече им краљ, „ено га тамо крдо, изаберите свако краву која му се свиђа!”

Слуге су пошле до крда, одабрале су дванаест лепих крава и поново пођу кући.

„Трчи”, кажу најмлађем, „позови оца да изађе напоље!”

Отац изађе у двориште и види дванаест крава.

„Но”, рече, „и овога пута сте се ваљано држали, задовољан сам!”

Већ су имали дванаест волова, дванаест крава и хтели су да зараде још.

Поново су сва дванаесторица пошла у службу и по старом познаништву свратила су код краља.

„Ваше пресветло височанство! Ми бисмо желели да код вас још служимо!”

„Немам ништа против”, рече им краљ, „само поштено радите!”

Поново су служили годину дана, а када је прошло то време, упита их краљ:

„И, шта ћу вам дати?”

„Ваше пресветло височанство! Дајте нам само сваком по једног коња.”

„Добро”, рече краљ, „ено га тамо крдо, нека свако изабере коња који му се свиђа!”

Слуге су отишле до крда и јаданаесторица су одабрала по најлепшег коња, али је дванаести само ходао између њих. Плашио се да узме снажног, да га не збаци са седла, а слабог се прибојавао да неће моћи да га понесе.

Остави тако крдо, оде без коња. И идући угледа једног маленог коњића у близини како пасе а кљусе му се обрати:

„Јанко, узми мене, ја ћу ти бити од помоћи. Али када дођемо пред краља, они ће ти давати најлепша нова седла, али ти то немој примити, само тражи оно седло са тавана које тамо стоји већ седам година...”

Тако и би.

Краљ га је одговарао од онога што је одабрао, али он није желео ништа друго. Тако да му на крају каже да га узме, и да га само очисти и намаже.

Када су изашли ван града, његова браћа су била од њега на пет миља удаљена, тада га упита његов чудесни вранац:

„Јанко, како ћемо ићи – као сунце или као ветар?”

„Тако, коњићу мој, да се ни теби ни мени ништа зло не деси.”

Одједном се коњић стресе, Јанко поприми бакарни лик, као и његов коњ и пре је био у гостионици, у коју су пошли, него његова браћа.

Браћа стигну, а Јанко већ седи за столом.

„Зар те је нечастиви већ донео?”, груну они на њега.

„Ма какви, шта вам је”, рече Јанко, „ишао сам тек онако лагано стазицом, него ко зна где сте се ви задржавали!”

А они ће на њега:

„Ђути, будало, могао си да идеш са нама, па би и ти видео једног принца, био је био сав од бакра и коњ му беше такав.”

Јанко је ћутао, није рекао ни речи.

Чим су изашла из гостионице, његова браћа су истог часа појурила и одмакла далеко од њих. А коњић га упита:

„Јанко, како ћемо ићи – хоћемо ли као сунце или као ветар?”

„Тако, коњићу мој, да се ни теби ни мени не науди.”

Коњић се стресе, добије Јанко сребрни лик а и он исто тако се посребри; претекне своју браћу, у гостионици стаде.

Браћа стижу, а Јанко већ увећано седи за столом.

„Зар су те поново нечастиви носио?”, скочише на њега.

„Ма какви, откуд би мене, ишао сам лагано стазицом, него ко зна, где ви свраћате.”

А они на њега:

„Ћути, бре будало, могао си да идеш са нама, видео би и ти једног принца, био је сав од сребра и коњ му беше сребрн.”

Јанко је ћутао, даље не рече ни речи.

Једенаесторица браће пођу и јуре напред; Јанко лагано с ноге на ногу. Иза гостионице га вранац упита:

„Јанко, како ћемо ићи – као сунце или као ветар?”

„Тако, коњићу мој мили, да и теби и мени буде добро.”

Коњић се стресе, остаде Јанко златан а и он сам се тог часа позлати, пре беше Јанко код куће него његова браћа.

Дођу браћа а Јанко већ одавно седи поред пећи.

„Види ти њега”, чуде се, „ево њега опет! С којим си ти врагом доле-тео?”

„Ма какви, откуд бих, ишао сам лагано стазом, а ви ко зна где се смуцате.”

А они на њега насрнуше:

„Ћути, бре будало. Могао си да идеш са нама, видео би и ти принца, беше сав од злата и коњ му беше златан.”

Јанко је само ћутао, плашио се и реч да прозбори.

Отац им управо тад није био код куће, а када је стигао, старијој браћи је хвалио њихове лепе коње; али је Јанка изгрдио због тог његовог мршавог кљусета.

* * *

Следећег дана кажу оцу:

„Оче, довољно смо стекли, женићемо се! Ми смо сви од једног оца, тражите нам ћерке од једне мајке.”

Најстарији је оседлао коње и пошао са оцем да тражи невесте.

Идући тако угледају једну стару бабу како са шест парипа оре њиву. Питају је да ли зна где би једна мајка могла да има дванаест кћери? А она знаде па им рече где треба да пођу, у ту и ту кућу и да ће тамо све пронаћи. А то је била баш она, та стара вештица, и имала је дванаест ћерки. Пукла је изнад парипа корбачем, и наједном се створи код куће.

Најстарији уђе у кућу и тамо беше добродошао. Затражи да види девојке. Тад вештица хитро уђе у коњушницу, узе корбач иза врата и како редом парипе пошиба, претворе се у дванест девојака.

„Излазите, раге”, виче на њих стара, „дошле су вам ђувегије!” Пошле су једна за другом у собу, редом од најстарије до најмлађе. Оцу су се девојке свиделе и одмах су се и договорили када треба да дођу по њих и да их воде на венчање. Договореног дана оседлала су дванаесторица браће коње и дошла су по своје невесте.

Када су од куће кретали на свадбу, вранац ће Јанку:

„Тебе ће штети да ставе да седиш у средини, али ти се смести на сам крај стола, изговори се да си најмлађи и да ти мораш око коња да порадиш. Када ти ја покуцам, изађи напоље! Нудиће ти да попијеш прву чашу, ти је узми и проспи испод стола, створиће ти се флашица а ти је брзо сакри у џеп!”

Јанко уђе у кућу и све учини тако. Флашица је већ била у торби. Покуца му вранац, Јанко изађе напоље. Вранац му каже:

„Нудиће вам супу, али ти чим прву кашику захватиш, проспи је под сто! Створиће ти се чекиње. Чекиње узми и сакриј их у џеп!”

Јанко је ушао у кућу и све тако урадио. Сад је и чекиње имао у торби. Покуца вранац, изађе Јанко напоље. Рече му:

„Изнеће на сто печење, али први комад заједно са виљушком баци под сто! Створиће ти се чешаљ. Стара баба ће наслутити нешто и сагнуће се да ти дохвати виљушку; али ти буди бржи, купи брзо чешаљ и сакри га у џеп! После тога слободно једи!”

Јанко уђе у кућу и све тако учини. Чешаљ је имао у џепу и после слатко јео. Пошто су се најели, легали су да спавају, свако у свој кревет, а девојке свака у свој. Мало касније легне и матора вештица.

Покуца вранац, Јанко изађе напоље а овај му каже:

„Испремештај сад браћу, тамо где девојке спавају, стави њих а девојке тамо где браћа леже; али немој се ни ти збунити, где треба да легнеш!”

Чим их је испремештао и сам место променио, вештица дође с мачем и право удари по креветима. Умотала је косе око руке и одрубила

главе свим девојакама мисливши да су то младићи. Срећна што има дванаест душа, оде на спавање.

Покуца вранац, изађе Јанко напоље а овај му рече:

„Пробуди браћу, нека седлају коње и крену, ти ћеш сачекати да затвориш врата.”

Браћа су устала, оседлала коње и пошла напред. Јанко остане да затвори врата. Заглави их и вранац се огласи:

„Јанко, седај, и шта год видиш на путу, немој ме заустављати!”

Он седне, а када су поред прозора летели, повика:

„Бабо, бабо, стара бабо, што си кћери потаманила, хвала ти за вечеру!”

Вештица се тргне из сна, пожури до девојака и види да су мртве! Умало не пукне од беса! Седне на лопату и почне да их вија, али они су већ далеко одмакли.

„Сачекај”, промумла баба, „зауставићу ја вас!” и баци златну поткову.

„Хоп, коњићу”, узвикне Јанко, „на путу је златна поткова. Треба ли да је подигнем?”

А вранац му рече:

„Ако је подигнеш, биће зло – ако је не подигнеш, биће наопако!”

Јанко скочи, поткову подигне; али док се са њом забављао, вештица их је већ полако сустижалала.

„Лоше је, Јанко”, узвикне вранац, „баци чешаљ на земљу!”

Јанко спусти чешаљ, створи се густа шума. Док се вештица кроз шуму пробијала, поново су јој одмакли.

„Чекај, ухватићу ја тебе!”, и баци златно перо.

„Хоп, коњићу”, узвикне Јанко, „ево га на путу златно перо. Могу ли да га подигнем?”

А вранац му рече:

„Ако подигнеш, биће зло – ако не подигнеш, биће наопако!”

Јанко скочи и подигне перо. Утом их вештица поново сустиже, тако да је коњића на репу прљио, колико јој је пламен из ждрела шикљао.

„Зло је, Јанко”, узвикне вранац, „баци на земљу чекиње!”

Јанко баци чекиње, створи се оштро трње; док се вештица кроз трње пробијала, поново су јој далеко одмакли.

„Чекај, нећеш ти мени побећи!”, и она баци златну длаку.

„Хоп, коњићу”, узвикне Јанко, „ево је на путу златна длака! Могу ли да је подигнем?”

„Ако је подигнеш, биће зло – ако је не подигнеш, биће наопако!”

Јанко златну длаку подигне, и док се тиме бавио, вештица им већ беше за петама, за реп је коња хватала.

„Лоше је, Јанко”, узвикне вранац, „баци флашицу!”

Јанко баца флашицу, створи се велико море. Преко мора даље није могла да их гони, морала је да се осрамоћена врати и они су срећно стигли кући. Јанка су сада браћа оставила на миру; били су му захвали што их је од смрти спасио. Нису му се више ругала и сваком је био драги брат. Али Јанку је било жао што га раније нису тако звали. Опростио се са оцем и браћом, оседлао свог коња и пошао сам да тражи службу.

* * *

Иду, иду и после дугог пута пред њима се појави један град.

„Јанко”, заусти вранац, „видиш ли онај град? Ту живи краљ, код њега ћеш тражити службу. А када те прими, понашај се честито! Господару немој штету правити, а ако ти било шта усфали, само мени реци, ја ћу ти помоћи!”

Када су се приближавали граду, вранац се стресе и постаде мршав, облепљен трином, као да га дванаест година нико није тимарио. Јанко дође пред краља:

„Ваше пресветло височанство, да ли бисте ме примили у службу?”

„Зашто да не”, рече му краљ, „баш ми један слуга недостаје.”

Дали су му да опслужује дванаест коња, док је као тринаести стајао његов вранац у ћошку.

Остале слуге, које су тамо биле, сваке недеље су по пола киле свећа спалиле; док Јанко није ништа узимао а ионако су његови коњи били најчистији. Краљу то беше јако чудно и замерао је осталима што му пуно светла спале, а свеједно су њихови коњи ружнији. Досади то слугама.

„Чекај мало”, рекоше, „окрићемо ми каква је то превара?”

И исто то вече кроз пукотину на зиду вирили су и виде да му поред коња златна поткова виси. Тада им све беше јасно. Ујутру су одмах пошли да га пријаве:

„Ваше пресветло височанство! Сада већ знамо зашто он не пали свеће, има златну поткову и она му сија.”

Чувши то, краљ је одмах дао да се позове Јанко.

„Је ли”, рече му, „какву ти то поткову имаш, хајде донеси ми је да видим, иначе ћу наредити да те без икаквог права смакну.”

Оде Јанко у стају, обеси се вранцу око шије и горко заплака. Упита га вранац:

„Јанко, зашто плачеш, шта ти је?”

„Ах, коњићу, како да не плачем, када ми господар рече да ако му поткову не дам, да ће ме без икаквог права смакнути.”

А вранац на то:

„Рекох ти, ако је подигнеш – биће зло; али да је ниси подигао – било би још горе. Не тугуј, Јанко, дај му је!”

Јанко однесе поткову и понада се да ће га сад оставити на миру. Али краљ га упита:

„Одакле ти ова потковица?”

„Тамо и тамо, нашао сам је на путу!”

Краљ гледа – час у слугу, час у поткову, па рече:

„Види овако, мене се нимало не тиче, где год да си је нашао; али ме сада добро слушај, шта ћу ти рећи! Ако ми тог коња, са ког је ова поткова, не доведеш, наредићу да те погубе; но ако га доведеш, богато ћу те наградити.”

Вратио се у стају и почео да се јада и запомаже кроз сузе:

„Ах, коњићу, мени су сад рекли да ако им коња не доведем, са ког је поткова, да ће наредити да ме погубе, али да ако га доведем – богато ће ме наградити.”

„Само се немој толико бринути, биће некако”, рече му на то вранац. „Хајде ти мене честито нахрани, сутра ћемо на пут.”

Није још ни зора сванула, већ су путовали; јурили су преко планина, јурили су преко долина, све док нису стигли до вештичје куће, а тада је већ била ноћ. Вранац стаде и рече:

„Ту смо, Јанко, и стигли смо у прави час. Наша стара сад спава а коњ јој је у стаји. Уђи у кућу, кључеве јој испод узглавља полако извуци; мач, који јој је при боку, баци негде у ћошак, отвори стају и коња доведи овамо! Само се чувај и буди брз!”

Јанко учини све тачно онако како му чаробни вранац рече. Кључеве испод узглавља извуче, мач у ћошак баци, стају отвори и тада блесне сјај златног коња. Одвеже га и доведе код вранца.

„Седај”, рече вранац, „а коња чврсто држи!”

Јанко седне на вранца, а када су испред прозора прелетели, узвикне:

„Баба, баба, стара баба, што си ћерке потаманила, одводим ти златног коња!”

Вештица скочи, покуша да зграби мач, али јој га нема. Док га је по ћошковима тражила, они су већ прелетели преко три планине. Тек када су негде до мора стигли, угледа их вештица и довикне им:

„Јанко, још ћеш ти доћи код мене, хоћеш, хоћеш...”

„Хоћу, хоћу, само кључеве боље чувај!”

Вештицу је код мора снага издала, морала је да се врати кући осрамоћена и ови су довели златног коња краљу.

Краљ се коњу јако обрадовао и ставио га је у посебну раскошну стају. Јанка је хвалио, али да му је богату награду обећао, тога се сад није сетио. Јанку је било непријатно што су га тако изневерили и хтео је да иде да се обрати краљу, али му вранац рече:

„Остави се тога и буди стрпљив!”

Јанко је као и пре тога тимарио дванаест коња; а вранац је као тринаести стајао у ћошку. А остале слуге су га кришом посматрале, пошто свеће за светло и даље није узимао, а његови коњи су поново били најлепши.

Краљу то беше необично и сада је грдио остале слуге.

„О чему се”, рече, „овде ради? Сад више нема ни златну потковицу, па опет су ваши коњи ружнији а толико ми светла попалите!?”

„Ваше пресветло височанство, шта ће њему свеће, када има златно перо!”

Чим то краљ чу, одмах нареди да позову Јанка.

„Чујем”, рече, „да имаш златно перо, одмах ми га донеси, иначе ћу ти сва права одузети и наредити да те погубе.”

Оде Јанко у коњушницу, обеси се вранцу око шије и бризне у велики плач.

Упита га вранац:

„Зашто опет плачеш, шта ти је?”

„Ах, коњићу, како да не плачем, када ми господар рече да ако му не дам златно перо, да ће ме лишити сваког права и наредити да ме погубе.”

А вранац на то:

„Рекох ти да ако га подигнеш – биће зло: но да га ниси подигао – било би наопако и све још горе. Не плачи, Јанко, дај му га!”

Јанко однесе златно перо. Краљ гледа, час у слугу, час у перо.

„Види овако”, рече напокон, „златног коња си ми довео, још мораш да ми донесеш и патку са које је перо отпало. Када то урадиш, добићеш пола краљевства; али ако не, наредићу да те за главу скрате.”

Вратио се у коњушницу и стао да запомаже кроз сузе:

„Ах, коњићу, поново су ми рекли да ако им ту патку, са које је перо испало, не донесем, да ће наредити да ме погубе; али да ако је донесем – добићу пола краљевства.”

„Немој толико стрепити, некако ће већ бити! Само ти мене честито нахрани, сутра полазимо на пут!”

Није још ни почео да свиће, већ су били узјахали; јурили су преко планина, јурили су преко долина, све док нису стигли до вештичине куће, а тада је већ пала ноћ.

„Ту смо, Јанко”, рече вранац, „и стигли смо у прави час. Наша стара поново спава а златна патка јој је у другој соби, седи у златном кавезу на дванаест јаја, и свакога дана по једно снесе. Ушуњај се тихо, али припази да стару не пробудиш, пошто су јој кључеви заденути за појасом! Лагано их извуци, мач који јој је при боку поломи и по дворишту га разбацај. Врата на соби отвори и патку донеси! Само буди тих и брз!”

Јанко све учини тачно како му вранац рече. Кључеве је иза појаса полагао извукао, мач изломио и по дворишту га разбацао, собу отворио, кавез са патком зграбио и донео до свог чаробног вранца.

„Седај”, рече му овај, „и кавез чврсто држи!”

Јанко седне на вранца, а када су испод прозора летели, узвикне:

„Баба, баба, стара баба, што си кћери потаманила; односим ти златну патку.”

Вештица скочи, руком покуша да зграби мач, али јој га нема. Док је по дворишту комаде скупљала, код ковача požурила да јој мач завари и искује, ови су већ прелетели пет планина. Тек када су до мора стигли, угледа их вештица:

„Јанко, доћи ћеш ти код мене, хоћеш, хоћеш!?”

„Хоћу, хоћу, доћићу, само ти кључеве боље припази!”

Вештица снагу поред мора изгуби, те је морала да се врати ослабоћена, а они су златну патку донели краљу.

Краљ се патки, што носи златна јаја, јако радовао и окачио ју је заједно са кавезом изнад свог кревета. Јанка је хвалио, тапшао по рамену, али то да му је обећао пола краљевства – скроз је заборавио.

Јанку је то било још непријатније да му само обећавају и да га никада никако не награде; хтео је да оде пред краља, али га је вранац кротио:

„Остави се тога и буди стрпљив!”

Као и дотад, тимарио је дванаест коња, а вранац је као тринаести стајао у углу. Свеће ни сада није узимао, па су опет његови коњи били најлепши. А друге слуге су га држале на оку. Краљ се томе јако чудео и грдио остале:

„О чему се овде ради”, рече, „више нема ни златну потковицу, ни златно перо, па опет су ваши коњи ружнији, а свећа за вас никад доста!”

„Ваше пресветло височанство, шта ће њему свеће, када има златну длаку!”

Када је то чуо, краљ нареди да му се одмах позове Јанко.

„Реци ми”, пита, „каква ти је то сад златна длака? Одмах је донеси или ћу наредити да те рашчерече.”

Оде Јанко до коњушнице, обеси се вранцу о шију и бризне у велики плач. Пита га вранац:

„Јанко, па ти поново плачеш, шта је сад?”

„Ах, коњићу, како да не плачем, када ми господар рече да ако му не дам златну длаку, да ће наредити да ме рашчерече!”

А вранац ће на то:

„Рекао сам ти: ако је подигнеш – биће зло; али, да је ниси подигао – било би наопако и још горе. Зато не плачи, иди, дај му је!”

Јанко је однео златну длаку. Краљ гледа, час баци поглед у слугу, час у длаку и на крају припрети:

„Види, већ си ми донео златног коња, имам и златну патку, још мораш да ми донесеш и ону која је ову длаку изгубила. Учиниш ли тако, наградићу те краљевством, али ако не – наредићу да те рашћерече.”

Вратио се у коњушницу и овога пута почео да запомаже кроз сузе:

„Ах, коњићу, па мени су тамо поново рекли да ако им не донесем ону што је длаку изгубила, да ће наредити да ме погубе; али да ако је доведем, да ће ме наградити краљевством.”

„Но, немој само толико дрхтати и бринути. Само ти мене честито нахрани, сутра крећемо.”

Тек је почело да свиће и већ су били на путу. Летели су преко планина, летели преко долина, све док нису стигли до вештичје куће, а био је такав мрак да је га ножем могао да се сече.

„Ту смо, Јанко”, вранац ће, „и стигли смо у прави час. Наша стара поново спава а девојка јој је у трећој соби испод стакла. Ући ћеш тихо унутра, али сада није шала узети кључеве; јер их у зубима држи, а ако се пробуди, тешко нама. Најнежније што можеш, лагано јој их извуци из зуба, мач изломи на парампарчад и баци кроз прозор. Затим отвори врата треће собе, а ту се ништа не брини, девојка ће изаћи за тобом. Али те опомињем, немој се ни усудити да је пољубиш, иначе тешко нама. Иди, буди тих и брз!”

Јанко је све урадио како му рече. Кључеве између зуба нежно извуче, мач изломи и избаци кроз прозор, оде и отвори трећу собу. Тад му као сунце у очи блесне сјај златне девојке која му се лепо осмехне. Пожури до ње и мало је фалило да је пољуби ту на лицу места; али се сетио шта му је вранац рекао. Ухвати је за десну руку и доведе до коња.

„Мушко си, Јанко”, рече вранац, „а сада седајте обоје!”

Златна девојка и Јанко су узјахали, а када су испод прозора пројурили, узвикне он:

„Баба, баба, стара баба, одведосмо ти и златну девојку.”

Вештица скочи и покуша да дограби мач, али јој га нема. Док по улици скупља комаде, код ковача јури, да јој га вари и кује, прелетели су дотле седам планина. Тек негде код мора, угледа их вештица.

„Јанко, хоћеш ли опет доћи код мене, хоћеш ли?”, довикне му.

А он јој узврати:

„Нећу више долазити, стара бабо. Сад већ можеш мирно да живиш.”

Када то вештица чу да више код ње неће долазити, страшно је за њима опсовала, побеснела и распукла се од беса.

Вранац са Јанком и златном девојком је срећно стигао кући.

Тад краљ од велике среће није знао да ли стоји или седи и одмах је хтео да та девојка пође за њега. Али она то никако није желела, јер тобоже она руку само онемо може дати, ко ју је ослободио. А краљ ју је дворио како је знао и умео. И лепим, и ружним речима је наговарао, али све је узалуд, она није хтела ни да га погледа.

Тада му је у бесу и љутњи пало на памет оно најгоре: да Јанка погуби; јер је мислио да, када овога више не буде, она ће га заволети. И одмах поручи Јанку да тада и тада мора да умре, али да му допуштата да сам бира какву смрт жели.

Када је ту тужну вест чуо, умало се од страха не сруши. Плакао је, јадиковао и запомагао јадничак као мало дете и само је непрекидно узвикивао:

„Зар сам то заслужио, зар сам ово зарадио?!”

А вранац се огласи из ћошка:

„Јанко, па ти поново плачеш, шта ти је?”

„Ах, коњићу, што питаш шта ми је? Краљ ми је поручио да тад и тад морам да умрем, и да сам одаберем смрт.”

„То није шала”, рече вранац, „али сачекај, и ово ћемо решити. Тражи да у велики казан сипају млеко и да ставе га да проври а тебе у њему скувају. Али замоли пре тога да мене доведу да се још једном опростимо.”

Следећег дана нареди краљ да се позове Јанко:

„Но”, рече, „јеси ли размислио?”

А Јанко му на то:

„Ако је већ морам да умрем, скувајте ме у казану пуном млека.”

Млеко се у казану већ грејало, а Јанко је тужно стајао поред ватре.

„Ах”, рече, „само вас још једно молим, доведите ми мог коњића да се са њим опростим.”

„Доведите му га”, нареди краљ и вранац дође.

Када је млеко најјаче врило, Јанко је требало да ускочи, а вранац је једним удисајем сву врелину из казана у себе удахнуо. Момак скочи и истог часа постаде златан.

Краљ то виде и пожели да се и он тако пролепша. Каже овом да брзо излази напоље. Јанко искочи а краљ уђе у казан с млеком. Утом вранац једним дахом сву врелину поново у казан издахне. Краљ се оне-свести и скроз раскува.

Она лепа девојка пође за Јанка, ког су уместо скуваног краља именовали за владара. Од тада му беше добро, а са њим и његовом чудесном вранцу.

Златни зубић

Био једном један јако сиромашан човек. Имао је три кћери – једну лепшу од друге, а најмлађа беше најлепша. Ово четворо људи је мирно и поштено живело.

Једном у ту кућу дође неки господин и пита оца да му да једну од његових ћерки за жену. Отац се противио томе, јер како ће тек тако непознатом човеку дати своје и ниједну није хтео да уда за њега.

„Ко зна”, рече, „да ли би срећу тамо нашла, можда би се покајала, а ја”, рече, „моје ћерке волим и ниједну не бих хтео да лоше удам.”

„Ништа се ви не бојте”, одговори господин, „ваша кћер ће доћи у добре руке и неће имати другог посла само да чисти једанаест соба.”

„То је за њих није ништа, одговори отац, „моје кћери од посла не беже, али ја ионако у овом тренутку не бих да их удајем.”

„Хеј”, наговара га господин, „немојте бити такви, девојчице брзо расту, дајте ми једну!”

„А коју бисте ви хтели?”, упита отац на крају.

„Коју год ми дате”, одговори му овај, „ја нећу бирати.”

„Онда”, рече отац, „нека иде по реду. Узмите најстарију!”

И тако да су се на крају ипак договорили, девојка пристаде, а онај накићени господин је смести у златну кочију. Од оца и сестара се опрости и они пођу дуго, дуго кроз шуме и планине и пустаре, све док нису стигли у један леп замак у ком је било дванаест соба. Тада господар уведе своју жену у дворца, покаже јој како су све собе лепе и уређене, а затим ће строго:

„Ових једанаест соба ћеш сваки дан чистити, али у дванаесту не улази, иначе ти се лоше пише!”

Жена је првога и другога дана једанаест соба чистила а на дванаесту ни не помисли. Трећег дана је поново свој посао обављала и стигне до дванаесте, али тад помисли:

„Ја бих ипак волела да знам чега има у овој соби. Ево ми”, за себе ће, „кључа! Само ћу мало завирити, неће он ништа знати.”

Тада отвори: овде буре злата, тамо буре сребра, затим буре бакра а четврто буре пуно искомаданих ногу, руку, трупова и људских глава. Ништа јој тако не удари у очи као злато. У том тренутку као да ју је гром ошинуо, скочи до тог чабра и заграби пуно наручје злата.

Јао, али шта јој је сад чинити? Да остане тамо и да допусти да и њу исече, то не би било добро. Потрчи она колико су је ноге носиле. Једном се осврне, и види њега тик иза себе и виче:

„Стани, кучко проклета!”

Скамени се на месту.

„Зар ти мени тако?”, громко ће господар, „ја сам ти као честитој жени све поверио, а ти ме поткрадаш. Из ових стопа да си се вратила!”

Ухвати је под руку и одвуче кући све до четвртог бурета, исече је на комаде: ноге, руке, труп и глава и све тури у буре.

Недуго после тога, господар поново нареди да се упрегну коњи у златну кочију и оде код њеног оца.

„Добар дан, добар дан!”, поздрави се и рече: „Ваша кћер вас срдально поздравља и моли вас да јој пошаљете и млађу сестру, пошто је тужна када је сама.”

„Али”, рече отац, „зашто би била тужна. Па она тамо има све што јој треба, а моје кћери не могу овде тек тако да оставе посао, јер и о мени старцу се морају бринути.”

„Учините јој по вољи, ви знате како се човек тешко одвикава од својих.”

„Зар би требало да јој учиним?”, запита се отац. „Па, не мора све да буде по њеном. Ако јој је добро тамо, нека седи и ћути!”

„Да ли заиста можете бити толико безосећајни?”

И реч по реч наговори га да и млађу ћерку пусти да пође са њим. Сели су у златну кочију и возили су се по шумама, долинама, све док нису срећно стигли до замка.

„Сад си овде”, рече јој господар, „одавде више нећеш умаћи. О својој сестри ништа не питај, она је умрла, али ти се ништа не бој, биће ти лепо овде. Немаш другог посла, само да ових једанаест соба једном недељно очистиш, остало ради по својој вољи. Али ти кажем, у дванаесту собу нећеш ни завирити, иначе ти се лоше пише!”

Шта је могла да учини, сирота девојака је морала да пристане. Чистила је једанаест соба а у дванаесту није ни завирила, све док једног дана господар не оде ван куће. Она је само то и чекала, да он не буде ту.

„Како би то”, мислила је, „могао да примети да сам тамо у соби била, ако га овде нема?”

И – хоп! Уђе. Овде буре злата, тамо буре сребра а иза бакрењака и четврто пуно људских удова а на врху: глава, труп, руке, ноге њене сестре!

„Ах”, рече, „шта ја сад да радим? Морам одавде да побегнем; али ћу макар злата узети, имаћу довољно док сам жива.”

И узе пуно наручје.

Затим потрчи колико су је ноге носиле, али што је брже јурила, све се више гушила, јер је злато било тешко. Одједном господар на скок иза ње и громким гласом дрекне:

„Стани, проклетнице! Зар ти мене држиш за будалу, кад си ме тако покрала и оставила? Враћај се кући!” Тако ју је путем испред себе терао све до замка, а онда је одвукао у дванаесту собу. Злато јој одузме, раскомада је и удове у бурад побаца.

„Ма, нећу ја остати без помоћи, рече сам за себе господар. „Нема реда у кући, ако нема ко да помете собе а она трећа сестра је баш лепа. Идем ја по њу, ваљда ћу успети да и њу добијем.”

И одмах нареди да се у златну кочију упрегну коњи и пође по шумама, планинама, док не стигне код оног оца.

„Ваше су вас”, прича му, „кћери лепо поздравиле и поручила да им и најмлађу сестру пустите да мало буду све три заједно?”

„А то већ не!”, каже отац. „Мени је она код куће потребна. Ја без ње не бих могао ни да се покренем. Она је мени десна рука за сваки посао.”

„Али то неће бити заувек, тек на пар дана. Видите, ваше кћери тамо немају ни коме да се похвале како им је добро. Волеле би да све то покажу и својој сестри, да онда и вама може да исприча шта све тамо има код мене и како лепо живе.”

„Но, добро”, пристаде отац, „немам ништа против. Али вам кажем да је њу само на кратко пуштам. Кроз три дана да је овде!”

Ето и ову је успео да добије! Сместио ју је у златну кочију и дуго су ишли по шумама, долинама док нису стигли у његов замак.

„Сад си овде”, рече јој господар, „твојих сестара више нема, али ти се ништа не брини, овде имаш свега довољно а другог посла нећеш имати само да чистиш ових једанаест соба. У дванаесту немој ни покушати да крочиш, иначе тешко теби!”

Тада се предивна девојка исплаче и отпати, али шта је могла да ради? Није могло да буде другачије, морала је да остане тамо и да собе једном месечно чисти. Али она је на све пазила, боље од својих сестара. Једном су јој у очи запале господарево ноге – тад примети да он нема стопала као други људи. Погледа боље и види да су то коњска копита. Страх је силан обузме, јер схвати да она живи сама у кући са нечастивим.

„Ма, чекај, враже”, помисли тада, „превеслаћу ја тебе!”

У међувремену му је све како треба радила а једном он оде из куће као на сигурно да ће она њему остати верна. Чим је из куће крочио, брзо откључа дванаесту собу. Тамо види бурад: у првом злато, у другом сребро, у трећем бакар, а у оном четвртном на самом врху удови њених сестара. Можете да мислите, добро да се од страха није обезнанила, али се брзо сабере и сети ко је и шта је.

„Знам сада”, рече, „моје сестре су главу изгубиле када су злато угледале, али ја нећу тако, само ћу успомене ради злато додирнути и један зуб позлатити.”

Тако и учини и од тог времена носила је златан зуб. Онда узме с вешалице три хаљине: једну са сунцима, другу са месецима и трећу златну. Закључа собу, хаљине послаже у једну шкрињу и себе у њу затвори и нареди шкрињи иде да испод земље, како ђаво нигде на земљи не би могао да је стигне и пронађе.

Тако је затворена у том сандуку дуго под земљом журила, а ђаво је јурцао на свет стране и тражио ју је, али Златан зубић нигде није могао да пронађе. Дошло му је да пукне од беса, када је схватио да га је ова преварила. Тако бесан дојури код оца, превари га поново и њега у свој замак одвуче, у дванаесту собу га затвори, тамо му раскомадана тела његових ћерки покаже, а затим га, јадника, такође искасапи и у буре баци.

* * *

Након дугог и далеког пута испод земље стигне Златан зубић до једне рупе, поклопац сандука одшкрине, затим га поново добро заглави и из рупе се извуче. Недалеко угледа неку љупку палату и оде у њу – онаква, каква је била прљава и неуредна – да тражи службу. Тамо су на такву штрокаву слабо гледали, али пошто је јако молила, на крају су јој допустили да ћурке пасе.

У дроњцима, поцепана и прљава дуго је ишла за тим ћуркама, а да је неко ипак не би препознао, свакодневно би лице глином замазала. Једном јој паде на памет да ли је она још увек лепа и пожели да се мало погледа. Оде до бунара и умије се и завири у воду.

„Ах”, рече, „још увек се нисам променила. Чини ми се да сам још лепша, него што сам била.”

И док се тако сама себи дивила, примети да јој млади принц управо се враћајући с лова прилази. Пожури да лице поново глином према-

же, али већ беше касно, краљевић примети њену лепоту. Приђе јој и љубазно се са њоме исприча. Док су разговарали, угледа и њен златан зуб. Од тог времена било да је ишао у лов или се из лова враћао, свраћао би код Златог зубића и добро се са њом забавио. Али се принчевој мајци није допало што се он тако често поред прљаве пастирице зауставља.

„Што се ти”, рече му једаред, „са оном сељанчуром толико замајаваши? Зар мислиш да ти то пристаје?”

„Па”, каже принц, „штета девојке. Што јој неку бољу службу у замку не пронађете?”

„Зар тој балавурдији”, зачуди се мајка, „зар би она тога била вредна, одвратнија је од било које просјакиње.”

„Могла би бар”, рече принц, „да шије. Чини ми се да је спретна.”

„Сад и да шије?!” ,незадовољно ће мајка, „шта све теби неће пасти на памет, њу треба отерати да се не смуца око тебе.”

Није ни чекала да принц предложи да је приме међу служинчад, већ ју је отерала.

Златан зубић из замка право до своје шкриње пође, поклопац за собом затвори и нареди шкрињи да је испод земље носи. Незадуго дође подно једног врха и тамо беше један град. У том граду изнајми радњу и шије другим људима за новац и тако поштено и честито зарађује за живот.

Једном су објавили да ће у том граду бити бал и да могу слободно да дође сви који се лепо обуку. Златном зубићу се то свиди.

„Чекај мало”, рече она, „видећемо ми хоће ли тамо иједна бити лепше дотерана од мене. Само коју хаљину да обучем?”

Размишљала је неко време и одлучи се за златну. Лепо се умије, очешља и у златну хаљину обуче, затим пође на плес.

На бал је дошао и онај њен млади принц. Рођеним очима није могао да поверује када ју је тако дотерану – најлепшу од свих – угледао. А када је и златан зуб опазио, уверио се да је то она. Цело вече се само око ње вртео, са њом је плесао и у добром расположењу се забављао. У поноћ није знао где му се изгубила. Нестала је, као да није ни била ту. Млади принц је од тада само на њу мислио и на све стране се распитивао зна ли неко нешто о њој. Међутим ништа није успевао да сазна.

На сву срећу погодило се тако да је у том граду ускоро био још један бал. Господе се окупило са свих страна, дошао је и принц, појавио се и Златан зубић у месечевој хаљини. Принцу су се очи заискриле када ју је тако удешену угледао. Прискочио је до ње и све дотле се око ње трудио, док није успео да јој каже све што жели.

„Мој драги Златни зубићу, немој од мене бежати”, умилно ће он њој. „Моја мајка је већ преминула, сад сам ја сâм свој господар. Ти сада мораш бити моја.”

Златан зубић на то пристаде и он је тамо пред свима загрли и својом женом објави. Ујутру су пошли у принчев замак. Златан зубић је најлепшу хаљину са сунцима обукла и у њој се са краљевићем венчала. Од тог времена живели су заједно срећно и у великој љубави.

Златни кључ

У једној далекој, предалекој земљи живео је јако, јако богат гроф који би својим новцем могао и краља да исплати и имао је тројицу прелепих синова од којих је најмлађи био најлепши.

Момци су расли као из воде, а отац је дао да их се подучава свему шта год постоји на овоме свету. Убрзо су стасали у наочите врле младиче дорасле сваком изазову. Отац је у њима и њиховом знању и вештинама налазио велику радост. Толико их је волео, да их ни на корак од себе није пуштао; где год би пошао, и они би свугде морали са њим. Али синовима се то није допало. Пошто су имали толико знања и владали толиким вештинама, хтели су и света да виде и искусе.

Једном, када је отац био добре воље, предочили су му своју жељу. Он их је из све снаге одговарао говоривши и да и овде имају довољно имања која могу редом да обилазе, тако што од једног до другог иду. Али синови од својих молби нису одустајали, јер – овако, од њиховог знања нема никакве користи, а у свету их можда негде чека и нека већа срећа.

Тада је отац тешка срца морао да попусти. Дао им је прекрасна одела, оружје и наредио да се коњи опреме и оседлају, и на крају им предложи да пожеље било шта на овоме свету, да ће им све дати.

Тада је најстарији пожеleo кесу која ће увек бити пута дуката. Та ствар се свидела и средњем и он је затражио исто. Оно што су тражили – тако су и добили, и од среће скакали.

Дошао је ред на најмлађег, а овај затражи један златни кључић уз помоћ ког ће моћи да отвори било коју браву.

„Ех, сине мој”, рече му отац, „пуно ти тражиш. Али ако тако гласи твоја жеља, ево ти га, да не будеш оштећен.”

Браћа на то нису гледала са одобравањем, јер су сматрали да ће тако најмлађи бити сиромаш као црквени миш и да ће још неку невољу изазвати, а онда ће због њега и они страдати. Почели су да се свађају са њим, зашто није одабрао исто што су и они.

„Ето, ништа од вас неће бити”, говорио им је отац, „још нисте ни пошли, а већ се препирете, боље останите код куће!”

Најмлађи брат их је све умирио да нема потребе да брину за њега, да се он није родио да би се на туђе полакомио и да ће са златним кључем још боље у свету проћи, него они пуних џепова.

Тако су држ-недај кренули, поседали су на коње и као одапете стреле полетели. Од велике радости што могу да јурцају по свету како им воља, ни сами нису знали на коју ће страну. Ишли су од једне до друге земље, далеко, предалеко, тако да више ни сами нису знали ни где су пошли, нити од куда су изашли. А у међувремену су двојица старијих настојала да се живе што раскошније, али тако да свако из свог џепа плаћа, и све то само зато да би најмлађи што пре остао без новца, како би затим они могли да са њим поступају како они желе.

И би тако. Оно што је најмлађи понео од куће, није дуго потрајало, а златан кључ му до сада никакву срећу није донео. Зато је у једном граду морао да замоли браћу да плате и за њега и рече да ће им он све касније вратити. Браћа ништа не рекоше док су били у граду, али чим су изашли у шуму, оборише се на њега:

„Слушај ти, кључару, још код куће смо наумили да ћемо те или убити или ћемо да тобом поступати као нам је воља. Сад ти бирај – или ћеш у смрт или ћеш нам постати слуга и никада више нас браћом нећеш назвати!”

Најмлађи је друго одабрао, али са тим додатком да ни они њега више никада за брата неће имати. Ишли су даље, двојица старијих поносно као господа, а најмлађи за њима покорно као слуга.

СТИГОШЕ тако у веома велики град, а ту су она двојица у најчувенију гостионицу у чело стола села, јела, пила и светковала, а најмлађи је морао да се повуче у неку малену собицу. Добијао је истина да једе исто што и они тамо, али је морао да им чисти одело и тимари коње. По читавом граду прочула се вест о њиховој лепоти и богатству и људи су долазили да их виде. Али највише су се дивили најмлађем, иако је он био само као слуга обучен.

Гостионичар је имао љупку кћер а она је бацила око на најмлађег и решила да ће му у собицу носити јело а код оних тамо је само служавке слала. Једном када му је донела храну, млади гроф је са њом заподенуо разговор а она је радо прихватила. Млади гроф је умео лепо око ње, а она му је још умиљатије говорила. Реч по реч открио јој је да је и он такође гроф и да има један кључић, с којим може да отвори било коју браву.

„Ако је тако”, рече му девојка, „ја имам једну шкрињу, и у њој веома скупу ствар, која се не може купити свим новцем овога света. Ако

ми шкрињу вашим кључићем отворите, поклониху вам оно што је у њој, а то никоме на овом свету не бих учинила. Али шта ћете ви мени дати, ако не успете да је отворите, јер истини за вољу до сада ниједан кључ није пасовао у браву на мојој шкрињи.”

„Ја ћу теби даровати моју грофовску титулу и бићу твој заувек.”

„Добро”, рече девојка и договорише се.

Ухватише се испод руке и она га одведе у ту тајну собу у којој налазила шкриња. Кључ је одговарао брави као да је за њу био изливен и они су шкрињу лако откључали. Гостионичарева кћер са чудила, али пошто се била у њега заљубила, није се ни нарочито дурила, само му рече:

„Шта сам обећала, то ћу и дати. Ево вам овај столњак. Он има такву моћ да када му наредите, сам се простре и за колико особа желите, за толико ће се на њему појавити златних тањира а ића и пића да вам памет стане.”

Млади гроф јој се захвали и обећа да је никада неће заборавити. Међутим, желео је да се увери да је све то заиста тако. Закључао се у своју собицу и столњаку је наредио да се простре. На њему се одмах појави хране да човеку памет стане, и то онакве какву никада пре тога није јео. То му беше по вољи, најео се толико да су му очи на врх темена отишле. Али како браћа не би сазнала, да он веома драгоцену ствар има, везао је столњак испод кошуље око струка и ћутао како риба.

Ускоро су грофови пошли даље на пут. Изашавши из града најмлађи је почео да са коњићем поскакује и био је много веселији него пре. Образи су му се руменели од среће као најлепше руже. Пошто су га видели необично веселог, то беше чудно његовој браћи, те су му се обратили:

„Чуј, кључару, а што си ти тако весео? Сигурно си нешто украо!”

„Ма какви, зашто бих крао, нисам се ја за то родио, весео сам што сам здрав и што сам толико земаља обишао, а ништа лоше ми се није десило.”

Међутим, браћа му нису поверовала. Прегледала су га од главе до пете, па чак и испод кошуље, али пошто ништа нису успели да пронађу, пустили су све тако:

„Имаш среће”, рекоше, што ти ништа нисмо нашли, иначе би било се провео ко бос по трњу!”

Тада су подболи коње мамузама и галопом појурили као стреле, само је треперави траг остао за њима.

Затим стигоше у други град. Ту су ушли у најчувенију гостионицу и овде су такође главна места заузела она двојица да би јела, пила и

лумповала. Најмлађем нису дозволили да седне са њима, већ су га као слугу послали у задњу собу.

И овај гостионичар је имао лепу младу рођаку а она је на овог најмлађег око бацила, одмах је наумила да ће му храну носити у собу а оним тамо ће само служавке слати. Када му је јело донела и боље га погледала, очарала ју је његова лепота и остаде да стоји насред собе. Млади гроф већ свикао на такве ствари а с обзиром да је имао лепе манире, одмах се око ње потруди и лепо је забави.

Реч по реч дошли су и до тога ко је он и какав кључ има. Радознало девојче даље могло да ћути и предочи му да и она има једну чаробну стварчицу толико чврсто закључану, да ту бравицу нико не може да отвори. Гроф је само то и чекао, одмах је почео да са њом преговара и обећава јој грофовску титулу и себе као награду заувек, ако та вратанца успе да јој отвори, а она му обећа да ће добити оно што је унутра, уколико ипак успе.

Ухватише се онда лепо под руку и она га одведе у један тајни подрум и рече му да ако стварно сматра да је тако велики мајстор, нека сад покуша да отвори врата. Кључ као да је само за та врата и био направљен, браву је без по муке откључао. У читавом подруму ништа друго није ни било само један златни пехар који му је она, према опклади, и предала:

„Ово је чаробни пехар. Када му наредите да се напуни, у њему се створи најскупље вино и колико год да из њега пијете, увек ће бити довољно.”

Младић се за ова награду срдечно захвали и обећа да ће настојати да јој се једном одужи. Затим се вратио у своју собу и пио је као смук и радовао се што ће имати да једе и да пије још боље и укусније од своје браће, који су све то морали јако скупо да плаћају, а свеједно то што су јели и пили није било ни близу толико укусно.

Баш када су грофови пошли даље на пут, почела је да пала ситна киша и најмлађи сакрије пехар коњу у реп и они пођоше. Успут је весело звиждуцао, а коњ испод њега је од среће поскакивао. Браћа на њега поново насрнуше, али ништа му нису пронашли, иако су чак и испод седла тражили.

Тада стигоше у трећи град који је био толико велик да му није било краја. Овде су нашли најчувенију гостионицу и живели су у њој као и другде. Када је најмлађи коње истимарио и све почистио и поспремио, завукао се у своју собицу, а ту поново дође код њега лепа гостионичарева кћер доносивши му је бирана јела и цвркутавши око њега као пти-

ца ластавица. Ускоро су постали блиски и једно другом открили све тајне. Млада девојка се чудила кључићу и говорила да она има једну шкрињицу коју тај кључић неће успети да отвори, јер је мајстор, који ју је направио, одавно умро и рекао јој је да је такву бравицу само овде ставио, те да је нико на овоме свету неће отворити. Опклада је пала. Младић јој обећа своју грофовску титулу, а она њему своје благо које у шкрињици чува, ако успе да је отвори. Онда га је спровела по многим собама, док га је није одвела у једну тајну одају у којој није било ничега само те једне мале шкрињице. Млади гроф је отворио као од шале и тада девојка бризне у плач. Тек ју је тако умирио што јој је обећао да ће јој се грофовски одужити.

„Само зато”, говори му девојка, „што ми те маказице неће исплатити ни сва краљевства овога света. То су, господару, маказице да када њима неке парче одеће одсечете, одмах се само искроји и сашије одело – било мушко или женско од главе до пете, тако да пет краљевстава вреде.”

Тада млади гроф није знао како да се захвали девојци, толико се трудио око ње да је престала да плаче и молила га да је не заборави.

Ускоро су браћа поново пошла на пут, а најмлађи је био највеселији до сад. Мислио је:

„Јести и пити имам, одело имам – новац ми ни не треба.”

Када су браћа видела како га сиромаштво не брине, преокренули су ствар.

„Брате драги”, говорили су му, „жао нам је што смо тако с тобом поступали, ваљда ћеш нам опростити. Јер нама свугде замерају да то није лепо да са тобом као са кочијашем поступамо. Зато ћемо од сада бити сва тројица као браћа заједно у друштву, чак иако ти немаш новца, ми ћемо све за тебе платити.”

Али брат на то није пристајао.

„Нисам ја вас”, каже, „ни на шта терао, ви сте мене натерали. Останимо ми само овако као и до сада – свако за себе. Ако би сада, после свега, требало са вама да се удружим, радије ћу се одмах окренути и поћи кући, него што бих се са вама таквима по свету вуцарао.”

Тада је већ хтео да се окрене, али у га браћа наговорила да ипак за крај оде са њима у ту и ту земљу, јер тобоже тамо краљ има прелепу кћер. Тако да су ипак сложено пошли сва тројица све док нису стигли до нареченог краљевства.

Тамо их краљ веома срдечно прими, стави их да седну за врх стола и чудом се чудио њиховом неизмерном богатству и отменом држању. Наредио је да се приреди велика гозба а након славља им се обрати:

„Моји мили, драги синови! Јако сте ми драгоцени, ни сам не знам које место да вам одредим; али мене би највише радовало, ако би један од вас толики срећник био да са мојом ћерком издржи да плеше плес до краја и да јој затим такву хаљину сашије, која би вредела пет краљевстава. Тај би добио њену руку а са њом и цело моје краљевство.”

Најстарији је одмах био спреман на све и почео да плеше са младом принцезом; али није издржао ни до пола плеса, као да му је неко ноге одсекао, кљокнуо је на под.

За њим је ишао средњи а врло брзо је завршио а истом месту, где и његов старији брат.

Најмлађи није знао да ли треба да се одважи или не, али принцеза је била тако лепа и тако му се умиљно осмехивала, да није одолео да покуша са њом тај један плес. Играли су јако лепо, тако да човеку срце заигра док их гледа, принцеза се умало обезнанила од радости што ће баш овај – најлепши – са њом издржати и што ће, по свему судећи, он постати њен муж.

Али тада је враг подметнуо неку стару бабу која је стално принцезу охрабривала да плеше још и још и још, тако да на крају беше и овај последњи тако уморан, као да му је неко олова сипао у ноге о даље није имао снаге. Сва тројица су се једнако показала.

Због те срамоте су их извели на суд и осудили су их, као и све такве пре њих, на смрт. Оставили су им пак могућност да бирају како ће умрети – било од мача или од глади?

„Обрни – окрени, скапаћемо”, говори најмлађи; „али ако нам већ допуштате да сами бирамо, боље ће бити да одаберемо ово друго.”

Свима је било жао наочитих младића, а највише најмлађег. Принцеза се баш растужи и одлучи да више ни са ким неће ни плесати, чак ни по цену да се никада не уда. Међутим, најмлађи јој дошапне да се ништа не брине, да ће она његова жена постати и да се он све препреке савладати. Мало се умирила, а није даље било времена да се објашњава, пошто су сву тројицу укрцали на један црни брод и отпремили су их далеко на море на једно пусто острво и тамо их оставили да од глади скапају.

Двојици старијих су се тек сада очи отвориле, када су видели у какву клопку су упали. Прошло је њихово! Џепови пуни дуката им ништа

нису вредели, јер тамо на том пустом острву није било ни једне једине биљчице, ни сувог корена, чак ни мува туда није прелетела. Дуго су шетали тамо-амо у нади да ће наћи начин да се спасу, али су се само још више уверили да ће овде заиста од глади и жеђи напросто скапати. Након неког времена им је у желуцу хладан ветар дувао и они су гледали један у другог врло милосрдним оком.

Међутим, најмлађег цела она ситуација нимало није бринула. Када би огладнео, само би се им негде увукао и слатко се најео и напио, а затим се поново код ове двојице звиждуцкајући вратио.

На почетку она двојица нису томе придавала значај и мислила су да је то напросто његова нарав – да буде весео, чак и када му лоше иде, тако да су веровала да ће и он ускоро заћутати; али када су трећег дана већ сасвим од глади и жеђи липсала а овај је и даље чило поскакивао, нису могла да издрже и насрнула су на њега како он може да буде тако радостан, ако умиру од глади.

„А како то да сте ви увек били весели”, узврати им он, „док су вам џепови били пуни дуката?”

„Ма, шта ће нам дукати, како они сада могу сад да нам помогну?”, упитају тужно два брата. „Овде за новац ништа не можеш купити?”

„Види, види, како сте ви сада паметни!”, проговори им на крају најмлађи. „А да сам и ја бирао исто као и ви, сада бисмо стварно овде од глади скапали; али мени је мој кључић био од веће помоћи него вама ваше кесе дуката.”

Тада им исприча све по реду, како му је од почетка ишло и шта он има код себе. И додаде:

„Само да знате да ја нисам као ви и да ћу се сада над вама смиловати.”

Тада извуче столњак, нареди му да се простре и пехар постави усред столњака. У трен ока би довољно хране и пића и они су јели толико да им је на крају на уши излазило. Весео живот је управо почео на пустом острву а момци, да би толику храну сварили и огладнели, а и немајући неког другог посла, само су се по каменој пустињи вазда вијали.

За то време је млада принцеза даноноћно за најмлађим плакала и свакодневно одлазила на обалу мора да барем на оно пусто острво, где сад његове кости леже, баци поглед. Једном док је тако посматрала, примети ону тројицу да јурцају као муве без главе. Хитро оде до оца да га о томе обавести, али када овај осмотри, поново све беше мирно. Убеди он кћер да се то њој само учинило пошто непрекидно на њега мисли и да од свега ништа није стварно.

Млади грофови су на пустом острву живели безбрижно, а пошто глад није долазила сама од себе, јурцали су и вијали се по острву да их стигне. Тако су сву одећу коју су имали на себи, поцепали и на њима су кроз неко време висиле само крпе. Тада се најмлађи сети да би било добро да себи сачини одело какво нема ниједан краљ и одмах извади маказице и искроји га. А ова двојица ће:

„Хеј, хајде и нама такво одела начини!”

Не задуго су их и они добили и то златна, тако да је острво и дању и ноћу сијало од злата. Људи који су поред мора шетали, ускоро су приметили неки сјај који долази са острва. Пожурили су код свог владара да му то и саопште а он одмах седне на брод, да се својим очима увери чега тамо има. На пустом каменом острву затекне момке здраве и чиле и одмах их поведе са собом назад.

Беше то голема радост када су му испричали ко су и шта су и какве кесе имају а пре свега најмлађи, који има такву моћ да оно што пожели, то одмах мора и бити — ића, пића и одела. Тада се принцеза обеси најмлађем око врата и почне да га моли да јој такву хаљину сашије која би вредела најмање пет краљевстава. Чим то изговори, више је нико у тој скупоченој хаљини не познаде, јер нису ни могли да у њу гледају од толиког сјаја и бљештавила. Сви у чуду ускликну да баш он треба да буде њихов краљ. Тако се и деси и најмлађи направи реда. Његова браћа су својим кесама купила за себе сваком по краљевство, а најстарији је морао да узме ону што је столњак дала, док је средњи добио другу – од које је пехар. Она са маказама није имала среће и до тог времена је од превелике љубави умрла.

Најмлађи узме краљеву кћер, а позвали су и своје родитеље на свадбу и приредили су велико свадбено весеље! Чаробни столњак је нахранио три краљевства, а чаробни пехар их је напојио и то тако да је пио ко је колико желео. И свима, ко год је дошао, су ново одело искројили. Али су после свадбе те ствари у море бацили, да их више никада нико не може имати.

Драги моји, то је овој причи крај!

Бајка о Перици

Била једном једна краљица, лепа-прелепа, толико љупка и мила, да где год би се појавила, људи не би ока с ње скидали. Равне јој није било нигде на свету; једино би се њена ћерка по лепоти могла са њом мерити. Једнога дана краљица се разболе, није било наде да ће оздравити. Тад позва краља и рече му:

„Немој другачију узимати, само овакву, као што сам ја била!”

То рече и пође на онај свет.

Краљ на све стране разгласи, свима даде на знање да се тражи таква и таква, иста као што је и претходна била, али такве не беше нигде. Ни једна није била тако лепа. Једном приликом отац гледа ли гледа своју кћер и заусти:

„Кћери моја, ти се мораш удати за мене.”

Али му она одврати:

„Не, оче, никада тако нешто нисам чула да кћер пође за оца.”

А отац ће:

„Али једино ти личиш на своју матеру, а ти знаш шта је она мени поручила на умору.”

„Знам, а ви се не морате женити.”

„Али ја морам!”

„Никада то неће бити да ћерка свога оца назове мужем!”

Огорчени отац шта ће? Нареди да јој одсеку руке и да је ушију у медвеђе крзно и да је затим тако из куће истерају.

Јадница је лутала стазама и богазама, слабост ју је хватала од бола и глади. Тешком муком се довуче до неке туђе краљевске баште, у којој су јабуке с дрвећа висиле тако ниско да их је устима дохватала. Обгризла би јабуку а огриске је остављала да висе на петељкама, ионако није имала чиме да их баци у страну.

Дође краљ у башту и види учињену штету. Насрне на баштована:

„Какве ти то штеточине овде држиш, које оваква злодела чине?”

„Не знам, ваше височанство; ово што сада видим, у животу никад пре не видех. Но, увребаћу ја њега.”

И увреба га – сподобу у медвеђој кожи. Јако се преплаши и похита да то саопшти краљу. Крај дограби самострел и угледвши је, нациља да опали. Утом боље погледа како обгриза јабуке и примети да то биће има људски лик. Брзо позове слуге и заповеди да сподобу опколе да им ни за живу главу не умакне. Када су је већ на сигурном имали, довикну јој:

„Ко си – да си, стој! Умаћи не можеш.”

„Ја сам исто што и ти”, одговори му. „Само им, молим те, немој наредити да крзно с мене скидају, јер ја бих умрла од срамоте.”

По краљевом наређењу уђе у замак. Тамо је неку стару бабетину имао и њој нареди да крзно са девојке испара и да је у лепу хаљину обуче. Када су је дотерали, медвед-сподоба претвори се у прелепу девојану, једино што руке није имала. Дан за даном се све више и више пролепшавала и била све милија краљу, тако да је на крају узме за жену.

Живели су заједно како Бог заповеда, а волели су се као два голупчића која увек једно уз друго гучу. Једнога дана је краљ морао да пође у рат. Наложити старој бабетини да му краљицу као бисер чува и да му у рат пише како је, пошто је краљица била бременита и пред породом.

Краљ оде а стара бабетина вазда сама поред краљице, никога није пустила близу ње. Млада краљица ускоро роди предивног дечака. Бабетина седе и напише писмо краљу да је краљица родила штене и да је ужасно поружнела и пита га шта сада да раде. Овај у рату само одмахне главом и напише да све оставе тако како јесте, да ће се он ускоро вратити и да ће се сам у све уверити. Баба писмо баци у ватру и подметне друго, у ком напише да краљицу и дете треба отерати одакле је и дошла, јер њему тако безрука више не треба, као шта ће таквој дете, ако нема ни чиме да га носи.

А хитра бабетина све у кући наговори да се баш тако и то што пре учине. Поданици су, као послушници краљевих наређења, дете везали мајци на груди и истерали их обоје из куће.

Поново је лутала беспућима а сирото дете плакало је на њеним грудима, пошто је склизнуло и дојку није могло да дохвати а ни она није могла да му је у уста шца врати и да је намести. Првог дана је још било како-тако; али је другог дана схватила да ће и она и дете скапати. Клоне на земљу и горко у глас заједно са дететом зајеца.

Пролазе баш тада тим путем Исус Христ и свети Петар.

„Жено”, обрате јој се, „зашто тако горко плачеш?”

Она им се пожали о свој невољи која ју је снашла.

„Пусти да ти барем дете на дојку наместимо да се чедо умири”, каже Христ. „Крстићемо га, ако није крштено.”

Она им потврди да заиста још није крштено.

„А какво име ћемо му наденути?“

Петар предложи да се зове по њему.

„У реду, ако ћеш му ти бити крштени кум“, рече Христ а Петар пристаде.

Христ га крсти Петровим именом.

Када чин крштења прође, рече Христ Петру:

„А сада, пошто си му кршетни кум, чиме ћеш своје кумче даривати?“

„Ја бих му“, рече Петер, „поклонио само једно; да када Перица нешто пожели, да му се истог часа све испуни, као и да одмах проговори и прохода.“

„Нека буде тако!“, рече Господ Исус Христ. „А ја ћу за успомену његовој мајци част учинити. Када у воду из овог бунара, крај ког дете крстисмо, умочи своје патрљке, поново ће јој израсти руке!“

И би тако. Затим су јој показали једну кућицу у планини, у којој би могла са Перицом да живи и њих двојица несталоше без трага.

* * *

Добро. Живела је тако у тој кућици а мали Перица је одмах трчкарао око ње, цвркутао и увесељавао јој дане.

Ускоро се млади краљ врати кући из рата. С врата пита где му је жена или макар штене, што га је родила, а дворани ће да су они учинили све баш онако, како је он био наредио.

„А како сам ја то наредио?“

„Тако и тако – писало је у писму; краљицу смо отерали заједно са дететом.“

„О, несрећници! Тамо је она без руку све са дететом сигурно настрадала! Настрадаћете и ви!“

Држ-недај, преклињали су краља и он се смилује над њима и да осуди на смрт само бабетину која је све то и изазвала. Њу смакоше.

Краљ се затим затвори у своје одаје и никако напоље ни да провири, нити икога код себе пушта. Ако би неко због нечег дошао код њега по каквој хитној ствари, краљ би се на њега брецнуо. Тако је са свима лоше поступао. Најтеже је било његовом кувару. Најпре краљ није хтео ништа ни да окуси, после је извољевао јела и никад му ништа није било по вољи.

Кувар је био лија лукава. Измишљао је разне послестице. Али једном — ништа не износи на сто, никакво печење на сто не ставља. И тако дуже време.

„Шта је сад ово”, упита га краљ, „зар би ти да ме глађу умориш, на мом столу недељу дана печења није било?”

„Ах, па, ваше височанство па”

„Но, какво па? Кажи!”

„Па, ако бисте ви пошли у лов, можда би то печење било најбоље.”

„Заиста, биће да си у праву; барем ћу се на дивљим зверима истрести, ако већ немам на ком!”

Тада краљ пође у лов, а кувар је само то и хтео:

„Само ти иди, иди! Свидеће се теби и каша, када те напољу ветар продува.”

Пошли су у лов и ловили су цео дан, али нису уловили ни крзно. Предвече су се он и кувар одвојили од дружине и залутали. Није било где да се преноћи. Једино у једној малој кућици коју су с брда од горе угледали дубоко у долини. Када су стигли тамо, већ је био мрак а нису добро видели где се налазе. Ушли су унутра и молили за конак; али и неку вечеру, јер је краљ огладнео. А они су, да човек не поверује, наба-сали баш у кућицу у којој су краљица и Перица живели. Краљица их лепо прими и укусну вечеру им обећа. Мало касније рече малом Перици да постави сто. Кувар изађе непоље да се мало промува и да види каква ће то бити вечера, пошто ови у кухињи ни ватру немају. Када је Перица сто намести, изађе напоље код мајке а она му рече:

„Перице, хајде сад пожели краљевска јела, да она господа прсте полижу.”

Она је познала да је то њен муж; али им ништа не рече, пошто они њу нису препознали. А како би и могли, сад је имала руке а Перица је израстао у повелико момче! У том трену се у кухињи створише јела и она их је изнесе на сто. Кувар, који је све чуо, умало од чуда није пао, посебно када је видео шта се десило и осетио како јела опојно миришу. Краљ се слатко најео и добро наспавао. Није му тако добро било још од како је из чиста мира жену и дете изгубио.

Да, али је кувару са њим код куће и даље било тешко. Поново му ништа није пријало, а баш он му је за све био крив – јер више ни такво јело не уме да спреми, као она сиротица из колибе. А лукави кувар смисли шта ће. Пође он поново до кућице и понесе разних играчака. Тамо затекне малог Перицу како се игра пред кућом а мајке нигде нема. Почне да му показује: види коњић, ево сабља.

„Јел’ да, Перице, да ти се ово свиђа?”

„Ех, да, свиђа ми се”, одврати дечачић.

„Хајде онда са мном, даћу ти још.”

И тако одвуче дечака са собом и задржи га код себе као помоћника.

Онда је код куће је све било добро. Кувар би само рекао Перици шта треба да пожели, а када је овај пожелео, у трену се створи велики избор јела. Кувар би износио на сто а краљу би све сваки пут било укусно. Али тада почне Перица да плаче за мамом и како су дани пролазили све горе и горе је плакао. Више ни играчке нису помагале, шта год би му ново измислио. Тада кувару падне на памет, што би он стално имао посла око краља, или око дечака, када постоји начин да одједном и он сам постане краљ.

„Перице мој драги!”, рече му једном, „је ли тако да би ти било боље код мајке. Тамо бих и ја био много бољи, него што сам до сада био.”

„Ех, да, било би боље!”, уздахне Перица.

„Хајде, ти сад пожели да будемо заједно са твојом мајком, али не у оној кућици у шуми, већ у замку који је још лепши од овог и који је далеко, далеко, преко мора.”

Перица пожели и све тако би. Млада краљица се само одједном нађе преко мора у замку заједно са Перицом и куварем.

До тада је у колибици запомагала и на све стране дозивајући тражила Перицу; пошто није знала где одједном нестане. Надала се да ће можда од негде појавити или да ће пожелети да буде са мајком, ако би му недостајала, тако да га је све те дане чекала. Међутим овде преко мора се престравила од свега шта се одједном десило. Схватила је да је кувар Перицу играчкама и обећањима намамио, јер је добро видела да из његових очију ништа добро не изази. Свакако се сину обрадовала, као и он њој. Чекала је само да види шта ће кувар предузети.

Шта још неће започети издајнички кувар?! Најпре почне лепо да је наговара како је њима сада овде добро, да он њу стварно воли, али шта ће њима дечак, он им само смета, они сад већ имају замак и у њему све што им треба. Она је на све то била глува и нема. Он тада стаде да јој прети да ће бити зло и наопако, да ће и њу и дечака за главу скратити, ако сад њему не буду чинили по вољи. Дечак би се у тим тренуцима затресао као прут. Једном, како га је највише залудео, рече му:

„Перице, знаш ли како ћу поново бити добар према теби?”

„Како?”, расплака се дечкић.

„Ја ћу сада поћи да ти уловим једну птичицу, и то златну, која ће ти певати; знам да тако нешто још ниси имао и биће јако лепа. А ти до тада немој мајци баш ништа удовољавати; после ћеш моћи да јој чиниш шта год буде хтела а она ће се свему радовати.”

Дечак допусти да га наговори и обећа му све и оде радостан да се игра. Онда се кувар окрене према краљици и запрети јој је да ће је, ако му не покаже дечаково срце на тањиру када се врати из лова, убити, а ако би му за то време побегла, наћи ће је макар и на крај света. То рече и оде у лов.

Краљици сад више није било ни до чега. Није чак ни наговарала Перицу да пожели да њих двоје заједно буде негде другде, пошто је знала да од злог куvara нигде на свету не би имала мира. Али зар рођеног сина да убије? Тако нешто њено срце није било у стању ни да помисли. Дограби прасе, закоље га и његово срце спусти на тањир на сто. Када је кувар требало да се врати, Перицу сакрије испод корита:

„Да ли је то дечаково срце?”

„Видиш и сам”, рече тужна краљица.

Али он узвикне:

„Перице, где си? Донео сам ти златну птичицу.”

„Дајте ми је, дајте ми је!”, ускликне Перица и извуче се испод корита.

„Како се само усуђујуш да ме лажеш?”, насрне кувар на краљицу, убије је и покопа. Перица није очекивао да ће му кувар убити мајку, јер се њему увек приказивао као добар. Тада и он другачије помисли и рече:

„Суровче, зашто си ми мајку убио! Сада ти наређујем да се одмах претвориш у пса, са којим бих ја могао да идем у лов.”

И тако је неко време одлазио у лов са псом.

Али му је самом самцијатом било све тужније. Зато смисли другачије. Псу нареди да се претвори у смолу, да више никада не би могао да пође за њим. Оде на мајчин гроб да се опрости, кад тамо на њеном гробу процветао мирисни љиљан. Убере га и помисли да стоји испред оног замка где је био куварев помоћник. Истог часа се тамо створи. Тамо су се јако обрадовали што сад бар куваревог помоћника имају; јер од како је кувар нестао, нису могли да изађу на крај са мрзовољним краљем, ком ниједна душа на свету није могла да угоди.

Све је добро ишло, јер таква јела, каква је Перица служио, нико није умео да скува. Било је само чудно што никог не пушта ни близу своје кухиње а никада ни дрва није наредио да се донесу, ни из димњака се није димило, само би храна увек тачно у подне била спремна. Зато су почели да га прате и кроз кључаоницу су видели да он само стоји у кухињи – мирише и грли свој љиљан а када куцне дванаест сати, послаже чиније на сто и у њима се створи шта год он пожели. Видевши

то, слуге развале врата и по целом замку се рашири миомирис цвета љиљана још мириснији од свих јела.

Дотрча на то и краљ да види каква је то халабука и откуд сад тај прелепи мирис. Није могао Перица да више ни на трен крије своју тајну. Краљу све признаде.

„Но, докажи све и нек се преда мном створи све што ти пожелиш и кажеш”, рече краљца краљу. „Хајде, сад пожели да се из овог љиљана створи она на чијем гробу је цвет процветао и да буде лепа као у младости.”

Перица то пожели. Одједном се пред краљем појави његова предивна жена, иста као што је била када ју је највише волео, само што је сад руке имала и била је још лепша.

Ни она се више није тајила и све је признала. Била је то радост над радостима. Перица више није имао шта да пожели, јер му уз добре родитеље није више никада зафалило ни птичјег млека.

Зачарани замак

Деца обично траже од одраслих да им причају бајке. Тако и сад би и зато један старији човек започне:

„Био једном један орач и он је из бразде изорао једну шкрињу. А у тој шкрињи беше један зечић а тај зечић је имао репић, ево, видите – оволицни!”

Када узвикне „ево!” приповедач покаже мали прст, савије га и по-мрда њима — затим заћути. Деца се побуне:

„А онда? А даље? Ово је баш кратка прича!”

Но приповедач рече:

„Да је зечићу репић био дужи и бајка о њему би потрајала. Али погледајте! Пошто му је био само оволики— аха! (покаже мали прст још једном), онда је и бајка тек толицна!”

Деца не престају да моле, све док приповедач не почне да прича даље:

„Но, будите тихи! Слушајте!”

Тада заћуте и слушају до краја.

Био једном један отац који је имао тројицу синова. Најстарији беше столар, средњи ковач, али најмлађи није изучио никакав занат. Отац је сву тројицу послао заједно у свет да сами нађу од чега ће да живе. Дођу тако у пуну шуму и реше да ту преспавају. Тамо, док је најмлађи спавао, причају између себе она двојица мајстора да пошто овај трећи нема никакав занат а да они не желе да га издржавају, воде са собом по белом свету и да својим радом зарађују и за њега, узму му све што је био понео на пут и оставише га тако.

Када се пробудио, видео је да су га браћа оставила и да више ништа нема. Исплакао се као дете и помислио да би најбоље било да се врати кући пре него што од глади скапа, али залута у густој шуми и наиђе на једну колибу.

„Шта год да је у њој”, помисли, „ући ћу и питаћу за најближи пут у село.”

Ту му пут препрече два пса, који су толико лајали у њега, само што га нису раскомадали. Није могао да начини ниједан корак. Сео је, дакле,

и ућутао се као мушица. Тада су и пси утихнули и почели да му машу реповима. Један од њих се приближи јако близу и тихо му рече:

„Брате, па зар ти нас не препознајеш, ми смо твоја рођена браћа. Ето, како смо прошли – зачарани смо у псе. То се десило убрзо након што смо те оставили у шуми. Као и ти, и ми смо залутали код вештице која нас је чаробним штапићем претворила у псе. Али ти се не дај! Уђи код ње! Ми ћемо те пустити да прођеш а онда ћемо ући за тобом.”

Крене он решено унутра.

Тамо га вештица лепо дочека и понуди да јој се придружи за ручком. Он седне, а она чим је сто поставила и на сто ставила за себе и њега тањире, изађе у кухињу по супу.

„Немој јести из тог тањира”, рече му старији брат, „тај тањир не ваља, из њега је и нама дала.”

Добраби брзо тањир зубима и замени га за други. Вештица ништа не примети и у сласт једе из псеће посуде. Њој то није шкодило. Мало касније почне да му говори свакојаке речи и покушава да га прутом ошине, али се овај јако чувао, отме јој из руке штапић и удари је њиме. Она се истог часа претвори у мачку и он на њу викне:

„Шиц, вештице, говори сад како своју браћу да рашчарам?”

Дуго не хтеде, али на крају му рече да окрене прут дебљим крајем и да три пута лупи и тако ће поново постати људи. Учини тако и браћу рашчара.

Вештицу остави да мјауче као мачка и заједно са својом браћом оду. Дуго ништа нису видели ни чули. Једном угледају у пустим планинама зачарани замак. Браћа у здање нису хтела да уђу јер би се тамо поново лоше провели и оставе га самог. Он пође ка дворцу а подно њега пронађе читав град, у ком се нико не миче, нити живи. Прође градом уздуж и попреко сам самцијат, све док код капије не стигне. Тамо двојица наоружаних стражара стоје мирно, али ни они се не мичу. Капија се пред њим сама отвори и он слободно закорачи. Ни унутра није било ни живе душе, тако да је храбро шетао по замку као да је господар.

Дође тако у једну собу у којој је био постављен сто, али само за једног а на трпези бирана јела. Био је прилично гладан, те је сео и најео се. Оде затим у другу собу и у њој пронађе размештен кревет. Легне и слатко се у перинама наспава. Рано ујутру устаде и оде у трећу собу. Тамо на сточићу нађе сребрну виолину. Узме гудало и, иако никада није учио да свира, засвира тако да је милина била слушати га. Следећег дана отвори и следећу собу а тамо угледа златну виолину, која светлукла на све стране. На њој је лепше свирао него на сребрној. Трећег дана оде

још даље и нађе такође виолину али украшену драгим камењем. Када је у њу погледао, мислио је да ће ослепити од силног сјаја. Почне тада да свира и та музика беше тако лепа да би и мртвог пробудила. У осталим собама пронађе пуно злата и драгог камења.

Дуго је тако живео, дошле су и дуге вечери и ноћи, а њему је постајало досадно самом у мраку. Једном је у првој соби пронашао неку дугу воштану свећу дебелу као рука. Упали је, и тог се часа чује нека бука. Тад угледа да испред капије стоје два гвоздена витеза и питају га:

„Пресветли господару, шта желите?”

Јанко, преплашен, дуне у свећу и витезови несташе.

Тек онда схвати шта је требало да учини! Поново упали свећу, витезови се појаве и он почне да их запиткује. Рекоше му да су зачарани и да ће њихов трајати, колико и свећа. Све и да оде сто одатле, када је запали, у том тренутку ће се појавити поред њега и шта год пожели, учиниће за њега.

Јанко је тако следећег дана понео злата, новаца и пошао да тражи своју срећу. Стигне у један краљевски град. Краљ је имао лепу ћерку која није никог хтела. Јанко тад помисли:

„Чекај, лијо лукава, долијаћеш ти мени! Бићеш моја, ако си већ толико лепа!”

Јанко изнајми кућу са прелепим собама близу краљевске палате. Увече запали воштаницу и витезови се појавише. Нареди им да му донесу сребрну виолину. Раном зором почне да свира, мелодија се чула на све стране а краљева ћерка, чувши дивну музику, пожелела је да је има и он јој је пошаље на дар. Следеће вече оклопницима нареди да му донесу златну виолину, а када је сутрадан стао на прозор и њу узео у руке, сви људи се окупише око палате, јер су помислили да гори колико се виолина бљештала на сунцу. Но када је Јанко засвирао, као нико пре, сви живи су музику хвалили и почели да се њишу јер им је музика јако пријала. Но принцеза није имала мира све док јој није послао и златну виолину. Била је веома срећна пошто је на њој и она чудесно свирала.

Треће вече затражи да му донесу виолину обложену драгим камењем. Када је и овога пута стао на прозор и засвирао, људи од сјаја виолине нису ништа могли ни да виде. Заслепио их је сјај. А поред те предивне музике и мртац би се развеселио и морао би да поскочи. Краљева кћер је сама дојурила код њега да јој, побогу, дарује и ову виолину да, да ће јој се нешто десити, ако је не буде имала. Јанко јој рече:

„Даћу ти је, али хоћеш ли ти мене хтети?”

„Дођи код оца да ме просиш, онда ћеш видети”, рече му а пошто јој је у међувремену виолину у руке пружио, пожурила је са њом кући.

Пође Јанко код краља да тражи руку краљевске кћери. Краљ му рече:

„Ако си већ такав мајстор, да си и моју ћерку заинтересовао, покажи ми још краљевство које ће се равнати мом и ја ћу вам приредити свадбу.”

Оде Јанко од краља и упали у својој кући воштаницу. Витезови се појаве:

„Пресветли господару, шта желите?”

„Шта бих желео?”, рече им Јанко. „Краљевство желим, пошто ми краљ другачије принцезину руку неће дати.”

„Краљевство зачараног замка”, кажу му ова двојица, „одавно је ваше, једино што још није рашчарано. Ослободиће се овог часа, када ова свећа догори. Само што ћемо после моћи да вам учинимо још само једну једину службу, када у некој невољи на нас помислите. Ви добро размислите.”

„Нека буде, како Бог заповеда”, рече Јанко, „ако краљевство зачараног замка тек тако може бити рашчарано и ја ћу краљеву ћерку добити!”

Затим остави воштаницу да догори до краја.

Када је свећа била при крају, пробуди се у зачараном замку. Тад му из града дође сво свештенство да му се поклони. Када је још само парченце од воштанице остало, дође и војска да послуша његове заповести. А након што цела изгори, окупи се сав народ и крунишу га за краља.

Сада је Јанко могао да се оцу своје изабранице представи као краљ и испроси руку његове кћери. Овај такође испуни своје обећање и приреди им велику свадбу.

После венчања поведе Јанко своју жену у рашчарано краљевство. Свештенство и војску су послали испред њих да им приреде добродошлицу. Ишли су сами. Ушавши у шуму, пресретну их двојица разбојника, који су се тамо у међувремену сместили и зло и наопако чинили. Јанко се у тој невољи сети својих врлих витезова у оклопима. Они се у часу пред њим створе и нападну истог часа разбојнике. Када су се дохватили, беше то оштра борба; јер су и разбојници били снажни и нису хтели да се предају. У једном тренутку поскидају маске и једни и други и он тада препозна у разбојницима своју браћу.

„Зар сте то ви?”, узвикне изненађено и тада и они њега познаше. Туча је одмах стала, сви су се смирили и пошли са њим и служили му.

Када су стигли до Јанковог краљевства, тамо је на месту где су стајале пуне планине било људи пуна села, и у рашчараном граду је све било на ногама и срдечно дочекивало своје владаре. Свечано су ушли у замак, који је сада био још лепши него пре тога. Јанко је у њему познао све одаје и своју невесту увео у најлепшу.

Као краљ и овде приреди велику свадбену гозбу и, ако досад није умро, краљује до дана данашњег.

Вукодлак

У густој мрачној шуми живео је вукодлак са своје три кћери. Најмлађа међу њима беше јако љупка.

Једном отац није имао шта да једе и том тренутку био је сам са најстаријом ћерком.

„Ах, кћери моја, ходи ближе”, рече, „дођи мало да ме милујеш по коси!”

Девојка је одмах била спремна да оцу учини по вољи, али док га је миловала, он је дограби и поједе, није ни кошчица остала. Затим се извалио и хркао до следећег јутра.

„Ах, кћери моја, дођи мало да ме милујеш по коси!”, позове затим средњу.

Ова је прошла исто као и најстарија. Вукодлак поново легне и хрче до сутрадан.

„Ах, кћери моја, ходи мало да ме милујеш по коси!”, позове када се пробуди и најмлађу.

Али је она синоћ кроз прозор видела шта се дешава.

„Ево, идем”, каже, „идем; само тренутак ме сачекајте!”

Тада изађе из собе, у остави дограби шта је на брзину могла и потрчи колико су је ноге носиле! Бежала је из петних жила.

Вукодлаку беше дуго да чека, пође да види где се задржала и тад примети како његова ћерка праши. Као побеснео јурне за њом страшно завијајући, тако да су сва брда и долине одзвањале. Девојка је бежала из све снаге, али је стари имао дуже ноге; са свега пар корака је сустиже и само што је не шчепа.

Она утом на пут баци марамицу коју је носила око врата и узвикне:

„Нећеш ме стићи, нећеш ме стићи, све док ову марамицу не исцепаш, не испараш, не исткаш и поново не сашијеш.”

После је појурила колико су је ноге носиле. Вукодлак је марамицу исцепао, испарао, исткао и поново ушио и за све то му је требало мање од пола сата. Затим је брзим скоком похитао и био јој скоро за петама.

„Нећеш ме стићи, нећеш ме стићи, све док ово одело исцепаш, не испараш, не упредеш, не исткаш и поново све не сашијеш”, довикне му девојка.

Вукодлак је за мање од пола сата је све завршио и поново је сустигао.

Тада она баци мараму, копоран, онда блузу, затим кошуљу и све док је имала шта да са себе скида, није могао да је стигне. Али, јадница, већ је била онаква, какву ју је Господ Бог на земљу спустио и сада је морала брже да трчи. Скоро да га је чула како иза ње дахће, и баш тада стигне на неку ливаду а ту је на сву срећу стајало сто пласта сена. Она у страху, хоп, сакрије се у најмањи.

Вукодлак дотрчи, осврће се на све стране и пошто је нигде није видео, од беса почне да размеће пластове и да разбацује сено. Све је растурио само је последњи, најмањи, оставио тако; мислио је да ако је нема испод оних деведесет и девет, сигурно је неће бити ни у последњем.

„Видеће она”, помисли он, „још свога бога, уловићу ја њу.”

Затим последњи пут опсује и врати се одакле је дошао.

Она је у том пласту била шћућурена, плашила се и да извири. То је потрајало два дана и две ноћи; умало да од велике жеђи и силне глади не сконча.

Свануло је треће јутро. Тог дана млади краљевић пође у лов и поведе неколико вештих стрелаца и добрих ловачких паса. После лова су се сместили управо на тој ливади да се мало окрепе и ручају. Ловци су у сласт јели а и псима су ту и тамо бацили по комад печења.

Краљевић је са собом имао и једног малог псића. А овај, како који комад меса баци, не поједе га, већ са њим одјури негде а мало касније поново дође до краљевића, врти репом и скичи да добије још. Краљ му баци велики комад погаче, али и са тим исто учини и кроз који трен дође опет празне губице по још. Краљевићу то беше чудно, јер овај малени никада још није толико појео.

„Обратите пажњу”, рече, „даћу овом псу комад меса, а ви гледајте шта ће са њим да уради, да не односи негде?”

Куца дограби месо и појури до пласта а они сви за њим. Виде да се завукао унутра и поново изашао. Погледају у сено и угледају шћућурену девојку.

„Да, ваше височанство”, узвикне један, „псић је заиста носио месо и никада не бисте погодили где? Ево, овде у пласту се скрива девојка, њој је носио.”

„Види ти то?!”, ускликне краљевић и он сам пође тамо.

„Изађи напоље!”, позва је краљевић.

Тихо, она ни речи.

„Хајде напоље!”, подвикне снажније, „иначе ћу одмах пуцати у тебе!”

„Ја бих изашла”, чује се из пласта, „али се стидим. Дајте ми неку мараму да се огрнем.”

Он нареди да јој се донесе његов плашт, а када се обавила, изађе из сена. Краљу се дична девојка на први поглед свидела; кући је послао по златну кочију, а она је морала све да му исприча – ко је, шта је и шта јој се десило.

* * *

Пре него што је своју причу испричала до краја, дотутуњала је кочија коју је вукло шест коња, краљевић је сместио девојку поред себе и јурили су у палату. Чим су изашли, нареди да јој донесу најлепшу хаљину. Једра девојка се умила, исплела плетенице, обукла се а затим уђе да се покаже краљевићу, љуби му руке и захваљује се за прелепе хаљине.

Када ју је видео тако дотерану, сто пута јаче му се свидела и одмах почне да јој се удвара, јер је пожелео да је узме за жену. На то се девојка зајапури као ружа и није хтела ни да чује.

„Ах”, рече, „ви сте краљ а ја сам само сиромашна девојка. Како бих могла да за вас пођем?”

Али се краљ око ње јако трудио и лепим а ружним речима. Није престао да је наговара и да је моли све док јој сузе у очима нису заиграле.

„Но добро”, пристаде напокон, „нека све буде по вољи вашој; али ми најпре обећајте да никада нећете допустити да у вашем замку преноћи просјак.”

Краљ јој је то радо обећао и постали су муж и жена. Живели су лепо заједно, ваљда нису ни могли лепше а годину дана касније родила је краљица два љупка детета – дечака и девојчицу. Отац их је волео као своја два ока и не би их дао за читао своје краљевство.

Једно вече, већ је био мрак и напољу су севале муње, грмело је на све стране и киша је лила као из кофе. По том пљуску дошао је до палату један просјак и молио је да га, побогу, пусте да преноћи, макар у неком ћошку код метле.

Када то краљица чу, нареди да га терају; али краљ јој рече да не буде таква и да се смилује над просјаком.

„Зар си ти већ заборавио шта си ми обећао да нећеш пустити ниједног просјака да преноћи у палати?” упита га је краљица.

„И јесам и нисам”, мрзовољно ће краљ, „али зар ти не видиш да је већ мрак, а по том пљуску где човек да пође?”

Да не би љутила мужа, краљица попусти и просјак добије дозволу да преноћи унутра. Шћућурио се у ћошку под метлом а мало касније су пошли на спавање и сви укућани.

Стиже поноћ. Тад просјак устаде, крадом се увуче у краљевске одаје где је краљица са двоје деце спавала, извуче оштар нож и јадној деци пресече вратове. Нож гурне под краљичино узглавље и поново се тихо извуче до свог ћошка.

Ујутру се краљица пробуди. Прва ствар јој је била да погледа у колевку а ту види сироту преклану децу у крви. Преплаши се и врисне на сав глас и на тај врисак се све живо сјати. Прво су сви на просјака помислили јер то нико други није могао да учини и дигли су велику хајку на њега. Али се он мирно и чврсто држао.

„Ах”, рече, „ја се с места нисам померио а немам чак ни нож код себе. Ако ми не верујете, прегледајте ме од главе до пете, али треба добро тражити по дворцу, сигурно ће се код неког пронаћи неки знак.”

Ко год је био у палати све редом су прегледали и све су испреметали, док нису стигли до краљичиног узглавља и тамо пронашли нож!

Сирота краљица се кунула да је невина, али све је било узалуд. Бесан краљ је није ни слушао, окренуо је главу од ње и само викао:

„Зар овако рођену децу поклати, зар овако рођену децу поклати; а шта сад ја њој да учиним?”

А просјак ће:

„Ништа”, рече, „само наредите да јој руке до лактове одсеку; децу јој у пољаву вежите и дајте је мени, ја ћу знати шта са њом да учиним.”

Бесан краљ се и с тиме сложио, а тај преки човек је њу јадницу терао испред себе све се док нису попели до једног планинског пољског пута а тамо је већ имао спремне таљиге.

„Еј, видећеш ти свога бога”, узвикне просјак. „Научићу ја тебе како се од оца бежи. Седај на таљиге!”

Јадница је тек сада по гласу препознала да је у рукама вукодлака.

„Ах, оче, смилујте се, дарујте ми живот”, молила је јадна ћерка и дизала ка небу патрљке.

„Смиловаћу се ја теби, јесам ли ти рекао да седаш!”

Али се она изговарала:

„Ах, али ја не знам како бисте ви хтели, добро би било да ми најпре покажете!”

Вукодлак се попео на кола:

„Овако”, рече, „седи!”

Она утом ногом гурне таљигу, све полети надоле низ планински пут и вукодлак се сав изубија.

Несрећна мајка са покојном децом у поњави пође плачући куда су је очи водиле. Ишла је дуго по путевима и беспућима све док не стигне до једне ливаде наспред које беше бунар а поред њега неки времешан човек.

„Додај ми, кћери, мало воде”, замоли је старац.

„Како да вам додам, па видите да имам руке једва до лактова.”

„Покушај”, каже јој, „можда ћеш успети.”

Она се нагне у бунар и тамо види своје одсечене руке! И чим патрљке у воду умочи, руке јој одмах саме израсту. Затим старац умочи прст у бунарску воду, намаже њоме ране на дечјим вратовима и дечица оживе.

„Тако, а сада иди”, рече, „у ону шуму, стићи ћеш до једне кућице а унутра ћеш пронаћи све шта вам треба. Тамо можеш да живиш са својом децом.”

Несрећна жена се старцу срдечно захвали, крене са децом уз планину према кућици и тамо се сместе. Деца су расла и мајка их је свему подучавала. Била су лепа и паметна. Умела су добро да читају и пишу и мајци су у свему помагала.

* * *

После несреће која га је задесила, краљ је стално био тужан, очи му се нису сушиле од суза. Једном је, да би такве мисли из главе избио, пошао у лов са неким младићем. У току лова залутају у густој шуми и нису знали којим путем да се врате а већ је био пао густ мрак.

„Попни се на неко дрво”, рече краљ, „погледај да нема можда у близини неко светло? Јер на голој земљи се нећемо баш наспавати.”

Младић се попне на највише дрво.

„Да ли видиш нешто?”, упита га краљ.

„Да”, рече, „видим. Сија као мала звездица; сигурно је јако далеко.”

„Но, добро, нема везе”, рече краљ, „ако је и далеко, само добро запамти на коју страну треба да кренемо, да не бисмо узалуд лутали.”

По стазама и богазама дошли су тешком муком до кућице.

„Отворите нам!”, куцају они на прозор.

Мајка скочи да отвори а гости уђу у собу.

„Добро вече, газдарице”, поздраве се ловци, „да ли бисте нас примили на ноћ?”

„Зашто не бисмо”, рече она, „слободно се сместите! Наћи ће се и нешто вечере.”

Она је на први поглед знала ко је он, али краљ је није познао.

После вечере су пошли на спавање; краљу је наместила кревет, а слугу је ставила на клупу. Она је села поред камина под преслицу, деца су се сместила поред ње свако с једне стране и тражили су да им прича бајке.

„Ах, децо моја”, уздахне дубоко, „што да вам причам бајке, када сте ви бајка за себе.”

Краљ је био преморен, чим је легао, заспао је, а мало касније оклизнула му је рука.

„Идите”, каже, „децо моја, подигните руку оном господину, то вам је отац.”

Деца су скочила и подигла палу руку.

Слуга је са клупе све чуо и видео.

Ујутру се краљ љубазно захвали за конак и пођу. Када су се удаљили на неколико домета, младић почне обазриво:

„Ваше пресветло височанство, ако се не бисте наљутили, нешто бих вам рекао.”

„Ништа се не брини, слободно реци!”, рече краљ.

Младић му затим исприча све што је чуо и видео.

„Боље би било да не лупеташ”, заусти на то краљ, „зар ти не знаш да сам ја наредио да се мојој жени одсеку руке?”

Али му ипак та ствар није дала мира.

Следеће вече су поново дошли у кућицу; слагали су да су се изгубили у шуми. Краљ нареди младићу да не спава, већ да помно пази, али је он сам ипак утонуо у сан.

Мајка је седела поред камина испод преслице, а дечица поред ње по једно са сваке стране и траже од ње да им прича бајке.

„Ах, децо моја”, уздахнула је дубоко, „што да вам причам, па ви сте сами за себе бајка.”

Мало касније је пала с кревета краљу нога.

„Идите”, рече, „децо моја, подигнуте оном господину ногу, то вам је отац.”

Дечица скочише и тешко подигну палу ногу.

Ујутру исприча поново младић шта је чуо и видео.

„Но, ако је тако”, каже краљ, „хајдмо ми још једном тамо.”

Када је пао мрак, стигоше њих двојица поново у кућу. Младић се испружи на клупи, краљ легне у кревет, али овога пута није заспао.

Мајка седне поред камина испод преслице а дечица око ње са две стране, упорно траже да им прича бајке.

„Ах, децо моја”, уздахне дубоко, „што ја вама треба да причам бајке, када сте ви бајка сами по себи.”

Мало касније се краљ начини као да му је склизнула глава.

„Идите”, рече, „децо моја, подигните оном господину главу, то вам је отац!”

Деца брзо оду до кревета, али никако нису могли да му подигну главу. Види то мајка и пође да помогне. Утом је краљ загрли, уз срце је стисне и рече јој:

„Жено моја драга, видим сад да си ти невина а да сам ја према теби био неправедан!”

Скочи с кревета а затим и своју лепу децу изгрли и изљуби.

Само су још ту једну ноћ тамо провели, али нису ни ока склопили. Краљица је мужу испричала причу о себи и о својој деци. Ујутру је по њих дошла златна кочија, у којој су се одвезли у дворак, тада пред њих изађе цео град и радости није било краја.

КЊИГА ВЕКА СЛОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ПРЕД СРПСКИМ ЧИТАОЦЕМ

Као изворник за приређивање ове књиге послужиле су *Prostonárodné slovenské povesti* Павола Добшинског у издању из 1958. године које је објавила издавачка кућа *Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry* из Братиславе, тачније његова дигитализована верзија у оквиру Златног фонда словачке књижевности. Од мноштва реиздања у бројним редакцијама и адаптацијама одлучили смо се управо за ово, због тога што је у њему објављено свих деведесет бајки које је сакупио и уредио Павол Добшински а руководећи се наумом да прикажемо што аутентичније и свеобухватије бајке које је изворно сакупио и да се, у оној мери у којој је то данас могуће, приближимо словачком изворном народном стваралаштву.

Већ у време свог настанка, ове бајке су одиграле огроман значај, пошто су допринеле учвршћивању стандардног језика, који је у то време био тек у повоју. Представљају важан извор за етнологију, културологију и проучавање словачке књижевности за децу и младе. Преведене су на многе светске језике а објављене у бројним адаптацијама. *Прасионародне словачке бајке* Павола Добшинског су најчешће издавана и најчитанија књига словачке књижевности захваљујући чему је понела ласкаву титулу Књига века.

Оригинална публикација, као и избор четрдесет бајки које објављујемо у овом преводу, садрже све жанрове – од животињских намењених најмлађима (*Коза роаџа*, *Како је јаје išlo* и *vandroke* и *Мехурко-Кошчурко*), преко хумористичких (*Пророк рак*, *О ілујој жени*, *Женска ошїроумностї* и др.), поучних (*Небеска слава*), магичних (*Уклеїа шума*, *Махуліјена злайна девица*, *Три браїа їаврана* и др.), психолошких (*Три їраље*), па све до јуначких (*Пойолвар*, *наївећи на свеїу*, *Небоїша* и др.), као и бајки у којима су упркос строгој цензури сакупљача сачувани

еротски мотиви или мотиви страве и ужаса (*Злајни кључић*, *Уклејо краљевство* и др.). Разноврсност материјала захтевала је да га разврстамо по поглављима руководећи се тематским и жанровским критеријумом, као и узрастом читаоца. Мада су бајке жанр пријемчив за све старосне категорије, ипак и међу њима постоје нијансе.

Павол Добшински (1828-1885) – словачки Хомер, како га понекад од миља називају, спада у групу романтичарских књижевника који су себе називали „штуровци” с обзиром да су се окупљали око водеће личности словачког романтизма и кодификатора стандардног језика, Људовита Штура. По професији је био евангелички свештеник, али и свестрана књижевна личност – педагог, преводилац, публициста, уредник, критичар, песник и историчар књижевности. Међутим остао је најпознатији као сакупљач, приређивач и тумач народног стваралаштва. Ово дело настало је док је службовао у Дријечанима. У то време, не само он, већ и бројни студенти и интелектуалци путовали су диљем земље и бележили приче онако како су испричане – на месним дијалектима – уз које су доследно наводили место и имена народних приповедача. Пошто су се појавиле бројне варијације истих бајки, Добшински их је на крају сажимао узимајући као главни најчешћи облик, уз алтернативно навођење варијација у фуснотама. На тај начин се с једне стране изгубила аутентична верзија, док смо с друге стране добили култивисанију структуру и стил, тако да његове бајке увек имају своју јединствену поетику, шарм и непосредност.

Сем што је био сакупљач словачких народних бајки, прича и предања, али у других облика народних умотворина, Добшински је аутор првог словачког комплексног теоријског списка о овом жанру *Есеја о словачким бајкама* (*Úvahy o slovenských povestiach*, 1871) које спада у ред важнијих дела словачке фолклористике 19. века.

Као и код већине народа, и ове приче су се веома дуго преносиле усмено. Ова традиција трајала је око хиљаду година а њено записивање одиграло се половином 19. века у време „буђења народа”. Пресудни утицај одиграо је немачки романтизам. У вези са тим постоји прича да је Јохан Волфганг Гете подстакао свог студента Јана Колара да му шаље народне песме. Међутим, начинио је омашку и затражио од њега мађарске стихове. Тиме је пробудио свест и (можда ненамерно) допринео објављивању првих словачких народних песмарица. Међу њима било је и првих записаних бајки које су се преносиле у везаном стиху. Тиме се код словачких интелектуалаца преко поезије пробудило интересовање и за остале облике и жанрове.

Прву књигу од десет магичних прича, названу *Словачке бајке*, саставио је Јан Францисти Римавски 1845. године. Његово дело било је једно од првих књига објављених новим правописом, који је у Праг понела Божена Немцова. Управо је она била та која је касније интензивније охрабрила будуће сакупљаче. У Прагу је почела да објављује *Slovenské pohádky a pověsti* (Словачке приче и бајке).

Следећа важна књига била су већ поменута три тома *Словачких бајки*, које су објавили у годинама 1858 до 1861 Аугуст Хорислав Шкултети и Павол Добшински. Међутим кључну улогу у обједињавању најзначајнијих текстова овог жанра одиграло је управо дело *Prostonárodné slovenské rozprávky* Павола Добшинског објављено у Мартину 1880-1883.

То што данас сматрамо народним бајкама, заправо је канон успостављен у првим збиркама. Видимо то поред осталог и на основу тврдње из увода изворног издања, који потписују Шкултети и Добшински. Они напомињу да нису бележили све приче које су колале у народу, већ су се руководили одређеним смерницама и критеријумима. Та начела представљају сито које је у великој мери детерминисано словачком варијантом романтизма и оновременим народним потребама: „Шта је то права и изворна словачка бајка, треба доказати на основу начина устројености њеног приповедања, фантастичности, којом су приказани предмети и материје која се обрађује. Поврх тога подразумева се да бајка мора да буде и лепа и морално беспрекорна.” Као што видимо из овог цитата, један од важнијих критеријума била је етичка беспрекорност. Иако су (не само ове) бајке у данашње време намењене пре свега деци, то није увек било тако. У прошлости је овај жанр био забава за одрасле и данас највероватније у свом изворном (нецензурисаном) облику не би биле у потпуности прикладне за малолетног читаоца. Иако је шкакљиви хумор и еротика у усменој традицији била саставни део поетике, у словачке народне бајке овакви текстови углавном нису улазили, можда и због тога што су записивачи били махом свештеници, што је ипак било од мањег значаја а првенствено због тога што је циљ свог тог прикупљања било да се овим бајкама докаже културна и морална зрелост нације.

У уводу прве збирке налазимо и даље критеријуме којима су се руководили: „Структура словачких бајки слична је као код драмских дела. Радња започиње самим јунаком бајке или лицима и стварима које су тесно повезане са њим, главним догађајима и циљем бајке. Јунак бајке је од стране неке више силе изабран за тај посебан задатак. Да се тог задатка прихвати било ко други, завршило би се неуспехом. Дога-

ђаји се развијају кроз препреке и у трагичном смеру све до самог краја бајке. (...) Наше бајке само се у том смислу трагично завршавају, што у њима грешници и кривци бивају заслужено кажњени, док невини јунак бајке и ликови повезани с њим бивају награђени и радосни.”

„*Фанџасџичности* (phantasia) је још једна одлика коју проналазимо код словенског народа и у словенској (народној) поезији. Манифестује се кроз оживљавање природе: стена, дрво, птица, змија, лав, лисица итд, животиње, као и нежива природа, у њој имају моћ говора и поступања. Посебна особина ове фантастичности је претварање људи у ствари и животиње; а затим ових у људе (metamorphosis);

Маџерија и предмети наших бајки преузети су из давних паганских митова. Проналазимо у њима митолошка бића Сунце, Месец, Ветар, змајеве и вештице, вешће и видовњаке (...);

Тако наш народ сам себе и у њима приказује, своја древна схватања божанског и света, сопствених врлина и мана, јавни и приватни живот, права, обичаје итд. Он је сам по себи бајка.”

„Тако смо ми схватили и разумели словачке бајке. И само те текстове, који ове особине и форму имају, признајемо за словачку бајку”, наглашавају Шкултети и Добшински.

Просветитељи тог времена нису сакупљали бајке из истих разлога, како ми данас схватамо очување оригиналног фолклора. Њима је било важно да кроз бајке нагласе естетски и етички потенцијал једног народа, да докажу оригиналност и самосвојност националне културе, а тиме су у великој мери пројектовали визије, идеје и потребе једне епохе. Зато тврдимо да је оно што ми данас читамо као изворно народно стваралаштво, добрим делом детерминисано њиховим идејама о томе како би словачка бајка заправо требало да изгледа, односно какву структуру треба да има и о чему ваља да говори.

Поменути увод Шкултети и Добшински завршавају речима у којима се оцртава ова њихова намера: „Не оно што је наше, већ оно што је ваше, то узмите, Словаци! То примите у сваку кућу, томе наручје своје отворите и у срцу свом сачувајте као своје сопствено драго национално благо.”

Романтичари су у време словачког националног покрета у неким бајкама препознали неопходне и актуелне метафоре. Тако је као једна од важнијих бајки наглашавана прича о Пополвару – а у чијем имену су се сусрели пепео, као симбол бојажљивости и ватра – најмлађем краљевом сину, ког су сви одреда исмевали, а који на крају постаје највећи на свету, што је поимано као својеврсно обећање да је управо то

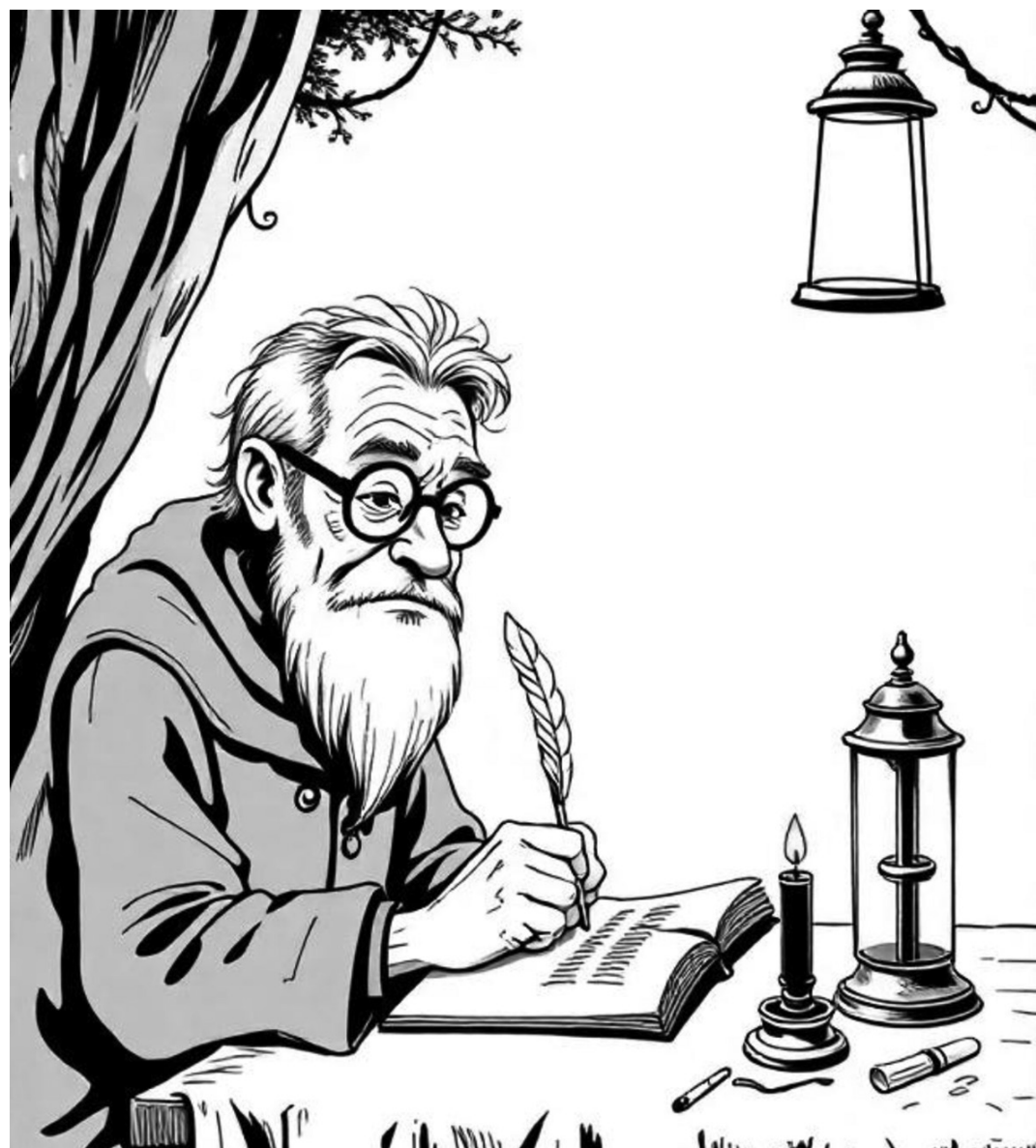
могућа будућност народа који као мали средњеевропски, вековима непризнат, тек стаје на ноге. Сличну функцију имала је метафора о јунаку Јанку Грашку, који иако је ситан колико једно зрно грашка, ипак је непобедиви снагатор.

Словачке народне бајке скупљане су и након ових збирки. Следеће важно име у том смислу био је Самуел Цамбел, лингвиста, преводилац и филолог, који је више пажње посветио источнословачком региону. Бајке које је он забележио објављене су на дијалектима и данас се чувају у архиву Народног музеја у Мартину.

Међу сакупљачима важно је поменути и Јозефа Цигера Хронског. Међутим, он је народне бајке у већој мери уређивао и због тога његове приче често значајно излазе из класичне шеме народних бајки. Типичне су по хумору и маштовитости. Словачки лингвиста Антон Хабовштијак током диалектолошких истраживања забележио је много прича, бајки и легенди а касније их је обрадио у својим делима. Словачком бајком се такође бавила и Марија Ђуричкова. Од аутора оригиналних бајки у словачкој књижевности не смемо заборавити савременог аутора Љубомира Фелдека, који је бројним бајкама Павла Добшинског дао ново рухо, уредио их и испричао на свој начин. У збирци *Велика књија словачких бајки* препричао је и стиховима украсио 55 словачких народних прича.

Словачке бајке Павола Добшинског, за које смо се одлучили међу свим овим варијантама као за најаутентичније и најпознатије у Словачкој, дуго нису објављиване на српском језику. Из корпуса овог жанра 1974. године изашле су *Чешке и словачке народне бајке* у избору Олге Шафарикове и Николе Јеремића а у разним реиздањима збирка *Злајно-коса дјевојка, словачке и чешке бајке* Божене Немцове у Народној књизи у Београду, али сем што су у питању други аутори, у овим издањима је значајно мања заступљеност словачких у односу на чешке. *Словачке приче*, избор из дела Павола Добшинског, који је приредила Ана Хорак-Гашпарикова објављен је 1967. године, али у Сарајеву. Избор од десет бајки, које су такође уврштене и у ово издање објавио је под насловом Чаробни млинчић Међународни центар за књижевност за децу „Змајеве дечје игре” 2024. године.

Др Зденка Валенти Белић

САДРЖАЈ

ШТА ЈЕ НАМА БАЈКА.	5
ИДЕМО У БЕЛИ СВЕТ, ПОЋИ С НАМА	
Бајке за најмлађе.	7
Како је јаје ишло у вандроке.	9
Коза одрана и јеж.	13
Мехурко-Кошчурко са другарима.	16
ТИХО, ТИХО ПРЕД МОЈОМ ГОСПОМ	
Бајке за све.	19
Со вреднија од злата.	21
Бајка о дванаест месеци.	27
Троружица.	33
Три брата гаврана.	37
Златокоса.	48
Три голуба.	55
Бог ти добро дао, кладнице!	62
Јеленко.	69
Чаробни млинчић.	76
Три праље.	85
КАКО ГЛАСИ ЗАГОНЕТКА?	
Бајке за оштроумне.	89
Пророк Рак.	91
Петар и Отац небески у широкој долини.	96
Оштроумна жена.	101
О глупој жени.	106

АКО МИ НЕ ВЕРУЈЕШ, ХАЈДЕ ДА ОДМЕРИМО СНАГУ

Бајке за најхрабрије	111
Јанко Грашко.....	113
Хопа, хопала – земља нек' се отвара!.....	124
Пополвар, највећи на свету.....	129
Ломидрво.....	142
Небојша.....	161
Златно краљевство.....	171
Три златне крушке.....	187
Дванаесторица браће и тринаеста сестра	193
Уклета шума	201

ЗЛАТО ПРЕДЕ ГОСПОДАРУ ГОСПА

Бајке за најромантчиније	211
Радуз и Људмила	213
О прелепој Ибронки	221
Махулијена, златна девојка или сунчева госпа	226
Златокоси близанци	237
Златна предиља.....	247
Небеска слава	252

ВИШЕ МИ НЕЋЕШ ПОБЕЋИ

Бајке за неустрашиве.....	257
Лактибрада	259
За златном јабуком.....	264
Златна поткова, златно перо и златна длака.....	270
Златни зубић	282
Златни кључ.....	288
Бајка о Перици	296
Зачарани замак.....	303
Вукодлак.....	308

КЊИГА ВЕКА СЛОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ПРЕД

СРПСКИМ ЧИТАОЦЕМ	315
------------------------	-----

Павол Добшински
ЗЛАТНА КЊИГА СЛОВАЧКИХ БАЈКИ
Приредила и превела Зденка Валент Белић

Издавач
Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

За издавача
Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Прелом
ГРАФИТ, Нови Сад

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

Тираж
300 примерака

ISBN 978-86-6178-201-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.162.4.09-93-252

821.162.4-93-252

ДОБШИНСКИ, Павол, 1828-1885

Златна књига словачких бајки / Павол Добшински ; приредила и превела Зденка Валент Белић. - Нови Сад : Архив Војводине, 2025 (Нови Сад : Сајнос). - илустр. ; 24 cm. - (Библиотека посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад)

Тираж 300. - Стр. 5-6: Шта нам је бајка? / Зденка Валент Белић. - Стр. 315-319: Књига века словачке књижевности пред српским читаоцем / Зденка Валент Белић.

ISBN 978-86-6178-201-5

COBISS.SR-ID 166887177